

SYMPTOM ELLER ALDERSTYPISKT BETEENDE ?

En studie av 15-åriga flickor.

Licentiatavhandling

Karin Crafoord

April 1972

Margit Wängby
0706/20353

ETT STORT TACK

Till Gudrun, Eva, Birgitta och alla andra tonårsflickor med problem som gav mig inspiration till denna undersökning.

Till David, Erik, Anders och alla andra medarbetare inom Örebroprojektet som genom handledning, råd, uppmuntran, skriv- och räknehjälp och trevlig samvaro gav mig möjlighet att genomföra den.

Stockholm den 5 april 1972

Karin Crafoord

INNEHÅLLSFÖR TECKNING

		sid.
1.	UNDERSÖKNINGENS TEORETISKA DEL	1
1.1.	PRESENTATION AV PROBLEMMOMRÅDET	1
1.2.	ANPASSNING OCH MISSANPASSNING UNDER ADOLESCENSEN - I TEORI, FORSKNING OCH KLINISK PRAKTIK	3
1.2.1.	I teori	3
1.2.2.	I forskning	4
1.2.2.1.	Forskning kring globala helhetsbedömningar av anpassning/missanpassning	5
1.2.2.2.	Forskning kring vad ungdomarna själva upplever som problem	6
1.2.2.3.	Forskning kring symptomatologi	8
1.2.2.4.	Kommentar till forskningsresultaten avseende tonårsanpassning/missanpassning	11
1.2.3.	I klinisk praktik	11
1.3.	ÖVERGRIPANDE SYNPUNKTER PÅ "ANPASSNINGSPROBLEMATIKEN" UNDER ADOLESCENSEN	12
1.3.1.	Anpassningsbegreppets användning inom Örebroprojektet	12
1.3.2.	En analys av normalitets- och därtill relaterade begrepp	13
1.3.3.	Beskrivning av de fyra perspektiven på normalitetsbegreppet samt tillämpning av ett liknande tänkande på anpassningsbegreppet	14
1.3.4.	Exempel på tillämpning av de olika "normalitets/anpassnings"-begreppen i adolescensforskningen	15
1.3.5.	Anpassningsbegreppets användning i den aktuella undersökningen	16
1.4.	SAMHÄLLET OCH BRISTANDE ANPASSNING UNDER TONÅREN - VÄGLEDANDE FÖR URVAL AV BETEENDE FÖR STUDIUM	17
1.5.	SYMPTOMBEGREPPET	19
1.5.1.	Användningsområden och definitioner	19
1.5.2.	Tillämpning av symptombegreppet	21
1.6.	DEN INITIALA SYMPTOMINDELNINGEN	23
1.7.	HUVUDDRAGEN I DEN PSYKODYNAMISKA ADOLESCENSTEORIN - VÄGLEDANDE VID VAL AV FRÅGESTÄLLNINGAR OCH REFERENSRAM VID TOLKNING AV RESULTATEN	26

	sid.	
1. 7. 1.	Allmänna synpunkter	26
1. 7. 2.	Föräldrarelationernas förändring under adolescensen	26
1. 7. 3.	Tidsepokens inverkan	29
1. 8.	ANPASSNINGSKRITISKA BETEENDEN - ETT KOMPLEMENT TILL SYMPTOMBEGREPPET - SAMT FÖRSLAG TILL EN MODELL FÖR SYMPTOMFÖREKOMST I TIDIGA TONÅREN	30
1. 8. 1.	Anpassningskritiska beteenden	30
1. 8. 1. 1.	Begreppet anpassningskritiska beteenden	30
1. 8. 1. 2.	Negativa föräldrarelationer som anpassningskritiska beteenden under tidiga tonåren	31
1. 8. 1. 3.	Kvalitativa variationer inom kategorier "Negativa Föräldrarelationer"	31
1. 8. 2.	Förslag till en modell för symptomförekomst under tidiga tonåren	32
1. 9.	BRISTANDE YTTRE KONTRA BRISTANDE INRE ANPASSNING - TVÅ ALTERNATIVA REAKTIONER PÅ PSYKISK SPÄNNING UNDER TONÅREN	34
1. 10.	SCHEMATISK UPPSTÄLLNING AV DEN PLANERADE UNDERSÖKNINGENS HUVUDFRÅGESTÄLLNINGAR	37
2.	UNDERSÖKNINGENS TEKNISKA DEL - METODOLOGI OCH GENOMFÖRANDE	38
2. 1.	BESKRIVNING AV DE INITIALA SYMPTOMGRUPPERNA	38
2. 2.	KONSTRUKTION AV ETT INSTRUMENT AVSETT ATT MÄTA "SYMPTOMBELASTNING" HOS 15-ÅRIGA FLICKOR	42
2. 2. 1.	Val av instrument och datagivare	42
2. 2. 2.	Frågepopulationen och frågesampling	42
2. 2. 3.	Frågekonstruktion	42
2. 2. 4.	Svarskategorier	43
2. 2. 5.	Skalkonstruktion	43
2. 3.	UNDERSÖKNINGENS GENOMFÖRANDE	44
2. 3. 1.	Förundersökningarna	44
2. 3. 2.	Frågeformulärets slutliga utformning	44
2. 3. 3.	Instruktionens karaktär	45
2. 3. 4.	Huvudundersökningens genomförande	45

	sid.	
2. 4.	BORTFALL	47
2. 4. 1.	Individbortfall	47
2. 4. 2.	Svarsbortfall	48
2. 5.	NÅGRA FAMILJEFÖRHÅLLANDEN I FLICKPOPULATIONEN	50
2. 5. 1.	Boendeförhållanden	50
2. 5. 2.	Umgängesfrekvens med ej hemmaboende förälder	50
2. 6.	FLICKÖRNAS EGNA UPPGIFTER PÅ HUR DE UPPLEVT ATT BESVARA FRÅGEFORMULÄRET	52
3.	RESULTAT AV STUDIER PÅ TOTALMATERIALET	54
3. 1.	FRÅGESTÄLLNINGAR OCH BEARBETNINGAR	54
3. 2.	DESKRIPTIV STATISTIK FÖR VARJE INITIAL SYMPTOMGRUPP	55
3. 2. 1.	Grupp 1: Asociala symptom	55
3. 2. 2.	Grupp 2: Psykosomatiska symptom	56
3. 2. 3.	Grupp 3: Affektsymptom	58
3. 2. 4.	Grupp 4: Störningar i självkänslan	59
3. 2. 5.	Grupp 5: Sexualitet	61
3. 2. 6.	Grupp 6: Relationsstörningar	63
3. 2. 6. 1.	Föräldrarelationer	63
3. 2. 6. 2.	Lärrarelationer	66
3. 2. 6. 3.	Kamratrelationer	67
3. 2. 7.	Ogrupperade frågor	69
3. 3.	KOMMENTAR TILL DEN DESKRIPTIVA STATISTIKEN	70
3. 4.	SYMPTOMSTRUKTUREN	74
3. 4. 1.	Val av analysmetod	74
3. 4. 2.	Urval av item för faktoranalys	75
3. 4. 3.	Tillskrivning av item till faktorer	75
3. 4. 4.	De erhållna faktorerna	75
3. 5.	KOMMENTAR TILL RESULTATET AV FAKTORANALYSEN	79
3. 6.	DEN ERHÅLLNA SYMPTOMSTRUKTURENS STABILITET	80
3. 6. 1.	Subjektiv inspektion	80
3. 6. 2.	Kvantifierad jämförelse	81

	sid.	
3. 7.	KONSTRUKTIONEN AV FAKTORSKALOR I DE ER- HÅLLNA SYMPTOMDIMENSIONERNA	85
3. 8.	DESKRIPTIV STATISTIK FÖR FAKTORSKALORNA	87
3. 9.	SAMBAND MELLAN FAKTORSKALORNA OCH VISSA BAKGRUNDSVARIABLER	89
3. 9. 1.	Socialgruppstillhörighet/Faktorpoäng	89
3. 9. 2.	Intelligens/Faktorpoäng	91
4.	NÅGRA ASPEKTER AV FÖRÄLDRARELATIONERNAS BETYDELSE FÖR SYMPTOMFÖREKOMST UNDER TIDIGA TONÅREN	94
4. 1.	NEGATIVA FÖRÄLDRARELATIONER OCH "SYMPTOM"	96
4. 2.	SYMPTOMFÖREKOMST HOS FLICKOR MED NEGA TI- VA FÖRÄLDRARELATIONER	98
4. 2. 1.	Mättekniska problem	98
4. 2. 2.	Resultat	100
4. 2. 3.	Tillförlitlighetsproblematiken	101
5.	INTENSIVSTUDIÉR - beskrivning av vissa symptom- bilder	104
5. 1.	FAKTORERNA "ASOCIALITET" RESPEKTIVE "ÄNGS- LIGHET" SOM UTAGERINGS- RESPEKTIVE NEUROTIL- SERINGSSYMPTOM	104
5. 2.	VISSA ASPEKTER AV FÖREKOMST, TEORIBILDNING OCH FORSKNING KRING ASOCIALITET HOS UNGA TONÅRSFLICKOR	106
5. 2. 1.	Skillnader i pojk- och flickasocialitet	106
5. 2. 2.	Hur stor är då den manifesta respektive latent flick- kriminaliteten i de lägre tonåren?	107
5. 2. 3.	Beskrivningar av asociala tonårsflickors symptom- bild	107
5. 2. 4.	Några synpunkter på dynamiken bakom tonårsflickors asocialitet	108

	sid.	
5. 3.	VISSA ASPEKTER AV TEORIBILDNING OCH FORSKNING KRING ÄNGSLIGHET HOS BARN OCH UNGDOM	112
5. 3. 1.	Mågra olika mått på ängslighet hos barn och ungdom	112
5. 3. 2.	Utvecklingspsykologiska aspekter på ängslighet	113
5. 3. 3.	Något om forskning kring ängslighet och rädsla hos barn och ungdom	114
5. 4.	FRÅGESTÄLLNINGAR AV SPECIELLT INTRESSE FÖR DENNA UNDERSÖKNING - formulering av hypoteser och icke-hypotetiserade samband för prövning	116
5. 4. 1.	Angående "Asocialitet"	118
5. 4. 1. 1.	Avseende aktuell anpassning, åk 8/70	118
5. 4. 1. 2.	Avseende anpassning i åk 6/68	118
5. 4. 2.	Angående "Ängslighet"	119
5. 4. 2. 1.	Avseende aktuell anpassning, åk 8/70	119
5. 4. 2. 2.	Avseende anpassning i åk 6/68	119
5. 5.	JÄMFÖRELSEGRUPPER FÖR INTENSIVSTUDIERNÄ	120
5. 5. 1.	Val av jämförelsegrupp	120
5. 5. 2.	Matchningsvariabler	120
5. 5. 3.	Urvalet	121
5. 6.	INSTRUMENT FÖR DE BEROENDE VARIABLERNA	124
5. 6. 1.	Data från åk 8/70	124
5. 6. 1. 1.	WIT III-test	124
5. 6. 1. 2.	Övriga faktorskalor i "Symptombelastningsformuläret"	124
5. 6. 1. 3.	Normenkäten	124
5. 6. 1. 4.	Yrkesenkäten	126
5. 6. 2.	Data från åk 6/68	126
5. 6. 2. 1.	Föräldraenkäten	126
5. 6. 2. 2.	Elevenkäten	126
5. 6. 2. 3.	Kamrat- och självskattningar	127
5. 6. 2. 4.	Lärarskattningar	128
5. 7.	ANALYSMETOD	129
5. 7. 1.	Val av analysmetod	129
5. 7. 2.	Redovisningsform	131

	sid.	
5.8.	RESULTAT AV INTENSIVSTUDIEN ANGÅENDE ASOCIALITET	132
5.8.1.	Elevernas aktuella anpassning, data från åk 8/70	132
5.8.1.1.	Asocialitet/Intelligens	132
5.8.1.2.	Asocialitet/Föräldrarelation	133
5.8.1.3.	Asocialitet/Ängslighet	134
5.8.1.4.	Asocialitet/Lärrar- och skolrelation	134
5.8.1.5.	Asocialitet/Kamratrelationer	135
5.8.1.6.	Asocialitet/Självacceptans	135
5.8.1.7.	Asocialitet/Inåtvändhet	135
5.8.1.8.	Asocialitet/Sexuell erfarenhet och Social säkerhet	136
5.8.1.9.	Data från Normenkät åk 8/70	136
5.8.1.10.	Data från yrkesenkäten	137
5.8.2.	Elevernas tidigare anpassning, data från åk 6/68	140
5.8.2.1.	Data från Föräldraenkäten	140
5.8.2.2.	Data från Lärarskattningar	144
5.8.2.3.	Data från Själv- och Kamratskattningsenkäten	146
5.8.2.4.	Data från Elevenkäten	146
5.9.	KOMMENTAR TILL RESULTATEN VID JÄMFÖRELSE MELLAN DE TRE ASOCIALITETSGRUPPERNA	148
5.10.	RESULTAT AV INTENSIVSTUDIEN ANGÅENDE ÄNGSLIGHET	152
5.10.1.	Elevernas aktuella anpassning, data från åk 8/70	152
5.10.1.1.	Ängslighet/Intelligens	152
5.10.1.2.	Ängslighet/Föräldrarelationer	153
5.10.1.3.	Ängslighet/Asocialitet	154
5.10.1.4.	Ängslighet/Lärrar- och skolrelation	154
5.10.1.5.	Ängslighet/Kamratrelationer	155
5.10.1.6.	Ängslighet/Självacceptans	155
5.10.1.7.	Ängslighet/Inåtvändhet	155
5.10.1.8.	Ängslighet/Sexuell erfarenhet och Social säkerhet	156
5.10.1.9.	Data från Normenkäten åk 8/70	156
5.10.1.10.	Data från yrkesenkäten	157
5.10.2.	Elevernas tidigare anpassning, data från åk 6/68	160
5.10.2.1.	Data från Föräldraenkäten	160
5.10.2.2.	Lärarskattningar	164
5.10.2.3.	Själv- och kamratskattning	165
5.10.2.4.	Elevenkäten	166

	sid.	
5.11.	KOMMENTAR TILL RESULTATEN AV JÄMFÖRELSEN MELLAN DE TRE ÄNGSLIGHETSGRUPPERNA	167
5.12.	JÄMFÖRELSE MELLAN HÖGASOCIALITETS- OCH HÖGÄNGSLIGHETSGRUPPEN	173
6.	DISKUSSION OCH SAMMANFATTNING	175
6.1.	DATAS TILLFÖRLITLIGHET	175
6.1.1.	Reliabilitetsaspekter	175
6.1.2.	Response sets	175
6.1.3.	Response set och "symptom"	177
6.1.4.	Validitetsaspekter	179
6.2.	UNDERSÖKNINGENS HUVUDRESULTAT	181
6.3.	DISKUSSION AV UNDERSÖKNINGENS HUVUDRESULTAT	183

LITTERATURREFERENSER

BILAGOR

RÄTTELSE

<u>sid.</u>	<u>Står</u>	<u>Skall stå</u>
55, nederst	Thorell	Thornell
109, överst	Audry	Andry
122, nederst	högasocialitetsgruppen	högängslighetsgruppen
130, ngt under mitten	plausibla förklaringar legat nära till hands	plausibla förklaringar ej legat nära till hands
153, mitt på	L-H 1.91 ^x	L-H 1.91
153, nedanför tabellen	och ett av dessa också under lågängslighets- gruppen	(utgår)
153, tabell 60	föräldrafaktorer mel- lan de tre Ängslighets- grupperna Bilaga VII:B	föräldrafaktorer mellan de tre Ängslighetsgrupperna (ensidig t-prövning). Bilaga VI:B

Mitt största problem just nu

"Jag begär för mycket av mig själv. För jag kan garanterat inte bli bättre eller bland de bästa i vissa ämnen. Osäker över folks beteende. Tycker alltför ofta att de inte är sig själva och att jag genomsådar dem. Att allt, ja väldigt mycket som jag säger och som jag betar mig, påstår mina systrar är typiskt för puberteten. De tycker jag är fåfång, visserligen erkänner de sin egen fåfånga. Men de varnar mig också. Jag får ej möjlighet att gå mina egna typiska etapper för en tonåring. Jag vill inte vara pubertetsunge".

DEL I: UNDERSÖKNINGENS TEORETISKA DEL

1.1. PRESENTATION AV PROBLEMMOMRÅDET

Svenska tonårsflickors anpassning är praktiskt taget okänd. Svenska tonårspojkers anpassning däremot har under de senaste åren varit föremål för flera undersökningar (Jonsson & Kälvesten, 1964; Justitiedepartementets klientelundersökning, 1964; Örebroprojektets kriminalitetsundersökningar 1967). Ett större intresse för pojkers tonårsutveckling än för flickors tycks också vara ett internationellt fenomen (Bettelheim 1962, Friedenberg 1969).

Vi vet alltså mycket litet om hur tonårsflickan upplever sin tonårssituation, hur normalanpassningen i denna grupp ter sig och vilka symptom på bristande anpassning som är vanliga. Av jämförande undersökningar vet vi dock att tonårsflickor i långt mindre grad än tonårspojkar uppvisar brottsligt beteende (Elmhorn 1969, Olofsson 1967). Vi vet också att det finns skäl att anta att tonårsflickor vid anpassningssvårigheter uppvisar en mer varierad symptomflora än pojkar (Achenbach, 1966).

Tillgängliga kunskaper om anpassningssvårigheter hos tonårsflickor bygger vanligen på erfarenheter av s k "stört klientel", dvs sådana ungdomar som för sina anpassningsproblem remitterats eller själva sökt hjälp hos något av samhällets ungdomsvårdande organ, såsom skolpsykiatere expedition, barnavårdsnämnd eller barn-och-ungdomspsykiatrisk mottagning. En vet man icke i vilken grad man kan generalisera dessa kunskaper till normalpopulationen. En deskriptiv studie av anpassningssvårigheters förekomst i en normalpopulation tonårsflickor har därför ofta efterlysts.

Anpassningsproblematik kan grovt sett angripas på två sätt. Ett sätt är att studera individens anpassning till en given, klart definierad situation, t ex en viss klassrumssituation med given lärare, givna klasskamrater och en given arbetsuppgift. I detta fall är man intresserad av interaktionen mellan å ena sidan situationens givna betingelser och krav och å den andra individens personliga förutsättningar och behov. Ett annat sätt att angripa anpassningsproblematik är att studera sådana beteenden som av samhällets normer, skrivna eller oskrivna, betraktas som uttryck för bristande anpassning, relativt oberoende av i vilken situation de uppträder. Sådana beteenden är av två slag; dels sådana handlingar som är lagstridiga, t ex snatterier, vandalism, sprit- och narkotikamissbruk osv, dels sådana be-

teenden som enligt allmänt godtagna men ej officiellt statuerade normer anses som tecken på bristande anpassning, såsom kontaktsvårigheter, psykosomatiska symptom och depression. Dessa allmänt godtagna normer är sällan klart preciserade, men ligger implicit definierade i samhällets vårdorgans arbetsuppgifter och målsättningar.

Den första av de två nämnda metoderna studerar anpassning i dess vidare innebörd, nämligen som en individ/miljö-interaktion. Därigenom kan den bättre än den senare metoden ge en differentierad och detaljerad bild av de faktorer som påverkar individens anpassning i den speciella situation som är under studium. Denna metod kräver emellertid att man dels har hypoteser som kan styra urvalet av relevanta situationer, dels kan isolera dessa situationer.

Tonåringens livssituation kan beskrivas som komplex och fluktuerande; han befinner sig och deltar i ett mycket stort antal starkt interagerande men också snabbt föränderliga situationer. Det är därför svårt att isolera några få för honom väsentliga men begränsade situationer som inte är av alltför kort varaktighet. Detta motiverar att som ett första steg använda den senare av de två ovan nämnda metoderna, dvs studera förekomst av sådana beteenden som samhället betraktar som uttryck för bristande anpassning.

Tonårsperioden uppfattas allmänt som en övergångsfas i mänsklig utveckling. Det är därför önskvärt att all bedömning av anpassning under denna period studeras mot bakgrund av tidigare och relateras till senare anpassning, dvs studeras i ett longitudinellt sammanhang. Denna undersökning kommer därför att genomföras inom Örebroprojektet, "Anpassning, beteende och prestation", som är en longitudinell studie av svenska skolbarns anpassning (Magnusson m fl, 1965). Projektets huvudgrupp, barn som 1965 befann sig i åk 3 inom Örebro stads skolväsende, gick under läsåret 69/70 i åk 8. Genomsnittlig ålder var 15 år, vilket för flickornas del kan anses som en lämplig ålder för ett studium av deras anpassningsproblematik i tidiga tonåren.

Den planerade undersökningen har sålunda två huvudsyften; för det första vill den beskriva vilka uttryck för och utpräglingsgrader av bristande anpassning, som förekommer i en svensk normalpopulation 15-åriga flickor, för det andra att studera sambandet mellan sådan symptomförekomst och andra variabler avseende aktuell och tidigare anpassning.

1. 2. ANPASSNING OCH MISSANPASSNING UNDER ADOLESCENSEN - - I TEORI, FORSKNING OCH KLINISK PRAKTIK

Eftersom litteratur och forskning över adolescensutvecklingen vanligen studerat pojkar och flickor som en grupp, gäller följande genomgång båda könen.

1. 2. 1. I teori

Under adolescensperioden genomgår individens bio-psyko-sociala status en radikal förändring, och en därtill sammanhörande personlighetsförändring förväntas ske. Pubertetsutvecklingen, dvs den fysiologiska utvecklingen, initierar en rad biologiska och psykologiska, inre och yttre, personliga och sociala förändringar till vilka individen måste anpassa sig. Denna anpassningsprocess varierar kraftigt i tidsutsträckning, intensitet och konfliktfylldhet mellan olika kulturkretsar och mellan individer inom samma kulturkrets.

Psykologiska modeller för adolescensutvecklingen skiljer sig beträffande vilka aspekter av denna som betraktas som centrala, men de flesta av dessa teoribildningar synes i stort överens om att följande utvecklingsaspekter bör beaktas (t ex psykoanalytisk teori, bl a Blos, 1962, A. Freud, 1958, Erikson, 1959; fältteori, bl a Lewin, 1939, Barker, 1953; socialpsykologisk teori, bl a Havighurst, 1951, Davis, 1944; utvecklingsteori, bl a Gesell och Ames, 1956).

1. Den fysiologiska utvecklingen
2. Den intellektuella utvecklingen
3. Frigörelse från föräldrabeloende
4. Utvecklandet av nya slags relationer till jämnåriga
5. Accepterandet av kroppsutveckling och könsroll
6. Utbildandet av eget värde- och normsystem
7. Strävandet mot yrkesutbildning och ekonomiskt oberoende
8. Utvecklandet av en egen identitet, vilket kan ses som adolescensens huvuduppgift och slutmål, och som integrationen av alla de ovannämnda utvecklingsprocesserna.

Även om god överensstämmelse föreligger mellan olika teorier om grunddragen i adolescensutvecklingen, så föreligger stora motsättningar mellan dessa beträffande förväntade reaktioner på denna utveckling och därmed beträffande vad som skall betraktas som "normal" adolescens.

Från psykoanalytiskt håll har hävdats att en s k "adolescenskrise", dvs en "storm-und-drag"-period med kraftig auktoritetsopposition och våldsam känslösvängningar, är ett nödvändigt steg i varje normal tonårings utveckling. Om inte individen genomgår en sådan "dramatisk" period, finns risk att hans psykiska utveckling hämmas och att hans vuxna personlighet förblir outvecklad. A. Freud (1958) har uttryckt denna åsikt på följande sätt: "adolescence is by its nature an interruption of peaceful growth and the upholding of a steady equilibrium during this process is in itself abnormal" med tillägget att enligt hennes uppfattning är det lättare att beskriva patologi än normalitet för denna ålderskategori. Anpassningssvårigheter i form av symptombildningar, asocialt utagerande och allmän negativism uppfattas i denna teori sålunda som relativt normalpsykologiska reaktioner. Under denna period kan alltså neuros- och psykosliknande tillstånd uppträda, som i grunden endast är aggraverade kristillstånd och som är självläkande (Erikson, 1956). Ett flertal analytiker, såsom Blos (1962) och Deutsch (1944, 1969) betonar dock att endast senare utveckling kan klargöra huruvida en "adolescenskrise" verkligen varit en sådan eller ett uttryck för en patologisk process.

Ett flertal teoretiker och forskare har ställt sig tvivlande till den psykoanalytiska hypotesen om "adolescenskrisens" normalitet; så t ex Offer (1963, 1965) och Masterson (1969), som försökt underkasta denna hypotes viss vetenskaplig prövning (se sid. 9). Bl a har dessa forskare kritiserat den psykoanalytiska teorin om normal adolescensutveckling för att den konstruerats genom generaliseringar utifrån studier av "störda" medel- eller överklassungdomar. Sammanfattningsvis kan man säga att frågan om förväntad normalitet i ungdomars beteende ännu står öppen och präglas av två skilda synsätt, nämligen det analytiska som betraktar anpassningssvårigheter, åtminstone lättare sådana, som relativt normala och övriga som tillskriver anpassningssvårigheter samma betydelse i adolescensen som under andra åldrar.

1. 2. 2. I forskning

Valet av vilka tonårsfenomen som studerats, vilka kriterier på anpassning/-missanpassning som använts samt det därtill kopplade valet av forskningsmetodik har skiftat mellan olika "skolriktningar". En genomgång av aktuell forskning ger vid handen att denna i stort kan indelas i följande tre kategorier:

1. Forskning kring mer globala helhetsbedömningar av anpassning/-missanpassning. Denna arbetar med en arsenal av olika begrepp som i betydelsen ligger varandra relativt nära, såsom "psykisk hälsa", "emotionell hälsa", "modalanpassning" osv. Dessa undersökningar är genomgående gjorda på normalpopulationer.
2. Forskning kring vad ungdomarna själva säger sig uppleva som problem, svårigheter, vad de skulle vilja ha hjälp med och på vilket sätt. Även denna forskning har enbart sysslat med normalgrupper.
3. Forskning kring symptomatologi under tonåren; symptomförekomst, symptomtyp, symptom syndrom, dynamik bakom symptom bilden osv. Denna forskning har arbetat med enbart missanpassad ungdom eller med jämförelser mellan sådan och normalanpassad.

Den aktuella forskningen kan vidare indelas efter datatyp, och datagivare. Denna indelning skär över alla tre ovan nämnda forskningstyper. Följande metoder har huvudsakligen använts: check-lists, frågeformulär, Q-sorts, intervjuer, skattningar, essayer samt personlighetstests. Som datagivare har fungerat dels ungdomarna själva, dels personer, som haft tillfälle att i detalj observera deras beteende såsom vårdpersonal, "expertis" - dvs psykiatrer, psykologer och socialarbetare - lärare eller föräldrar.

1.2.2.1. Forskning kring globala helhetsbedömningar av anpassning/-missanpassning.

Dessa har framför allt publicerats under de två senaste decennierna. Endast ett fåtal av dem kommer här att redovisas. I Sverige gjorde G. Jonsson och A. Kälvesten (1964) en undersökning på 222 Stockholmspojkar i åldern 9-16 år. Med hjälp av intervjuer med föräldrar och lärare, skattningar av pojkens symptombelastning utifrån moderns uppgifter samt personlighetstestningar gjordes totalbedömningar av pojkarnas psykiska hälsa såsom ett mått på deras anpassning. Undersökningen uppskattade det latenta behovet av hjälp för psykiska problem i dessa åldrar till ca 25% av totalpopulationen. Lawrence (1964) bedömde graden av emotionell hälsa, definierat som "the state of adjustment of the individual in relation to himself, to others and to his environment". Ett för undersökningen specialkonstruerat undersökningsinstrument, "Getting along", bestående av 45 illustrerade situations-svarsitem med multiple-choice-svar betonade följande aspekter av begreppet emotionell hälsa: 1) självacceptans,

2) acceptering av andra samt 3) realitetsanpassning. Resultaten visade att flickor generellt är mer interpersonellt känsliga än pojkar och att elever i grade 8, dvs 14-åringar, har betydligt sämre emotionell hälsa än elever i grade 7 och 9. Ett forskarlag under Offer (1965) utvalde en grupp s k "modal students", "typiska" tonårspojkar i 14-15-årsåldern (freshman i high school) utifrån ett frågeformulär av "self-image-typ", täckande 11 väsentliga tonårsfunktionsområden. Elever som låg inom en standardavvikelse från medelvärdet på 9 av de 10 skalor som medtogs för urval betecknades som "modal students". Dessa följdes i flera år med intensiva psykiatriska intervjuer några gånger per år. Ett flertal variabler specialstuderades, t ex tonåringarnas upplevelser av sina föräldrar, deras "dating pattern" och sexuella beteenden, viktiga konfliktområden osv. Resultaten av denna undersökning betonar dels frånvaron av allvarligare psykopatologi i denna grupp, dels ungdomarnas förmåga till konstruktiv konfliktlösning samt deras goda relationer till sina föräldrar.

Undersökningar av enbart tonårsflickors anpassning är, som tidigare nämnts, tunnsådda. Frank, Harrison, Hellersberg, Machover och Steiner (1951) gjorde en undersökning medelst projektiva test på 300 flickor i åldern 10-20 år. Deras syfte var att studera tonårsflickors personlighet och känslomässiga reaktioner från sen förpubertet till senadolescens. De fann i sin studie att känslomässiga störningar var vanligare och av allvarligare art än de hade väntat sig. Särskilt vanliga var relationsstörningar som ansågs ge upphov till intensiv introspektion, upptagenhet med personliga bekymmer, känslor och fantasier. Särskilt de yngre flickorna, oberoende av ekonomisk och kulturell bakgrund, framstod i testen med få undantag som olyckliga och spända. Författarna uppfattade dessa flickor som i konflikt mellan deras biologiskt givna mognande till kvinna och deras snarast tvångsmässiga behov av att konformera och vinna erkännande och beröm. Undersökningen indicerade en allmän räds-la för sexualitet, ofta dock inte medveten. Författarna betonade ändå att dessa flickor i allmänhet hade en ansenlig repertoar av positiva resurser för att bemöta adolescenstidens konflikter och spänningar.

1.2.2.2. Forskning kring vad ungdomarna själva upplever som problem

Dessa undersökningar har i allmänhet utförts inom skolans ram och vanligen använt någon typ av problem-checklist (t ex Mooneys) eller frågeformulär uppbyggda kring olika kombinationer av för tonåringen viktiga

Rutter et al
(1976)
s. 39

livsområden såsom hemsituation, föräldrarelation, skola, kamratrelationer, heterosexuella relationer, lärarrelationer, yrkesplaner, impuls-kontroll, sexuella attityder, kroppsupplevelse, fysisk hälsa, fritidsintressen, fritidssysselsättningar, normer, värderingar och religion. Några forskare har även använt essayteknik eller öppna frågor.

Redan 1943 gjorde Pope en kartläggning av highschool elevernas upplevda problem, intressen och behov. Eleverna fick skriva en essay med titeln "Mina egna personliga problem". För c:a 2000 elever mellan 11 och 19 år isolerades 6 huvudgrupper av problem, nämligen 1/ studie- och skolproblem, 2/ problem med arbetsanpassning, 3/ problem med personlig anpassning, 4/ familjelivsproblem, 5/ problem med social anpassning och 6/ hälsoproblem. Enligt författaren tycker flickor oftare än pojkar att den sociala anpassningen är viktig men för bägge kom skolproblemen i första rummet.

Adams (1964) studerade tonåringars personliga problem som en funktion av ålder och kön. Även denna undersökning använde sig av frågor som skulle besvaras i fri form. Följande frågor besvarades av 4000 elever i åldern 10-19 år: 1/ vad är ditt största problem för tillfället, 2/ vad skulle ge dig mest hjälp att lösa detta problem, 3/ vad tror du jämnåriga pojkar respektive flickor upplever som sitt största problem, 4/ hur tror du de skulle finna lösningen till sina problem. 14 problemområden kunde definieras vid analys av svaren, relativt lika de ovan nämnda.

Samma skillnader mellan pojkars och flickors problemupplevelse som ovan nämnts återfanns även, nämligen att flickor i högre grad än pojkar upplever problem på det interpersonella planet, främst i relation till motsatta könet och till familjen. Pojkar upplevde oftast konflikter med bägge sina föräldrar, flickorna bara till den ena, vanligen då modern. Intressant nog rapporterar båda könen att de trodde deras kamrater hade mindre problem med skolan och mer på det interpersonella planet än vad de uppgav sig själva ha. Angående förväntade lösningar till de problem de angav ökade tilltron till egna lösningsresurser starkt med ökad ålder.

Schutz (1958) kritiserade metoden att utgå från redan befintliga klassificeringssystem såsom livsområden eller psykiatriska diagnoser. I stället önskade han belysa "the structure underlying personal problems which adolescent girls are willing to report on a youth inventory". Genom faktoranalytisk bearbetning av 156 items ur Billet-Starr's Youth Inventory, Senior level, som gavs till 500 flickor i 14-15-årsåldern fick han fram tre cluster. Cluster I speglade en allmän känsla av personlig osäkerhet

och ångslan, Cluster II en känsla av nervös spänning beträffande relationer med andra samt Cluster III hem- och familjeproblem.

Achenbach & Goldsmith (1978)

1.2.2.3. Forskning kring symptomatologi

Ett av huvudsyftena vid sådan forskning har varit att söka isolera stabila symptomcluster, s k syndrom. I detta syfte har gjorts ett stort antal faktoranalytiska symptomstudier. Dessa har isolerat varierande syndrom som sedan diskussionsmässigt har kunnat jämföras med varandra och med kliniskt välkända symptombilder. Få av dessa undersökningar fokuserar på tonårsproblematik.

Hewitt och Jenkins (1946) faktoranalyserade 94 symptom hos 500 rådgivningsbyråbarn. Symptomdata var extraherade ur barnens journaler. 45 symptom kunde fördelas på 3 cluster; "the overinhibited child", "the unsocialized aggressive child" samt "the socialized delinquent child". Achenbach (1966) genomförde en faktoranalytisk studie av symptomförekomst hos 600 barnpsykiatriska patienter, barn i åldern 14-15 år. 74 symptoms utpräglingsgrad skattades av psykologer. Som huvudfaktor fann man en externaliserings--internaliseringsdimension. Vid rotering erhöles sedvanlig indelning i psykiatriska symptom såsom schizoida tankestörningar, enures och annan omogenhet, aggressivt beteende, fetma, depressiva symptom, ångestsymptom osv. Ett intressant resultat var att flickgruppen uppvisade fler symptomgrupper än pojkgruppen.

Spivack och Spotts (1963) gjorde en faktoranalys av symptom hos 640 institutionaliserade ungdomar i åldern 13-18 år. 172 symptombetenden skattades av ungdomarnas vårdpersonal avseende frekvensen över ett visst tidsintervall. Man kunde isolera 18 faktorer, bl a negativ identitet, oetiskt beteende, dålig emotionell kontroll, trotsigt beteende, beroendebeteende osv. Därefter gjordes en "klinisk analys" av de itemcluster, som ansågs ha "clinical sense", dvs vara meningsfulla från klinisk synpunkt. Följande tre grupper erhöles: 1/ en negativ-aggressiv grupp, som uppvisade oetiskt beteende, trots, dominerande-sadistiska drag, negativ identitet, dvs acting-out-tendenser, 2/ en grupp med dålig självkontroll, dålig emotionell kontroll och förföljelsekänslor. Denna grupp låg även högt i rädsla och depressivitet och kan enligt författarna eventuellt sammanfattas i termen ångestagerande 3/ en schizoid grupp som kännetecknades av schizoid tillbakadragenhet och bisarrrier både i tänkande och handling. Författarna tar upp att ingen ren depres-

sionsfaktor återfanns och att impulsivitet ingår i flera grupper och troligen därför inte är något entydigt symptom.

En av de få undersökningar som jämfört missanpassad ungdom, i detta fall sådana som sökt psykiatrisk hjälp, med en "normal" kontrollgrupp är Masterson et al (1967). De gjorde en 5-årsfollow-up-studie av patient- och kontrollgrupp. Bägge dessa grupper ungdomar och deras föräldrar intervjuades kring symptomförekomst hos ungdomarna. De fick också ifylla ett frågeformulär centrerat kring psykiatriska symptom. Författarna var särskilt intresserade av att belysa den psykoanalytiska teorin om adolescenskrisens relevans - att flertalet ungdomar "växer ifrån" de psykiatriska symptom de eventuellt uppvisar under adolescens-tiden. Undersökningens resultat vederlägger denna hypotes. Av de 101 patienterna, indelade i olika grupper efter typ av personlighetsstörning, uppvisade efter 5 år mellan 100 och 63% kvarstående problem av oförändrad styrka och typ. Av de 35 patienter som behandlades med psyko-terapi visade 16 viss symptomförbättring.

Kontrollgruppen hade genomgående mer övergående och mindre intensiva symptom. Så t ex visade en jämförelse avseende genomsnittligt antal symptom att kontrollgruppen hade endast 1.98 mot patientgruppens 2.80. Oro, depressivitet och omognad förekom i ungefär lika hög grad i bägge grupperna, medan schizofreni, acting-out och sexuella svårigheter var betydligt vanligare i patientgruppen. Symptom såsom hypokondri, konversionssymptom och grava hysteroida tillstånd förekom endast i patientgruppen. Vid bedömning av vilket symptom som kunde betraktas som individens primära fann man att symptom såsom oro, depressivitet och omognad ofta förekom som huvudsymptom hos kontrollgruppen i långt högre grad än i patientgruppen, 70% mot 37%. Man jämförde även dessa två grupper med avseende på hur de fungerade i skolan och socialt. Nedsättningen i skolfungerandet, mätt i hur dåligt de klarade sitt skolarbete var genomsnittligt ungefär dubbelt så stor för patientgruppen som för kontrollgruppen (1.35/0.67) medan skillnaden i nedsättning i socialt fungerande, som mättes i antal vänner, bästa vän, gruppengagemang samt umgänge med motsatt kön, var något mindre (0.90/0.57).

En nyligen publicerad doktorsavhandling (Frisk, 1970) jämför ett patientmaterial bestående av 216 ungdomar i åldern 11-20 år som sökt för psykiska problem vid Folkhälsans tonårspoliklinik i Helsingfors under åren 1960-62, och ett material bestående av samtliga 76 elever i en 5:te klass i ett 8-klassigt läroverk. I patientmaterialet ingick 130 flickor,

Rutter et al
(1976) s. 41

varav 46% i åldern 15-16 år. I kontrollgruppen ingick 41 flickor, varav 63% i 15-årsåldern.

För samtliga undersökningsspersoner gjordes en fullständig medicinsk-psykiatrisk undersökning kompletterad av somatiska laboratorieundersökningar. Undersökningen spänner över ett mycket stort antal frågeställningar och problemområden. Beaktandet av så många olika fysiska, sociala och psykiska aspekter har lett till att undersökningen i många avseenden förlorat i djup på enskilda punkter. Bland den mångfald av resultat som undersökningen refererar är följande av särskilt intresse: "den fysiska och psykiska omställningen i 14-16-årsåldern i samband med puberteten tycks framkalla en temporär psykisk insufficiens och en personlighetskris, som ökar den psykiska problematiken". Identitetsbildningen, den sociala frigörelsen och framtidsplaneringen uppfattades som centrala, ofta konfliktladdade problem.

Författaren gör en subjektiv uppdelning av de psykiska symptomen i 5 grupper, nämligen allmänna psykiska symptom (såsom koncentrations-svårigheter, ångest, sömnsvårigheter, störd realitetsuppfattning osv), anpassningsproblem (såsom trots, konflikter i hemmet, utespring, alkoholmissbruk osv), irritationssymptom (såsom irritabilitet, överspändhet, rastlöshet, aggressivitet), hämningssymptom (såsom depression, skuld känslor, passivitet, fysiska och sociala mindervärdeskänslor osv), samt slutligen speciella neurotiska symptom (såsom nagelbitning, hypokondri, anorexier, tics, fobier, tvångshandlingar osv). Allmänna psykiska symptom var vanliga hos flickor både i patient- och jämförelsematerialet, vilket enligt författaren talar för att dessa symptom är vanliga i puberteten. Anpassningsproblem var inte heller sällsynta, men något mindre frekventa än ovan nämnda symptomtyp. Samma förhållanden gäller för hämningssymptomen och irritationssymptomen som dock var ovanliga i jämförelsematerialet. Av de speciella neurotiska problemen var alla utom nagelbitning mycket infrekventa i jämförelsematerialet, och relativt ovanliga i patientmaterialet. I patientmaterialet fann författaren att 13,8% av flickorna tidigare haft neurotiska problem jämfört med 7,3% i jämförelsematerialet samt 3,8% respektive 4,9% som visat anpassningsproblem.

Författaren tar även upp att utmärkande för tonårsproblemen var deras stora tendens till att förorsaka följdreaktioner och därmed till att skapa en *circulus vitiosus*, som både vidmakthöll och utvidgade problemen.

1. 2. 2. 4. Kommentar till forskningsresultaten avseende tonårsanpassning/missanpassning

Sammanfattningsvis kan man säga att den bild av tonåringens anpassningsproblem som forskningen ger är motsägelsefull. En bidragande orsak till detta kan ligga i att de olika forskningsprojekten rör sig på olika medvetenhetsnivåer av personligheten. Vidare synes det rimligt att anta att skillnader i forskningsresultaten på detta område kan tillskrivas starkt fluktuerande kriterier på vad som utgör god respektive dålig anpassning. Sådana kriterier är alltid bemängda med en mängd sociala värderingar - och dessa har när det gäller förväntat och accepterat beteende hos ungdomar starkt förändrats under de senaste 20 åren.

1. 2. 3. I klinisk praktik

I det kliniska arbetet, särskilt vid barn- och ungdomspsykiatriska kliniker och rådgivningsbyråer, har den psykoanalytiska synen på anpassningsproblem i tonåren haft en framskjuten plats. Detta avspeglas bl a i förekomsten av en speciell diagnostisk kategori "adjustment reaction of adolescence", vanligen översatt med "akut pubertetskris".

M. Herzman-Ericson (1968) har i en genomgång på totalantalet flickor mellan 12-19 år anmälda till Stockholms Stads Central för Psykisk Barna- och Ungdomsvård (63 flickor) delat upp sitt material på följande diagnostiska kategorier: akut pubertetskris (29%), neuroser (40%), karaktärsstörningar (11%) samt s k borderlinepersonligheter (20%). Antalet anmälningar steg snabbt upp till 13 år, nådde en topp mellan 15-16 år för att sedan sjunka. Mest frekventa symptom var depression, kontaktsvårigheter och psykosomatiska symptom såsom huvudvärk, magont och kräkningar. Även trots, olydnad, aggressivt beteende och koncentrationssvårigheter förekom i hög grad. En och samma patient hade så gott som undantagslöst flera symptom.

1962 gjorde Stockholms BVN en redovisning för hela flickmaterialet mellan 12 och 20 år som handlagts under år 1961. Även för detta klientel steg antalet anmälningar snabbt efter 13-årsåldern för att nå en topp vid 16-årsåldern, 1,61% av totalpopulationen 13-åriga anmäldes det året till BVN, 2,55% av 14-åriga samt 3,11% av 16-åriga flickor. I ungefär 10% av samtliga fall rapporterades utespring, sexuell vanart, vagabondering samt rymningar. Dessa symptom var mycket vanligare anmälningsorsak i de lägre åldrarna (13-16) än i de högre.

1. 3. ÖVERGRIPANDE SYNPUNKTER PÅ "ANPASSNINGSPROBLEMATIKEN" UNDER ADOLESCENSEN

Studiet av s k "avvikelse" kräver analys av det "normalitetsbegrepp" från vilket studieobjektet avviker. På samma sätt kräver studiet av "bristande anpassning" att man tar ställning till vilka och vems värderingar som ligger bakom den definition av "anpassning" man valt. Nedan följer därför ett försök att diskutera hur anpassningsbegreppet använts inom Örebroprojektet som helhet respektive i föreliggande undersökning.

1. 3. 1. Anpassningsbegreppets användning inom Örebroprojektet

Inom Örebroprojektet användes termen "anpassning" till en början utan närmare analys och snarast i operationell betydelse. Så t ex definierades begreppet "skolanpassning/yrkesanpassning", med påpekande av dess relativa karaktär, på följande sätt: "Individens förmåga att finna sig tillrätta med de krav, som skolan (yrkeslivet) ställer och den miljö, som skolan (arbetsplatsen) erbjuder". Den anpassning som därmed avsågs, antogs kunna komma till uttryck och mätas i tre olika avseenden: 1) att individen upplever subjektiv tillfredsställelse, 2) att omgivningen upplever individens beteende som tillfredsställande samt 3) att individen på ett adekvat och tillfredsställande sätt utnyttjar sina begåvningsmässiga förutsättningar (Örebroprojektets rapportserie, del III, 1967).

I och med att projektets målsättning kom att vidgas till vidare aspekter av anpassning och kanske främst genom intresset för olika former av anpassningssvårigheter, såsom bland annat extremt låg kamratstatus (Adebäck, 1969), kriminellt beteende (Olofsson, 1971, Haglund, 1971) och skolslutare (under arbete) uppkom ett behov av en analys av anpassningsbegreppet i sig.

I en sådan analys (Örebroprojektets Monografi, 1971) betonades anpassningsbegreppets systemkaraktär, dvs anpassning uppfattas som ett förlopp i ett öppet feed-backsystem mellan subjektet i anpassningsprocessen, den miljö till vilken anpassningen sker, de funktioner som förändras under anpassningsprocessen samt målen respektive de bakomliggan-

de motiven för denna anpassningsprocess. Den praktiska tillämpningen av denna syn på anpassning, dvs så som ett förlopp i ett öppet system, innebär alltid att samspelet mellan individen och hans miljö sätts i fokus.

Inom Örebroprojektet skiljer man vidare mellan inre och yttre anpassning. Med "inre anpassning" avses överensstämmelsen mellan å ena sidan individens behov, motiv och värderingar och å andra sidan de belöningar han erhåller genom sitt agerande i den roll som det sociala systemet tillskrivit honom, dvs grad av upplevd tillfredsställelse.

"Yttre anpassning" däremot refererar till överensstämmelsen mellan individens beteende och de krav som definierar den roll han har i samhället, dvs samhällets grad av tillfredsställelse med individen.

1. 3. 2. En analys av normalitets- och därtill relaterade begrepp

För att få en bild av hur anpassningsbegreppet används i föreliggande undersökning kan den ovannämnda analysen med fördel kompletteras med den analys av normalitetsbegreppet som gjorts av adolescensforskarna Offer och Sabshin (1966).

Dessa forskare fann att litteraturen och forskningen kring "normalitet" under tonåren gav en synnerligen förvirrad bild. Varje forskare föreföll använda sina egna normalitets- respektive anpassningskriterier, vilka i allmänhet var ohjälpligt begränsade av dels den ungdomspopulation som studerats, dels av författarens teoretiska utgångspunkt.

Offer och Sabshin fann det därför av vikt att analysera de kriterier för "normalitet" som använts vid "normalitets"-forskningen. Författarna betonar att de, av ett flertal till "normalitetsbegreppet" närbesläktade begrepp, som ofta utnyttjas alternativt, såsom "emotionellt frisk", "anpassad", "psykiskt sund", osv, valt att göra analysen på "normalitetsbegreppet" bland annat pga dess anknytning till medicinen, men att en liknande analys bör vara tillämplig på samtliga ovannämnda begrepp.

Offer och Sabshin tar upp fyra skilda perspektiv på "normalitetsbegreppet": 1) normalitet som hälsa, 2) normalitet som utopi, 3) normalitet som genomsnitt och 4) normalitet som process. Dessa fyra perspektiv på normalitetsbegreppet utesluter icke varandra. Den förvirrade bild som vidlåder normalitets- och anpassningsforskning i allmänhet och sådan forskning på adolescensområdet i synnerhet kan troligen tillskrivas icke redovisade glidningar mellan dessa olika innebörder i normalitetsbegreppet.

1. 3. 3. Beskrivning av de fyra perspektiven på normalitetsbegreppet samt tillämpning av ett liknande tänkande på anpassningsbegreppet.

Perspektiv 1. Normalitet som hälsa. Denna definition anknyter till den medicinsk-psykiatriska synen på normalitet som allt som är fritt från symptom på sjukdom, alltså "symptomfritt". Denna dimension lägger sin huvudvikt på det "patologiska" beteendet och allt övrigt beteende buntas ihop till "friskt", dvs man rör sig med en grov dikotomisering, där huvudparten av populationen är "frisk". Hälsa blir i detta sammanhang "a reasonable rather than optimal state of functioning" (Offer and Sabshin, 1966).

Överfört på anpassningsbegreppet ger detta en definition av anpassning som frihet från avvikande beteende, dvs från sådant beteende som samhällets lagar, konventioner och värderingar betecknar som uttryck för bristande anpassning. Denna definition av anpassning överensstämmer med Örebroprojektets begrepp "yttre anpassning".

Perspektiv 2. Normalitet som utopi. Här definieras normalitet som optimalt fungerande, dvs "that harmonious and optimal blending of diverse elements of the mental apparatus that culminate in optimal functioning, or "self-actualization". (Offer and Sabshin, 1966). Denna syn representeras framför allt av psykoanalytiskt orienterade skolor. Dessa betonar att normalitet i denna bemärkelse i realiteten är något ytterligt sällsynt, men vanligen något som individen strävar mot.

Denna normalitetssyn är jämförbar med Örebroprojektets senare syn på anpassning som en strävan att optimalt utnyttja sina resurser. Denna syn gör sig gällande även på anpassningsområdet, t ex i den mycket tillåtande attityd till haschrökning som många konstnärligt skapande personer ger uttryck åt, dvs de ser det som en nödvändighet att gå utanför den mer konventionella anpassningssynen (dim. 1 och 3) i en strävan mot "optimalt" fungerande. Denna definition av anpassning ligger relativt nära Örebroprojektets begrepp "inre anpassning".

Perspektiv 3. Normalitet som genomsnitt. Detta är den vanligaste användningen av normalitetsbegreppet vid normativa studier. Man utgår från normalfördelningen, och erhåller sålunda en statisk normalitetsdefinition. Författarna ställer sig tveksamma inför den hittillsvarande rikliga användningen av detta normalitetsbegrepp, med motiveringen att man här får fram en utslätad, konformistisk typ av "normalitet".

En annan nackdel ligger i de förändringar i bedömningen av ett beteendes "normalitetsgrad" som kan ske vid förändringar i beteendets frekvens. I vilken grad påverkas t ex vår bedömning av haschröknings "normalitet" av den nu aktuella frekvensökningen av detta beteende?

Även anpassning har ibland bedömts som en statistisk dimension.

Bedömningar av allvarlighetsgrad i missanpassningsbeteenden har t ex gjorts utifrån deras frekvens, dvs beteendena har bedömts som allvarligare ju mer sällan de påträffats, i många sammanhang en missvisande värderingsgrund.

Perspektiv 4. Normalitet som process. Normalt beteende kan uppfattas som slutresultatet av interagerande system som förändras över tiden. En total definition av normalitet måste därför också rymma de kontinuerligt föränderliga aspekterna i begreppet. Denna normalitets-syn ligger i linje med Örebroprojektets senare syn på anpassning. Betoningen av att systemet förutom sin relativa stabila nuvarande form också innehåller sina framtida möjligheter har varit vägledande vid önskemål att predicera kommande anpassning, något som varit ett av projektets huvudsyften.

Denna dimension av anpassningsbegreppet synes vara speciellt användbar vid tonårsforskning, då adolescensfasen just kännetecknas både av anpassning till ständiga fysiologiska, psykologiska och sociala förändringar och av förmågan att utnyttja dessa.

1.3.4. Exempel på tillämpning av de olika "normalitets/anpassnings"-begreppen i adolescensforskningen.

Offer och Sabshin menar att forskning kring allvarliga psykiska problem hos ungdomar, t ex Masterson (se sid. 9), accepterar "Normalitet som Hälsa"-perspektivet. De psykoanalytiskt orienterade forskarna däremot, som ser "normalitet" under adolescensen som en omöjlighet därför att varje adolescent måste utvecklingsmässigt genomgå en period av "storm och stress" använder sig av "normalitet som utopi"-begreppet. Författarnas eget forskningsprojekt "The modal Adolescent" (se sid. 6) använder sig av det statistiska normalitetsbegreppet för urval, medan E. H. Erikson som definierar normalbeteende som slutprodukten av fasspecifika uppgifter, konflikter och lösningar, snarare använder "normalitet som process".

1. 3. 5. Anpassningsbegreppets användning i den aktuella undersökningen.

Denna undersökning arbetar med flera av ovannämnda anpassningsdimensioner med i olika syften. Det första perspektivet, dvs "Anpassning som frihet från avvikande beteende" har varit vägledande vid urval av beteenden som ansetts relevanta att studera. Sådana beteenden som samhällets ungdomsvårdande organ, explicit eller implicit, definierat som uttryck för bristande anpassning har sålunda utgjort urvalet. Även den för ovannämnda perspektiv typiska beteckningen för icke-anpassat beteende, nämligen "symptom" har använts (se sid. 18). Det statistiska anpassningsbegreppet är implicit utnyttjat vid de statistiska bearbetningar som bygger på vägningar utifrån fördelning (se sid. 74 ff.). Slutligen ligger perspektiven "anpassning som utopi" och "anpassning som process" implicit bakom användandet av den psykodynamiska adolescensteorin för urval och formulering av de frågeställningar som denna undersökning önskar belysa.

1.4. SAMHÄLLET OCH BRISTANDE ANPASSNING UNDER TONÅREN - VÄGLEDANDE FÖR URVAL AV BETEENDEN FÖR STUDIUM

Samhällets viktigaste vårdorgan för ungdom med anpassningssvårigheter är barnavårdsnämnden (BVN), den psykiska barn- och ungdomsvården (PBU) samt skolans elevvårdande verksamhet. Dessa tre ungdomsvårdande organ betraktar vissa beteenden och reaktioner som bristande anpassning i sig eller som tecken på anpassningsproblem. Emellertid arbetar de utifrån delvis olika normer och på delvis olika sätt, varvid även en skillnad i deras klientel uppkommer.

Skolornas elevvårdande verksamhet var vid tidpunkten för planeringen av föreliggande undersökning betydligt mindre utbyggd och mindre omfattande till sin utformning än vad den förefaller vara idag. Vanligen torde den då ha fungerat som ett direkt vårdorgan i huvudsak för elever med skolproblem. Vid andra svårigheter än skolproblem tycks ungdomarna i regel ha hänvisats till BVN eller PBU. I föreliggande undersökning har därför inte denna verksamhet studerats separat, utan antagits som inkluderad i de två andras, vilket kan ha lett till att direkta skolproblem något underbetonats. Följande framställningar behandlar sålunda enbart BVN- och PBUverksamheten.

BVN förankrar sitt missanpassningsbegrepp i lagstiftning; barnavårds-lagens paragrafer definierar vilka beteenden och reaktioner som vid givna åldrar utgör bristande anpassning. En anmälan till BVN kan ske om sådant beteende föreligger, men också om barnet inte uppvisar sådana symptom men den miljö han lever i bedöms som skadlig för honom och hans utveckling. Endast den förra kategorien, dvs när anmälnings-orsaken ligger i individens eget beteende, är aktuell i denna undersökning. För flickor i den aktuella åldern kan en anmälan till eller ett ingripande från BVN ske vid någon typ av brottslig aktivitet, såsom snatteri, vandalism, bedrägeri, vid missbruk eller vid sk vanart, såsom utespring, rymning, vagabondering samt sexuell vidlyftighet. Ingreppet leder till en utredning av individens sociala miljö och aktuella beteende med ledning av vilken BVN beslutar om vidare handläggning av ärendet.

Den psykiska barn- och ungdomsvården däremot tenderar att anknyta sitt missanpassningsbegrepp till sjukdomsbegreppet. De flesta PBU-centraler har en s k "symptomlista" där ett antal beteenden och reaktioner som definieras som symptom uppräknas. Anmälan, utredning och behandling inom denna vård är frivillig, undantaget de fall som av BVN förelagts för psykiatrisk utredning. Ungdomarna kan söka själva eller deras föräldrar kan söka för dem, endera på eget initiativ eller på inrådan av t ex kroppsläkaren eller skolan. En utredning görs bestående av en utvecklingsanamnes, redogörelse för patientens sociala miljö och hans föräldrars personlighet samt en psykologisk undersökning av patientens personlighet, utifrån vilken en behandlingsplan upplägges.

Generellt kan sägas att BVN, i sin egenskap av direkt representant för samhällets normer, främst uppmärksammar sådana symptom som är direkt störande för samhället. PBU, som däremot också, och kanske främst representerar den enskilde individen, uppmärksammar även sådana symptom som är störande för individen själv (t ex ängslan, tvångsmässighet, depression osv).

Sådana beteenden som av någon eller båda de ungdomsvårdande organen betraktas som symptom kommer att utgöra den aktuella undersökningens symptompopulation (se sid. 42). Någon officiell gemensam samlings-term för ovanstående beteenden föreligger icke. PBU talar om "symptom" med bestämningen "psykisk störning", medan BVN använder termen "missanpassat beteende". Som ovan nämnts har termen symptom föredragits i denna undersökning, förutom av tidigare nämnda motivering (se sid. 16) pga att symptombegreppet innefattar både den individuella och samhällseliga aspekten på anpassnings-svårigheter, dvs yttre och inre bristande anpassning. Bestämningen till symptombegreppet blir i denna undersökning därför icke "psykisk störning" utan "bristande anpassning".

symptom - bristande anpassning, både
inre o. yttre

s 1944 → symptom - uttryck för
konflikter

2. individens o. samhällets lidande

1.5. SYMPTOMBEGREPPET

1.5.1. Användningsområden och definitioner

Symptombegreppet är ofta använt men sällan definierat. Inom den somatiska medicinen tycks begreppet ha en något klarare innebörd än inom psykiatrin, då inom den somatiska medicinen ofta mer bestämda samband råder mellan symptom och sjukdomsbild.

Symptombegreppet genomgår just nu en omprövning, främst inom den psykiatriska verksamheten, i samband med den förändring som sker i synsätt på och attityd till sjukdomsbegreppet, dvs definitionen av sjuk/friskt. Från att ett statistiskt och individcentrerat sjukdoms- och symptomtänkande har varit dominerande börjar nu dynamiska och samhällscentrerade strömningar göra sig gällande på detta område. Så t ex har de sociala värderingar som ligger bakom det psykiatriska sjukdoms- och symptombegreppet satts under diskussion (Håkansson, 1969, Haugsgjerd, 1970), liksom betydelsen av kulturella faktorer som determinanter för vilka beteenden och reaktioner som kommer att definieras som symptom (bl a Benedikt, 1934, Håkansson, 1969).

Psykiska symptom definieras olika, bl a beroende på vilken psykologisk skolbildning och därmed tillhörande personlighetssyn som den definierande författaren företräder. Definitionerna kan beskrivas som vanligen varierande i två dimensioner, nämligen i vilken grad symptom implicerar antagande om en bakomliggande störning respektive i vilken grad definitionen utgår från samhällsvärderingar alternativt från individens lidande.

Ett starkt motsatsförhållande råder mellan olika psykologiska skolor angående första dimensionen. En del, främst de psykodynamiska, betraktar symptom enbart som "tecken" på annan störning, medan andra, bl a fenomenologer, existensialister och inlärningspsykologer, definierar symptom som störningen i sig (Russo, 1965) och orelaterade till djupare och mer dynamiska aspekter av individens fungerande (Rotter, 1954).

Ett flertal författare har försökt att skilja på olika typer av symptom efter var inom den första av ovannämnda dimensioner de ligger. Så t ex har Maslow (1949) indelat symptom efter funktion i neurotiska och

expressiva sådana. De förra betraktas som "coping behaviors", dvs individen behöver dem för att kunna fungera, de är alltså behovstillfredsställande och funktionella. Expressiva symptom, däremot, fyller ingen vital roll i patientens psykiska balans, och kan alltså "tas bort" utan någon nackdel för patienten. Marcuse (1953) gör en liknande indelning i verkliga och autonoma symptom. De senare skiljer sig från de förstnämnda genom att de icke är inbäddade i individens psykiska struktur och icke reflekterar någon underliggande konflikt.

Den andra dimensionen utefter vilken symptomdefinitioner varierar, dvs huruvida symptombegreppet utgår från individens lidande eller samhällets värderingar, anknyter till uppdelning av samhällets ungdomsvårdande organ i PBU med dess förankring i "psykiskt frisk - psykiskt sjuk"-kontinuet och BVN med förankring i "anpassning - missanpassning"-kontinuet. Förslag till en uppdelning som tar hänsyn till ovannämnda skillnad i det enligt honom mycket "löst" använda symptombegreppet föreslås av Yates (1962). Han menar att termen symptom bör reserveras för subjektivt upplevd abnormalitet, medan termen "signs", tecken, bör användas för objektiva, dvs av andra diagnostiserande indikationer på abnormalitet. Som exempel på en samhällsanknytande symptomdefinition kan nämnas Spivack och Spotts (1963) som ser symptom som bristande social adaptation, dvs sådana beteenden som betraktas som icke önskvärda av samhället då de icke är i enlighet med dettas förväntningar och/eller standard. Ziegler och Philips (1960) ser både symptom och social effektivitet som uttryck för till vilken grad individen tenderar att gå emot eller konformera med sociala normer.

Den psykoanalytiska teorin representerar en rent individcentrerad symptomsyn. Enligt denna uppstår symptomen ur omedvetna konflikter mellan motstridiga krafter inom individen och ses som uttryck för dessa konflikter. I och med att konflikterna lösts upp, antages symptomen förlora sin funktion och därmed i allmänhet falla bort.

1 Föreliggande undersökning knyter teoretiskt nära an till den psykodynamiska ungdomsteorin och dess syn på allt beteende som uttryck för olika krafter inom människan. Därmed följer att dess symptomsyn ansluter till ovannämnda uppfattning av symptom som uttryck för bakomliggande konflikter och problem. Avseende dimensionen individens

2

kontra samhällets lidande, utnyttjar undersökningen den samhälleliga aspekten genom sin symptomdefinition, samtidigt som individens subjektiva lidande tas till vara genom att eleverna själva fungerat som datagivare.

1.5.2. Tillämpning av symptombegreppet

Den för denna undersökning valda symptomdefinitionen ger upphov till stora svårigheter när det gäller att fastställa vilka konkreta beteenden och vilken utpräglingsgrad av dessa som skall betecknas som symptom. Trots "symptomlistor" och "lagparagrafer" finns det nämligen ingen given uppsättning symptom. Endast några enstaka gravt avvikande beteenden, t ex hallucinationer, kan anses ha ett generellt symptomvärde. De flesta beteendens symptomvärde varierar bl a med faktorer hos individen, såsom ålder, personlighetsfaktorer, hälsa, kön, socialgrupp osv, och faktorer i omgivningen samt med beteendets utpräglingsgrad. Så t ex betraktas sängväta som ett symptom hos en 9-åring, men som normalt hos en 2-åring. Om en individ väter i sängen i samband med kroppslig sjukdom (faktor hos individen) eller i samband med bristande sanitära förhållanden (faktorer i omgivningen) modifieras sängvä tandets "symptomvärde". En måttlig depression räknas ofta som ett normalpsykologiskt fenomen, medan en kontinuerlig och/eller stark sådan betraktas som ett symptom. Symptom är alltså vanligen inga olämpliga eller inadekvata beteenden i sig utan det är deras höga utpräglingsgrad som ger dem deras symptomvärde betonar R. White (1964).

Det är sålunda endast i enstaka fall som symptom beteende kvalitativt skiljer sig från normalbeteenden, såsom exempelvis suicid, hallucinationer och våldsbrott. Symptom utgöres alltså av oftast helt "vanliga" beteenden såsom skolleda, ledsenhet, nagelbitning, snattning, kamratproblem, gräl med föräldrar osv, och det är kvantiteten som ger beteendet dess symptomvärde.

Vid vilken utpräglingsgrad ett beteende skall anses ha symptomvärde, är icke en gång för alla givet. Det varierar, förutom med ovannämnda faktorer, också med symptombedömarens symptomkriterier, vare sig han nu är den som lider själv av symptomet eller är observatör. Man kan alltså inte räkna med en dikotom uppdelning i symptom/icke symptom vid en viss utpräglingsgrad i beteendet, utan med ett symptomgradskontinuum.

Implikationerna av ovanstående resonemang blir för den aktuella undersökningen följande: 1/ att symptom i allmänhet är beteenden som i lägre utpräglingsgrader betraktas som normalbeteenden, 2/ att ett beteendes symptomvärde därmed i de flesta fall bestäms på kvantitativ grundval och 3/ att enskilda symptomvariabler respektive summa-variabler av sådana bör betraktas som kontinuerliga variabler.

Termen symptombelastning kommer att flitigt användas i en mer vid betydelse i denna undersökning, nämligen som en samlingsterm avseende utpräglingsgrad endera av ett enskilt symptom eller av en symptomgrupp eller som ett summamått över flera symptom eller symptomgrupper. Denna innebörd skiljer sig något från den som Jonsson och Kälvesten (1964) gav begreppet symptombelastning ("grad av sådana symptom som pojken vanliga omgivning kunnat observera").

1. 6. DEN INITIALA SYMPTOMINDELNINGEN

Någon form av preliminär symptomindelning syntes av organisatoriska skäl nödvändig, dels vid urval av symptombeteenden, dels vid redovisning av undersökningens deskriptiva resultat.

De symptomindelningar som vanligen använts i undersökningar har varit i huvudsak av tre slag. Vanligast torde vara indelning efter s k "klassiska" psykiatriska syndrom, såsom depressiva symptom, psykotiska symptom, tvångssymptom osv. En annan indelningsgrund har varit efter situationen i vilken symptomen uppträtt, t ex i hemmet, på arbetsplatsen, i okända situationer osv. Denna indelning tycks endast ha varit aktuell vid ungdomsundersökningar. Slutligen finns några försök att indela symptom efter deras funktion och/eller deras typ. De tidigare nämnda indelningarna i neurotiska och expressiva symptom av Maslow (1949) respektive i verkliga och autonoma av Marcuse (1953) är exempel på indelningar efter symptomens funktion. Bookbinder (1962) gör en indelning i 4 symptomtyper som representerar ett dynamiskt orienterat synsätt. Denna symptomindelning är: 1/ fysiska, dvs somatiska symptom av funktionellt ursprung, såsom astma och tics, 2/ interpersonella, dvs sätt att relatera till andra som är maladaptiva, t ex undfallenhet, nedlågenhet, aggressivitet osv, 3/ psykologiska, dvs icke önskvärda kognitiva eller känslomässiga tillstånd, såsom depression, ängslighet, tvångstankar eller bisarrerier samt 4/ intrapersonella, dvs patologiska sätt att handskas med sitt inre liv, såsom excessiv rationalisering, bristande självupplevelse, okänslighet osv.

En indelningsgrund snarlik den senare har valts för denna undersökning. Den baseras på litteraturstudier angående vilka typer av svårigheter man vanligen finner hos adolescens flickor samt klinisk erfarenhet av flickor med anpassningssvårigheter i den aktuella åldern. Utifrån befintliga PBU-symptomlistor och BVN:s paragrafer har kontrollerats att den valda symptomindelningen täcker den aktuella symptompopulationen.

Den föreslagna indelningsgrunden bygger på antagandet att psykiska spänningar uttrycks genom störningar i olika mänskliga funktioner och/eller system såsom i intellektuella, visceral, motoriska eller emotio-

nella funktioner, i kontaktfunktioner, endera till sig själv och/eller till andra människor, i samvets- och moralbildningssystemet osv.

Den nedan föreslagna indelningen utgör ett subjektivt förslag som inte gör anspråk på fullständighet eller icke-överlappning. Uppdelningen följer dock i stort den klinisk - praktiskt använda funktionsindelningen.

manipulera / manipulera
Grupp A: Asociala symptom, dvs störningar i samvets- och moralbildningen som kommer till uttryck i socialt icke-accepterat beteende såsom brottslig gärning, missbruk och s k vanart.

hgs.
Grupp B: Psykosomatiska symptom. Störningar i kroppsligt fungerande, såsom organsymptom, habituella manipulationer (tumsugning, nagelbitning) och psykomotoriska symptom.

psykiat.
Grupp C: Affektiva symptom. Störningar i affektlivet såsom depressivitet, ångslan, aggressivitet osv.

psykiat.
Grupp D: Symptom i form av störningar itankelivet såsom hallucinationer, magiskt tänkande, tvångstankar och/eller störningar på handlingsplanet, såsom tvångshandlingar och fobier.

Manipulera
Grupp E: Symptom i form av störningar i självkänsla såsom acceptans av egna prestationer, självvärderingar, könsrolls-acceptans.

f. sig själv
interpers
Grupp F: Relationsstörningar. Störningar på det interpersonella planet, dvs i kontakten med andra människor.

intellektuella
f. andra
Dessa 'symptomgrupper' kan förväntas vara olika i ett flertal avseenden, bl a 1/ grad av direkt interaktion med variabler i omgivningen, 2/ grad av situationsbundenhet samt 3/ grad av inomgruppshomogenitet, dvs "the uniformity of behavior subsumed under a category" (bl a King, 1954, Ziegler and Phillips, 1964). Interpersonella symptom (Grupp F) är i högre grad än intrapersonella (Grupp B, C och E) i direkt samspel med omgivningsfaktorer. Så t ex kan symptomvärdet hos "nervös mage" anses relativt konstant, medan ett trotsigt beteende mot lärare får olika symptomvärde beroende på huruvida läraren är måttligt eller starkt auktoritär. De intrapersonella symptomen kan å andra sidan ses som något mer situationskänsliga än de interpersonella, då de senare är specificerade till delvis kända situationer, nämligen sådana där aktuella relationer förekommer.

Avseende de intrapersonella symptomen skulle man därför troligen vinna i generaliserbarhet om det aktuella symptomets förekomst skattades

i ett flertal situationer, dock till priset av stort merarbete .

I denna undersökning har ovannämnda skillnader mellan olika "symptom-grupper" ansetts vara av underordnad betydelse, då vårt huvudsakliga intresse legat på "symptomen" i sig och icke på eventuella kvalitativa skillnader symptomen emellan.

1. 7. HUVUDDRAGEN I DEN PSYKODYNAMISKA ADOLESCENSSTEORIN - VÄGLEDANDE VID VAL AV FRÅGESTÄLLNINGAR OCH REFERENS- RAM VID TOLKNING AV RESULTATEN

Klinisk erfarenhet av problemungdomar utifrån en psykodynamiskt orienterad grundsyn är bakgrunden till att den psykodynamiska adolescensutvecklingen nyttjats som teoretisk referensram. Då denna teori snarast syftar till ökad förståelse för det enskilda fallets dynamik, med fokus på latent behov och konflikter, är teorin icke direkt prövbar inom en undersökning som arbetar enbart med manifesta observationer, utan fungerar snarast som en inspirationskälla. Nedanstående översikt bygger främst på Adelson (1966), Blos (1966), Deutsch (1944, 1968), Eissler (1949), Erikson, E. H. (1968) och Freud, A. (1958).

1. 7. 1. Allmänna synpunkter

Adolescensen ses som en utvecklingskris i människans epigenetiska utveckling. Alla tidigare livsmönster måste nu omprövas för att individen skall kunna finna sin "vuxna" biologiska, sociala och personliga livsform. Ett centralt begrepp är här identitet, som kan ses som slutresultatet av integration av individens specifika impulser, behov, önsknings, begränsningar, val och konfliktlösningar. I denna undersökning kommer inte identitetsbegreppet att användas direkt, men då begreppet kan ses som den kristall genom vilken samtliga adolescensprocesser enligt den psykodynamiska teorin på ett meningsfullt sätt kan brytas, har det ansetts värt att omnämnas.

Adolescensutvecklingen initieras av puberteten, dvs de fysiologiska förändringar som föregår de psykologiska. Den ökade hormonpåverkan medför kroppsliga förändringar, till en början endast kvantitativ ökning av driftsenergi (libido) men så småningom också en förändring av driftens kvalitet med upplevelse av sexuella känslor av mer specifik karaktär. De fysiologiska processerna följs av psykologiska skeenden, genom vilka den unga människans upplevelser och världsbild antas genomgå radikala förändringar mot vilka svarar ömsesidiga förändringar av hans relationer till omvärlden, och dennas till honom.

1. 7. 2. Föräldrarelationernas förändring under adolescensen

Den psykodynamiska teorin tillskriver relationer till känslomässigt betydelsefulla personer en central betydelse för individens utveckling.

Samspelet mellan barnet och dess föräldrar är avgörande för hur barnet kommer att uppleva sig själv och andra människor. Från att föräldrarna under barndomen varit den självklara kärnpunkten i barnets emotionella och sociala liv, ställs tonåringen inför uppgiften att frigöra sig från detta beroende för att utvecklas till vuxen.

Frigörelsen sker på flera plan samtidigt. Adelson och Douvan (1966) betonar tre olika autonomisträvanden, nämligen känslomässigt, handlingsmässigt och värderingsmässigt. Den känslomässiga frigörelsen innebär en långsam avnavling från det infantila beroendet av föräldrarna. Från att ha sett föräldrarna som allvetande, maktfullkomliga figurer åt vars positiva eller negativa sanktioner och stödjande eller hindrande åtgärder barnet innerst inne känt sig underkastat måste den unge arbeta sig fram till en realistisk bild av föräldrarna.

Josselyn (1959) skildrar tonåringens psykiska liv som svängande mellan två ytterligheter, vars pendelutslag med åren blir allt mindre. Den unge gör intensiva försök till frigörelse med åtföljande upproriskhet och trots mot föräldrarna, vuxenauktoriteterna och det etablerade samhället, med intensiv upptagenhet med den egna personens möjligheter, upplevelser och rättigheter. Denna ofta överbetonade "självständighet" leder ofta till skrämmande konfrontationer med yttervärlden och/eller till en känsla av att ha **förlorat eller riskera** att förlora kontrollen över sin situation, varvid den unge kan falla tillbaka i ett likaledes överbetonat beroende av föräldrarna. Återfallet i föräldraberоende väcker emellertid strax ett intensivt frigörelsebehov, och pendeln slår återigen över åt andra hållet osv.

Snabba växlingar ses också i humör och känslolägen. Även på affektplanet speglas tonåringens labila situation och bristande förankringar i sig själv. Tonåringens häftiga känslösvängningar har av många uppfattats som ett uttryck för det sorgearbete som man kan anta att uppgivandet av föräldraberоendet och därmed av barnets trygghet, ansvarslöshet och "oskuld" medför. Förlustupplevelsen, som åtföljer den känslomässiga avnavlingen från föräldraberоendet, kan komma till uttryck i växlingar mellan protest mot förlusten och förnekelse av den. Dessa reaktioner antages kunna komma till uttryck i symptom såsom psykosomatiska manifestationer, isolering, antisociala utbrott, tillfälligt missbruk osv, vilka kan ses som depressionsekvivalenter (Sugar, 1965).

Ru He et al (1976)
s. 384

Den känslomässiga frigörelsen, samtidigt som den nödvändiggörs härav, kompliceras av tonåringens vaknande sexualitet, ett förhållande som påverkar både den unges relation till sina föräldrar och deras till honom. Rivalitetskänslor, symboliska "potensmätningar", positiva och negativa identifieringar med föräldrar som könsvarelser osv sker ofta på ett omedvetet plan, vilket kan svara för de ofta obegripligt intensiva känslourladdningar som kan förekomma mellan föräldrar och tonåringar. Frigörelsen kring bestämmanderätten respektive ansvar kretsar ofta kring relativt triviala vardagsförhållanden, t ex inetider, rökning, klädesvanor, umgänge, läsläsning osv. Emellertid kan återigen intensiteten i kampen avslöja att de yttre frågorna döljer en inre kamp.

Den unge accepterar inte heller längre från föräldrarna övertagna normer, regler och värdering som självklara. Den "inre röst" som dessa utgjort kan inte längre godtas som regler för beteende då dessa reglers källa, dvs barndomens föräldrar, nu måste överges. I desperationen över denna osäkra situation kan den unge alternativt underkasta sig självpåtagna rigorösa regler, s k ungdomsaskes, eller hänge sig åt total regelanarki (A. Freud, 1936).

De känslomässiga konflikterna med föräldrarna, trots och upplevelse av bristande ömsesidig förståelse överförs lätt till andra vuxna, som den unge är beroende av, t ex lärare. En motsatt typ av relation till vuxna är en intensiv men snabbt övergående identifiering med en vuxen, som den unge som ett steg i sökandet efter en egen identitet medvetet eller omedvetet, aktivt eller passivt söker likna.

Kamraterna tar under dessa år i mycket föräldrarnas plats som centrala personer och medelst kamraternas regler och värderingar söker tonåringen att fylla tomrummet efter de nu delvis övergivna inre normbuden. Kamratgruppen ger nu den trygghet som familjegruppen gav i barndomen. Kamraternas ofta rigorösa krav på likhet både i yttre attribut och i inre värderingar har också en identitetsstärkande funktion - man är någon genom att vara som de andra. De heterosexuella relationerna som inleds i olika former är både i sig uttryck för att en viss känslomässig avnavling från föräldrarna redan ägt rum men också ett instrument för fortsatt frigörelse. Dessa tidiga förälskelser har ibland kallats "jordemödrar till vuxenhet". De heterosexuella relationerna konturerar ytterligare könsidentiteten, vilken innebär ett accepterande och en individuell utform-

ning av både biologisk och social könsroll. Utvecklandet av könsidentitet är dock en mycket komplicerad process som sällan når sin slutliga utformning förrän i tidig vuxenålder.

1. 7. 3. Tidsepokens inverkan

Det är värt att lägga märke till att grundantagandena i den psykodynamiska adolescensteorin framkommit under en tidsepok (fram till 1950) vars sociala struktur i många avseenden skiljer sig från dagens. Tidsandan var mer auktoritär och patriarkalisk och genomsyrad av borgerliga värderingar, t ex kärnfamiljens centrala betydelse. Självklart är att dessa förhållanden måste varit av betydelse för utformandet av teorin, men det är svårt att bedöma i vilken grad. Av intresse är också att påpeka att dagens samhälle ställer annorlunda krav på sina medborgare än gårdagens, och man kan fråga sig om inte de krav på ökad social, geografisk och ekonomisk rörlighet som alltmer gör sig gällande kan leda till en förändrad identitetsutformning; från gårdagens identitetskris under adolescensen till en livslång identitetsombildningsprocess med "adolescenskriser" också under andra perioder i livet.

1. 8. ANPASSNINGSKRITISKA BETEENDEN - ETT KOMPLEMENT TILL SYMPTOMBEGREPPET - SAMT FÖRSLAG TILL EN MODELL FÖR SYMPTOMFÖREKOMST I TIDIGA TONÅREN

Hittills har skisserats endast denna undersöknings generella frågeställning, nämligen tonårsflickors anpassningsproblematik. Specialstudier av specifika variabler och av speciellt intressanta undergrupper inom populationen utgör komplement till sådana studier på totalpopulationen. Urvalet av dessa specialstudier har styrts av undersökningens teoretiska förankring i den psykodynamiska utvecklingspsykologin.

1. 8. 1. Anpassningskritiska beteenden

1. 8. 1. 1. Begreppet anpassningskritiska beteenden

Antagandet om specifika kritiska utvecklingsfaser genomsyrar den psykodynamiska utvecklingspsykologin, kanske främst representerat i E. H. Eriksons teori om de psykosociala kriserna (1950, 1959). I korthet innebär detta att varje psykologisk utvecklingsfas kännetecknas av en specifik bio-psyko-social "kris", dvs av en konstellation av utvecklingsbestämda behov, kapaciteter och funktioner hos barnet respektive av krav och behov hos dess omgivning som tillsammans måste samordnas.

Utgående från detta antagande kan man fråga sig, om det vore en fördel att i varje psykologiskt kritisk utvecklingsfas skilja mellan sådana "symptom" som kan betraktas som "normala" dvs typiska för utvecklingskrisen, och sådana som kan tillskrivas ett mer definitivt symptomvärde. De förstnämnda, här betecknade "anpassningskritiska beteenden", skulle då skilja sig från de sistnämnda genom att deras "symptomvärde" modifieras utifrån de kunskaper man har om vad som är typiskt för den aktuella utvecklingsfasen. Därigenom kommer olika beteenden att definieras som anpassningskritiska i olika åldrar, och sådana beteenden som uppfattas som anpassningskritiska i en ålder uppfattas som "symptom" i en annan. I 2-3-årsåldern t ex kan utpräglad trotsighet ses som ett anpassningskritiskt beteende, medan sådan trotsighet några år senare betraktas som symptom.

Trots att anpassningskritiska beteenden sålunda inte har något givet symptomvärde, kan man antaga att de "belastar" individens anpassning.

Det ärsålunda väsentligt att hålla i minnet att även om denna undersökning arbetar med "negativa föräldrarelationer" som ett begrepp så antages detta inte utgöra någon dynamiskt enhetlig kategori. Stora skillnader både i kvalitet och i bakgrund till negativa föräldrarelationer under tonåren döljer sig bakom denna samlingsterm. Åtminstone tre typer kan åtskiljas (jfr Vedeler, 1965).

1. Tillfälliga, om än mycket intensiva sådana, som enbart eller i huvudsak är uttryck för den unges frigörelsesträvanden.
2. Sådana där frigörelseprocessen kompliceras av faktorer i den yttre miljön, t ex tillhörighet till minoritetsgrupper, speciella drag hos föräldrarna osv.
3. Sådana där de negativa föräldrarelationerna bygger på tidigare och därmed oftast djupgående störningar i föräldra/barnrelationen. Den naturliga frigörelseproblematiken kompliceras här av olösta konflikter och otillfredsställda behov.

Ovanstående variationer begränsar våra möjligheter att inom denna undersökning pröva riktigheten i antagandet att negativa föräldrarelationer kan betraktas som anpassningskritiska beteenden under dessa år, då tillgängliga data inte tillåter en differentiering mellan de fall där **negativa** föräldrarelationer är ett uttryck för en anpassningskris och de fall där de är ett fortsatt uttryck för från tidigare år störda föräldrarelationer.

1. 8. 2. Förslag till en modell för symptomförekomst under tidiga tonåren.

Att bristfälliga eller inadekvata relationer mellan barnet och dess närmaste känslomässiga omgivning, i första hand då föräldrarnas, har en central betydelse för symptomutveckling är ingenting nytt och är en uppfattning som delas av flera olika psykologiska skolor. Även de psykodynamiska skolorna omfattar denna tes, men i psykodynamisk utvecklingsteori betonas också de fasspecifika förändringar som föräldrarelationerna undergår genom olika åldrar. I de tidiga tonåren förväntas som tidigare nämnts (se sid. 26 ff) inträda en ökning av negativa känslor, avståndstagande och/eller stark ambivalens i relationen, varför negativa föräldrarelationer i denna ålder kan betraktas som anpassningskritiska beteenden. Utifrån ovanstående antaganden kan följande grova modell för symptomförekomst under de tidiga tonåren skisseras.

Symptombildning under tonåren antages ske i två steg. Det första steget är förekomst av negativa föräldrarelationer, dvs av anpassningskritiska beteenden. Utifrån dessa kan man inte predicera förekomst av symptom, då de spänningar och konflikter, som de negativa föräldrarelationerna ger upphov till, kan kanaliseras på ett icke symptomatiskt sätt. Symptom uppstår först som ett nästa steg, dvs då dessa spänningar och konflikter inte kan lösas eller absorberas i den aktuella relationen eller kanaliseras på ett icke symptomatiskt sätt av tonåringen i hans aktuella miljö. Spänningarna leder då till uppträdandet av symptom såsom asocialitet, psykosomatiska reaktioner, ångest, dålig självkänsla, kamratsvårigheter osv.

Om ovanstående modell för symptomförekomst äger giltighet bör sålunda symptomförekomst ha ett positivt samband med negativa föräldrarelationer men negativa föräldrarelationer i sig behöver inte manifesteras i symptomförekomst.

Följande två frågor kan formuleras:

1. Har högt "symptombelastade" flickor mer negativa föräldrarelationer än icke-högt "symptombelastade" flickor?
2. Förekommer bland flickor med negativa föräldrarelationer sådana som icke utvecklar symptom?

Vår modell lider tillsvidare av ett flertal begränsningar, avseende teoretisk förankring och möjligheter att generera prövbara hypoteser och tolkbara resultat. Även om de två frågorna skulle besvaras affirmativt kan modellen ändå vara missvisande, bl a på grund av att tidigare nämnda varianter av negativa föräldrarelationer inte kan differentieras från varandra med föreliggande data. Besvaras någon eller bägge av frågorna nekande bör man emellertid kunna dra slutsatsen att vår modell, med reservation för eventuella begränsningar som ligger i våra instrument, inte synes användbar i sin nuvarande utformning. Trots att vi sålunda inte kan utesluta alternativa förklaringsgrunder, så har modellen ändå bedömts som värdefull som utgångspunkt för en första exploration av det komplicerade problemområde som sambandet symptomförekomst och negativa föräldrarelationer under tonåren utgör, främst med hänsyn till den psykodynamiska teorins dominerande ställning i teoretiskt och kliniskt ungdomsarbete.

1. 9. BRISTANDE YTTRE KONTRA BRISTANDE INRE ANPASSNING - TVÅ ALTERNATIVA REAKTIONER PÅ PSYKISK SPÄNNING UNDER TONÅREN

Var och en som kommer i kontakt med tonåringar, personligen eller genom fack- eller skönlitteratur, frapperas av på hur olika sätt ungdomar reagerar på den stressituation som adolescensprocessen antages innebära. Mycket grovt kan man skissera två motsatta reaktionssätt, som kan observeras både vid normal och avvikande adolescens.

En del ungdomar företer en öppet negativ inställning till vuxenvärlden. De förkastar s k "etablerade värden", lever ofta i en stor och cirkulerande krets av jämnåriga, är ständigt sugna på nya erfarenheter och benägna till handling. Det är de mest extrema representanterna för denna grupp som vanligen uppmärksammas både vid mer positiva demonstrationer mot det etablerade samhället, såsom i ideologiska och politiska engagemang och i mer negativa sådana såsom vid tunnelbanebråk, kravallungar och vandalism.

Andra ungdomar präglas av introspektion och inåtvändhet. De slits av inre spänningar och konflikter men kommer sällan i konflikt med yttrevärlden. De ruvar över kommande yrkesval, sexualitet, vuxenansvar, och funderar över världsutvecklingen och livets mening istället för att "leva livet".

Med mycket grova beteckningar brukar man i den psykodynamiska litteraturen kalla den första gruppens reaktionssätt för "utagering" eller "alloplastisk adaptation" och den senare gruppens för "neurotisering" eller "autoplastisk adaptation" (Fenichel 1945, Friedländer 1959, Lampl-de-Groot 1949, Eissler 1950, 1958 osv). "Utagering" innebär att en spänning, skapad av en omedveten konflikt, direkt omsättes i handling. Därmed antages att individen icke "känner", dvs omedvetet upplever, spänning. Detta i motsats till "neurotisering" som innebär att individen antages uppleva spänningen, alltifrån ett diffust obehag till intensiv, svåruthärdlig ångest.

Termerna utgör sålunda grova samlingsbegrepp för två motsatta sätt att reagera på psykisk spänning, vilka kan anknytas till Örebroprojektets dikotomisering av anpassningsbegreppet i yttre och inre anpassning

medelst följande resonemang. När en inre spänning omsättes i handlingar i yttrevärlden, dvs "utageras", påverkas individens förhållande till hans omgivning, och därmed hans yttre anpassning, dvs överensstämmelsen mellan hans beteende och de krav som definierar hans roll med samhället. "Neurotisering", däremot, som innebär att den psykiska spänningen upplevs inom individen berör den inre balansen mellan hans behov och önskning och den tillfredsställelse han upplever i sin aktuella situation, dvs hans inre anpassning. Däremot avspeglas inte spänningen med nödvändighet i hans relation till omvärlden. Vid yttre anpassning liksom vid "utagering" uppmärksammar man sålunda individens anpassning i förhållande till samhällets normer och krav, vid inre anpassning liksom vid "neurotisering" individens anpassning i förhållande till den egna inre balansen^{x)}.

Av intresse är att dessa två alternativa reaktionssätt hos tonårsungdomar delvis kan ses återspeglad i samhällets två ungdomsvårdande organ. En av BVN:s huvuduppgifter är just att ingripa när ungdomar kommit i konflikt med samhällets normer och lagar. PBU:s tradition, särskilt tidigare, har varit att inressera sig främst för individer med inre konflikter, även om också utagerande ungdomar allt mer kommit till PBU. Att observera är att denna uppdelning inte är offentligt statuerad men den i praktiken (enligt min personliga uppfattning) rådande.

Den symptomindelning som tidigare skisserats (se sid. 24) och som byggde på tanken att psykisk störning utlöses genom olika mänskliga funktioner och/eller system, ger utrymme för antagandet, att vissa av de på detta sätt erhållna symptomgrupperna i olika aspekter skulle vara mer närbesläktade med varandra, medan andra kan tänkas stå i ett visst motsatsförhållande. En sådan aspekt skulle just kunna vara huruvida ovannämnda funktioner och/eller system i huvudsak berör individens förhållande till sig själv eller hans förhållande till sin omgivning.

"Utageringssymptom" skulle sålunda kunna utgöra en sådan grupp av närbesläktade symptom, "neurotiseringssymptom" en annan.

Släktskapet inom dessa grupper ligger i spänningsreduktionens riktning,

x) Inom den psykoanalytiska teorin och praktiken har dessa två begrepp en synnerligen komplex innebörd och användning. Detta i motsats till denna undersökning, där begreppen endast användes för en mycket grov dikotomisering i en enda dimension, nämligen spänningsreduktionens riktning. Den av utageringens betydelse i adolescensfasen intresserade läsaren hänvisas till en artikel av P. Blos i detta ämne (Rexford, 1966).

och begreppen kan alltså inte sägas referera till specifika beteenden utan snarare fungera som samlingsbegrepp avseende karaktären hos en grupp beteenden.

Den psykodynamiska adolescenspsykologin laborerar ofta med föreställningen, särskilt i kliniskt-praktiska sammanhang, att ett negativt samband råder mellan å ena sidan "utageringssymptom", främst då asociala symptom, och å andra sidan "neurotiseringsymptom" såsom psykosomatiska symptom, ångslighet, inåtvändhet, depressivitet, dålig självkänsla osv.

Som ett andra specialintresse inom den planerade undersökningen har därför valts att studera, dels huruvida sådana symptomgrupper som kan uppfattas som "utageringssymptom" respektive "neurotiseringsymptom" föreligger, dels om så är fallet, huruvida ett negativt samband avseende extrem belastning i dessa symptomgrupper föreligger.

Följande frågor kan formuleras:

3. Föreligger symptomgrupper som kan betecknas som "utageringssymptom" (symptom på bristande yttre anpassning) respektive "neurotiseringsymptom" (symptom på bristande inre anpassning) i den undersökta populationen?
4. Föreligger ett negativt samband mellan extrem belastning av "utageringssymptom" (symptom på bristande yttre anpassning) respektive "neurotiseringsymptom" (symptom på bristande inre anpassning)?

Denna frågeställning har en klart praktisk relevans, då de extrema representanterna för de två olika adolescensreaktionerna som skisserades i kapitlets början utgör sådana ungdomar som samhällets ungdomsvårdande organ är speciellt intresserade av, nämligen de asociala och de mycket ångsliga och hämmade.

1. 10. SCHEMATISK UPPSTÄLLNING AV DEN PLANERADE UNDER- SÖKNINGENS HUVUDFRÅGESTÄLLNINGAR

A. Studier på totalpopulationen

- I. Hur frekventa är de aktuella "symptomen" på bristande anpassning i en normalpopulation skolflickor i Åk 8 i en medelstor svensk stad? Denna deskriptiva studie kommer att göras utifrån den på förhand gjorda indelningen av de aktuella symptomen i vissa symptomgrupper.
- II. Hur ser symptomstrukturen ut i den aktuella populationen, dvs kan man beskriva de aktuella symptomen i ett mindre antal dimensioner?

B. Studier på undergrupper av totalpopulationen

- I. Avseende föräldrarelationerna
 - a) Föreligger ett positivt samband mellan negativa föräldrarelationer och extrem symptombelastning?
 - b) Deskriptiv belysning av sambandet mellan symptomförekomst och negativa föräldrarelationer i denna ålder.
- II. Avseende "Utagering" kontra "Neurotisering"
 - a) Återfinnes i denna undersökning symptomgrupper som kan betecknas som "utageringssymptom" (symptom på bristande yttre anpassning) kontra "neurotiseringsymptom" (symptom på bristande inre anpassning)?
 - b) Föreligger i så fall ett negativt samband mellan dessa?

DEL 2. UNDERSÖKNINGENS TEKNISKA DEL - METODOLOGI OCH GENOMFÖRANDE

2.1. BESKRIVNING AV DE INITIALA SYMPTOMGRUPPERNA

Grupp A: Asociala symptom

Till denna kategori räknas som tidigare nämnts sådana beteenden som strider mot barnavårdslagen, dvs olika typer av brottslig gärning (§52), missbruk (§53), sexuell vidlyftighet (§54), vagabondering, utespring och rymning (§55) samt skolk och skolsvårigheter (§56). Dessa beteenden kan vid upptäckt leda till ingripande från BVN:s sida.

Det har ansetts särskilt viktigt att få data kring sexuell vanart, då det i litteraturen ofta antages (bl a Jonsson, 1944) att tonårsflickor uttrycker sin missanpassning bl a genom sexuell vanart. Våra kunskaper om sexuell erfarenhet, attityder till sexualitet, upplevelse av egen sexuell mognad samt normer för sexuellt beteende hos normala 15-åriga flickor är emellertid så ringa, att man inte har någon referensram för bedömning av vilka sexuella beteenden som bör betraktas som "vanart". Detta gäller även för samhällets ungdomsvårdande organ. Så t ex är det mycket tveksamt i vilken grad BVN:s tjänstemän i praktiken bedömer samlag före 15 år för flickor som lagbrott, vilket lagen föreskriver. Dessa förhållanden gör att attityder till sexualitet och sexuella beteenden valts att betraktas som en separat grupp (se sid. 41).

Sexualområdet är fortfarande infekterat av fördomar och tabubeläggning. Stora individuella skillnader råder beträffande grad av öppenhet med vilken sexuella frågor kan diskuteras. Många undersökningar har dock visat en generell villighet från ungdomars sida att samarbeta vid forskning syftande att öka våra kunskaper om deras sexuella vanor (Beckne, Lindroth och Rundberg, 1964), vilket gör det möjligt att medtaga frågor även på detta "känsliga" område i det planerade frågeformuläret.

Grupp B: Psykosomatiska symptom

Dessa symptom definieras som somatiska tillstånd, som utgör bestämda kroppsliga försvarsreaktioner hos organismen, utlösta av emotionella spänningstillstånd. I praktiken kan det vara svårt att skilja vissa somatiska symptom från psykosomatiska, då detta fordrar en undersökning

av symptomets etiologi. I denna undersökning kommer enda garantin mot att få med symptom av mer somatisk karaktär att ligga i själva frågeformuleringen och vara långt från hundra procentig. Till habituella manipulationer och psykomotoriska symptom räknas tumsugning, nagelbitning, tics, onani och stamning. Dessa symptom kan ses som kroppsaktiviteter, som bl a uttrycker och är resultat av bakomliggande psykisk spänning.

I denna undersökning kommer frågor angående onani, enures och ~~enkopres~~ icke att medtagas på grund av dessa symptoms känsliga karaktär. De anses dessutom som mycket ovanliga hos flickor i denna ålder. Ej heller kommer vaga och mer ovanliga kroppssensationer av typ "rädd att ramla när jag går", "inte kunna se klart, allt blir dimmigt" osv som enligt Mahrer (1968) är frekventa hos psykiatriskt vuxenklientel att medtagas, då dessa kan antagas väcka visst löje i den aktuella åldersgruppen.

Grupp C: Affektiva symptom

Tonåringars affektliv är föga undersökt i mer systematisk form. Däremot har de ofta belysts i dagboksstudier och brevanalyser o dyl, där de avspeglats i stämningar, fantasier och humörsvängningar. Urvalet av för tonåringen ur symptomsynpunkt relevanta affektdimensioner har därför blivit subjektivt. Följande affektdimensioner har ansetts som väsentliga; a) sorg, ledsenhet och depression, b) oro, ängslighet och rädsla, c) trots, aggressivitet och irritation av mer diffust slag, dvs som inte är bundet till föräldrar, kamrater eller lärare i vilket fall symptomet tillskrives grupp F.

Grupp D: Störningar i tankelivet och/eller störningar på handlingsplanet

Denna grupp innehåller s k kognitiva störningar såsom perceptionsstörningar, störningar i realitetsuppfattning, bl a i form av magiskt tänkande samt viljestörningar såsom tvångstankar, tvångshandlingar och fobier. Förekomst av mildare grader av kognitiva störningar antages ofta vara relativt vanliga under adolescensen och anses ej ha samma negativa innebörd som i vuxen ålder.

Grupp E: Störningar i självkänslan

Självkänsla definieras i denna undersökning som graden av självacceptans och självuppskattning, dvs som individens förmåga att acceptera sig som den han är, med den situation och de möjligheter som han lever i samt

hans känslomässiga värdering av sig själv. Viktiga aspekter av själv-acceptans och självvärdering har för denna åldersgrupp ansetts vara förmågan att acceptera och positivt värdera sin ålder och den pågående utvecklingen, sin kvinnliga könsroll och därtillhörande funktioner, sitt utseende, sätt och aktuella prestationer samt att ha tilltro till sin egen prestationsförmåga.

Grupp F: Relationsstörningar

Denna grupp avser symptom som kommer till uttryck i interpersonella relationer. I denna undersökning kan av tidsbrist och mättekniska skäl endast delasppekter av de relationer som kan betraktas som väsentligast för 15-åriga flickor att täckas; nämligen relationerna till föräldrar, kamrater och lärare.

a. I relation till föräldrarna. Viktiga aspekter här har ansetts vara känslomässigt avvisande av föräldrarna, upplevt känslomässigt avvisande från föräldrarnas sida, brist på förtroende och öppenhet i relationen, trots och aggressivitet mot samt besvikelse på föräldrarna, oförmåga att förstå föräldrarna och upplevd bristande förståelse från föräldrarnas sida samt avståndstagande från identifiering med dem i deras vuxna roller. En helt annan aspekt av föräldrarelationen som ansetts betydelsefull är graden av beroende av föräldrarna avseende beslutsfattande, värderingar och känslomässigt stöd. Både extremt oberoende och extremt beroende i dessa avseenden har antagits ha ett visst anpassningskritiskt värde. Skilda skattningar för mamma- respektive papparelationen kommer att i möjligaste mån användas.

b. I relation till lärare. De aspekter som önskas belysta är i huvudsak i vilken grad lärarna accepteras, grad av upplevd acceptans från lärarnas sida, grad av negativ inställning till lärare samt grad och typ av trots och opposition mot dem. Intresset har i första hand varit att få ett mått på individens generella förmåga att relatera till sina aktuella lärare.

c. I relation till jämnåriga kamrater. Viktiga aspekter har här bedömts vara isolerings- och ensamhetskänslor i kamratkretsen, få kamrater, kort varaktighet i kamratkontakter, upplevelse av sig själv som illa omtyckt, orättvist behandlad, "förföljd av kamrater, bristande identifiering med kamraterna samt överdriven dominans respektive underkastel-

se i kamratrelationer. I en del av dessa avseenden avses göras en uppskillnad mellan relationen till flickkamrater respektive pojkvänner. Ingen uppdelning mellan "klasskamrater" och "självalda kamrater" har ansetts nödvändig, då intresset i denna undersökning ligger på individens upplevelse av sin situation på kamratplanet, snarare än hans faktiska kamratförhållanden. Detta motiverar användande av "kamratrelationer" utan närmare precisering.

Grupp G: Sexualitet

Fyra aspekter av sexualitet har medtagits, nämligen attityd till sexualitet, information i sexuella frågor, sexuell erfarenhet samt uppskattning av den egna erfarenhetsgraden i jämförelse med jämnåriga. När det gäller sexuell erfarenhet har det ansetts viktigt att gå från item avseende mindre avancerade beteenden till mer avancerade sådana.

2.2. KONSTRUKTION AV ETT INSTRUMENT AVSETT ATT MÄTA "SYMPTOMBELASTNING" HOS 15-ÅRIGA FLICKOR

2.2.1. Val av instrument och datagivare

Ett flertal instrument för mätande av symptombelastning i den aktuella flickpopulationen var tänkbara, såsom skattningar av föräldrar, lärare eller flickorna själva eller direkta observationer av specialtränad personal. Med tanke på den aktuella undersökningsgruppens storlek (ca 550 individer) valdes ett så "billigt" instrument som möjligt, dvs ett lättadministrerat och lättscorat. Frågeformulär fyllde detta krav. Som datagivare har för denna undersökning valts de aktuella flickorna själva, då endast de har möjlighet att skatta förekomst av symptom inom alla symptomgrupper. I 14-15-årsåldern anses flickor också såsom i allmänhet introspektiva och synnerligen intresserade av sitt yttre och inre fungerande (Gesell, 1956). Detta begränsar dock undersökningen till att gälla sådana beteenden som de aktuella flickorna är medvetna om hos sig själva respektive är villiga att uppge. Formuläret har fått arbetsnamnet "Symptombelastningsenkäten, Åk 8/1970.

2.2.2. Frågepopulationen och frågesampling

I möjligaste mån har items på samtliga symtombeteenden som preciseras i BVN-lagen och/eller PBU:s symptomlistor medtagits. Emellertid är en stor del av PBU:s symptom abstrakta och av konstrukt-karaktär och en del av BVN-paragraferna rör sådant beteende som av etiska skäl icke kan ingå i ett frågeformulär (t ex prostitution). I stort har därför BVN:s lagparagrafer och PBU:s symptomlista endast gett ett första arbetsmaterial som sedan omformulerats, gallrats respektive utökats utifrån en diskussion med en grupp verksamma kliniker angående de utvalda frågornas relevans och formulering samt itemurvalets fullständighet. I efterhand har främst frågor avseende skolleda och på känslomässig basis grundade svårigheter att följa undervisningen saknats.

2.2.3. Frågekonstruktion

Frågorna har formulerats så direkt och beteendenära samt i så enkla ordalag som möjligt. Bundna svarsalternativ, ibland med en öppen tilläggsfråga har använts.

Ex. Hur ofta har du mardrömmar?

- väldigt ofta
- ganska ofta
- ibland
- ganska sällan
- aldrig eller nästan aldrig

Beskriv någon återkommande dröm.....

.....

Frågorna har begränsats till att gälla endast för den tidsperiod flickorna gått i Åk 8, dvs 8 månader. Motivet härtill har varit att å ena sidan begränsa svaren att gälla en avgränsad utvecklingsfas, å andra sidan arbeta med en tidsperiod tillräckligt lång för att fånga in påtagliga problem och habitualtillstånd snarare än tillfälliga besvär.

2.2.4. Svarskategorier

Svarskategorierna utgöres av skattningar av beteendets frekvens. Även intensitetsskattningar hade varit möjliga, men frekvensskattningar bedömdes som något mindre influerade av subjektiva definitioner av skalstegen. För en del symptomgrupper är det möjligt att arbeta med objektiva frekvensangivelser, så t ex för Grupp A: Asociala symptom och Grupp B: Psykosomatiska symptom. För de asociala symptomen valdes också objektiva svarskategorier, däremot ej genomgående så för de psykosomatiska. Detta beroende på att vid den första förundersökningen (se sid. 44) protesterade flickorna mot dessa kategorier.

En annan svårighet vid skalkonstruktionen har varit den verbala definitionen av 0-punkter, dvs lägsta möjliga symptomutpräglingsgrad. Denna har från teoretisk synpunkt verbaliserats i enlighet med förväntat normalvärde, dvs som "symptomfritt" beteende. Sådana verbaliseringar av svarslalternativen som kan associera till "bättre än normal" har undvikits.

2.2.5. Skalkonstruktion

Skalorna har gjorts 5-gradiga, vilket ansetts kunna ge tillräcklig svars-spridning. Då svarskategorierna utgöres av varierande verbala beskrivningar är de olika frågorna icke direkt jämförbara i samma svarsposition. Man rör sig alltså med skalor av ordinalskaletyp. De använda svarskategorierna för varje "symptomgrupp" ges i samband med den deskriptiva statistiken (sid. 55 t o m 69).

2. 3. UNDERSÖKNINGENS GENOMFÖRANDE

2. 3. 1. Förundersökningarna

Två förundersökningar genomfördes. Huvudsyftet med den första, som gjordes i 2 klasser i en Västeråsskola i maj 1969, var att pröva den praktiska möjligheten att genomföra en datainsamling med ett frågeformulär av denna typ. Eleverna i Västeråsskolan ansågs av sin rektor som "mycket bra" och skolan låg i ett välplanerat villaområde. Erfarenheterna vid denna förundersökning gav vid handen en allmänt positiv inställning till undersökningen och att eleverna var välmotiverade och engagerade inför själva frågeformulärsifyllandet.

Vid bägge förundersökningarna uppmuntrades eleverna att komma med synpunkter på frågeurvalet, frågeformuleringarna, frågor som de tyckte skulle vara med osv respektive saknade osv, vilket de också i viss mån gjorde.

Den andra förundersökningen, som genomfördes i 4 klasser i en Huddinge-skola med rykte om sig att ha "svåra barn", syftade till att ge vidare vägledning för frågeformulering, frågeurval samt vissa riktlinjer för bearbetning. Resultatet av denna förundersökning visade att hela symptomgruppen "Tanke- och Handlingsstörningar" ofta missuppfattades; det föreföll som framför allt de flickor som ej upplevt den aktuella tankestörningen istället för att svara så gjorde en subjektiv omformulering av frågan. Detta framgick av de kantmarkeringar som flickorna uppmuntrades göra till frågorna.

Vid bearbetning av förundersökningens resultat visade sig symptomgruppen E "Störningar i självkänslan" kräva större precisering i frågorna.

Den slutliga versionen av frågeformuläret har granskats av Samarbetetskommittén inom Örebroprojektet. Denna grupp ifrågasatte det etiska i Tanke- och Handlingsstörningsfrågorna (risk att dessa frågor skulle kunna oroa elever med sådana upplevelser) och dessa fick därför utgå helt istället för att omarbetas.

2. 3. 2. Frågeformulärets slutliga utformning

I den slutgiltiga versionen av frågeformuläret utgick 1) sådana frågor som eleverna i förundersökningen uppgav som tvetydiga och/eller svår-

förstådda, 2) frågor vars fördelning var svårförståelig, antagande att detta kunde leda på att frågan icke uppfattats enhetligt samt 3) sådana frågor som av den aktuella förundersökningspopulationen, av samarbetskommittén eller av tillfrågade kliniker ansågs kunna uppfattas som påträngande och/eller oroande av den aktuella undersökningspopulationen. I övrigt gjordes inga större förändringar i förundersökningsformuläret. I det slutliga frågeformuläret ingick 122 frågor, därav 22 med öppna tilläggsfrågor (se bilaga I).

Vidare tillades i slutet av formuläret dels några frågor om elevens familjesituation vid undersökningen, dels hur hon upplevt att besvara formuläret.

För den slutliga versionen av frågeformulär valdes optiska svarsblanketter, då optisk läsning ansågs vara mycket fördelaktigt för överförandet av rådata till hålkort. Frågorna skulle besvaras både genom markering i ruta bredvid verbalt svarsalternativ, samt i motstående markering på den vidhäftade optiska blanketten. Svarsmarkering vid de verbala svarsalternativen krävdes som en extra kontroll, för de fall någon individ skulle komma i otakt på den optiska blanketten. Endast något enstaka fall av olika verbal och optisk markering upptäcktes vid genomgång av totalmaterialet.

Två tryckfel förekommer tyvärr i frågeformuläret. Vid två frågor har en svarsposition fallit bort, och svarsskalan är alltså endast fyrradig. En fråga berör relationen till modern, den andra rymning hemifrån.

2. 3. 3. Instruktionens karaktär

Förutom den sedvanliga presentationen av undersökningens syfte, sekretesslöfte samt försök att motivera eleverna till ett positivt samarbete, samt genomgång av uppgiften, togs även i instruktionen upp svarsituationen för de flickor vars familjesituation var sådan att ett flertal av föräldrafrågorna var svårbesvarade eller ej relevanta. Flickorna uppmuntrades där att hoppa över de frågor de kände som icke relevanta, men att då alltid i kanten ge en motivering. Så har det stora flertalet elever som icke besvarat en viss typ av frågor gjort.

2. 3. 4. Huvudundersökningens genomförande

Fältundersökningen genomfördes under 6 dagar (20 t o m 24 samt 27 april) i april 1970. 4 provledare hade i allmänhet 3 klasser/dag, en dubbellektion/klass. Samtliga testledare var kvinnor med erfarenhet av tonåringar. God kontakt etablerades med eleverna och dessa kunde

motiveras för samarbete. Protester mot ifyllande av formuläret var ovanligt, däremot var flickorna i en del klasser livligt intresserade av att diskutera och komma med synpunkter på undersökningens syfte och val av frågor. Fråga 117 krävde förtydligande i de flesta klasser. De flesta flickor fyllde i formuläret inom ramen av en lektionstimme. I varje klass fanns dock nästan alltid någon eller några som tog betydligt längre tid på sig.

I direkt anslutning till ifyllandet av frågeformulären kontaktades ca 30 flickor som slumpmässigt valts ut för intervju (se sid.179). I de flesta fall visade sig flickorna intresserade av att ställa upp för denna, så när som på en som helt vägrade och en som ville ha en kamrat med. Jag gjorde själv intervjuerna, vilka både togs upp på band och registrerades i formulär. Variationerna i intervjuens längd var stora, mellan 30 min. och 2 tim.

2. 4. BORTFALL

2. 4. 1. Individbortfall

Beräkning av antalet flickor i åk 8/70 gjordes utifrån klasslistor korri- gerade vid närmast föregående undersökningstillfälle (Normenkäten, nov. 69). Antalet klasser var 45, varav 6 specialklasser, 22 elever gick i specialklasser av något slag, och av dessa deltog 17 i undersök- ningen (ca 3% av totalmaterialet). (Tabell 1 och 2).

Av de 589 aktuella flickorna var 69 frånvarande, ett bortfall på 11. 7%. De flesta flickor var frånvarande pga sjukdom, några hade flyttat och några pryade (tabell 3, sid. 49). I en skola pryade 20 flickor den aktuel- la undersökningdagen, men dessa testades separat följande vecka.

Tabell 1. Population

Antal flickor vid Normenkätsund. nov-69	Antal klasser	Därav special	Antal flickor i special- klasser	Nyttillkomna sedan nov. - 69	Totalt
562	45	6	22	5	589

Tabell 2. Fördelning av klassantal + elever/klasstyp för specialklasser- na.

Klasstyp	Antal klasser	Antal elever
Hjälpklass	4	19
Läsklass	1	1
Hörselklass	1	2

I vilken grad bortfallet skiljer sig från den undersökta gruppen avseende de för undersökningen aktuella symptomen och anpassningskritiska be- teendena är svårbedömt. Med all säkerhet beror en del av bortfallet just på anpassningssvårigheter; så t ex finns några flickor som slutat eller avbrutit sin skolgång just pga anpassningssvårigheter. Likaså kan man anta att en del av frånvaron beror på skolk, något som vid en genomgång av vilka flickor som återfanns i elevvårdens, BVN:s eller

PBU:s register, bekräftades. En stor del av de där aktuella flickorna visade sig nämligen ha varit frånvarande vid vårt undersökningstillfälle.

Arb!
Bortfallets art begränsar därmed den aktuella populationen i väsentliga avseenden. Denna kan inte ses som representativ för total årskurs vid bedömning just av anpassning, då en del av de elever som kan misstänkas ha allvarliga anpassningssvårigheter bortfallit just pga detta.

2, 4. 2. Svarsbortfall

Tre typer av svarsbortfall vid de enskilda frågorna föreligger. För det första sådana fall där individen ej besvarat frågan, för det andra sådana där hon besvarat så tunt att svaret ej markerats på den optiska blanketten samt för det tredje sådana där eleven ej besvarat frågan pga att den saknat relevans för henne, vilket hon markerat i kanten. Det senare gäller endast föräldrarelationen, där 22 elever saknar psykologiskt relevant papparelation och endast har två eller färre svarsmarkeringar på pappfrågorna, medan så är fallet för 9 flickor avseende mammarelationen.

Arb!
Storleken på svarsbortfall av förstnämnda skäl ligger under 5%, och av det andra rör svarsbortfallet sig omkring 5% trots att materialet noga kontrollerats för eventuella markeringsfel innan de optiska blanketterna sändes till läsning och hålkortsöverföring.

Tabell 3. Orsaker till bortfallet

Skola	Antal från- varande	Sjuk el. på sjuk- besök	Flyttat	Slutat utan angivande av orsak	Pryo	Obs- klass- plac.	Annan orsak	Okänd orsak
Almby	9	2 ✓	1 ✓		3 ✓			3 ✓
Engelbrekt	10	8 ✓	1 ✓	1 ✓			1 grav. ledig	
Karolinska	11	9 ✓	1 ✓					1 ✓
Gumaelius	9	7 ✓		1 ✓				1 ✓
Holmen	12	7 ✓	1 ✓		2 ✓		1 sov- morgon	
Olaus Petri	10	7 ✓	1 ✓					2 ✓
Vasa	8	6 ✓	1 ✓			1 ✓		
Totalt	69	46	6	2	5	1	2	7

2. 5. NÅGRA FAMILJEFÖRHÅLLANDEN I FLICKPOPULATIONEN

2. 5. 1. Boendeförhållanden

I frågeformuläret ingick i slutet några frågor om elevens hem- och bostadssituation. Det ansågs väsentligt bl a att få in dagsaktuella uppgifter på vilken eller vilka vuxna eleven bodde tillsammans med. Svarsfördelningen på den frågan ser ut på följande sätt:

Tabell 4. Boendeförhållanden

	Antal	i % av totalantalet
ej svarat	39	7.5
med M och F	399	76,7
med F och SM	4	0.8
med M och SF	15	2.9
enbart M	51	9.8
enbart F	6	1.2
fosterföräldrar	3	0.6
Annan	3	0.6

Av de tre som är placerade i fosterhem har en bott sedan 1-årsåldern i det hemmet, den andra är placerad av annan kommun i fosterhemmet sedan 1 år tillbaka pga anpassningssvårigheter, medan den tredjes mamma är död. Den flickan uppger att hon trivs bra i fosterhemmet. Av de tre flickorna som vistas hos "annan", bor två med sina farföräldrar, och en med sina morföräldrar.

2. 5. 2. Umgängesfrekvens med ej hemmaboende förälder

Av de 472 flickor, dvs 90.8% som besvarat frågan om föräldrarna är skilda uppger 60 flickor, dvs 12.7%, att så är fallet. 62 flickor har besvarat frågan "Hur ofta träffar du den förälder som du ej bor tillsammans med?" Svarsfördelningen på denna fråga ser ut så här:

Tabell 5. Umgängesfrekvens med den ej hemmaboende föräldern.

Frekvens	Antal	%
1 g/vecka	7	11,3
1 g/14 dag	7	11,3
1 g/mån.	17	27,4
1 g/termin	15	24,2
mindre än 1 g/termin	16	25,8

Allmänt kan sägas att umgängesfrekvensen är påfallande låg, med mer än 50% som träffar den icke hemmaboende föräldern endast 1 g/termin eller mindre.

2. 6. FLICKORNAS EGNA UPPGIFTER PÅ HUR DE UPPLEVT ATT BESVARA FRÅGEFORMULÄRET.

Fyra frågor avseende upplevelsen av frågeformuläret ingick sist i detta (tabell 6). Syftet med dessa frågor var tvåfaldt; dels att ge eleverna viss möjlighet att få uttrycka eventuella känslor som väckts av ifyllandet, dels att ge undersökaren en mycket grov uppskattning av grad av negativ/positiv inställning till uppgiften samt motiven till en eventuell mycket negativ inställning. Tyvärr var bortfallet vid dessa frågor relativt stort, främst pga tidsbrist men också pga att några flickor troligen inte observerat de sista sidorna i formuläret.

Tabell 6. Procentuell svarsfördelning på fyra frågor avseende hur eleverna upplevt att besvara frågorna (N = 520)

Fråga 1.	Hur svåra tyckte du frågorna var att besvara?	%
	ej svarat	10,2
	omöjliga	0,0
	rätt så svåra	25,6
	rätt så lätta	51,5
	mycket lätta	12,7
Fråga 2.	Varför var det svårt att besvara frågorna?	
	ej svarat	18,8
	var ej svårt att besvara dem	29,2
	det var svårt att förstå dem	7,7
	de handlade om alltför "personliga" saker	11,0
	handlade om sådant du inte tänkt på	30,8
	du vill inte svara på sådana frågor	2,5
Fråga 3.	Hur kändes det att besvara frågorna?	
	ej svarat	10,6
	kändes inget särskilt	63,8
	" trevligt	17,5
	" oroande	2,1
	" trist	2,5
	" obehagligt	3,5
Fråga 4.	Hur många frågor tycker du var svåra att besvara ärligt?	
	ej svarat	11,2
	alla	2,5
	nästan alla	3,1
	en del	15,2
	någon enstaka	33,8
	ingen alls	34,2

Det förefaller som om den största delen av eleverna haft en neutral eller positiv inställning till frågeformuläret men att där finns en liten grupp med negativ inställning. 13 flickor uppger att de fann alla frågor svåra att besvara ärligt och 16 nästan alla frågor. 18 flickor uppger att det kändes obehagligt att besvara frågorna, 11 att det kändes oroande och 13 att det kändes trist.

DEL 3. RESULTAT AV STUDIER PÅ TOTALMATERIALET

3.1. FRÅGESTÄLLNINGAR OCH BEARBETNINGAR

Den initiala symptomindelningen byggde på tidigare redovisad subjektiv uppdelning av symptom efter de funktioner varigenom de kommer till uttryck. Eftersom denna uppdelning inte utgår från någon enhetlig modell för symptombildning, måste den anses användbar endast för en första beskrivning av symptomens förekomst. Såsom indelningsgrund för sambandssökande mellan olika symptom och symptomtyper krävs en symptomindelning som bygger på en analys av den "faktiska" symptomstrukturen i den prövade populationen. Att söka en sådan symptomstruktur blir därför ett nödvändigt nästa steg i undersökningen.

Svaren på de öppna tilläggsfrågorna har använts för att illustrera redovisningen av den deskriptiva statistiken. Urvalet av dessa illustrationer är givetvis subjektiv.

Bearbetning av totalmaterialet kommer att ske på det sätt som skisserats nedan:

<u>Frågeställning</u>	<u>Metod</u>	<u>Resultat</u>
1. De aktuella beteendernas förekomst i den aktuella undersökningspopulationen?	Fördelning, $M + s^x$)	Deskriptiv statistik
2. I vilka dimensioner kan dessa lämpligen beskrivas?	Faktoranalys	Datainformationen komprimeras i ett mindre antal faktorskalor
3. Hur stabil är den erhållna faktorstrukturen?	Korsvalidering av faktoranalysen medelst faktoranalysering av de två populationshälfterna (slumpmässig uppdelning)	Överensstämmelsemått mellan faktoranalyserna på de två halvorna respektive mellan dessa och totalmaterialet
4. Eventuella samband mellan soc. grupps-tillhörighet och intelligens och de erhållna faktorskalorna?	Signifikansprövning av skillnader i de erhållna faktorskalorna mellan olika socialgrupper resp. olika intelligensnivå	

x) Observeras bör att M och s refererar endast till skalstegen. Skalorna ligger vanligen på intervallskalenivå, i en del fall dock endast på nominalskalenivå.

3.2. DESKRIPTIV STATISTIK FÖR VARJE INITIAL SYMPTOMGRUPP

3.2.1. Grupp 1: Asociala symptom

Tabell 7. Procentuell svarsfördelning för asociala symptom

Fråga	Svarsalternativ	Antal flickor som besvarat frågan	1 aldrig	2 1 gång	3 2-3 gånger	4 4-10 gånger	5 mer än 10 gång.	M	s
6.	1. Butikssnatteri	516	68.2	14.3	9.6	4.8	2.9	1.60	1.03
21.	2. Spritmissbruk	506	45.0	14.2	16.7	11.2	12.6	2.32	1.45
30.	3. Intygسفärfälskning	495	86.4	7.4	4.4	1.6	0	1.21	0.59
33.	4. Snattat saker el. pengar	509	49.3	21.2	20.4	5.6	1.3	1.93	1.11
48.	5. Skolk	512	53.9	16.0	19.5	7.4	3.1	1.90	1.14
51. ✓	6. Hasch	510	94.9	3.3	1.1	0.3	0.2	1.08	0.38
61. ✓	7. Annan knark än hasch	505	96.4	1.5	0.7	0.3	0.7	1.07	0.45
68.	8. Vandalism	507	79.0	12.0	5.9	2.5	0.3	1.33	0.74
92. ✓	9. Smitning	507	87.3	7.8	3.7	0.7	0.2	1.19	0.55
102. ✓	10. Rymning (endast 4 svarsalternativ)	489	91.4	6.3	2.0	-	0.2	1.11	0.39
109. ✓	11. Trakasserier	508	81.6	10.4	6.2	1.1	0.3	1.28	0.67
116. ✓	12. Driva på stan	511	70.0	19.3	7.2	2.7	0.5	1.44	0.79

Bortfall/fråga: max = 5.9%
min = 0.7%

De flesta frågorna har sneda svarsfördelningar med medianvärden på 1, dvs de flesta flickor har inte varit med om den asociala handlingen. De vanligaste asociala symptomen är spritmissbruk, skolk och snatterier som c:a hälften av alla flickor uppger sig ha varit med om åtminstone 1 gång. Så mycket som 13% av flickorna uppger sig ha känt sig berusade mer än 10 gånger, medan endast 3 respektive 1% uppger sig ha skolkat respektive snattat i motsvarande utsträckning. Den höga frekvensen av alkoholmissbruk, "mellanölsmissbruket" i de lägre tonåren, som alarmrats om från flera håll (Thorell och Markén, 1971) tycks alltså också gälla även för flickor.

Av dem som uppger sig ha snattat någon gång, (51% av totalmaterialet) har den övervägande majoriteten, 65%, snattat från mamman. Knappa 10% har snattat från pappa, dryga 10% från syskon, liksom från annan person, medan endast 5% snattat från kamrater.

Samtliga övriga asociala beteenden är relativt ovanliga i den aktuella populationen. Haschrökning förefaller mycket ovanligt, endast 26 flickor (ca 5%) uppger sig någonsin ha rökt hasch någon gång. Endast 1 flicka uppger sig ha rökt mer än 10 gånger. Av de 16 elever som säger sig ha använt annan knark än hasch, därav 4 mer än 10 gånger, uppger sig 14 ha sniffat, 5 ha rökt, samt 5 ha intagit oralt ("knapprat"). Ingen uppger sig ha injicerat ("silat").

Dessa frekvenser stämmer väl överens med dem som Henricson (1971) fann i den på höstterminen insamlade normenkäten på samma elevmaterial. Då uppgav 44% att de druckit sig berusade, därav 8% mer än 10 gånger. Endast 4% hade då någon gång använt hasch, medan 39% någon gång snattat i butik, Motsvarande siffror är i denna undersökning 4% respektive 32%.

Asociala handlingar av typ trakasserier mot gamla och barn och intygsförfalskning liksom rymning är ovanliga med procenttal på 18, 13 respektive 9 som så gjort 1 gång eller mer. 1 flicka uppger sig ha rymt hemifrån mer än 10 gånger, 2 att de trakasserat i denna utsträckning och ingen att de förfalskat betyg i så hög frekvens.

3.2.2. Grupp 2: Psykosomatiska symptom

Se tabell 8 sid. 57.

Vissa av symptomen är påfallande vanliga. Så t ex uppger 32% att de har insomningssvårigheter 1 eller fler kvällar i veckan. Orolig sömn med uppvaknande under natten hos 12% synes anmärkningsvärt. Motsvarande grad av dålig aptit och nervös mage uppges av 30% respektive 18%. 26% har huvudvärk en eller flera gånger per vecka. Mindre än 25% av flickorna uppger sig vara besvärsfria i dessa avseenden.

nr 1034
Frågan om stamning förefaller delvis felformulerad. Eleverna har troligen i hög grad associerat till sk "iverstamning" eftersom bara 58% uppger att de inte stammar alls.

Tabell 8. Procentuell svarsfördelning för psykosomatiska symptom

Fråga	Svarsalternativ	Antal flickor som besvarat frågan	1 aldrig	2 någon enstaka gång	3 ibland	4 ganska ofta	5 väldigt ofta	M	s
8.	1. Nagelbitning	519	33.3	15.0	19.1	14.3	18.3	2.67	1.50
13.	2. Rastlöshet	518	22.4	33.2	24.5	15.1	4.8	2.47	1.14
56.	3. Allergiska besvär	510	64.7	18.4	8.2	5.7	2.9	1.63	1.04
58.	4. Spänd i nya situationer	511	20.4	29.4	29.2	15.8	5.3	2.56	1.14
60.	5. Skåpätning	510	6.1	17.3	29.0	30.8	16.8	3.35	1.13
67.	6. Slöhet	509	15.5	35.8	35.1	11.2	2.4	2.49	0.96
86.	7. Koncentrations-svårigheter	513	12.1	32.4	38.6	13.3	3.7	2.64	0.98
94.	8. Tumsugning	500	82.8	13.6	3.2	0.4	0	1.21	0.51
103.	9. Stamning	505	57.8	32.5	6.3	2.6	0.8	1.56	0.79
			aldrig	1 gång/termin	1 gång/månad	1 gång/vecka	flera ggr/vecka		
1.	10. Huvudvärk	517	12.2	28.4	34.2	19.2	5.8	2.78	1.07
17.	11. Dålig aptit	507	23.7	23.5	23.3	21.1	8.5	2.67	1.28
35.	12. Nervös mage	508	16.5	34.1	31.7	12.2	5.5	2.56	1.07
50.	13. Insomningssvårigheter	511	14.9	17.4	35.6	20.5	11.5	2.96	1.20
73.	14. Orolig sömn	510	22.4	32.7	32.9	8.2	3.7	2.38	1.04
			nej	ja, lite för mycket	ja, en del för mycket	ja, mycket för mycket	-		
107.	15. Övervikt (endast 4 svarsalternativ)	501	83.6	10.2	4.8	1.4	-	1.24	0.60

Bortfall/fråga: max = 3.8%

min = 0.2%

3. 2. 3. Grupp 3: Affektsymptom

Tabell 9. Procentuell svarsfördelning av affektsymptom

Fråga	Svarsalternativ	Antal flickor som besvarat frågan	1 sällan, aldrig	2 någon enstaka gång	3 ibland	4 ganska ofta	5 väldigt ofta	M	s
3.	1. Ledsenhet	518	22.9	26.1	37.1	10.6	3.3	2.45	1.05
11.	2. Rädsla	508	55.3	27.0	13.2	3.5	1.0	1.68	0.90
15.	3. Rädsla att förlora kontroll v. aggr.	508	39.4	25.4	21.7	9.4	4.1	2.14	1.16
✓ 20.	4. Kroppsooro	513	33.7	24.6	26.9	10.9	3.9	2.27	1.15
✓ 22.	5. Läxläsningsooro	510	29.4	27.5	28.2	11.2	3.7	2.32	1.12
✓ 26.	6. Mardrömmar	516	47.1	28.3	19.6	4.1	1.0	1.84	0.94
42.	7. Dagdrömmar	511	11.2	15.7	32.5	25.6	15.1	3.18	1.20
45.	8. Suicidtankar	512	31.3	40.8	17.2	8.0	2.7	2.10	1.02
✓ 63.	9. Rädd att sår andra	508	16.1	36.0	31.9	11.2	4.7	2.52	1.04
✓ 71.	10. Självanklagelser	518	30.3	33.2	28.8	6.6	1.2	2.15	0.96
✓ 77.	11. Framtidsoro	517	15.3	25.7	34.0	16.6	8.3	2.77	1.15
89.	12. Ensamhet	508	37.6	28.1	23.4	7.7	3.1	2.11	1.09
97.	13. Sjukdomsooro	517	35.0	26.9	25.3	9.3	3.5	2.19	1.12
101.	14. Skamkänslor	518	29.7	36.9	28.4	4.2	0.8	2.09	0.90
118.	15. Aggr. hämning	513	8.6	32.9	42.9	13.6	1.9	2.67	0.88
120.	16. Neg. livsinställning	507	17.4	40.8	30.2	8.5	3.2	2.39	0.97

Bortfall/fråga: max = 2.5%
min = 0.4%

Frågorna angående direkt oro är kring läxläsning, den egna kroppens funktion, inför att bli sjuk respektive inför framtiden. Deras procentuella fördelning i de högsta utpräglingsgraderna, nämligen ganska ofta respektive väldigt ofta är 14%, 15%, 13% samt 25%. Känslor av ensamhet, ledsenhet och suicidtankar förekommer i motsvarande utpräglingsgrader hos 11%, 14% samt i 11% av fallen. Likaså anger 12% att de sällan eller endast någon enstaka gång tycker det är riktigt härligt att leva (frågan betecknad negativ livsinställning).

En annan typ av affektstörningar är överdriven aggressionshämning. Två frågor rörande denna variabel har medtagits, nämligen en fråga angående rädsla för att säga saker som kan såra folk, vilket 15% uppger att de ganska ofta eller väldigt ofta känner, och en fråga angående hur ofta de känner sig arga utan att visa det, vilket 16% uppger sig göra i motsvarande frekvens.

Två item angående självanklagelser har medtagits, alltså mot det egna jaget vänd aggressivitet. 8% anger att de ganska ofta eller väldigt ofta "anklagas sig för saker som de vet att de egentligen inte kan rå för", medan 12% uppger att de "inte tycker de duger något till" i motsvarande frekvenser. På en närliggande fråga, nämligen i vilken grad de "skäms över sig själva" anger 5% att de ganska ofta respektive väldigt ofta gör så. Dessa tre item ligger i sitt innehåll mycket nära Grupp 7: Störningar i självkänslan, och har därför sin aktualitet även för den gruppen.

I samband med frågan om "rädsla" fick flickorna i en öppen tilläggsfråga ange vilka tre saker som de var mest rädda för. De öppna frågorna ger ett så rikhaltigt material att det skulle kunna göras till föremål för en särskild studie. Denna glimt av innehållet ges här för att ge en uppfattning av rädsloobjektets kvalitet. En genomgång av svaren visar att två typer av rädsla dominerar. Den första är rädsla för opersonliga katastrofer såsom "krig", "atombomber", "jordbävning", "att istiden kommer", "när det brinner", "mörker", "svält", "nöd", "mord", " förföljelse" osv. Den andra utgörs av personliga förluster av närstående såsom att föräldrarna dör, att pojkvännen lämnar dem samt att bli utesluten ur gänget och liknande. Påfallande ofta kommer temat "att föräldrarna dör" upp, vilket säkerligen är uttryck för känslorna kring separationen från föräldrarna som ingår i den frigörelseproblematik som tidigare berörts (se sid. 26 ff). Andra typer av rädsla berör sexuella förhållanden såsom "att bli med barn", "våldtäkt" respektive självmanifestation, såsom "att bli invalid", "att göra bort sig", "att komma för sent" och liknande. Konkreta rädsloobjekt som "tandläkare", "ormar", "djur", "hundar" och "äckliga typer" har sannolikt en symbolisk innebörd.

3.2.4. Grupp 4: Störningar i självkänslan

Se tabell 10, sid. 60 .

Tabell 10. Procentuell svarsfördelning i symptomgruppen "Störningar i självkänslan".

Fråga	Svarsalternativ	Antal flickor som besvarat frågan	1 aldrig	2 någon enstaka gång	3 ibland	4 ganska ofta	5 väldigt ofta	M	s
10.	1. Vilja vara äldre	505	27.9	26.7	29.7	14.9	4.2	2.37	1.13
16.	2. Nöjd med skolarbetet	512	14.6	27.0	38.9	11.5	8.0	2.71	1.10
31.	3. Ändra sig	507	13.0	27.8	42.0	11.2	5.9	2.69	1.03
37.	4. Dålig självkänsla	511	25.4	34.1	28.6	9.6	2.3	2.29	1.03
47.	5. Pos. pojksrollsvärdering	499	41.3	23.2	24.8	7.4	3.2	2.08	1.11
54.	6. Nöjd med utseende	509	15.1	24.4	38.1	13.8	8.6	2.70	1.13
71.	7. Självanklagelser	518	30.3	33.2	28.8	6.6	1.2	2.15	0.96
76.	8. Nöjd med sätt	518	17.2	27.2	39.4	12.0	4.2	2.59	1.04
78.	9. Pojksrollsprefrens	514	69.5	16.9	9.3	2.9	1.4	1.50	0.88
88.	10. Lust att vara någon annan	507	52.1	22.6	17.6	6.3	1.4	1.82	1.02
105.	11. Neg. förväntn. på konv. fem. roll	515	23.3	22.9	24.1	20.0	9.7	2.70	1.28
121.	12. Vilja vara yngre	497	87.1	6.2	5.4	1.2	0	1.21	0.59

Bortfall/fråga: max = 4.4%
min = 0.2%

Frågorna inom denna grupp försöker komma åt olika aspekter av självvärdering och självkänsla. Angående könsrollsvärdering tycker 11% ganska eller väldigt ofta att pojkar har det bättre än flickor men endast 4% skulle ganska eller väldigt ofta hellre vilja vara pojke. Av hithörande öppna frågor framgår att det vanligaste argumentet härför är att "pojkar slipper mens och föda barn". Ett annat argument är att pojkar upplevs ha större frihet: "dom blir lättare utsläppta" och de har större möjlighet att ta initiativ: "om dom gillar en tjej är det bara att dom frågar om dom

x) Detta item finns även med bland affektsymptom.

får ha ihop det med henne". 10% värderar den konventionella feminina könsrollen helt negativt, dvs att de inte alls ser fram mot att föda och fostra barn.

Två frågor berör accepterade av aktuell ålder. 19% uppger att de ganska eller väldigt ofta skulle vilja vara äldre medan bara 1% uppger att de skulle vilja vara yngre. Vanliga argument för att vilja vara äldre är att få privilegier, "komma in på diskotek", "ta körkort" och att få ökad pondus, "folk bryr sig inte om en när man är så ung", "att inte bli kallad unge", "om man träffar en kille på 21 skulle han inte gilla att man var 14". Argument för att vilja vara yngre tycks vara en längtan tillbaka till barndomens bekymmersfrihet: "de yngre har inte några problem att brottas med", "slippa ta ansvar och konsekvenser", "få leka riktigt", "få busa utan att nån tror man är underlig". De flesta flickorna är nöjda med sin ålder: "15 år är en kul ålder, man får köra moped, och är vad en del kallar lovlig".

När det gäller grad av önskad förändring uppger 17% att de skulle vilja ändra sig ganska eller väldigt mycket, medan 8% uppger att de skulle vilja vara någon annan. Majoriteten av flickorna önskar förändring av utseende eller yttre beteende: "lite längre, inte uppnäsa, lite mulligare", "smalare, inte fräknar, ljuga mindre". Det vanligaste är att de vill vara någon kompis som är mer populär. Några svar ger dock uttryck för en större mognad: "en som vågar vara sig själv", "säkrare, charmigare, inte tänka så mycket på vem jag är".

3.2.5. Grupp 5: Sexualitet

Se tabell 11, sid. 62 .

Informationsbehovet i sexuella frågor förefaller relativt lågt; så mycket som 13% funderar ganska eller väldigt ofta på sexuella frågor och 15% tycker att de skulle behöva veta ganska mycket mer eller mycket mer i sexuella frågor. 2% uppger att de tycker sex verkar ganska eller väldigt mycket skrämmande. 4.9% respektive 5% säger sig ganska eller väldigt ofta känna sig mindre respektive mer sexuellt erfarna än sina jämnåriga.

När det gäller erfarenheter av heterosexuella relationer uppger sig 17% aldrig ha varit riktigt kära, 38% har varit det flera gånger. 2.5% uppger sig ha stadigt sällskap nu, därav 5% för första gången. Så mycket som 41% uppger sig ha haft, men ej ha nu, något som bekräftades av intervjuerna där flertalet uppgav sig ha haft, men ej ha nu. 32% har aldrig haft, men skulle gärna vilja ha, medan 3% varken haft eller skulle vilja ha stadigt sällskap. Så mycket som 75%, dvs 3 av 4 flickor uppger sig sålunda idka stadigt sällskap för tillfället.

får ha ihop det med henne". 10% värderar den konventionella feminina könsrollen helt negativt, dvs att de inte alls ser fram mot att föda och fostra barn.

Två frågor berör accepterade av aktuell ålder. 19% uppger att de ganska eller väldigt ofta skulle vilja vara äldre medan bara 1% uppger att de skulle vilja vara yngre. Vanliga argument för att vilja vara äldre är att få privilegier, "komma in på diskotek", "ta körkort" och att få ökad pondus, "folk bryr sig inte om en när man är så ung", "att inte bli kallad unge", "om man träffar en kille på 21 skulle han inte gilla att man var 14". Argument för att vilja vara yngre tycks vara en längtan tillbaka till barndomens bekymmersfrihet: "de yngre har inte några problem att brottas med", "slippa ta ansvar och konsekvenser", "få leka riktigt", "få busa utan att nån tror man är underlig". De flesta flickorna är nöjda med sin ålder: "15 år är en kul ålder, man får köra moped, och är vad en del kallar lovlig".

När det gäller grad av önskad förändring uppger 17% att de skulle vilja ändra sig ganska eller väldigt mycket, medan 8% uppger att de skulle vilja vara någon annan. Majoriteten av flickorna önskar förändring av utseende eller yttre beteende: "lite längre, inte uppnäsa, lite mulligare", "smalare, inte fräknar, ljuga mindre". Det vanligaste är att de vill vara någon kompis som är mer populär. Några svar ger dock uttryck för en större mognad: "en som vågar vara sig själv", "säkrare, charmigare, inte tänka så mycket på vem jag är".

3.2.5. Grupp 5: "Sexualitet" och erfarenheter

Se tabell 11, sid. 62 .

Informationsbehovet i sexuella frågor förefaller relativt lågt; så mycket som 13% funderar ganska eller väldigt ofta på sexuella frågor och 15% tycker att de skulle behöva veta ganska mycket mer eller mycket mer i sexuella frågor. 2% uppger att de tycker sex verkar ganska eller väldigt mycket skrämmande. 4.9% respektive 5% säger sig ganska eller väldigt ofta känna sig mindre respektive mer sexuellt erfarna än sina jämnåriga.

När det gäller erfarenheter av heterosexuella relationer uppger sig 17% aldrig ha varit riktigt kära, 38% har varit det flera gånger. 2.5% uppger sig ha stadigt sällskap nu, därav 5% för första gången. Så mycket som 41% uppger sig ha haft, men ej ha nu, något som bekräftades av intervjuerna där flertalet uppgav sig ha haft, men ej ha nu. 32% har aldrig haft, men skulle gärna vilja ha, medan 3% varken haft eller skulle vilja ha stadigt sällskap. Så mycket som 75%, dvs 3 av 4 flickor uppger sig sålunda idka stadigt sällskap för tillfället.

Av de 22% som uppger sig ha haft samlag, säger sig 8% endast haft det en gång, medan 15% haft det flera gånger. Av dem som haft samlag uppger 75% att de ej legat med någon första gången de träffat honom, medan 16% gjort så en gång (20 flickor) och 8% flera gånger (9 flickor).

Tabell 11. Procentuell svarsfördelning inom symptomgruppen "Sexualitet" och erfarenheter.

Fråga	Svarsalternativ	Antal flickor som besvarat frågan	1 sällan	2 ganska sällan	3 ibland	4 ganska ofta	5 väldigt ofta	M	s
53.	1. Sexrådsla	506	62.2	24.9	10.6	1.6	0.6	1.53	0.79
	2. Sexuellt mer erfaren	507	60.2	23.1	11.8	2.0	3.0	1.65	0.97
119.	3. Sexuellt mindre erfaren	512	52.7	28.9	13.5	3.5	1.4	1.72	0.92
			inte alls	knappast något	en del	ganska mycket	väldigt mycket		
25.	4. Sexinformation	513	12.7	34.3	40.2	10.7	3.9	2.55	0.91
32.	5. Sexfunderingar	512	21.9	28.5	36.9	11.7	1.0	2.41	0.99
			väldigt mycket	ganska mycket	en del	ganska litet	inte alls		
110.	6. Popularitet hos pojkar	505	1.4	17.2	46.5	23.1	11.7	3.27	0.92
			har nu och haft tidigare	har nu men har inte haft tidigare	har haft men har inte nu	har aldrig haft men skulle vilja ha	har aldrig haft och skulle inte vilja ha		
66.	7. Stadigt sällskap	506	19.4	5.1	40.5	31.8	3.2	2.93	1.13
			aldrig	1 gång	flera gånger				
18.	8. Förälskelse	508	17.0	44.9	38.2			2.21	0.71
84.	9. Samlag	510	77.6	7.6	14.7			1.64	1.18
75.	10. Samlag första kvällen	500	18.0	4.0	1.8	ej haft samlag överhuvud taget 76.2			

Bortfall/fråga: max = 3.8%
min = 1.3%

3.2.6. Grupp 6: Relationsstörningar

3.2.6.1. Föräldrarelationer

Tabell 12. Procentuell svarsfördelning av frågorna i föräldrarelationsgruppen

Fråga	Svarsalternativ	Antal flickor som besvarat frågan	1 aldrig el. nästan aldrig, sällan	2 någon enstaka gång	3 ibland	4 ganska ofta	5 våldigt ofta, oftast	M	s
7.	1. "I vägen i hemmet"	519	58.6	26.4	11.6	2.1	1.3	1.61	0.87
19.	2. Lust att trotsa föräldrarna	512	11.1	35.2	37.7	9.8	6.3	2.65	1.01
	Upplevd fldr. aggr.	502	32.5	30.3	26.7	8.2	2.4	2.18	1.05
	4. Önskar F vore annorlunda	496	40.5	24.7	17.9	9.9	6.9	2.18	1.25
	5. Besviknen på M	472	46.2	24.4	22.7	6.8	0	1.90	0.98
	Aggr. mot F	482	29.4	29.0	25.3	12.3	4.1	2.32	1.14
	7. Önskad grad av fldr. beslut	505	32.9	31.1	31.1	4.6	0.4	2.08	0.92
55	8. Önskar M vore annorlunda	500	44.0	41.2	9.8	5.0	-	1.76	0.82
57	9. Upplevd fldr. - besvikelse	496	45.8	30.8	17.5	3.2	2.6	1.86	0.99
60	10. Föräldraberöende	495	12.5	17.8	36.2	23.8	9.7	3.00	1.14
19	11. Gräl med M	495	35.6	24.6	22.8	12.1	4.8	2.26	1.20
12	12. Öppet trots mot fldr.	510	28.2	34.7	28.4	6.5	2.2	2.20	0.99
	13. Aggr. mot M	413	29.8	28.1	29.2	10.3	2.4	2.27	1.07
	14. Gräl med F	467	54.0	20.1	16.9	6.6	2.4	1.83	1.08
	15. Besviknen på F	478	54.4	24.7	12.1	5.9	2.9	1.78	1.06
	16. Upplevd fldr. - kritik	515	53.8	26.6	15.1	2.7	1.7	1.72	0.94
	17. Bry sig om fldr. :s åsikt	503	11.1	23.7	41.2	19.5	4.6	2.83	1.01
			oftast, våldigt mycket	ganska ofta, ganska mycket	ibland, en del	någon enstaka gång, mycket litet	sällan, inte alls		
4.	18. Upplevd fldr. - respekt	519	44.9	27.4	18.9	6.0	2.9	1.95	1.07
14.	19. Ident. med M	501	5.4	16.2	38.5	25.7	14.2	3.27	1.06
19.	20. Förståelse i M. - rel	507	36.7	38.9	16.6	6.1	1.8	1.97	0.96
15	21. Förståelse i F. - rel	488	22.7	38.1	23.4	10.2	5.5	2.38	1.11
70	22. Ident. med F	480	4.8	12.1	31.7	27.5	24.0	3.54	1.12

Bortfall/fråga: max 10.2%

min 0.2%

Svarsbortfallet i denna grupp är betydligt större än för någon annan grupp, upp till 53 individer, dvs 10%. Detta förklaras som tidigare nämnts av att frågorna ej alltid är relevanta för samtliga individer (se sid. 48). Som bakgrund kan återigen nämnas att 9.2%, dvs 51 flickor, uppgav att de bor enbart med sin mor, 1% (6 flickor) enbart med sin far, samt 1% (6 flickor) med fosterföräldrar eller annan vårdnadshavare, sammanlagt ca 12%. 60 flickor uppgav att föräldrarna är skilda.

I föräldrarelationsgruppen ingår item av flera typer: dels sådana som rör trivseln i hemmet, dels sådana som rör relationer till bägge föräldrarna, respektive till var och en av dem. De två senare rör grad av besvikelse och aggressivitet i relation till mamma respektive pappa. Trots och kritik däremot tas i relation till bägge föräldrarna. Med detta förfaringssätt är det svårt att veta om flickorna kunnat göra en sammanfattande bedömning gällande bägge föräldrarna i dessa avseenden eller om de i huvudsak endast tänkt på den ena föräldraparten.

Trivseln i hemmet förefaller i allmänhet god, drygt 85% uppgav sig aldrig eller endast någon enstaka gång känna sig "i vägen i hemmet". Det ofta omtalade trotset mot föräldrar är förvånansvärt ringa i den undersökta populationen: 46% respektive 63% uppgav sig sällan eller endast någon enstaka gång ha lust att trotsa respektive verkligen trotsa. Endast 16% uppgav att de ganska ofta eller väldigt ofta har lust att trotsa och 9% att de öppet trotsar.

Ser man på skillnaderna i mamma- och pappa-relationerna synes flickorna genomgående vara mer besvikna och arga på fäderna, men grälar mer med sina mödrar, vilket eventuellt kan tillskrivas att hon är mer tillgänglig för sådant, eftersom hon troligen oftare är hemma. Slår man ihop svarskategorierna väldigt ofta och ganska ofta, blir jämförande procenttal mellan mamma och pappa 7%/9% avseende besvikelse, 13%/16% avseende ilska och 17%/9% avseende gräl. Fäderna upplevs också som mindre förstående: 16% tycker att de och deras fäder förstår varandra ganska dåligt eller mycket dåligt, medan motsvarande siffror för relationen till mödrar är 8%.

De av flickorna i de öppna frågorna angivna orsakerna till både besvikelse och ilska på föräldrarna respektive upplevd orsak till dessa från föräldrarnas sida ligger mycket nära varandra och redovisas därför tillsammans. Vanligaste orsaken till besvikelse och ilska på mamman är att hon inte förstår, inte lyssnar, inte håller vad hon lovat, är tjatig

och förbjudande; "hon är jäktad och har inte tid att prata", "hon gnäller på allt jag gör, tjuvläser brev, dagbok m m". I några enstaka fall anges motiv av helt annan karaktär; "hon jäktar, röker för mycket och borde skiljas", spritmissbruk i tre fall och i ett fall "att hon inte vill leva".

De relativt få svaren angående orsak till besvikelse och ilska på pappan är varierande; att pappan alltid skall ha rätt i diskussioner, att han är sträng och konservativ, att han missbrukar sprit o dyl, men lika ofta anges känslomässiga aspekter: "när han ej vill vara tillsammans med mig", "då han inte håller med mig mot mamma", "jag tror inte han känner för oss som han borde" osv. Ibland anar man en underliggande sexuell ton: "för han tror jag är så oerfaren", "han vill att jag ska vara med kompisar av samma kön" osv.

När det gäller orsaker till föräldrarnas besvikelse på flickorna så uppger de flesta dåliga skolresultat och för ofta och för länge ute på kvällarna. Otillräcklig lydnad också vanlig orsak: "jag har blivit så förändrad, lyder inte, svär åt mor", liksom pojkungänge: "mitt tidiga intresse för det motsatta könet, fånigt va". Några enstaka flickor ger uttryck för precis motsatta förhållanden: "för att jag knappt aldrig är ute med kamrater".

Identifiering, här mätt i grad i vilken man vill **som vuxen likna mamma respektive pappa**, **anses** ju som en mycket viktig aspekt av föräldrarelationer. I denna undersökning uppger flertalet flickor att de endast till en ringa grad som vuxna vill likna föräldrarna: 14% vill inte alls som vuxna likna sina mödrar, 24% inte alls sina fäder, medan endast 5% vill likna mödrarna väldigt mycket, respektive 5% som vuxna vill likna fäderna. Många slags beundran för både mamma och pappa lyser fram i de öppna tilläggen till identifieringsfrågorna. Ur exempelsamlingen angående i vilka avseenden de vill likna mamma som **vuxen**: "hon är så företagsam, kan tala för sig var hon kommer, är så öm", "jag skulle vilja ge de barn jag någon gång ska ha samma uppfostran som jag fått", "vill vara mjuk och älskad av en reko karl". Pappan beundras mestadels för sin bestämdhet, förmåga att ta folk, duktighet och energiskhet men det finns också mer "lyriska skildringar": bestämd, intelligent, snygg, trevlig, fina ögon", "min pappa är en helt underbar människa i många avseenden" osv.

En annan dimension av föräldrarelationer som ansetts som symptomatis- ka är "överdrivet beroende/överdrivet oberoende". Frågan angående det emotionella beroendet är formulerad på följande sätt: "Hur ofta upp- lever du dina föräldrar som de människor som du just nu bryr dig allra mest om?" 10% uppger sig känna så väldigt ofta, 24% ganska ofta, 13% uppger att de sällan känner så. När det gäller beroende av föräldrar för beslut angående kläder, fritidssysselsättning, yrkesplaner och kam- ratval har endast 5% uppgett att de vill att föräldrar skall bestämma ganska mycket eller väldigt mycket för dem, medan 33% vill att föräld- rarna inte skall bestämma något alls. Slutligen förekommer en fråga angående i vilken grad de bryr sig mest om föräldrarnas åsikter, där 11% uppger att de sällan gör så.

3.2.6.2. Lärrarrelationer

Tabell 13. Procentuell svarsfördelning i gruppen "Lärrarrelationer"

Fråga	Svarsal- ternativ	Antal flickor som be- svarat frågan	1 alla el- ler näs- tan alla	2 de flesta	3 en del	4 knap- past någon	5 ingen	M	s
9.	1. Lärrarupp- skattning	517	9.3	41.6	42.3	6.4	0.4	2.47	0.75
44.	2. Upplevd lä- rarrättvisa	508	27.2	47.4	20.9	3.9	0.5	2.03	0.83
72.	3. Upplevd lä- rarrupp- skattning	516	7.4	29.7	53.9	8.0	0.8	2.65	0.77
81.	4. Upplevd lä- rarrörståelse	511	9.0	33.5	42.3	12.5	2.7	2.67	0.91
			knap- past någon	en del	de flesta	nästan alla	alla el, ler nästan alla		
23.	5. Känner sig trotsig mot läraren	511	52.1	44.0	1.8	2.0	0.2	1.54	0.65
96.	6. "Säga emot" lärare	516	35.3	31.0	24.2	8.1	1.4	2.09	1.02
111.	7. Upplevt lä- rarmothåll	511	36.0	44.6	15.1	2.9	1.4	1.89	0.86

Bortfall/fråga: max = 2.3%
min = 0.8%

Påfallande är att graden av trots mot lärare både i fråga om att känna sig trotsig och att säga emot är låg. 96% respektive 66% uppger sig inte känna sig trotsiga mot respektive säga emot någon eller bara någon enda av sina lärare, medan 2% respektive 10% känner sig trotsiga respektive säger emot alla, nästan alla eller de flesta av sina lärare.

En viss grad av positiv uppskattning mellan elever-lärare tycks föreligga och ~~den~~ upplevs av eleverna ha viss ömsesidighet. Så t ex uppger 51% att de tycker om alla eller de flesta av sina lärare, och 37% känner sig omtyckta tillbaks av alla eller de flesta av sina lärare. 75% tycker också att alla eller de flesta är rättvisa mot dem. 44% tycker också att alla eller de flesta lärare förstår dem.

Procenten med klart negativa lärarrelationer är liten; 7% som inte tycker om någon eller knappast någon av sina lärare, 4% som inte tycker någon eller bara någon enda är rättvis mot dem, 9% som inte känner sig omtyckta av någon eller bara någon enda lärare, 15% som inte känner sig förstådda av någon eller bara någon enda lärare samt slutligen 4% som upplever sig ha mothåll från alla eller de flesta lärare.

3.2.6.3. Kamratrelationer

Se tabell 14, sid. 68 .

Generellt tycks flickorna i denna grupp ha relativt bra kamratrelationer, även om dessa ofta kännetecknas av en viss grad av negativa känslor. En liten grupp uppger extremt negativa känslor i förhållande till kamraterna. Så finns t ex där 1% av flickorna, dvs 5 individer, som uppger sig aldrig haft, men ej heller vilja ha någon bästa vän. 7% känner sig ganska ofta eller väldigt ofta utanför bland jämnåriga. 4% tycker kamraterna ganska ofta eller väldigt ofta är orättvisa mot dem och 8% tycker att de ganska ofta eller väldigt ofta har svårt att få kamrater. Starka känslor i förhållande till kamraterna förekommer, så uppger 13% att de ganska ofta eller väldigt ofta känner sig arga och irriterade på kamraterna, 9% känner sig ledsna respektive 6% blyga med kamrater i motsvarande grad.

Tabell 14. Procentuell svarsfördelning inom gruppen "Kamratrelationer".

Fråga	Svarsalternativ	Antal flickor som besvarat frågan	1 väldigt bra, helt och hållet	2 ganska bra	3 mitt-emellan bra och dåligt	4 ganska dåligt, ganska lite	5 väldigt dåligt, inte alls	M	s
2.	1. Kamratförståelse	515	25.8	57.4	12.8	3.0	0.2	1.94	0.74
28	2. Lita på kamrater	513	11.9	46.8	30.6	9.8	0.8	2.42	0.88
74.	3. Upplevd kamratacceptans	511	3.3	30.5	58.1	7.8	0.2	2.71	0.66
75.	4. Popularitet hos pojkar	505	1.4	17.2	46.5	23.1	11.7	3.27	0.92
			sällan	någon enstaka gång	ibland	ganska ofta	väldigt ofta		
5.	5. Aggression mot kamr.	518	11.0	39.8	36.1	11.4	1.7	2.53	0.90
12.	6. Blyg inför kamrater	516	42.1	29.6	22.3	4.6	1.4	1.93	0.90
36.	7. "Utanför" med kamr.	507	46.9	29.2	16.8	4.5	2.6	1.86	1.02
59	8. Tröttnar på kamrater	510	48.8	33.3	13.9	2.9	1.2	1.74	0.88
64	9. Upplevd kamratorättvisa	511	42.3	35.0	18.8	2.5	1.4	1.86	0.90
74.	10. Svårt att få kamrater	518	47.3	23.3	21.0	6.8	1.5	1.92	1.04
	11. Behov att dominera kamr.	511	17.0	56.2	23.9	2.2	0.8	2.13	0.94
	12. Ledsen på kamrater	513	16.6	43.7	31.2	7.4	1.2	2.33	0.88
	13. Osams med kamrater	513	30.0	42.5	22.0	4.9	0.6	2.03	0.88
104	14. Upplevt kamr. motstånd	510	43.8	35.9	15.9	3.7	0.8	1.82	0.88
112.	15. Rädd att kamr. skall tröttna	517	37.5	35.4	21.7	4.3	1.2	1.96	0.93
115	16. Kamratunderkastelse	514	52.3	35.2	10.3	1.0	0.2	1.62	0.70
			både haft tidigare och har nu	har nu men har inte haft tidigare	har haft tidigare men har inte nu	har aldrig haft men vill ha	har aldrig haft och vill inte ha		
52.	17. "Bästa vän"	511	80.4	5.3	11.9	1.4	1.0	1.37	0.82

Bortfall/fråga: max = 2.0%

min = 0.4%

x) Detta item återfinns även inom gruppen "Sexualitet", sid. 62.

3.2.7. Ogrupperade frågor

Några item angående utevanor samt vem flickorna tillbringade mest fritid med ingår också i frågeformuläret. 33 flickor tillbringar alla veckans kvällar i hemmet, 39 tillbringar alla kvällar ute. I medeltal tillbringar flickorna 3 kvällar i veckan utanför hemmet. Majoriteten av flickorna är på fritiden tillsammans med kamrater. 8 flickor uppger att de inte har någon att vara tillsammans med på fr i tiden. Ensamma flickor döljer sig sannolikt också bland de 13% som svarat att de tillbringar fritiden med "annan", som i flera fall är hästar eller hundar, även om de flesta i denna grupp såsom "annan" angett sin pojkvän. 10% av flickorna uppger ätt de ganska eller väldigt ofta har behov av att tala med utomstående, medan 43% inte alls känner något sådant behov.

Tabell 15. Procentuell svarsfördelning av de ogrupperade frågorna.

Fråga	Svarsalternativ	Antal flickor som besvarat frågan	1 0	2 1-2	3 3-4	4 5-6	5 7	M	s
99. 1. Antal kvällar hemma?		507	7.7	20.3	29.1	26.4	6.5	3.04	1.02
			nej	ja					
39 2. Mensdebuterat?		500	7.2	92.8					
			ej fått mens	före 10 år	10-11 år	11-12 år	12-13 år	efter 13 år	M för dem som debut.
40 3. När mensdebuterat?		510	5.7	1.0	9.0	22.9	40.5	20.8	11 år + 9 mån
			ej mensdebut.	inga smärtor	ganska litet smärtor	en del smärtor	ganska mycket smärtor	väldigt mycket smärtor	
41 4. Menssmärtor?		512	5.7	13.1	30.1	21.5	19.7	10.0	2.82 1.22
				föräld.	syskon	kamrater	ingen	annan	
100 5. Med vem tillbringas helst fritiden		487	7.2	4.1	73.9	1.6	13.1		
			aldrig eller nästan aldrig	någon enstaka gång	ibland	ganska ofta	väldigt ofta		
122 6. Behov tala med utomstående?		504	42.7	25.8	21.4	8.3	1.8	2.01	1.20

3.3. KOMMENTAR TILL DEN DESKRIPTIVA STATISTIKEN

Först två reservationer. Dels att det ligger en tolkningsbegränsning i användandet av enbart en population, dels att en direkt jämförelse mellan de olika symptombeteendena ofta inte är möjlig då svarsskalorna är inkommensurabla. Följande förhållanden anses dock vara av visst intresse.

Det är påfallande hur låg frekvensen av asociala handlingar är, undantaget spritmissbruk och snatteri, i flickgruppen jämförd med asocialiteten i de prövade pojkgrupperna inom Örebroprojektet. Mellan 45 och 96% av flickorna uppger sig aldrig ha gjort de efterfrågade asociala handlingarna. Däremot är förekomsten av psykosomatiska symptom relativt hög. Asociala handlingar kan upplevas som mer socialt tabubelagda och/eller upplevs som mer riskabla att tillstå, och alltså förnekas mer än psykosomatiska symptom, som snarast kan antagas vara eftertraktade i den starkt "inre-sensations-inriktade"-kultur som är "inne" i delar av ungdomsvärlden just nu. Men detta förhållande kan troligen inte svara för hela differensen i frekvenser mellan dessa två beteenden utan torde också spegla den låga grad asociala beteenden hos tonårsflickor respektive den relativt högre frekvensen av psykosomatiska symptom som ofta antagits. Aktuella ungdomsbrottslighetsstudier som inkluderat flickgrupper har nämligen också fått låga siffror för flickasocialiteten i dessa åldrar (se sid. 107).

Den överlägset vanligaste asociala handlingen är alkoholmissbruk, vilket överensstämmer väl med den av M. Henricson (1971) funna höga sanktions- och handlingsintentionen för detta beteende. Alkoholmissbruk bedömdes i mycket högre grad än haschrökning som ett "tufft" beteende. Man kan undra över orsakerna förutom de ekonomiska möjligheterna, för mellanölsdrickandets höga status både hos flickor och pojkar i lägre tonåren. Är detta ett beteende som dels är sanktionerat av kamrater, dels upplevs som en "genväg" till vuxenvärlden?

Ett annat beteende som kanske kan tolkas som ungdomsgruppens sökande av genvägar till vuxenrollen är det sexuella. 116 flickor uppger att de haft samlag (22%). Detta innebär att mellan var fjärde och femte 15-årig flicka har samlagsdebuterat, medan fortfarande 7% icke har mensdebuterat.

Av de förra uppger sig 75% ha haft samlag flera gånger, och ungefär 9% att de legat med någon första gången de träffat honom, ett beteende som tidigare betraktats som tendens till promiskuitet.

Som jämförelse kan nämnas att i den undersökning som gjordes i Örebro 1964 (Lindroth och Rundberg), fann man att av de 46% av de 16-20 åriga flickor som uppgav sig ha samlagsdebuterat, hade ca 12% gjort detta innan 15 år, dvs ca 5% av totalpopulationen. Bägge dessa resultat stämmer påfallande väl med uppgifter från andra källor avseende förändringar i de unga tonårsflickornas sexualvanor. Så t ex redovisas från RFSU i Stockholm i det närmaste en fyrdubbling mellan år 1964 och 1970 av antalet anmälda flickor 15 år och yngre (tabell 16), dvs nästan exakt samma ökning som erhöles vid jämförelse mellan de två undersökningar gjorda inom Örebro skolväsende dessa år, där procenten ökade från ca 5 till 20. I en nyutkommen doktorsavhandling, Könsdifferenser i Sexuellt beteende och attityder till sexualitet (Eliasson, 1971) som bygger på en intervju och frågeformulärsundersökning under ht 66 - vt 67 av ca 1200 ungdomar mellan 16 och 25 år, hälften män, hälften kvinnor, finner författaren en fördubbling av samlagsdebut före 15 år i den lägre åldersgruppen, dvs 16-20, jämfört med den högre, dvs 21-25, för flickornas del. Författaren påpekar att hennes data "tyder på att det håller på att ske en förskjutning mot tidigare sexuell debut för kvinnornas del. Någon sådan tendens är dock inte märkbar för pojkarnas del". Författaren fann att ungefär dubbelt så många flickor i den yngre åldersgruppen som i den äldre hade kyssts före 13 år; och menar att "det är tänkbart att åldern för kvinnornas samlagsdebut håller på att sjunka lika kraftigt men att detta inte hunnit ge lika starkt utslag i våra data".

Tabell 16. RFSU i Stockholms statistik för flickor 15 år eller under åren 1964-1970.

År	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Antal pat. 15 år el. under/totalt antal sökande	41/ ca/ 10500	28/ ca/ 8000	35/ ca/ 8000	73/ ca/ 8000	65/ ca/ 7500	154/ ca/ 9000	108/ ca/ 8000
I procent	0,39	0,35	0,44	0,91	0,87	1,71	1,35

Om samlagsdebutsfrekvensen bedöms som förvånande hög, så bedöms frekvensen av stadigt sällskap, dvs en fast heterosexuell relation, som förvånande låg. Endast 25% uppger sig ha stadigt sällskap för tillfället, medan så många som 32% säger sig aldrig ha haft stadigt sällskap.

Detta något förvånande resultat erhöles också i intervjuerna, där de flesta av dem som överhuvudtaget haft stadigt sällskap, inte hade det nu. Motiveringen var allmänt att "nu ville man känna sig fri, inte binda sig, blev tråkigt".

Man kan spekulera i om dagens unga tonårsflickor känner ett desperat socialt tryck alternativt inre behov att skaffa sig erfarenhet från ett stadigt sällskap, men att detta i sig sedan inte har något större attraktionsvärde. Rör det sig här om ett "prematurt" beteende, som alltså inte i sig är tillfredsställande och därför inte söks kontinuerligt? I så fall kan kanske detta beteende betraktas som ett rituellt beteende; en "debut", "en invigningsrit", som utgör inträdesbiljetten till dagens kommersialiserade och stereotypa tonårsvärld; en hommage till kamratvärldens normer med dess höga sanktionstendens för sexuellt beteende (M. Henricson, 1971), respektive ett rituellt avskedstagande från barndomsvärlden. Dessa i sig synnerligen intressanta frågor kan endast besvaras genom data med annat djup än dem från frågeformulär, såsom upprepade och ingående intervjuer, projektiva test osv. Påfallande är dock att man i frågeformulärets öppna tillägg oftare möts av en rädsla "att inte kunna älska fysiskt och psykiskt" än av en "våldtäktsrädsla", även om i grunden båda dessa troligen har samma innebörd.

Ett resultat som är i linje med vad en del andra författare påpekat är den relativt höga förekomsten av psykosomatiska symptom, där endast ungefär 20-30% uppger att de är helt fria från denna typ av symptom. Psykosomatiska symptom i dessa åldrar uppfattas som uttryck för en generell spänning hos individen, men också enligt bland annat Sugar (1967) och Jacobsson (1961), som indirekta konfliktuttryck, som hos den ännu odifferentierade personligheten lätt tar sig vaga kroppsliga uttryck.

Slutligen några ord om det omtalade tonårstrotset, som i denna undersökning liksom i den ovannämnda normundersökningen är relativt ringa både mot föräldrar och mot lärare. Är antagandet om det starka tonårstrotset en myt? Har denna föreställning helt enkelt överlevt från den auktoritära, borgerliga samhällsstrukturen, där frigörelsen från föräldrarna krävde en helt annan grad av aktiv utbrytning och motsatsställning till föräldrarna? Även i intervjuerna lyste trotset med sin

frånvaro, endast några flickor klagade på att föräldrarna var "gammaldags", men detta gällde då lika mycket deras värderingar, även politiskt, som deras s k stränghet. Däremot var ett vanligt önskemål hos de intervjuade flickorna att deras föräldrar skulle ha mer tid, så att de kunde vara mer tillsammans och "prata" med dem. Ett flertal flickor skildrade hur, när de själva kom från skolan, deras mödrar gick till sina deltidsjobb medan flickorna övertog passning av yngre syskon. Återigen står vi inför en fråga av intresse att penetrera. Rör det sig här om en verklig förändring i frigörelseprocessens utformning, eller är det ringa trots som avspeglas i denna undersökning och normenkäten endast artefakter av den datatyp som nyttjats, nämligen medvetet material där tendenser att "förbättra" kan göra sig gällande t ex av lojalitetskänslor mot föräldrarna?

3. 4. SYMPTOMSTRUKTUREN

3. 4. 1. Val av analysmetod

Faktoranalys är en metod för att beskriva den underliggande strukturen hos en uppsättning variabler genom att reducera antalet variabler i informationsmassan till ett mindre antal dimensioner, s k "faktorer". Denna datareduktion sker över korrelationsmatrisen av de i analysen ingående variablerna, och bygger på antagandet att totalvariansen kan brytas ner i olika varianskomponenter. Utifrån korrelationsmatrisen söker man sedan bl a genom rotering ta fram "axlar", dvs faktorer, i fallande ordning efter deras bidrag till totalvariansen i variabeluppsättningen. En given korrelationsmatris kan faktoreras på ett obegränsat antal sätt. Valet av faktorlösning sker vanligen efter två allmänna principer, nämligen statistisk enkelhet och psykologisk meningsfullhet. Med de enorma minskningar i arbetsinsats vid framtagning av faktorer som den maskinella databearbetningen inneburit har man vid lösandet av faktormatrisens ekvationer kunnat utnyttja allt mer komplicerade matematiska modeller. Faktoranalysen bygger på två antaganden, nämligen antagandet om homogena populationer, dvs att man kan beskriva samtliga i populationen ingående individer i samma underliggande variabel samt antagandet om linjära samband mellan de ingående variablerna. Dessa villkor kan antagas vara tillräckligt väl uppfyllda för att analyserna skall vara meningsfulla.

I denna undersökning synes det inte vara psykologiskt meningsfullt att söka få fram faktorer - symptomgrupper - som är okorrelerade med varandra. Det har istället ansetts väsentligt att ge utrymme för den nämnda kliniska förutsättningen att vissa symptomgrupper är närbesläktade medan andra står i motsatsförhållande till varandra. Detta gör att oblik rotering har valts framför ortogonal sådan.

Det finns ett flertal dataprogram som tillåter oblik rotering men få som tar över 100 variabler. Programmet BMDX 72 klarar dock detta. Programmet tillåter tre typer av roteringar, i detta fall valdes oblik rotering av simpleloading typ. Som diagonalvärde valdes multipel kvadratkorrelationskoefficient, som snarast ger en viss överskattning av sambanden. Korrelationskoefficienterna framkördes medelst dataprogram

BMD 03D, som tillåter uteslutning av 0-markeringar samt ger korrelationskoefficienter av produktmomenttyp.

Det vanligaste kriteriet för bestämning av antal faktorer som skall tas ut är Kaiser's kriterium som säger att faktorer med egenvärden över 1.00 skall medtagas. Egenvärdena kan sägas utgöra ett grovt mått på hur stor del av den totala variansen som förklaras av respektiva faktor. Detta kriterium anses dock ge något för många faktorer när det ursprungliga variabelantalet överstiger 50 (Child, 1970). Det andra kriteriet är Catells "scree test" som innebär att man plottar egenvärdens storlek mot faktorantalet och därifrån gör en subjektiv skärning där man tycker att ökat faktorantal inte ger utdelning avseende den av de uttagna faktorerna förklarade totalvariansen.

3. 4. 2. Urval av item för faktoranalys

I faktoranalysen medtogs 114 variabler. De 8 item som icke medtagits är sådana som ej alls eller endast mycket grovt bildat skalor, såsom ja/nej frågor, frågor av typ "vem tillbringar du helst din fritid med" samt följdfrågor såsom "om du använt annan knark än hasch, på vilket sätt då?"

3. 4. 3. Tillskrivning av item till faktorer

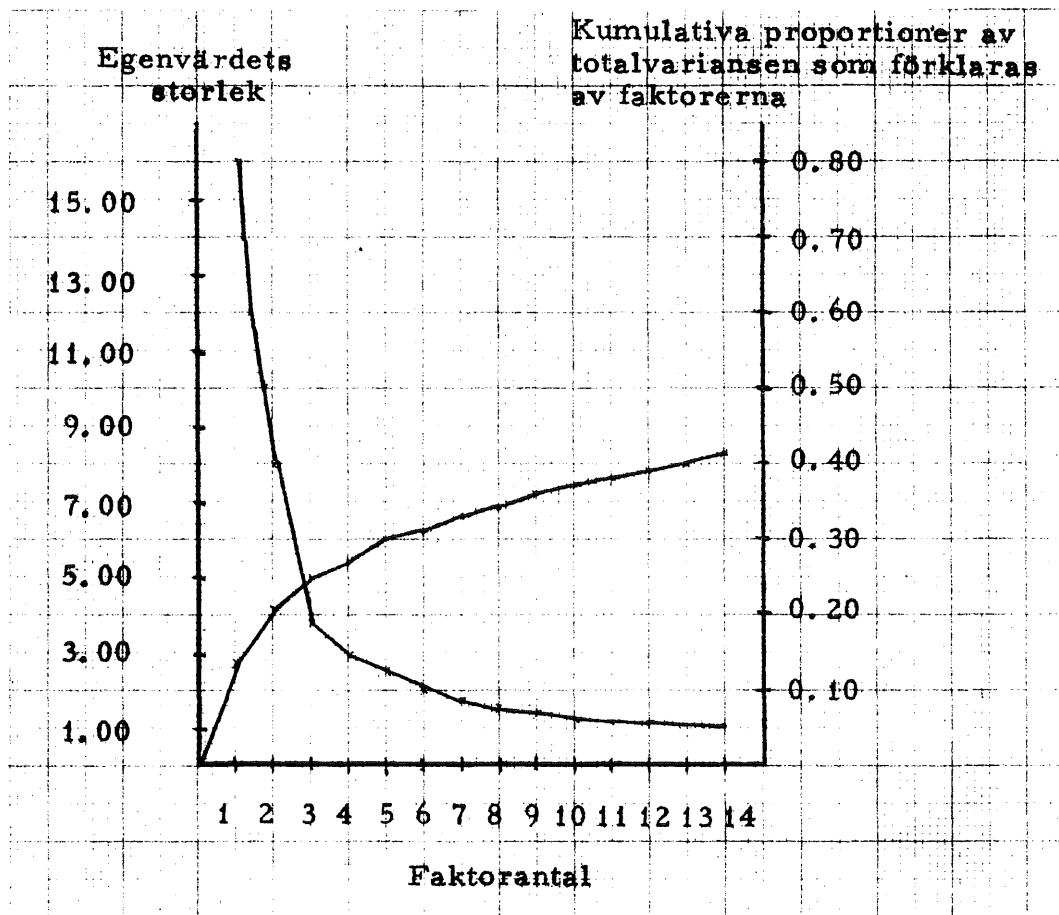
Endast variabler med faktorladdning över $\pm 0,35$ har medtagits i faktorn. Den vanliga gränsen är $\pm 0,30$ för populationer över 50, alternativt att man prövat faktorladdningens signifikans i likhet med korrelationskoefficienter. Med $N = 520$ som i detta fall är faktorladdningar över 0,12 signifikanta på 1%-nivån. I detta fall har urvalskriteriet satts strängare för att erhålla psykologiskt renare faktorer. För de få fall där ett item haft fler faktorladdningar över 0,35 har det endast tillskrivits den faktor i vilken den har högst faktorladdning.

3. 4. 4. De erhållna faktorerna

Den initiala bestämningen, "gissningen", av hur många faktorer som önskades tas ut sattes till 10. Vid faktoranalysen erhöles 14 faktorer med egenvärden över 1,00 (se tabell 17 och figur 1), men den kumulativa ökningen av förklarad varians bedömdes som så liten efter 10 faktorer att vinsten av ökad förklarad varians icke övervägde den minskade över-skådlighet som 14 faktorer skulle innebära jämfört med 10 faktorer. Den ursprungliga faktoranalysen behölls därför.

Tabell 17. Egenvärdesstorlek - kumulativa proportioner av totalvariansen för de 14 erhållna faktorerna med egenvärden över 1.00.

Faktor nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	15
Egenvär- dets stor- lek	16.08	8.06	3.86	3.07	2.61	2.08	1.86	1.60	1.49	1.33	1.18	1.15	1.04	1.03
Kumulati- va propor- tioner av totalvar.	0.14	0.21	0.25	0.27	0.30	0.31	0.33	0.34	0.36	0.37	0.38	0.39	0.40	0.41

Figur 1. Egenvärdesstorlek samt kumulativa proportioner av förklarad totalvarians/ ytterligare faktor för de 14 erhållna faktorerna med egenvärden över 1.00.

Den erhållna faktoranalysen hade följande utseende (bilaga 1) :

37 item hade ingen faktorladdning över 0,35, 8 item hade fler laddningar över 0,35. De 77 variabler som nådde 0,35-strecket fördelade sig på följande faktorer (bilaga 1) :

Faktor I : Innehåller 10 variabler med relativt låga laddningar, som samtliga tillhör endera psykosomatikgruppen eller affektgruppen. Faktorn har betecknats "Ängslighet" (se sid. 112).

Faktor II : Innehåller 8 variabler, dels sådana som rör grad av sexuell erfarenhet, dels sådana som rör popularitet, både upplevd popularitet hos pojkar och förmåga att få kamrater. Variabeln har betecknats "Sexuell erfarenhet och social säkerhet". Det faktum att de ingående item erhåller faktorladdningar av olika tecken är en effekt av att svars-skalorna är vända så att den mest "normala" utpräglingsgraden satts som den lägsta. Låg tilltro till sin popularitet hos pojkar har alltså definierats som "symptombelastning" liksom att man bedömer sig själv som antingen utpräglat mer eller utpräglat mindre sexuellt erfaren än sina jämnåriga. Samlagsdebut har bedömts som "symptombelastat". Hög utpräglingsgrad i denna faktor betyder hög grad av sexuell erfarenhet.

Faktor III: Denna faktor består av 14 variabler, som samtliga rör relationen till mamman samt de variabler som rör relationen till hemmet och till bägge föräldrarna. Denna faktor har kallats "Mamma- och hemrelation".

Faktor IV: Innehåller 11 variabler, nämligen samtliga lärarrelationsvariabler samt 4 med något lägre faktorladdningar än de övriga. Dessa fyra är "Skolambition", "Nöjd med utseende", "Nöjd med sätt" och "Nöjd med eget skolarbete". Denna faktor har, icke helt nöjaktigt, betecknats "Lärary- och skolrelation".

Faktor V: Innehåller de 6 variabler med höga laddningar som rör relationen till pappan. Faktorn betecknas "Papparelation".

Faktor VI: "Kamratrelationer", innehåller 11 variabler, samtliga rörande relationer till kamrater.

Faktor VII: Innehåller 10 asocialitetsvariabler. Av de asociala beteendena är det endast "Trakasseri" samt "Driva på stan" som inte når en laddning på 0,35 i denna faktor. Faktorn betecknas "Asocialitet".

Faktor VIII: Innehåller 2 variabler, som har sin högsta laddning i andra faktorer, nämligen "Föräldrabeloende" och "Säga emot lärare". Denna faktor låter sig icke tolkas och därmed icke betecknas.

Faktor IX: Innehåller 4 variabler. Av dessa berör 2 variabler könsvärdering, och 2 variabler angår önskan om självförändring. Denna faktor skulle möjligen kunna tolkas som grad av acceptans av aktuell roll. Det förefaller alltså som om den självkänsligrupp som undersökningen utgått från kan uppdelas i två komponenter, dels "Negativ självkänsla", dvs låg värdering av sig själv som ingår i Faktor 1, dels den här aktuella faktorn, som har betecknats "Självacceptans".

Faktor X: Innehåller 3 variabler, nämligen "Ledsenhet", "Dagdrömmar" samt "Sexuella funderingar". Variabeln "Behov att tala med utomstående", som inte medtagits pga att den inte har någon faktorladdning som når upp till 0.35 har sin högsta laddning i denna faktor, 0.24. Denna faktor skulle kunna uppfattas, med stor försiktighet, som något av en depressionsfaktor. Beteckningen "Inåtvändhet" har valts.

3. 5. KOMMENTAR TILL RESULTATET AV FAKTORANALYSEN

Två förhållanden är av speciellt intresse. För det första att så många som 11 av 15 av de relativt frekventa psykosomatiska symptomen **inte** når någon faktorladdning över 0.35. Av affektsymptomen når ca hälften inte heller denna gräns. Dessa symptom är troligen av relativt diffus karaktär och/eller oreliabelt mätta. Deras brist på faktortillhörighet kan också uppfattas i enlighet med Sugar (1967) och Jacobssons (1961) påpekande att dessa symptom ofta är "täcksymptom" för andra problem under tidiga adolescensen. Istället för en faktor rörande psykosomatiska symptom har sålunda erhållits en faktor "Ängslighet" och en faktor "Inåtvändhet".

Det andra förhållandet av intresse är att frågorna avseende attityder till sex och sexuell erfarenhet bildar en separat faktor. Detta stöder antagandet att sexuell erfarenhet i de tidiga adolescensåren ej enbart, och troligen inte heller i huvudsak, är förknippad med asocialitet utan har en mycket varierande bakgrund. Kombinationen av sexuell erfarenhet och beteende som kan betecknas som uttryck för social säkerhet kan eventuellt tala för att den förstnämnda utgör en statusfaktor bland flickor i denna ålder. Orsak-verkan -förhållandet är här svåråtkomligt; blir flickorna populära för att de har sexuella erfarenheter, eller får de sexuella erfarenheter genom att vara populära?

I motsats till **de övriga faktorerna** har faktorn "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet" inte symptomdefinierats, främst med tidigare nämnda motivering, dvs en stark osäkerhet inför vad som i den aktuella åldersgruppen i dagens läge bör betraktas som symptom (se sid. 38).

3. 6. DEN ERHÅLLNA SYMPTOMSTRUKTURENS STABILITET

För att få en grov uppfattning om stabiliteten hos den erhållna symptomstrukturen gjordes en korsvalidering av denna. Undersökningspopulationen delades slumpmässigt i två hälfter på 260 individer vardera, varefter dessa faktoranalyserades medelst samma program som körts på totalmaterialet. Samma antal faktorer som i analysen på totalmaterialet, dvs 10, togs ut för rotering.

Någon väl utprövad och lättolkad metod för jämförelser mellan olika faktorstrukturer erhållna på samma population synes icke ännu föreligga. Den subjektiva inspektionen mellan faktoranalyserna på de två materialhalvorna och faktoranalysen på totalmaterialet och de två överensstämmelsemått mellan de förstnämnda som gjorts ger därför endast en grov bedömning av den erhållna faktorstrukturens stabilitet.

3. 6. 1. Subjektiv inspektion

De fyra relationsfaktorerna, dvs "Mamma- och hemrelation", "Papparelation", "Läraryr- och skolrelation" och "Kamratrelation" återfinns i samtliga 3 faktoranalyser (Bilaga I, II och III) med i stort sett samma rangordning mellan ingående item. Faktorn "Ängslighet" återfinns i alla tre faktoranalyserna men med smärre förändringar i rangordning och faktorvikt mellan ingående item. De flesta item i denna faktor har relativt låga faktorladdningar med små skillnader i faktorladdningarnas storlek, vilket gör rangordningen dem emellan mycket lättpåverkad.

Faktorn "Asocialitet" däremot återfinnes i samma form som i totalmaterialanalysen endast i den ena av de två delmaterialanalyserna. I den andra faktoranalysen erhålles två faktorer med asociala beteenden. Den första innehåller endast asociala beteenden, nämligen följande: "Intygsförfalskning", "Skolk", "Haschrökning" och "Snatterier". I denna faktor har dessutom "Spritmissbruk" och "Butikssnatterier" sin näst högsta laddning. Den andra faktorn består av de tre asociala beteendena "Butikssnatterier", "Vandalism" och "Driva på stan" samt av "Kamratunderkastelse". Denna faktor förefaller alltså innehålla beteenden som troligen har en starkare gruppanknytning än den första faktorn. "Spritmissbruk" ingår i denna analys i faktorn "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet". I denna analys når "Smitning från betalning" och "Använt annan knark än hasch" ingen faktorladdning över 0.35.

Även Henricson (1971) fann två något olika höggruppsprofiler avseende normmönster för handlingsintentioner beträffande de av henne prövade beteenden som samtliga kan betecknas som asociala i den betydelsen att de bryter mot en given norm (se sid. 124). Den ena av dessa höggruppsprofiler kännetecknades av höga handlingsintentioner för samtliga beteenden utom haschrökning. Den andra profilgruppen skilde sig från den första genom att ha höga beteendeintentioner även till haschrökning, men däremot låg till butikssnatterier. Det är i detta sammanhang viktigt att komma ihåg att "Haschrökning", "Använt annan knark än hasch" samt "Smitning från betalning" är mycket ovanliga beteenden, vilket kan ha bidragit till den erhållna instabiliteten i denna faktor.

De fyra item som utgör faktorn "Självacceptans" i totalmaterialsanalysen återfinns i en parallell form i faktoranalyserna på undersökningshälfterna endast för den ena av dessa. I den andra faktoranalysen ingår dessutom följande item: "Dominansbehov med kamrater", "Rädsla förlora sexuell kontroll", "Skamkänslor" och "Sjukdomsoro", de två första med högsta laddningarna i faktorn.

Den tionde faktorn i totalmaterialet, "Inåtvändhet", ser mycket olika ut vid de tre faktoranalyserna. Två av de tre ingående beteendena, nämligen "Sexfunderingar" och "Ledsenhet" bildar tillsammans med "Huvudvärk" en delvis motsvarande faktor i den ena av de två faktoranalyserna på halva materialet. I den andra bildar "Skåpätning", "Aggressionshämning" och "Dagdrömman" en faktor av motsvarande karaktär.

3. 6. 2. Kvantifierad jämförelse

Harman (1960) presenterar en formel för att beräkna samband mellan faktorer erhållna vid faktoranalyser med samma variabeluppsättning med olika individer. Genom att beräkna ett index (coeff. of congruency)^{x)} som grovt liknar en korrelationskoefficient, erhålles ett mått på graden av överensstämmelse mellan de erhållna faktorerna.

Detta index kan variera mellan +1,00 och -1,00, där det förra anger perfekt positivt samband, det senare perfekt negativt. Harman sätter inga absoluta gränser inom vilka detta index måste falla för att man skall kunna tala om en tillfredsställande överensstämmelse i faktoriell likhet, men anger att Tucker i sin undersökning (1951) accepterade koefficienter över 0,9398 som överensstämmande (congruent).

^{x)} Formel:

$$\varphi_{pq} = \frac{\sum_{j=1}^n 1^a_{jp} \cdot 2^a_{jq}}{\sqrt{(\sum_{j=1}^n 1^a_{jp}{}^2)(\sum_{j=1}^n 2^a_{jq}{}^2)}} \quad (n = \text{antal})$$

Harman menar att man egentligen bör räkna ett sådant index för samtliga möjliga faktorkombinationer, men i fall då de erhållna faktorerna vid subjektiv inspektion förefaller parvis relativt lika, kan man nöja sig med att beräkna detta index mellan enbart sådana faktorpar.

Ovanstående förhållande ansågs föreligga i denna undersökning. Avseende faktorn "Asocialitet" valdes den renaste (faktor X) av de två faktorerna med asociala beteenden som erhöles vid faktoranalysen av den "jämna" populationshalvan. Vid själva beräkningen av kongruenskoeficienter har hänsyn tagits till samtliga items som har haft en faktorladdning över 0.35 i någon av de två faktorer som jämförts.

Ett annat sätt att jämföra de vid de två delmaterialsanalyserna erhållna faktorerna är att beräkna genomsnittlig relativ skillnad mellan faktorernas laddningar i de två delmaterialen. Detta mått är beräknat som ett medeltal över termer på formen
$$\frac{|a_{jp} - a_{jq}|}{(a_{jp} + a_{jq})/2}$$
.

Vi får på detta sätt ett mått på skillnader mellan laddningarna som uttrycks relativt till laddningarnas storlek.

Även i denna analys har samtliga item som i någon faktor haft en laddning över 0.35 medtagits.

Harmans coefficient of congruency och ovanstående genomsnittlig relativ skillnad redovisas nedan:

Tabell 18 . Kongruenskoeficienter och genomsnittlig relativ skillnad mellan motsvarande faktorer i faktoranalys på de två populationshälfterna.

Faktor	Coeff. of congruency	Genomsnittlig relativ skillnad
Ängslighet	0.9342	0.34
Soc. säkerhet + Sex. erfarenh.	0.9699	0.34
Mamma- + hemrelation	0.9828	0.16
Lärrar- och skolrelation	0.9759	0.21
Papparelation	0.9835	0.02
Kamratrelation	0.9895	0.14
Asocialitet	0.9201	0.49
Självacceptans	0.8628	0.70
Inåtvändhet	0.6640	0.38

Av tabellen framgår att kongruenskoefficienterna ligger under 0,94 - koefficienter större än 0,94 uppfattades av Tucker som indicerande kongruens - för faktorerna "Inåtvändhet", "Självacceptans", "Asocialitet" och "Ängslighet". De två sistnämnda ligger dock obetydligt under 0,94.

Den genomsnittliga relativa skillnaden ligger för samtliga relationsfaktorer under ca 20%. För de fyra ovannämnda faktorerna samt faktorn "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet" ligger den däremot över 30%, och för faktorn "Självacceptans" är den så stor som ca 70%.

Om man tänker sig att det finns en sann underliggande struktur med sanna koefficienter och att vi gjort två oberoende urval, de två delmaterialsanalyserna, för att skatta dessa koefficienter, kan man resonera på följande sätt för att få en uppfattning av innebörden i detta mått. Den erhållna överensstämmelsen mellan de två delmaterialsanalyserna bör underskatta likheten mellan endera av delmaterialens resultat och det sanna resultatet. Detta eftersom delmaterialens resultat bägge är **behäftade** med fel, som påverkar skillnaden mellan delmaterialsanalyserna, medan en skillnad mellan en delmaterialsanalys och det sanna värdet uppstår endast som en följd av den ena delmaterialsanalysens fel.

Ytterligare ett förhållande bidrar till antagandet att de kongruens-koefficienter respektive de genomsnittliga relativa skillnader vi erhållit ger en underskattning av stabiliteten i faktoranalysen på totalmaterialet, nämligen att vid en sammanslagning av delmaterialen bör felet hos de laddningar som beräknats för hela materialet bli mindre än för det enskilda delmaterialet.

Innebörden i de erhållna genomsnittliga skillnaderna kan illustreras medelst exempel. En sådan skillnad på 20% ger medelst en grovkalkyl vid handen att en faktorladdning på 0.60 skulle indikera en sann laddning mellan 0.48 - 0.72, och en faktorladdning på 0.40 en sann laddning mellan 0.32 - 0.48, vilket måste betraktas som tillfredsställande. Om man istället beaktar fallet av en relativ genomsnittlig skillnad på ca 50%, som fallet är vid asocialitetsfaktorn, blir de aktuella gränserna för en faktorladdning på 0.60 mellan 0.30 - 0.90 och vid en faktorladdning på 0.40 mellan 0.20 och 0.60. Detta ger naturligtvis en större osäkerhet, men den synes ändå ej vara så stor att man har anledning att betrakta den **erhållna** faktorn som meningslös.

Den faktor som har högst genomsnittlig relativ skillnad är "Självacceptans", där skillnaden ligger på 0.70%, vilket ger stora felmarginaler vid uppskattning av det sanna värdet. Emellertid finns som ovan antytts anledning att tro att våra kalkyler ger en överskattning av felens storlek varför resultaten även för denna faktor kan uppfattas som något säkrare än vi har räknat fram. Av intresse är att om vi betraktar kongruenskoefficienten för denna faktor beräknad mellan totalmaterialet och varje delanalys för sig, trots att detta är något oegentligt då delvis samma individer ingår i bägge jämförelsegrupperna, ligger den i ena fallet så högt som 0.9993, vilket är den högsta av samtliga kongruenskoefficienter (se tabell 19).

Tabell 19 . Kongruenskoefficienter beräknade mellan totalmaterialet och de två delmaterialsanalyserna.

Faktor	Total/Udda	Total/Jämna
Ängslighet	0.9565	0.9308
Sex. erfarenh. och Soc. säkerh.	0.9597	0.9957
Mamma- och hemrelation	0.9938	0.9914
Läro- och skolrelation	0.9901	0.9926
Papparelation	0.9956	0.9931
Kamratrelation	0.9984	0.9818
Asocialitet	0.9899	0.9387
Självacceptans	0.9993	0.9359
Inåtvändhet	0.9094	0.9324

Sammanfattningsvis kan faktorer erhållna i faktoranalysen på totalmaterialet bedömas ha en stabilitet som berättigar att de utnyttjas vid fortsatta bearbetningar. Däremot är det väsentligt att vid tolkningen av de erhållna resultaten hålla i minnet att faktorerna "Självacceptans" och "Inåtvändhet", som innehåller minst antal item, har låg stabilitet.

3. 7. KONSTRUKTION AV FAKTORSKALOR I DE ERHÅLLNA SYMPTOMDIMENSIONERNA

Kelleys (1940) ofta citerade uttalande om faktoranalysens karaktär "there is no search for timeless, spaceless, populationless truth in factoranalysis; rather it represents a simple, straightforward way of description in several dimensions of a definite group functioning in definite manners, and he who assumes to read more remote verities into the factorial outcome is certainly doomed to disappointment" har tagits som sanktion för en relativt fri användning av de erhållna faktorerna.

Som huvudvillkor för utnyttjande av de erhållna gruppbildningarna, "faktorerna", har satts någon form av "inhållslig psykologisk tolkbarhet". Detta villkor har nästan genomgående varit uppfyllt.

Från psykologisk synpunkt ansågs det meningsfullt att dela faktorn "Mamma- och hemrelation" så att itemen avseende enbart relationen till mamman bildade en skala, som då motsvarar faktorn "Papparelation". Vidare ansågs det psykologiskt relevant att bryta ut itemet "Föräldraberöende" till en separat skala. I efterhand förefaller det som om även faktorn "Läro- och skolrelation" skulle vunnit på en liknande uppdelning i delskalor, nämligen en avseende enbart lärarrelationen och en med övriga item som samtliga utgör elevens egen bedömning av den egna skolprestationen, av vissa egna attribut såsom utseende och sätt samt av sin skolambition.

Några generella direktiv om hur man borde utnyttja den erhållna faktoranalysen förelåg dock inte. Följande två överväganden var därför nödvändiga: 1) skulle samtliga i varje faktor ingående item eller endast de högst laddade utnyttjas och 2) skulle de erhållna faktorladdningarna utnyttjas eller ej.

Med hänsyn till eventuella önskemål om reproducerbarhet har det ansetts av vikt att behålla samtliga item i varje faktor. Dessutom hade de erhållna faktorernas "sammanfattande" karaktär minskats om endast de högst faktorladdade itemen medtages (så t ex Orolig sömn och Insomningssvårigheter, de två högst laddade itemen i faktorn "Ängslighet" utgör endast en mycket begränsad aspekt av den erhållna faktorn "Ängslighet").

Fördelen med att icke använda vägning medelst faktorladdningarna skulle vara en viss räknemässig förenkling. Den förenkling som detta skulle innebära bedömdes som ringa. Å andra sidan ansågs det lämpligt att utnyttja all den information som kan ligga i den erhållna faktorstrukturen, varför vägning medelst faktorladdning använts. De vikter som använts har erhållits genom transformation av faktorladdningarna, varvid hänsyn tagits till itemets spridning.

För en fullständig uppställning av samtliga faktorer, de i varje faktor ingående items faktorladdning respektive faktorvikt, se bilaga IV.

3.8. DESKRIPTIV STATISTIK FÖR FAKTORSKALORNA

Samtliga faktorskalor är beräknade på 519 individer då det vid förnyad kontroll visade sig att en flicka missat flera sidor i följd i formuläret. Vidare har individer som ej besvarat mer än hälften, dvs tre av de sex item som ingår i M- respektive F-relation ej fått någon faktorpoäng i denna variabel. I nästan alla fall har dessa flickor på något sätt uppgivit att de icke har någon psykologiskt relevant mamma- alternativt pappafigur. Av de 9 flickor som saknar faktorpoäng i "Mammarelation" uppger 6 flickor att deras mödrar är döda, 2 att de "träffar mamma så sällan" samt 1 att hon sedan sitt första levnadsår bor hos fosterföräldrar. 22 flickor saknar faktorpoäng i "Papparelation". 4 flickor uppger att pappan är död, 7 ger svar av typen "har ingen", "dom har aldrig varit gifta" eller "har aldrig sett honom", medan 9 anger att föräldrarna är skilda och att de har ingen eller mycket gles kontakt med pappan. 2 flickor har icke såsom de var uppmanade markerat i kanten varför de ej kunnat eller velat besvara frågorna angående pappan, men bägge har angett att föräldrarna ej är skilda. 11 flickor saknar faktorpoäng i "Föräldraberöende". Då denna faktor endast består av en variabel är detta samtliga flickor som ej besvarat det aktuella itemet.

En uppställning av antal individer med poäng i de aktuella faktorskalorna, dessas medeltal, maximí- och minimivärden, range samt spridning följer nedan. Faktorskalornas beteckning har ändrats något, på så sätt att de har givits namn som markerar innebörden i deras högsta utpräglingsgrad. Detta har gjorts för att vinna ökad läsbarhet. (Se tabell 20, sid. 88).

Även interkorrelationerna mellan de slutgiltiga faktorskalorna har beräknats (se tabell 21, sid. 88).

Bortsett från faktorn "Utpräglat föräldraberöende" och "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet" visar samtliga faktorskalor positiva, men måttliga samband med varandra, så när som på faktorvariabeln "Asocialitet" och "Negativ kamratrelation" som är okorrelerade. Faktorskalan "Utpräglat föräldraberöende" har svaga negativa korrelationer med de övriga. "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet" uppvisar ett klart negativt samband med "Negativa kamratrelationer" och ett positivt sådant med "Asocialitet".

Tabell 20. Antal individer med poäng i varje faktorskala, dessas medeltal, maximi- och minimivärden, range samt spridning.

Variabel	N	M	Max	Mini	Range	Spridning
Ängslighet	519	9.78	18.39	3.99	14.39	2.53
Sex. erf. + social säk.	519	-4.91	2.90	-12.25	15.15	2.26
Neg. mammarel.	510	8.99	19.77	4.17	15.60	3.24
Neg. hemrelation	519	7.08	17.50	3.50	14.00	2.57
Utprägl. föräldraber.	508	1.02	1.70	0.34	1.36	0.39
Neg. lärar- och skolrelation	519	13.95	26.02	6.06	19.96	3.24
Neg. papparel.	497	9.06	19.95	3.99	15.96	3.54
Neg. kamratrelation	519	14.51	31.41	6.81	24.60	3.87
Asocialitet	519	9.98	32.02	7.31	24.60	3.02
Bristande självacc.	519	3.80	9.14	1.96	7.18	1.41
Inåtvändhet	519	3.38	6.35	1.27	5.08	1.03

Tabell 21. Interkorrelationer mellan de slutgiltiga faktorskalorna

Faktorskala	Nr	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ängslighet	1										
Soc. säk. +Sex. erf.	2	-0.07									
Neg. mammarel.	3	0.27	0.10								
eg. hemrelation	4	0.37	0.09	0.73							
Utprägl. fldr. ber.	5	0.03	-0.02	-0.34	-0.36						
Neg. lärarrelation	6	0.27	0.05	0.40	0.56	-0.25					
Neg. papparel.	7	0.19	-0.04	0.29	0.49	-0.20	0.28				
Neg. kamr. rel.	8	0.36	-0.41	0.21	0.29	-0.07	0.30	0.16			
Asocialitet	9	0.20	0.39	0.27	0.42	-0.18	0.38	0.23	-0.03		
Brist. självacc.	10	0.36	-0.12	0.24	0.32	-0.07	0.28	0.26	0.30	0.14	
Inåtvändhet	11	0.49	-0.04	0.27	0.29	-0.03	0.23	0.22	0.28	0.20	0.35

3. 9. SAMBAND MELLAN FAKTORSKALORNA OCH VISSA BAKGRUNDS-VARIABLER

Vid ett flertal undersökningar har socialgruppstillhörighet och intelligens visat sig vara viktiga bakgrundsvariabler som dels kan ge upphov till olika "response sets" och därmed mättekniska artefakter, dels kan skillnader i dessa variabler påverka andra samband. Med hänsyn härtill har prövats huruvida skillnader mellan olika socialgrupper respektive intelligensgrupper föreligger avseende poäng i faktorskalorna.

3. 9. 1. Socialgruppstillhörighet/Faktorpoäng

I föräldraenkäten som tillsändes samtliga föräldrar med barn i åk 6/68 tillfrågades föräldrarna om sin utbildningsnivå och sitt yrke. Denna enkät besvarades till 95%. En 3-gradig socialgruppsgruppering gjordes utifrån utbildningsnivå hos föräldern med högst utbildning (Magnusson, Dunér och Beckne, Örebroprojektets rapportserie, Nr IV, 1967).

Henricson socialgruppsgrupperade åk 8/70 medelst ovannämnda data (1971). Denna socialgruppsgruppering har utnyttjats i denna undersökning, trots att detta givit ett ytterligare bortfall på ca 10%. Motivet för valet av detta förfaringssätt var tvåfalt: dels att arbeta med socialgruppsgruppering som garanterade att ett senare individurval (sid. 12 ff) skulle ha data på normenkäten, dels av arbets och penningbesparande skäl.

Sammanlagt erhöles socialgruppsgruppering på 378 flickor. En uppställning av socialgruppsgrupperingen i samband med de olika undersökningsinstrumenten följer.

Tabell 22. Procentuellt bortfall samt socialgruppstillhörighet vid olika undersökningstillfällen.

Datakälla	Proc. minskn.	N	Soc. grp. I	Soc. grp. II	Soc. grp. III
Föräldraenkät 6/68		514	11.5%	37.9%	50.6%
Normundersökning 8/70	17.5%	424	11.5%	39.3%	49.2%
Symptombelastning 8/70	10.8%	378	12.4%	39.4%	48.1%
Totalt	26.5%				

Trenden är alltså en svag ökning av Soc. grp. I och II med en motsvarande minskning av Soc. grp. III. Skillnaden mellan gruppering på Föräldraenkäten åk 6/68 och Symptombelastning åk 8/70 testades och befanns ej signifikant ($X^2 = 1.002$) och kan alltså betraktas som slumpmässig. Det stora bortfallet på 17.7% mellan 68 och 70 hör ihop med dels avflyttningsfall respektive sjukdom, medan bortfallet på 11.1% mellan de två testtillfällena i åk 70 troligen endast med några få undantag hör ihop med tillfällig frånvaro vid testtillfällena.

För prövning av eventuella skillnader i faktorpoäng på de olika skalorna mellan de tre socialgrupperna gjordes en envägs variansanalys. För de fall där overallskillnader förelåg gjordes därefter t-prövningar av skillnader mellan par av grupper avseende socialgrupp. Följande resultat erhöles:

Tabell 23. Signifikansprövning av overall-skillnader i faktorskalorna mellan olika socialgrupper.

Faktorskala (var.)	F (df ca 375)
Ängslighet	1.10
Soc. säkerhet + sex. erfarenh.	2.72
Neg. mammarelation	2.01
Neg. hemrelation	0.21
Utpräglat föräldrabeloende	1.16
Neg. lärarrelationer	0.21
Neg. papparelationer	1.59
Neg. kamratrelationer	2.00
Asocialitet	0.34
Bristande självacceptans	5.27 ^{xxx}
Inåtvändhet	8.78 ^{xxx}

Tabell 24. Signifikansprövning av skillnader mellan parvisa grupper (t-testningar)

Faktorskalor	Soc. grp.	N	M	t-prövning av skillnader mellan grupper df ca 500
Bristande själv-acceptans	I	47	4.33	I-II 2.86 ^{xxx}
	II	149	3.58	I-III 2.15 ^x
	III	182	3.75	II-III 1.24
Inåtvändhet	I	47	3.95	I-II 4.19 ^{xxx}
	II	149	3.24	III-I 3.31 ^{xxx}
	III	182	3.40	II-III 1.45

Sammanfattningsvis finner man inte några skillnader mellan olika socialgrupper i de erhållna faktorskalorna, med undantag för de mest instabila faktorerna "Bristande självacceptans" och "Inåtvändhet" i vilka soc. gr. I företer signifikant högre belastning än soc. gr. II och III. Att inga signifikanta skillnader återfanns för t ex asocialitetsvariabeln, där tidigare forskning (som dock mest bygger enbart på pojkkriminalitet) ibland funnit samband med socialgruppstillhörighet, kan dock inte tolkas som att sådana inte kan föreligga inom vissa intervall av asocialitetsfaktorska-
lan.

3. 9. 2. Intelligens/Faktorpoäng

För 507 av de aktuella eleverna förelåg ett intelligenstest från samma termin, nämligen WIT-III-testet (Westrin Intelligence Scale) Detta är ett nykonstruerat svenskt intelligensgrupptest avsett för grundskolans högsta stadium, gymnasiet och vissa studentgrupper. Testet är av faktortyp och innehåller fyra deltest som är beräknade att kunna avklaras inom en lektionstimme. Två av deltesten är verbala. Det första deltestet, "ANALOGIER", anges mäta induktiv förmåga på verbalt material och det andra, "MOTSATSER", avses mäta verbal förståelse. De två icke-verbala testen är "SIFFERKOMBINATION" som ger ett mått på individens förmåga till relationstänkande när det gäller siffror och "PUSSEL", som avser mäta spatial förmåga. Ett totalvärde, i form av staninevärde, av samtliga fyra deltest beräknas (Westrin, 1967).

Utifrån staninevärdet på WIT-testet gjordes tre intelligensgrupper. Grupp 1 innehöll elever med staninevärde 1, 2 och 3, dvs de 23% av eleverna med lägsta WIT-mått. Denna grupp betecknades som undergenomsnittligt begåvade. De medelbegåvade består av elever med staninevärdet 4, 5 och 6, och utgör 54% av totalgruppen, medan staninevärde 7, 8 och 9 utgör 23% övergenomsnittligt begåvade.

Medelst envägs variansanalys prövades om eventuella skillnader i faktorpoäng för de olika faktorskalorna förelåg mellan de tre intelligensgrupperna. För de fall där overall-skillnader förelåg gjordes därefter t-prövningar mellan olika par av intelligensgrupper.

Följande resultat erhöles (se tabell 25):

Tabell 25. Signifikansprövning av overall-skilnader i faktorskalorna mellan olika intelligensnivåer.

Faktorvariabel	F (df 2/ ca 500)
Ängslighet	0.56
Sex. erfarenh. + soc. säk.	5.60 ^{xx}
Neg. mammarelation	0.46
Neg. hemrelation	0.16
Utpräglat föräldrabeloende	3.31 ^x
Neg. lärarrelation	2.10
Neg. papparelation	0.57
Neg. kamratrelation	1.17
Asocialitet	3.40 ^x
Bristande självacceptans	0.84
Inåtvändhet	7.81 ^{xxx}

Tabell 26. Signifikansprövningar av skillnader (t-testningar) mellan parvisa grupper där signifikanta overall-skilnader erhållits.

Faktorvariabel.	N	M	t för parvisa gruppjämf. df = ca 500
Sex. erfarenhet + Social säkerhet	L ₁ 123	-4.71	L-M 0.14
	M ₁ 389	-4.74	L-H 2.86 ^{xx}
	H ₁ 95	-5.59	M-H 3.18 ^{xxx}
Utpräglat föräldrabeloende	L ₁ 118	1.11	L-M 2.45 ^x
	M ₁ 285	1.00	L-H 2.03 ^x
	H ₁ 93	1.00	M-H 0.11
Asocialitet	L ₁ 123	9.92	L-M 0.96
	M ₁ 289	10.22	L-H 1.93 ^x
	H ₁ 95	9.29	M-H 3.15 ^{xx}
Inåtvändhet	L ₁ 123	3.11	L-M 2.63 ^{xx}
	M ₁ 289	3.40	L-H 3.91 ^{xx}
	H ₁ 95	3.65	M-H 2.13 ^x

L= undergenomsnittligt, M= genomsnittligt, H= övergenomsnittligt begåvade.

När det gäller samband intelligens/faktorpoäng finner vi att de övergenomsnittligt begåvade flickorna har mindre "Asocialitet" och lägre grad av "Sexuell erfarenhet och social säkerhet" men högre grad av "Inåtvändhet" än de två övriga intelligensgrupperna. De undergenomsnittligt begåvade är högre belastade i faktorskalan "Utpräglat föräldrabeloende" än genomsnittligt och övergenomsnittligt begåvade flickor.

Den erhållna skillnaden i "Asocialitet" mellan de tre intelligensnivåerna kan betraktas som något för hög. Varianserna i de tre grupperna är signifikant olika (faktorskalan har sned fördelning). Efter korrigering härför kvarstår dock den signifikanta skillnaden ($t = 1.96$).

Att de övergenomsnittligt begåvade ligger signifikant lägre avseende "Sexuell erfarenhet och social säkerhet" än de två andra intelligensgrupperna, stimulerar till spekulationer. Ger en övergenomsnittlig intellektuell utrustning i sig så pass hög tillfredsställelse att problem och spänningar allmänt blir färre för denna grupp ungdomar, eller ger deras goda intellektuella resurser dem bättre möjligheter till problemlösning, alternativt kompensatorisk aktivitet och/eller annan tillfredsställelse? Å andra sidan kan man spekulera i om den goda intellektuella förmågan ger upphov till en ensidig intellektuell aktivitet som "skyddar" individen från andra aktiviteter, såsom asocialitet, sexualitet osv. Frågan får lämnas öppen, men mångfalden av tänkbara bakomliggande samband bör påpekas.

DEL 4. NÅGRA ASPEKTER AV FÖRÄLDRARELATIONERNAS BETYDELSE FÖR SYMPTOMFÖREKOMST UNDER TIDIGA TONÅREN

Föräldrarelationernas betydelse för tonårsflickors anpassning kan betraktas i ett öppet system där ett stort antal variabler ömsesidigt och samtidigt påverkar varandra. En optimal modell skulle därför vara en som tog hänsyn till dessa variablers multikausala samband. Emellertid stöter det på stora svårigheter att formulera en psykologiskt meningsfull, och framför allt, metodologiskt prövbar sådan modell.

Den modell för sambandet mellan symptomförekomst och föräldrarelationernas kvalitet i den aktuella åldersfasen som skisserades i den teoretiska delen (se sid. 32ff) har karaktären av ett "tänkande", en första vinkling av problemområdet snarare än av en modell, som kan generera prövbara frågeställningar.

Även om modellen syftar att "låsa" en variabel i ovannämnda interaktionssystem, dvs arbiträrt definiera en variabel som den oberoende och därefter studera några av de övriga variablernas läge vid en sådan "lösning", så kan man inte utifrån denna modell formulera hypoteser i vanlig bemärkelse. Alternativa förklaringar kan nämligen inte uteslutas, då hänsyn inte kan tagas till eventuella effekter varken av interaktionen mellan de beroende variablerna sinsemellan eller mellan dessa och den beroende variabeln och bakomliggande variabler. Differentialdiagnostiska slutsatser kan alltså inte dragas utifrån erhållna resultat.

Trots dessa begränsningar har modellen ansetts av värde att arbeta med i en första explorativ studie av det komplicerade problemområdet rörande symptombelastning och föräldrarelationer under tonåren, främst av tre skäl.

För det första genom modellens anknytning till den psykodynamiska ungdomspsykologin med dess dominerande ställning inom kliniskt ungdomsarbete.

För det andra när även en mycket förenklad studie av de utifrån modellen formulerade frågorna ger en belysning av de metodologiska svårigheter som vidhäftar problemområdet. Sådana problem kommer därför att tas upp till diskussion i denna del.

Som tredje skäl, slutligen, kan nämnas de möjligheter till identifiering av grupper med flickor med intressanta kombinationer av föräldrarelationskvalitet och symptombelastning, som en första sondering av problemområdet enligt vår modell bör kunna ge. Dessa grupper kan i nästa fas intensivstuderas för att förhoppningsvis inspirera till nya idéer om det aktuella sambandet.

4.1. NEGATIVA FÖRÄLDRARELATIONER OCH "SYMPTOM"

Två förhållanden skall föreligga för att modellen skall kunna ha giltighet. Det första av dessa säger att flickor med hög symptombelastning i de enskilda symptomvariablerna har mer negativa föräldrarelationer än totalgruppen. Denna betingelse rör sålunda skillnader mellan grupper.

Redan utifrån korrelationerna mellan faktorskalorna "Negativ Mamma-relation" respektive "Negativ Papparelation" och övriga faktorskalor, med undantag för faktorskalan "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet", finner vi signifikanta positiva samband. Detta innebär grovt att ju mer negativa föräldrarelationerna är desto högre belastning i symptomvariablerna. Att observera är att faktorskalan "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet" icke har betraktats som en symptomvariabel.

Tabell 27. Korrelationskoefficienter för faktorskalorna "Negativ Mammarelation" och "Negativ Papparelation" och faktor-skalorna.

Föräldra-relation \ Faktor-skala	Ängs-lig-het	Neg. lärar-rel.	Neg. kam-rat-rel.	Aso-ciali-tet	Bris-tande själv-accept.	Inåt-vänd-het	Sex. erf. + social säker-het
Neg. M-rel.	0.27	0.40	0.21	0.27	0.24	0.27	0.10
Neg. P-rel.	0.19	0.28	0.16	0.23	0.26	0.22	-0.04

Emellertid är vi främst här intresserade av huruvida de individer, som verkligen är så extremt belastade i dessa faktorskalor att man kan säga att de uppvisar "symptom", skiljer sig från totalmaterialet, varför vi valt att arbeta med endast extrembelastade i de aktuella faktorskalorna. Följande metodik har valts för att pröva vårt antagande.

De 30 mest belastade individerna, dvs de med högst faktorpoäng i varje symptomvariabel, plockades ut. Dessa gruppers medeltal i faktorerna "Negativ Mammarelation" respektive "Negativ Papparelation" beräk-

nades och skillnaderna mellan dessa och totalgruppens medeltal signifikansprövades^{x)}. Vid hypotestestningen antogs att de 30 utgjorde ett slumpmässigt urval draget utan återläggning ur totalmaterialet. Följande z-värden erhöles :

Tabell 28 . Signifikansprövning av skillnader i "Negativ Mamma"-respektive "Negativ Papparelation" mellan totalgruppen och de 30 högst belastade individerna i var och en av faktorskalorna.

Variabler i totalmaterialet Variabler för extremgrupperna	Mammarel.		Papparel.	
	M	1	M	2
Ängslighet	11.02	3.38 ^{xxxx}	10.51	2.27 ^x
Neg. Lärarrelation	12.03	5.04 ^{xxxx}	11.92	4.33 ^{xxxx}
Neg. Kamratrelation	10.20	2.08 ^x	9.50	0.70
Asocialitet	12.13	6.56 ^{xxxx}	11.36	3.43 ^{xxxx}
Bristande självacceptans	10.91	3.34 ^{xxxx}	10.50	2.34 ^x
Inåtvändhet	10.92	3.36 ^{xxxx}	11.27	3.45 ^{xxxx}
Hög sex. erfarenhet + social säkerhet	9.88	1.56	8.80	0.41
Låg sex. erfarenhet + social säkerhet	8.73	0.46	8.80	0.09
Totalgruppens M	8.99		9.06	
" s	3.24		3.54	

Även faktorskalan "Sexuell erfarenhet + Social säkerhet" prövades i bägge sina extrema utpräglingsgrader, trots att den ej betraktas som en symptomvariabel. Några signifikanta skillnader avseende mamma- och papparelation erhöles inte vare sig mellan de högst sexuellt erfarna + socialt säkra och totalgruppen eller mellan de lågt sexuellt erfarna + socialt säkra och totalgruppen.

Sammanfattningsvis bekräftades den första förutsättningen för vår modell, nämligen att flickor med extrem belastning i någon sk "symptomvariabel" har mer negativa föräldrarelationer än totalgruppen för samtliga prövade samband utom för sambandet mellan "Negativ Kamratrelation" och "Negativ Papparelation".

x)

$$\text{Formel: } z = \frac{M_s - M_t}{\sqrt{\frac{s_t^2}{n_s} \left(\frac{n_t - n_s}{n_t} \right)}}$$

4.2. SYMPTOMFÖREKOMST HOS FLICKOR MED NEGATIVA FÖRÄLD- RARELATIONER

Den andra förutsättningen för modellens giltighet är att bland de flickor som uppger negativa föräldrarelationer skall finnas sådana som icke uppvisar symptom, dvs kan betecknas som "symptomfria". Här rör vi oss med ett antagande om skillnader mellan individer i samma grupp, dvs med samma läge i den oberoende variabeln.

4.2.1. Mättekniska problem

Ovanstående frågeställning är formulerad i absoluta termer. En arbiträr uppdelning av både symptom- och föräldrarelationsvariabler, som utgörs av kontinuerliga skalor från extrem låg till extrem hög belastning, är därför nödvändig.

A. Indelning av materialet efter mamma/papparelation :

Samtliga flickor indelades i en flerfältstabell utifrån deras poäng på faktorskalorna "Negativ Mammarelation" och "Negativ Papparelation". Härvid definierades c:a 17% som negativt respektive positivt belastade i varje variabel. Med detta procenttal erhöles i de flesta celler grupper tillräckligt stora för att kunna arbetas med. Dessutom kunde med detta procenttal alla individer med samma poäng placeras i samma grupp. Följande indelning erhöles:

Tabell 29 . Indelning av materialet efter poäng på faktorskalorna "Negativ Mammarelation" och "Negativ Papparelation".

F-rel. \ M-rel.	16.75% BÄSTA under 5.66	MEDEL 5.66-12.39	16.75% SÄMSTA över 12.46	SAKNAS	N
16.75% BÄSTA under 5.83	29	41	10	6	86
MEDEL 5.84-12.69	40	238	46	14	338
16.75% SÄMSTA över 12.16	12	46	27	1	86
SAKNAS	2	6	0	1	9
N	83	331	83	22	519

För att få en uppfattning om de på detta sätt erhållna gruppernas homogenitet/heterogenitet beräknades medeltal och spridning över samtliga individer per grupp i alla faktorskalor (bilaga VI). Samtliga individer som saknade mammarelation behandlades som en grupp, likaså de som saknade papparelation. Av bilagan framgår att samtliga grupper måste betecknas som heterogena, dvs individerna i varje grupp uppvisar icke någon gemensam faktorskalsprofil. Gruppen med de sämsta föräldrelationerna är genomgående mer symptombelastad än övriga grupper, medan gruppen med de bästa föräldrarelationerna jämfört med övriga grupper är mindre symptombelastad.

För att belysa den aktuella frågeställningen har valts att endast arbeta med gruppen med flickor med sämst relation till både mamma och pappa, dvs de 27 flickor som har mest negativ relation till bägge föräldrarna av samtliga i undersökningen ingående flickor.

B. Indelning av materialet efter symptombelastningsgrad

Den aktuella frågeställningen kräver även en dikotomisering av symptomvariablerna i "symptomfrihet", respektive "symptombelastning". Med stöd av resonemangen i samband med diskussionen av symptombegreppet (se sid. 22) har en sådan dikotomisering gjorts vid gränsen z-värden $> +1.00$, dvs flickor med z-värden $> +1.00$ i symptomvariabeln ifråga har kategoriserats som "symptombelastade" medan flickor med z-värden $< +1.00$ har kategoriserats som "symptomfria". På så sätt har de ca 16% högst belastade i varje symptomvariabel betecknats som symptombelastade. Inom parentes redovisas också resultaten vid motsvarande gränsdragning vid z-värde $> +1.50$, dvs när endast de ca 7% högst belastade flickorna definierats som symptombelastade.

Samma förfaringssätt som ovan använts vid dikotomisering i "symptomfri/symptombelastad" för varje enskild symptomvariabel har även använts vid ovanstående dikotomisering över samtliga symptom, dvs flickor utan något z-värde $> +1.00$ ($> +1.50$) har kategoriserats som "symptomfria" medan de med något z-värde $> +1.00$ ($> +1.50$) har kategoriserats som "symptombelastade".

4.2.2. Resultat

Följande antal "symptomfria" flickor erhöles i nedanstående faktorska-
lor.

Tabell 30 . Antal "symptomfria" flickor i de 6 faktorskalorna i grup-
pen med negativa föräldrarelationer (N = 27)

Faktorskala		"Symptomfria" dvs z-värde	
		<+1.00	<+1.50
Ängslighet	abs. tal	17	(23)
	%	63	(85)
Neg. Lärar- och Skolrel.	abs. tal	15	(21)
	%	56	(78)
Neg. Kamratrelationer	abs. tal	21	(22)
	%	78	(81)
Asocialitet	abs. tal	18	(19)
	%	69	(70)
Bristande självacceptans	abs. tal	19	(21)
	%	90	(78)
Inåtvändhet	abs. tal	16	(20)
	%	60	(74)

Av tabellen framgår att om vi enbart studerar fördelningar i varje en-
skild faktorskala för sig så är minst hälften av flickorna i gruppen med
negativa föräldrarelationer "symptomfria".

Då vi tidigare utgått från att vissa symptom ömsesidigt kan utesluta
varandra, är vi i första hand intresserade av hur många flickor som
kan betraktas som "helt symptomfria", dvs icke har något z-värde
> +1.00 (respektive > +1.50). Följande resultat erhöles:

Tabell 31 . Antal "helt symptomfria" flickor i gruppen med negativa
föräldrarelationer (N = 27)

Symptomgrupp		"Symptomfria" dvs inget z-värde	
		> +1.00	> +1.50
Föräldrare- l. gruppen	abs. tal.	4	(7)
	%	14.8	(25.9)

Det förekommer alltså några flickor i gruppen med negativa föräldra-relationer som med våra definitioner kan betecknas som "symptomfria", men de är relativt få, ca $1/7$ av samtliga flickor i gruppen när den mindre stränga symptomfrihetsgränsen användes, drygt $1/4$ när den strängare gränsen användes.

4.2.3. Tillförlitlighetsproblematiken

Vi har ovan konstaterat att det inom gruppen med negativa föräldrarelationer existerar både "symptomfria" och "symptombelastade" flickor. Detta skulle kunna tolkas som en bekräftelse på att även vår modells andra förutsättning gäller, nämligen att det finns flickor som trots negativa föräldrarelationer inte utvecklar symptom, dvs att man kan betrakta de förra som anpassningskritiska beteenden snarare än symptom. Två förhållanden bidrar dock till att man inte direkt kan göra en sådan tolkning.

För det första måste antalet "symptomfria" flickor bedömas som lågt, endast $1/7$ (inget $z > +1.00$) alternativt $1/4$ (inget $z > +1.50$).

För det andra så är vid individuella frågeställningar effekten av eventuella mätfel ett synnerligen känsligt och metodologiskt svårbemästrat kapitel. Om vi t ex konstaterat att två individer inom samma grupp är av "olika slag" kan vi ha blivit vilseledda på grund av mätfel. En i verkligheten "symptombelastad" individ kan ha kategoriserats som "symptomfri". Alternativt kan vi ha felklassificerat individen avseende föräldrarelationskvalitet, så att en "symptomfri" flicka med goda föräldrarelationer felaktigt förts till gruppen med negativa föräldrarelationer. Vid gruppjämförelser avseende medeltal kan vi ofta hoppas på att positiva och negativa mätfel tar ut varandra. När det gäller individuella frågeställningar av det slag vi nu diskuterat är detta ej aktuellt. För att de erhållna resultaten skall kunna sägas ha något värde måste vi sålunda kunna utesluta eller åtminstone bilda oss en uppfattning om storleken av eventuella "felklassificeringar". Följande är ett försök att i någon mån komma till rätta med hithörande problem. Endast för de flickor som uppvisar den "kritiska" kombinationen, dvs negativa föräldrarelationer och "symptomfrihet" gjordes försök till en tillförlitlighetsbedömning. Motivet härför var tids- och arbetsbesparing.

A. Avseende föräldrarelationskvalitet

De öppna tilläggen till föräldrarelationsfrågorna ger oss viss möjlighet att bilda oss en uppfattning om tillförlitligheten i flickornas erhållna föräldrarelationspoäng. Två kliniskt arbetande personer gjorde oberoende av varandra en sådan bedömning av tillförlitligheten i uppgiven föräldrarelation för de "symptomfria" flickorna i gruppen med negativa föräldrarelationer.

De "symptomfria" flickorna i gruppen med negativa föräldrarelationer, dvs 4 flickor när den strängare gränsen för symptomfrihet utnyttjas och 7 när den mer liberala gränsen används, kategoriserades på följande sätt:

1. Ej bedömbara, dvs sådana där ej tillräcklig eller svårbedömd information erhöles från de öppna svaren. Ingen flicka bedömdes tillhöra denna kategori.
2. Ej tillförlitliga, dvs sådana som gav intryck av att ha överdrivit sin negativa föräldrarelation. Ingen flicka bedömdes tillhöra denna grupp.
3. Tillförlitliga

De "tillförlitliga" kan uppdelas i två grupper. För det första sådana där den negativa föräldrarelationen verkar vara mer tillfällig och/eller situationell. En flicka bedömdes tillhöra denna grupp då hennes svar präglades starkt av akuta konflikter med föräldrarna angående utetider. För det andra mer varaktiga sådana, grundade endera på enligt flickans uppgifter specifika föräldraegenskaper (t ex höga krav, utpräglat beroende av barnen eller uttalad stränghet), alternativt på en otillfredsställande känslomässig kontakt mellan föräldrar/barn ("de förstår mig inte", "tycker mer om min bror", "tycker jag kostar för mycket" osv). Av de 6 flickor som tillskrevs denna kategori klagade två mest över att föräldrarna var stränga och krävande, fyra mer på bristande förståelse och känslomässig kontakt.

B. Avseende dikotomiseringen "symptomfrihet/symptombelastning"

För denna kategorisering föreligger inte något yttre kriterium mot vilket vi kan bilda oss en uppfattning av kategoriseringens riktighet. I stället gjordes en mycket grov kontroll mot en rangordning av flickorna efter summastorlek av deras positiva z-värder i faktorskalorna "Ängslighet", "Negativa Lärarrelationer", "Negativa Kamratrelationer", "Asocialitet", "Bristande Självacceptans" och "Inåtvändhet".

Ovannämnda 7 flickor låg bland de 8 nedersta i denna rangordning, dvs deras "symptombelastning" var de lägsta i gruppen med negativa föräldrarelationer. Den flicka som tillkommit hade kategoriserats som "symptombelastad" pga av ett z-värde endast något större än +1.50, och i övrigt endast mycket låga eller negativa z-värden.

Detta resultat ger en viss bekräftelse av att de flickor som kategoriserats som "symptomfria" har mindre symptom än de "symptombelastade". Vi kan konstatera att vi skulle fått liknande resultat som ovan om vi definierat "symptomfrihet" med anknytning till summamåttet. Detta konstaterande ger naturligtvis inget starkt stöd för föreställningen att klassificeringen är "riktig" men den utgör ändå en viss kontroll.

Sammanfattningsvis måste vi konstatera att våra resultat är svårtolkade. Även om vi finner några flickor som trots negativa föräldrarelationer kan betraktas som "symptomfria" så kan vi inte säkert säga att de är varken "verkligt symptomfria" eller har "verkligt negativa föräldrarelationer", även om de grova försök till tillförlitlighetsbedömningar som gjorts talar härför. Relevansen av våra fynd för de i den teoretiska delen (se sid. 32) skisserade modellen angående föräldrarelationer, anpassningskritiska beteenden och symptomförekomst kan därför ifrågasättas. Problematiken måste troligen angripas på andra sätt.

DEL 5 : INTENSIVSTUDIER - beskrivning av vissa symptombilder

5.1. FAKTORERNA "ASOCIALITET" RESPEKTIVE "ÄNGSLIGHET"
SOM UTAGERINGS- RESPEKTIVE NEUROTISERINGSSYMTOM

I den teoretiska bakgrunden ställdes frågan huruvida man i den studerade tonårsflickpopulationen kunde finna symptomgrupper som skulle kunna betraktas som "utageringssymptom" eller symptom på bristande ~~yttre an-~~
~~passning~~ respektive "neurotiseringsymptom" eller symptom på bristan-
de inre anpassning. Faktoranalysen kan tentativt besvara i vilken mån
den av oss antagna uppdelningen kan ses återspeglad i den erhållna fak-
torstrukturen.

Faktorn "Asocialitet" innehåller endast sådana beteenden som, om de
iscensätts, innebär en konflikt med omgivningen, och den skulle alltså
kunna ses som en "utageringsfaktor".

Såsom symptom på bristande inre anpassning - dvs där individens inre
balans kan antagas rubbas snarare än hans förhållande till yttervärlden -
kan betecknas faktorerna "Ängslighet", "Bristande självacceptans" och
"Inåtvändhet". Dessa faktorer skulle alltså ~~allesammans kunna ses som~~
"neurotiseringsfaktorer".

Hittills har vi emellertid jämfört "neurotisering" och bristande inre
anpassning, men dessa termer sammanfaller troligen inte till fullo. Al-
la neurotiseringsymptom kan ses som tecken på bristande inre anpassning,
men däremot måste inte all bristande inre anpassning med nödvändighet
ta sig uttryck i neurotisering. Man kan nämligen knappast förutsätta
att ovannämnda bristande inre balans mellan individens behov och önsk-
ningar och hans tillfredsställelse i den aktuella situationen alltid upple-
ves av individen och är förknippad med någon form av subjektivt lidande,
vilket utgör vår definition av "neurotisering". Enär vi har utgått från
den kliniska uppdelningen, måste vi här finna en faktor som ger viss ga-
ranti för att aspekten subjektivt lidande ingår. Inom faktorn "Ängslig-
het" präglas samtliga ingående frågor av att de innebär en viss upplevd
inre spänning och subjektivt obehag såsom smärtor vid "Nervös mage",
störda fysiologiska förlopp vid "Dålig aptit", "Insomningssvårigheter"
och "Orolig sömn" samt oroskänslor vid "Läxläsningssoro", "Framtids-
oro", "Kroppssoro", "Mardrömmar", "Självanklagelser" samt "Rädd
att såra". Samma förhållanden gäller däremot inte samtliga frågor i
faktorn "Inåtvändhet" eller faktorn "Bristande självacceptans". Därför
har endast faktorn "Ängslighet" betraktats som en "neurotiserings-
grupp".

Utifrån ovanstående resonemang framgår att en intensivstudie av flickor extremt belastade i faktorskalan "Asocialitet", och en sådan av flickor extremt belastade i faktorskalan "Ängslighet" vore av värde. Inom sådana studier kan man pröva giltigheten av antagandet om en motsatsställning mellan "utagering" respektive "neurotisering" under adolescensen. Studien skulle därtill kunna ge en tidigare saknad bild av hur de två symptomtyperna som samhällets ungdomsvårdande organ är speciellt intresserade av, ser ut i en normalpopulation.

Dessa intensivstudier kommer här att redovisas på följande sätt:

- 1) kort genomgång av relevant teoribildning för de två symptomtyperna
- 2) formulering av frågeställningar
- 3) individurval, instrument och metodfrågor
- 4) resultat
- 5) diskussion av resultaten

5.2. VISSA ASPEKTER AV FÖREKOMST, TEORIBILDNING OCH FORSKNING KRING ASOCIALITET HOS UNGA TONÅRSFLICKOR

De två följande kapitlen syftar att ge läsaren en inblick i problemområdena asocialitet och ängslighet hos unga flickor, utan anspråk vare sig på systematik eller utförlighet. Diskussionerna är vidare endast löst knutna till denna undersöknings frågeställningar och bör därför läsas som relativt fristående.

5.2.1. Skillnader i pojk- och flickasocialitet

Som tidigare nämnts är litteraturen avseende asocialitet hos unga flickor mycket sparsam jämfört med den ymniga teoribildning och forskning som föreligger kring pojkasocialiteten. I Sverige har Gustav Jonsson (1944) påpekat att pojkkriminaliteten intressevässigt troligen kommit i förgrunden och flickkriminaliteten i skymundan. Pojkasocialiteten är ett kvantitativt större problem för samhället; dels är den mer utbredd, dels är den mer kostsam, eftersom pojkarnas kriminalitet oftast tar sig uttryck i "förstörelse" för samhället, medan flickorna i sin asocialitet snarare "förstör" för sig själva (ex. prostitution). Man har också diskuterat om huruvida även den dolda flickkriminaliteten är lägre än pojkkriminaliteten. Bl a Pollack (1953) har menat att bakom den låga manifesta brottsligheten hos kvinnor ligger en mycket hög sådan. Faktorer i samhället såsom kvinnornas mer skyddade ställning kan enligt honom förklara att kriminalitet hos kvinnor upptäcks i lägre grad. Pollacks idéer har inte mött någon större uppslutning.

Brun-Gulbrandsen (1958) har försökt att utnyttja samhällets könsrollsuppfattning, dvs olikheter avseende värderingar respektive sanktioner av samma beteende beroende på om det begås av en pojke eller en flicka, som en förklaringsgrund till pojkars och flickors olika asocialitetsgrad och typ. Han visar att ungdomar i 14-15-årsåldern uppfattar asocialt beteende som "pojkaktigt", och att asocialt beteende hos flickor förväntas möta högre grad av negativa sanktioner än motsvarande beteende hos pojkar. Intressant är dock att denna trend är starkare hos pojkar än hos flickor, som alltså, i enlighet med resultat från annan forskning, tycks ha mindre stereotyp och strikt könsrollsuppfattning.

5.2.2. Hur stor är då den manifesta respektive latent flickkriminaliteten i de lägre tonåren?

En av de minst missvisande uppgifterna över manifesta asocialiteten hos 14-15-åriga flickor, definierad som antal fall anmälda till BVN pga asocialt beteende, vore antalet totalanmälningar i landet i proportion till den aktuella flickgruppens storlek i befolkningen. En sådan över samtliga BVN sammanräknad uppgift föreligger dock inte, varför i detta fall endast uppgifter för Stockholms stads BVN redovisas. Antalet anmälda 14-åriga flickor var totalt i Stockholms stad år 1967 125 flickor och år 1968 88 flickor. Mycket grovt vågar man uppskatta antalet BVN:s anmälningar för asocialt beteende för flickor i den aktuella åldern till 2-3/100 flickor.

Elmhorn (1969) distribuerade ett frågeformulär avseende brottslighet till 665 flickor mellan 9 och 14 år i några Stockholmskolor. Frågeformuläret innehöll mestadels brottsbeteenden av "manligt" slag, såsom aggressivt beteende mot annans egendom eller annan person. I sin rapport "Faktisk brottslighet bland skolbarn" uppger författaren att av de 14-åriga flickorna hade ca 30% uppgivit minst ett brott. Antalet brott av gravare typ var i medeltal 1.64. 48% i flickgruppen uppgav sig endast ha gjort sig bagatellbrott. Sådana brott och butiksbrott utgjorde tillsammans huvudparten av flickornas brottslighet, sammanlagt 85%. Elmhorn påpekar att icke bagatellartad brottslighet hos flickor i högre grad än hos pojkar tillhör den dolda brottsligheten, men skillnaden var i hennes undersökning icke signifikant.

5.2.3. Beskrivningar av asociala tonårsflickors symptombild.

Vid en relativt ytlig genomgång av ämnesområdet blir det subjektiva huvudintrycket att de tidsmässiga svängningarna i både grad av och fokus för intresse för tonårsflickors asocialitet är markerade.

De flesta tidigare undersökningar studerar sådant flickklientel som redan är omhändertaget av samhället just pga sitt asociala beteende. En sådan svensk undersökning är Ahnsjö (1941) som studerade sådana flickor som varit omhändertagna för samhällsvård mellan 1900 och 1937. Enligt författaren präglades undersökningsgruppen av allmän social och emotionell misär, vilket försvårar möjligheterna att isolera faktorer av betydelse för speciellt det asociala beteendet.

Det förefaller som om intresset för flickkriminaliteten rön- te ett uppsving under efterkrigstiden, dvs 40-50-talet. Aichorn (1950) frapperades då av det mycket stora antal tonårsflickor i efterkrigstidens Wien som omhändertogs av polisen pga prostitution. Han applicerade psykoanalytiska teorier på asocialt beteende och såg sådant beteende som resultat av två typer av felaktig libidoutveckling, nämligen dels den process genom vilken lustprincip omvandlas till realitetsprincip, dels genom defekter hos jagidealet. I tillämpning skulle detta innebära att de asociala styrs i hög grad av behovet av direkt tillfredsställelse och av avsaknaden av en positiv inre bild av sig själva som värdiga samhällsmedborgare.

Aichorn (1949) delade upp de av polisen omhändertagna flickorna i 3 grupper. Indelningsgrunden var deras allmänna känslomässiga och därmed också sexuella mognad. En liten grupp syntes relativt mogna, med tillfredsställande "vuxna" heterosexuella relationer och hygglig arbetsanpassning, och denna grupp syntes oftare ha kommit till polisens kännedom pga sociala skäl än av kriminella handlingar. Den största gruppen, ca 50% av alla undersökta, betecknades av Aichorn som flickor vars utveckling avstannat i typiska pubertetskonflikter, främst då rörande frigörelse kontra beroende i förhållande till föräldrarna. Aichorn beskriver dessa flickor som konfliktfyllda, ensamma, ofta med psykologiskt komplicerade hemförhållanden, desperat sökande efter en partner, på vilken de kunde fästa ett beroende. Den tredje gruppen slutligen, som i Aichorns material utgör ca 40%, är den enligt författaren mest svårbehandlade. Flickorna i denna grupp har fastnat i det för förpuberteten karakteristiska beteendet; allmän hållningslöshet, excessivt lustsökande, aggressivitet och omogenhet.

Här i Sverige började man ungefär samtidigt tala om s k sexualflickor eller "utespringsflickor" (Kälvesten och Jonsson, diverse artiklar från 1944 ff). Dessa flickor uppvisade triaden "promiskutet - sprit - stöld", en välavgränsad symptombild, som enligt författarna liknar den som förekommer hos vuxna prostituerade, låt vara i mycket grövre form.

5.2.4. Några synpunkter på dynamiken bakom tonårsflickors asocialitet

Ett flertal författare har visat på samband mellan otillfredsställande relationer med föräldrarna och asocialt beteende (Bowlby 1952, Audry 1960, Bloss 1952, Glueck 1949). Enligt Bowlby kan otillfredsställande kontakt med modersfiguren ge upphov till akut ångest, excessiva krav

på uppmärksamhet liksom starka hämndkänslor, en god jordmån för uppkomst av asocialt beteende. Audry å sin sida betonar bägge föräldrarnas betydelse och fann i sin undersökningsgrupp av 30 asociala pojkar att dessa skiljde sig från en icke-asocial kontrollgrupp bl a genom att deras fadersbild var betydligt mer negativ än de icke-asociala pojkarnas. Han fann också att de asociala pojkarna hade mer olika relationer till sina två föräldrar än de icke-asociala.

Blos, en känd ungdomsanalytiker, hävdar att manlig och kvinnlig ungdomsasocialitet är i grunden väsensskild. Han uppfattar nästan all kvinnlig ungdomsasocialitet, vanligen begränsad till stjälande av kleptoman karaktär, vagabondering, provokativt beteende och sexuell lösaktighet, som av direkt eller indirekt sexuell karaktär.

Blos skiljer liksom Aichorn mellan två olika typer av dynamik bakom asocialt beteende hos unga flickor beroende på graden av känslomässig utveckling avseende föräldrarelationen. Blos antar att den ena typen endast utvecklat "mammarelationer", dvs det mycket lilla barnets totala men passiva beroende av en omhändertagande vårdare, en "mamma". Emellertid präglas denna relation för dessa flickor av en tidigt grundlagd ambivalens. Det asociala beteendet kan i dessa fall uppfattas som ett samtidigt försök att tillfredsställa och avvärja det infantila kontaktbehovet. Dessa flickors sexuella beteende är sålunda ej motiverat av sexuella behov, utan av ett behov att bli omhändertagna. Den andra typen har nått en mer differentierad förmåga till relationer med föräldrarna, men har fixerats i en fientlig relation till och negativ identifiering med mamman. Asocialiteten kan här uppfattas som både ett av värjande av men samtidigt försök till utlevande av oidipala fantasier, med det asociala beteendet som en rivalitets- och/eller hämndakt riktad mot mamman.

Det är påfallande att man från psykoanalytiskt håll, varifrån dessa teorier lanserats, sällan diskuterat eventuella effekter av den lagstiftning som råder i de flesta västerländska länder på detta område, där endast flickornas och icke pojkarnas sexualitet kriminaliserats. Istället har man sökt förstå och förklara tonårsflickornas tendens till sexuellt agerande utifrån individens egen utveckling, uppväxtförhållanden och aktuella situation.

Vedeler (1965) redogör för typiska drag, uppträdande respektive familjeförhållanden hos unga asociala flickor i 13-18-årsåldern. Centralt enligt honom är att för dessa flickor kompliceras den åldersadekvata

frigörelseproblematiken av tidigare kontaktproblem mellan flickan och hennes föräldrar och/eller akuta spänningar i hemmet, t ex föräldrarna emellan. I det undetsökta flickklientelet kännetecknades mor/dotterförhållandet ofta av skuldkänslor från moderns sida, vilka flickan skickligt utnyttjade. Detta i sin tur väckte moderns aggressivitet och därmed nya skuldkänslor, vilket ofta gav upphov till en negativ känslomässig cirkel mellan mor och dotter.

Relativt vanligt förefaller enligt författaren också vara rivalitet och svartsjuka mellan mor och dotter avseende fadern. Ibland möter man mödrar som indirekt sanktionerar eller t o m uppmuntrar flickans asociala drag på ett sätt som talar för att mamman låter flickan ställföreträdande leva ut mammans egna omedvetna och/eller hämmade impulser. När det gäller far/dotter-relationen tar författaren upp två komplicerade förhållanden; dels det då fadern pga omognad eller egen patologi själv är sexuellt förförande mot dottern respektive oförmögen att bromsa eventuella sexuella inviter från henne, dels de fall då fadern icke på ett tillfredsställande sätt klarar sin auktoritetsposition i familjen, dvs endera givit upp den eller är oböjligt rigid.

Utifrån den personlighetsmässiga utvecklingsnivå som flickorna nått, innan de känslomässiga påfrestningarna i adolescensen sätter in, delar Vedeler upp de unga asocialt agerande flickorna i fyra typer: 1) övervägande fasbetingad asocialitet hos jag-starka flickor, vars prognos i allmänhet är god, dessa flickor tenderar att lämna sitt asociala beteende senare, 2) asocialitet betingad av grundläggande, kronisk jagsvagheter, dvs där en otillfredsställande tidigare utveckling bäddar för asocial utveckling, 3) asocialitet som svar på otillräcklig psykologisk förberedelse för adolescensen, speciellt då mycket överbeskyddade flickor för vilka tillfälliga asociala behov kan fungera som kraftiga försök till frigörelse från föräldraberöende samt slutligen 4) av traumatiska stressreaktioner betingad asocialitet.

Ovannämnda undersökningar betonar sålunda dels sambandet mellan asocialt beteende och otillfredsställande eller inadekvata föräldrarelationer, dels den nära kopplingen mellan asocialitet och sexualitet hos tonårsflickor. Den förstnämnda betoningen ligger helt i linje med denna undersöknings inriktning.

Avseende kopplingen mellan asocialitet och sexualitet, däremot, har i denna undersökning ifrågasatts i vilken grad denna kan tillskrivas sam-

ma betydelse i dagens Sverige med den under de senaste åren starkt liberaliserade sexualvanor och attityder till sexualitet bland ungdomar.

I denna undersökning erhöles vid faktoranalys "Asocialitet" och "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet" som två separata faktorer vilket motsäger en total jämställelse mellan asocialitet och sexuellt agerande i denna ålder. Av speciellt intresse är kombinationen till en faktor av sexuell erfarenhet och sådana beteenden som uppfattas som tecken på social säkerhet. Detta talar för att man sannolikt måste räkna med ett flertal olika motiv bakom sexuellt avancerat beteende av både positiv art, såsom fysisk och känslomässig mognad och av negativ art, såsom utagerande av konflikter och/eller kontaktsökande.

5.3. VISSA ASPEKTER AV TEORIBILDNING OCH FORSKNING KRING ÄNGSLIGHET HOS BARN OCH UNGDOM

Begreppet ängslighet är av helt annan karaktär än begreppet asocialitet. Det senare definieras nämligen av en uppsättning beteenden, medan det förra betecknar en subjektiv upplevelse vars uttryck kan vara relativt individuellt varierande. Denna kan utlösas av ett flertal stimuli som på det manifesta planet kan verka väsensskilda, men på det omedvetna planet antages dessa ha en gemensam innebörd för individen. Begreppet ängslighet syftar sålunda att binda ihop individens reaktion med ett inre tillstånd.

Faktorskalan Ängslighet består av 4 item angående psykosomatiska symptom, 5 angående oro inför eget fungerande samt av itemet "mardrömmar". Samtliga dessa item innehåller de tre element som enligt Freud är typiska för "anxiety", nämligen 1) en obehagskvalitet, 2) utlösning av denna, kroppsligt eller känslomässigt samt 3) varseblivning därav. Motivering att använda beteckningen "ängslighet" istället för ångest har varit att den förstnämnda dels tidigare utnyttjats inom Örebroprojektet för en likartad faktor (1967), dels att termen i motsats till ångestbegreppet är mindre belastad med patologi och antages kunna innehålla både realistisk och orealistisk rädsla.

5.3.1. Några olika mått på ängslighet hos barn och ungdom

De två mest använda instrumenten för att mäta grad av "anxiety" inom barn- och ungdomsforskningen är Castanedas CMAS (Childrens manifest anxiety scale) och Sarason's GASC (General Anxiety Scale for Children). Bägge består av ett stort antal, 56 respektive 45 item som skall besvaras affirmativt eller negerande. Den förstnämnda är något mer centrerad kring subjektiva reaktioner av ångesttyp, det sistnämnda utgår mer från olika ångestprovocerande situationer. En jämförelse mellan de i dessa skalor ingående itemen och itemen i vår faktorvariabel ger vid handen att i CMAS återfinns, i mycket likartade formuleringar, item avseende "dålig aptit", "nervös mage", "insomningssvårigheter", "framtidsoro", "mardrömmar" och "rädd att såra". Även ett item avseende "läxläsningsoro" men som är formulerat mer i relation till hela skolsituationen ingår i CMAS. I GASC däremot, är ångestupplevelsen

så bunden till specifika situationer (t ex "Are you afraid of being too near firework because of their exploding?") att en direkt jämförelse icke är möjlig. GASC synes snarare att komma åt ångest än ängslan. Inom Örebroprojektet gjordes 1967 (Rudstedt) en specialstudie över faktorn "Psykosomatisk reaktion". Denna faktor erhöles vid faktor-analysering av data från elevenkäterna. För flickorna erhöles den endast i åk 3 och åk 8. I åk 6 erhöles en faktor "Ängslan", i vilka dock också ingick psykosomatiska störningar. För flickor i åk 8 erhöles inga skillnader avseende intelligens och socialgruppstillhörighet mellan totalmaterialet och extremt belastade i denna faktor.

5.3.2. Utvecklingspsykologiska aspekter på ängslighet

Ängest uppfattas i den psykodynamiska teorin som en given mänsklig betingelse, som i olika former följer oss från födelsen till döden. De flesta teoretiker utgår från att ängest under den första levnadstiden är en automatisk reflex vid smärta, dvs i denna fas vid fysiologisk spänning. I och med att organismen mognar sker emellertid en förändring så att ängesten övergår till att föregå smärtan, dvs den antar karaktären av varningssignal.

Enligt psykoanalytisk teori antar den dominerande ängesten olika karaktär efter utvecklingens olika faser och bidrar till de olika livsmönster som utvecklas ur de till faserna hörande kriserna - den orala fasens separationsångest, den anala fasens ängest för kärleksförlust, den fal-liska fasens kastrationsångest, latensårens prestationsångest och adolescensens ängest inför identitetsförlust.

Sullivan, (1953) representant för den neo-Freudianska riktningen, anser att ängest uppstår utifrån barnets intensiva behov av trygghet och därmed dess fruktan för ogillande från för honom väsentliga personer, främst föräldrarna, då detta ogillande hotar hans trygghet. Därmed tjänar ängesten syftet att begränsa barnets aktiviteter till dem som dess närmaste omgivning godkänner. Det ängsliga barnets föräldrar antages ha utnyttjat tillbakadragandet av kärlek och uppskattning, dvs minska barnets trygghet, som ett medel i uppfostran för att få barnet att konformera till föräldrarnas uppfattning om rätt och fel. Detta leder ofelbart till starka konflikter inom barnet kring beroende/oberoende och passivitet/aktivitet.

"Kärleksbortdragande" som uppfostringsmetod antages lätt forma barn vars beteenden och upplevelser i hög grad styrs av barnets uppfattning av andras förväntningar respektive bedömningar av dem. Detta utgör en grogrund för aggressiva känslor mot föräldrarna. Dessa känslor upplevs som farliga, då de är förknippade med ytterligare "kärleksbortdragande" från föräldrarnas sida, vilket i sin tur ökar barnets bortträngda aggressivitet osv i en ond cirkel. Dessa barns självkänsla blir i allmänhet också dålig genom att de är otrygga över huruvida föräldrarna uppskattar dem. Den mot föräldrarna riktade men bortträngda aggressiviteten vänds ofta mot den egna personen och kommer till uttryck i låg självkänsla, i nedvärdering, både av egna kroppen, egna prestationer och allmänna fungerande, liksom i skuld-känslor.

5. 3. 3. Något om forskning kring ängslighet och rädsla hos barn och ungdom.

Hur barns ängslighet påverkas av variationer dels i deras yttre miljö, dels med vissa personliga och sociala bakgrundsvariabler såsom intelligens och socialgruppstillhörighet har studerats.

Man har funnit att grad av ängslighet synes mer påverkbar av faktorer inom individen än av rena miljövariabler. Så t ex fick Jersild, Goldman och Lotus (1941) inga signifikanta skillnader i elevernas ängslighetsgrad mellan skolor med olika grad av personlig frihet att anpassa studierna efter egna önskemål.

Skillnader i ängslighetsgrad mellan barn av olika socioekonomisk bakgrund har visats av flera forskare. Så t ex uppger flickor från högre socioekonomisk bakgrund mer oro kring betyg än flickor från lägre socioekonomisk bakgrund, medan dessa istället uppger mer rädsla för prov och att uppträda i klassrummet (Angelino, Dollin och Mech, 1956). Boston, (1939) var intresserad av sambandet mellan ängslighet och familjebakgrund när intelligens hölls konstant. Han fann att barn av högre intelligens uppger mer ängslighet än barn av medel och lägre. Dessutom fann han att samtliga barn i den senare gruppen öppet uppgav negativa familjeförhållanden, medan de mer begåvade barnen endast indirekt gav uttryck åt sådana förhållanden. Författaren spekulerar därvid kring huruvida hög begåvning ger upphov till en stark sensitivitet för små alternativt dolda ängslighetsprovocerande stimuli i omgivningen, medan de mindre begåvade barnen endast svarar på mer flagranta sådana.

Ovanstående diskussion skisserar endast ytligt några aspekter av teori-
bildning och forskningsinriktningen kring ängslighetsområdet, men stö-
der relevansen i vårt tidigare antagande om negativa föräldrarelationers
betydelse för utveckling av höggradig ängslighet.

5. 4. FRÅGESTÄLLNINGAR AV SPECIELLT INTRESSE FÖR DENNA
UNDERSÖKNING - formulering av hypoteser och icke-hypoteti-
serade samband för prövning.

Utifrån våra styrande antaganden, nämligen dels att ett positivt samband mellan negativa föräldrarelationer och "symptombelastning" föreligger, vilket i delar också prövats och bekräftats i Del IV (se sid 97), dels att sambandet mellan extrem belastning i faktorerna "Ängslighet" och "Asocialitet" antages vara negativ, har vissa hypoteser avseende skillnader i enskilda variabler mellan grupper av individer med olika belastningsgrad i "Asocialitet" alternativt "Ängslighet" kunnat uppställas. För ett flertal variabler kan man dock inte direkt kunnat härleda några sådana samband utifrån de två styrande antagandena utan att göra psykologiska spekulationer av effekten av kombinationer av de styrande antagandena. Ett sådant förfaringssätt har ansetts bemängt med alltför stora nackdelar pga svårigheterna att bedöma det psykologiska samspelet mellan föräldrarelationskvalitet å ena sidan och utagering/neurotiseringstendens å den andra. Ett exempel: när det gäller den förväntade lärar- och skolrelationen hos flickor med negativa föräldrarelationer och hög grad av ängslighet, så kan man antaga att tendensen att till andra vuxenrelationer överföra de negativa föräldrarelationerna motverkas av tendensen att internalisera spänningar. Då vår modell inte tillåter utvärdering av en sådan kombinationseffekt har vi avstått från att formulera hypoteser för samband mellan andra variabler än de som berör föräldra- och hemrelation och asocialitetsgrad alternativt ängslighetsgrad samt sambandet dessa emellan.

För faktorskalan "Utpräglat föräldrabeloende" har i motsats till för de övriga faktorskalorna avseende föräldrarelationer uppställts skilda hypoteser för sambandet med "Asocialitet" respektive med "Ängslighet". Utifrån redovisning för dynamiken bakom dessa reaktionssätt i Kap. 5. 2. och 5. 3. har antagits att de asociala flickorna **gett upp och/eller förnekat** sitt föräldrabeloende och istället söker känslomässig näring i andra grupper. De ängsliga flickorna däremot är ängsligt upptagna av och/eller "fast" i sin osäkerhet om föräldrarnas kärlek, och kan därför tvärtom antas förete ett ökat beroende i föräldrarelationen.

Inspirerad av Audrys undersökning (se sid. 109) och den av honom erhållna större differensen mellan relationerna till de två föräldrarna hos asociala pojkar än icke-asociala, har ett differensmått mellan faktorskalorna "Negativ Mamma-" och "Negativ Papparelation" beräknats för samtliga individer i intensivstudierna.

Tre aspekter av anpassning har ansetts som väsentliga att belysa, nämligen aktuell, förfluten samt för dagen aktuell orientering mot framtiden. Avseende flickornas tidigare anpassning har av arbetsbegränsningsskäl endast deras anpassning i åk 6/68 undersökts. Flickorna var då i 12-13-årsåldern, dvs i förpuberteten, en period som bör utgöra sista fasen i gruppens genomsnittliga pubertetsutveckling (dvs den fysiologiska utvecklingen) och därmed utgöra en psykologiskt viktig period, nämligen själva inkörsporten från barndom till tonårstid.

Elevernas aktuella framtidsorientering, såsom den kommer till uttryck i deras yrkesplaner uppfattas i enlighet med Adelson och Douvans (1960) resonemang som viktig dimension av individens anpassning. Enligt dem innebär "anpassning" alltid en process med framtidsperspektiv (se sid. 15). Att ha en klar och realistisk yrkesorientering innebär ett engagemang både i sig själv som person i den sociala verklighet man lever i och i den framtid som den unge själv vill försöka utforma åt sig. En målmedveten yrkesorientering ger tonåringen riktlinjer i de valsituationer som dagens skola ställer honom inför, och utgör också det mål som gör det dagliga arbetet i skolan meningsfullt.

Adelson och Douvan fann i sin undersökning vissa kvalitativa skillnader mellan pojkar och flickor avseende deras orientering mot framtiden. Enligt dessa författare fungerar yrkesorientering som vägledare mot framtiden i högre grad för pojkar än för flickor medan dessa mer orienterar sig genom tankar och fantasier kring giftermål, blivande make, mödraskap osv. Dessa förhållanden är dock troligen i mycket hög grad präglade av den amerikanska kulturen, medan det är troligt att här i Sverige yrkesorienteringen utgör vägledare även för flickor. Det kan därför anses väsentligt att få med denna aspekt i denna undersökning.

Utifrån ovannämnda resonemang har följande hypoteser samt icke-hypotetiserade samband uppställts:

5.4.1. Angående "Asocialitet"

5.4.1.1. Avseende aktuell anpassning, åk 8/70

A. Hypotetiserade samband.

Hypotes 1: Hög "Asocialitet" antages ha ett positivt samband med negativa föräldrarelationer, här mätta i faktorskalorna "Negativ mamma-relation", "Negativ papparelation", "Hemrelation" samt ett negativt samband med "Utpräglat föräldraberöende". De två första antagandena har redan bekräftats i Del IV (se sid. 97).

Hypotes 2: Hög "Asocialitet" antages ha ett negativt samband med hög "Ängslighet".

B. Icke-hypotetiserade samband

Följande icke-hypotetiserade samband kommer att undersökas:

1. Mellan "Asocialitet" och intelligens
2. " " " differens mellan "Negativ Mamma- och "Negativ Papparelation"
3. " " " "Negativ lärar- och skolrelation"
4. " " " "Negativa kamratrelationer"
5. " " " "Bristande självacceptans"
6. " " " "Inåtvändhet"
7. " " " "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet"
8. " " " profilgrupper avseende värderings- och handlingsintentioner i normfrågor
9. " " " yrkesorienteringsfrågor

5.4.1.2. Avseende anpassning i åk 6/68

Icke-hypotetiserade samband

1. Mellan "Asocialitet" och index på familjens socio-ekonomiska bakgrund samt vissa hemförhållanden
2. " " " av föräldrarna uppgivna uppfostringsproblem
3. " " " föräldrarnas attityd till dotterns utbildningssituation
4. " " " klassrumsbeteenden, såsom de skattats av lärarna
5. " " " skattningar av kamrater och av sig själv
6. " " " elevens upplevelse av sin aktuella skol-situation

5.4.2. Angående "Ängslighet"

5.4.2.1. Avseende aktuell anpassning, åk 8/70

A. Hypotetiserade samband

Hypotes 3: Hög "Ängslighet" antages ha ett positivt samband med negativa föräldrarelationer, här mätta i faktorvariablerna "Negativ Mammarelation", "Negativ Papparelation" och "Negativ Hemrelation", samt ett positivt samband med "Utpräglat föräldrabe roende". Även här har de två första antagandena bekräftats i Del IV (se sid. 97).

Hypotes 4: Hög "Ängslighet" antages ha ett negativt samband med hög "Asocialitet".

B. Icke-hypotetiserade samband

1. Mellan "Ängslighet" och intelligens

2. " " " differens mellan "Negativ Mamma-" och "Negativ Papparelation"
3. " " " "Negativ lärar- och skolrelation"
4. " " " "Negativa kamratrelationer"
5. " " " "Bristande självacceptans"
6. " " " "Inåtvändhet"
7. " " " "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet"
8. " " " värderings- och handlingsintentioner
9. " " " yrkesorienteringsfrågor

5.4.2.2. Avseende anpassning i åk 6/68

Icke-hypotetiserade samband

1. Mellan "Ängslighet" och index på familjens socio-ekonomiska bakgrund samt vissa hemförhållanden
2. " " " av föräldrarna uppgivna uppfostringsproblem
3. " " " föräldrarnas attityd till dotterns utbildningssituation
4. " " " klassrumsbeteenden, som de skattas av lärarna
5. " " " skattningar av kamrater och av sig själv
6. " " " elevens upplevelse av sin aktuella skol-situation

5. 5. JÄMFÖRELSEGRUPPER FÖR INTENSIVSTUDIERNÄ

5. 5. 1. Val av jämförelsegrupp

När det gäller val av lämplig jämförelsegrupp för de extremt belastade grupperna i A-socialitet respektive Ängslighet ställs man inför ett flertal överväganden. Första frågan gäller huruvida varje extrem belastningsgrupp lämpligen bör jämföras med å ena sidan totalmaterialet eller med ett slumpmässigt stickprov ur detta eller å andra sidan med mer klart definierade grupper. Extremgruppernas storlek hade från början satts till ca 30 individer med motiveringen att en sådan grupp var liten nog att tillåta ordentlig genomgång av varje enskilt protokoll för att ta till vara den information som ligger i de öppna frågorna. Med hänsyn till extremgruppens begränsade storlek bedömdes det som lämpligast att välja två väldefinierade jämförelsegrupper för varje extremgrupp, dels en grupp extremt lågbelastad i den aktuella urvalsvariabeln, dels en medelbelastad grupp. På detta sätt bör man erhålla grupper som är så homogena som möjligt i urvalsvariabeln. Genom detta förfaringsätt ökas också hoppfullt vår kunskap om urvalsvariabeln i sin helhet.

5. 5. 2. Matchningsvariabler

Några variabler anses vanligen viktiga att hålla under kontroll. En sådan är individens skoltillhörighet. Varje skola utgör en speciell miljöfaktor som utövar ett okänt inflytande på flera av undersökningsvariablerna. Förhållanden som närhet till köpcentra och brist på meningsfulla rastsysselsättningar kan fresta till asocialt beteende. Atmosfär, lärarelev-kontakt, samarbetsformer samt karaktär och attityder hos dominerande ledargestalter och gängbildningar i skolan påverkar troligen också urvalsvariablerna, men på ett mer subtilt sätt.

Inom Örebroprojektet har det ansetts viktigt att undersöka eventuella effekter av socialgruppstillhörighet. Under 1970 publicerades ett arbete angående fördelning av socialgruppstillhörigheter mellan de olika rektorsområdena respektive mellan olika klasser inom samma rektorsområde. Man fann med de relativt grova mått som användes inga signifikanta skillnader för åk 6/68 mellan de olika rektorsområdena och endast signifikanta skillnader i klassens socialgruppssammansättning inom ett rektorsområde (Nygren, 1970).

De socialgruppskillnader som erhållits vid studiet av pojkkriminaliteten är icke helt entydiga. B. Olofsson (1971) fann socialgruppskillnader avseende konformitet hos de av henne undersökta pojkarna i åk 6/68, medan B. Haglund i sin studie av brottsutvecklingen mellan åk 6/68 och åk 8/70 icke fann några skillnader i socialgruppstillhörighet.

I denna undersökning erhöles endast två signifikanta skillnader mellan de tre socialgrupperna; nämligen i faktorskalen "Bristande självacceptans" och "Inåtvändhet", våra mest instabila faktorer.

Resultaten angående socialgruppstillhörighetens betydelse förefaller sålunda motstridiga. Med tanke på de snedvridningar i resultaten som kan uppstå om socialgruppstillhörighet fungerar som en gemensam bakgrundsfaktor för de undersökta variablerna samt för att skapa garanti för att de planerade jämförelserna avseende data från föräldraenkäten åk 6/68 inte i huvudsak skulle avspegla socialgruppskillnader valdes att matcha jämförelsegrupperna på socialgruppstillhörighet.

En annan variabel som ofta används som matchningsvariabel är intelligens. I denna undersökning erhöles skillnader i faktorskalen Asocialitet mellan de tre intelligensnivåerna. Därför skulle det kunna förefalla önskvärt att hålla intelligensen under kontroll. Detta är emellertid ej självklart. Sett ur rent beskrivande synpunkt är det t ex ingalunda givet att det är mer intressant att jämföra t ex lärar- och skolrelationer för barn med olika asocialitet och samma intelligens än att helt enkelt jämföra lärar- och skolrelationer för barn med olika asocialitet. Sett ur elevens totalsituation kan både asocialitet och låg intelligens vara symptom på samma bakomliggande faktorer, så t ex har man visat att både intelligenskvot och asocialitet kan påverkas av psykoterapi. Det kan därför vara ogynnsamt att konstanthålla intelligens och uppfatta intelligens som en "bakomliggande variabel" på liknande sätt som man uppfattar socialgrupp. Därför har intelligens behandlats som en beroende variabel.

5.5.3. Urvalet

De 30 flickorna med högst poäng i faktorskalorna "Asocialitet" och "Ängslighet" togs ut och socialgrupps- och skolgrupperades. En av flickorna i högasocialitetsgruppen visade sig vara nyligen placerad i fosterhemsvård i Örebro av barnavårdsnämnd i annan kommun och uteslöt's pga svårigheter att få fram socialgruppsgruppering. Högasocialitetsgruppen består därför av 29 flickor. Fördelningar i socialgrupp och skoltillhörighet hade följande utseende (tabellerna 32 - 35).

Tabell 32 . Högasocialitetsgruppens socialgruppsstillhörighet

Procentuell fördelning \ Soc. gr.	Socialgrupp I	Socialgrupp II	Socialgrupp III
	Erhållen fördelning	13.7%	27.6%
Förväntad fördelning	12.4%	39.4%	48.1%

Vi finner att Socialgrupp II är underrepresenterad i vår grupp av hög-sociala flickor. Denna skillnad signifikansprövades och befanns ej vara signifikant. (X^2 Soc. gr. I+II/Soc. gr. III = 1.28 df = 1).

Tabell 33 . Högasocialitetsgruppens skoltillhörighet

Skola	Klassantal	Antal elever närvarande	Antal högasoc. i abs. tal	Flickor/skola i %
Almby	6	78	5	6.4
Engelbrekt	8	71	3	4.2
Gumaelius	6	66	5	7.6
Holmen	7	85	3	3.5
Karolinska	5	67	4	6.0
Olaus Petri	7	77	6	7.8
Vasa	6	75	3	4.0

Tabell 34 . Högängslighetsgruppens socialgruppsstillhörighet

Procentuell fördelning \ Soc. gr.	Socialgrupp I	Socialgrupp II	Socialgrupp III
	Erhållen fördelning	10.0%	33.3%
Förväntad fördelning	12.4%	39.4%	48.1%

Socialgrupp III är något överrepresenterad i högasocialitetsgruppen, dock ej signifikant så (X^2 Soc. gr. I+II/Soc. gr. III = 0.87 df 1).

Tabell 35 . Högängslighetsgruppens skoltillhörighet

Skola	Klassantal	Antal elever närvarande	Antal högängsl. i abs . tal	Flickor/skola i %
Almby	6	78	5	6.4
Engelbrekt	8	71	3	4.2
Gumaelius	6	66	6	9.1
Holmen	7	85	2	2.4
Karolinska	5	67	4	5.1
Olaus Petri	7	77	3	3.9
Vasa	6	75	7	9.1

Varje höggruppsindivid matchades med en lågruppsindivid respektive en medelgruppsindivid med samma socialgruppstillhörighet och inom samma skola. Matchningen gick till så att man sökte den individ som låg närmast den aktuella högindividen på klasslistorna i åk 8/70 inom de gränser som satts upp för Låg- respektive Medelgruppstillhörighet för varje variabel.

De sålunda erhållna grupperna hade följande utseende:

Asocialitetsgrupperna			
	H	M	L
M =	18.74	9.81	7.53
range	15.52-32.02	8.32-10.87	7.47-7.93

De flesta lågruppsflickor hade minimivärdet för faktorskalan, dvs 7.47, vilket innebär att de aldrig gjort något av de aktuella asociala beteendena.

Ängslighetsgrupperna			
	H	M	L
M =	15.39	9.90	5.72
range	14.03-18.39	9.07-10.87	3.99-6.85

I högängslighetsgruppen ingick 4 specialklassflickor (Hj-klass). Med ovannämnda matchningsförfarande kom dock endast en flicka från sådan klass i vardera av de båda jämförelsegrupperna.

5.6. INSTRUMENT FÖR DE BEROENDE VARIABLERNA

Dessa kommer endast mycket kort att presenteras i de för denna undersökning relevanta aspekterna. För en mer detaljerad beskrivning av dessa se Örebroprojektets övriga rapporter (bl a Monografin, 1971).

5.6.1. Data från Åk 8/70

5.6.1.1. WIT III-test (Westrins Intelligence Scale) insamlades i nov. 69 på eleverna i Åk 8 (se sid. 91)

5.6.1.2. Övriga faktorskalor i "SYMPTOMBELASTNINGSFÖRMULÄRET"

Dessa faktorskalor har använts i befintlig form. Dessutom har ett nytt mått (se sid. 117) "Differens mellan "Negativ Mamma"- och "Negativ Papparelation" beräknats.

5.6.1.3. NORMENKÄTEN

Insamlades i nov. 69 på samtliga elever i åk 8 samt ett stickprov ur åk 7 och åk 9. Denna bestod av tre delar, en evaluativ skattningsdel, en konativ skattningsdel samt en del med frågor som främst avsåg en komplettering av data om normsändarna.

Eleverna fick för vart och ett av de nedanstående tio beteendena ange sina egna värderingar, hur de uppfattade föräldrarnas värderingar respektive hur de uppfattade kamraternas värderingar samt sina egna handlingsintentioner visavi dessa beteenden samt i vilken utsträckning de gjort den aktuella handlingen. Nedanstående 10 beteenden skattades:

1. Att fuska på en skrivning eller ett förhör
2. Att skolka från skolan
3. Att negligera föräldrarnas förbud
4. Att stanna ute sent på natten utan lov
5. Att "driva på stan" varje kväll
6. Att dricka sig berusad
7. Att pröva hasch
8. Att snatta i butik eller varuhus
9. Att ha samlag med pojk/-flickvän
10. Att tala med skolläkaren eller skolsköterskan om en kamrat med knarkproblem (i avsikt att hjälpa vederbörande).

En latent profilanalys av värderingar respektive handlingsintentioner var för sig gav följande profilgrupper för flickor:

A. Värderingar

En lågaccepterande grupp (L)

Grupp L karakteriseras av en genomgående avståndstagande attityd till alla typer av normbrott som studerades. Denna grupp utgör c:a 50% av elevpopulationen.

En samlagsaccepterande låggrupp (LS)

En liten grupp som är avståndstagande överlag i sina värderingar, men som ställer sig positiva till samlag i tonåren.

Mellangrupp (M)

Mellangruppen tar kraftigt avstånd från beteendena snatteri och haschrökning, men är accepterande mot andra former av tonårstrots, riktat speciellt mot föräldrarna. Trots det tar sig dock här relativt moderata former, och man tar avstånd från de mera "kriminellt" laddade beteendena.

En högaccepterande grupp (HH)

En accentuering av M-gruppernas linje, men där också de mera "kriminella" aktiviteterna, dvs haschrökning och snatterier, börjar komma in i bilden.

B. I handlingsintentioner

En lågprofil (L)

Denna grupp markerar avståndstagande från samtliga de studerade beteendena och går alltså på en föräldrakonformistisk linje. Liksom vid värderingarna är gruppens storlek att notera, de utgör c:a 50% av eleverna.

En låg-mellanprofil (LM)

En grupp som utmärks framför allt av övergenomsnittliga intentioner inför att dricka sig berusad och att strunta i föräldraförbud och ex. gå på föräldrafria skivor. Man skönjer något av ett "partymönster".

En mellanprofil (M)

Denna profilgrupp har jämförelsevis aktiva handlingsintentioner i de flesta beteenden bortsett från de kritiska frågorna om hasch och snatteri.

En allmän högprofil (H)

Höggruppens handlingsintentioner är över lag aktivare än övriga grupper. Intentionerna för snatteri är starkast i denna grupp av flickor, som också är mer haschaccepterande än övriga grupper, HH undantagen.

En haschaccepterande profil (HH)

En liten grupp med klart aktiva handlingsintentioner i haschrökning men som tar avstånd från snatterier.

5. 6. 1. 4. YRKESENKÄT, insamlad i maj

I årskurs 8 besvarade huvudgruppen en relativt kort yrkesvalsenkät. Den var huvudsakligen inriktad på de aktuella studerade förhållandena efter valen av linje till årskurs 9. Följande frågeställningar berördes:

Faktiska val och byten av ämnesgrupper under högstadiet
Motiven för olika val
Upplevd kunskap om olika valalternativ
Upplevd svårighet att välja och säkerhet att man valt rätt
Trivsel i skolan
Studieaspiration
Upplevd förmåga att klara vidare utbildning

Av samtliga enkätens 20 frågor gjordes för denna undersökning ett urval av 10 frågor berörande samtliga ovannämnda områden utom avseende eventuella byten av ämnesgrupper inom högstadiet.

5. 6. 2. Data från åk 6/68

5. 6. 2. 1. FÖRÄLDRAENKÄTEN, som besvarades till 95%, innehöll följande uppgifter:

Sociala bakgrundsdata och vissa hemförhållanden

Fullständig, ofullständig familj

Föräldrarna:

Alder

Utbildning, yrken

Engagemang i föreningar, religiösa samfund, andra aktiviteter utanför hemmet, kvällsarbete

Moderns förvärvsarbete

Familjens inkomst

Syskon:

Antal, ålder

Ev. yrken

Familjens bostad:

Typ, storlek, standard

Flyttningar, byten av bostad under barnets uppväxttid

Läxhjälp i hemmet

- . Föräldrarnas upplevelse av barnets situation, eventuella uppfostringsproblem samt attituder till och uppfattning om dotterns fortsatta utbildning.

Enkätformuläret innehöll också några frågor som tog sikte på föräldrarnas iakttagelser av barnets inre anpassning. Dessa frågor gällde barnets skoltrivsel, tecken på ängslan och oro inför skolan samt iakttagelser av vissa somatiska störningar hos barnet i samband med skolgången. Vidare fick föräldrarna uppge grad av problem i uppfostran av barnet, bl a avseende TV-tittande, läggning, innetider, lydnad osv.

Dessa data föreligger endast i deskriptiv statistik.

5. 6. 2. 2. ELEVENKÄTEN

Detta frågeformulär avsåg elevens upplevelse av skolsituationen, såsom allmän skoltrivsel i skolan, kamratrelationer, lärarrelationer, ängslighet i skolsituationen och synpunkter på arbetsbelastning i skolan.

Data från enkätformulären 1968 i årskurs 6 underkastades komponentanalys. Separata analyser utfördes för pojkar och flickor. Materialet faktoranalyserades, fem faktorer extraherades och följande fem faktorskalor konstruerades:

1. Allmän skoltrivsel
2. Kamratrelationer
3. Ängslan inför skolarbetet
4. Upplevd arbetsbelastning
5. Ängslan att framträda i klassen

5. 6. 2. 3. Kamrat- och självskattningar

Kamratskattningarna föreligger i form av rangordningar av klasskamrater av samma respektive motsatt kön i avseende på ett flertal variabler.

Självskattningarna utgörs av individens skattning av hur många individer som valts före honom, dvs är ett mått på självbedömd "popularitet". Dessa variabler utgjordes av dels ett "popularitetsliknande" mått, dels två skattningar av vissa egenskaper hos klasskamraterna, nämligen "Motivation" (avseende skolarbetet) och "Säkerhet" (avseende säkerhet i uppträdandet i skolsituationen). För varje variabel transformerades varje värde till z-värden varefter varje individs samtliga z-värden, dvs de skattningar han fått av samtliga sina klasskamrater, summerades, varefter ett medelvärde för dessa beräknades. Konstanten +300 tillades för att få endast positiva värden. Ju högre värde individen erhåller, desto mer positiv är hans kamrat- och självskattning.

5.6.2.4. Lärarskattningar

Data avseende elevernas uppträdande i klassrummet skattat av deras huvudlärare föreligger. Pojkar och flickor har skattats för sig. Extremvärden på variablerna angavs, och numeriska skattningar användes. Följande skalor ingick:

1. Aggressivitet
2. Motorisk oro
3. Tillbakadragenhet
4. Harmoni
5. Koncentrationssvårigheter
6. Skolmotivation
7. Spänning

Då relativt stora skillnader i skattningarnas fördelning i de olika klasserna förelåg, transformerades rådata till icke-normaliserade standardpoäng för varje klass/könsgrupp. Inom varje grupp är medeltalet sålunda 0, och standardavvikelsen 1. Positiva värden innebär högre belastning i den aktuella variabeln än klassens medeltal, negativa värden lägre,

5.7. ANALYSMETOD

5.7.1. Val av analysmetod

När man vill pröva skillnader mellan grupper som är matchade på två variabler, i detta fall skol- och socialgruppstillhörighet respektive asocialitetsgrad/ alternativt ängslighetsgrad, ligger det närmast till hands att välja en metod som tar hänsyn till matchningsförfarandet. Lämpligast är då två-vägsvariationsanalys.

Nackdelen med en sådan analys är dock att den i detta fall medför relativt stort bortfall genom att hela triaden, dvs de tre matchade individerna, måste utgå om någon av individerna saknar data. Genom att plocka medel- och låggruppsindivider utifrån socialgruppsgruppering gjord på data från åk 6/68 undveks att välja matchningsindivider som helt saknade data i åk 6. Emellertid ingick i högsocialitetsgruppen 4 flickor och i högängslighetsgruppen 5 som saknade data från åk 6/68, mestadels pga nyinflyttning till Örebro stad eller inflyttning till Örebro skolsystem från någon omgivande landskommuns skolsystem. Detta bortfall accepterades dock då det ansågs som väsentligt att arbeta med de "verkligt extrema" grupperna i urvalsvariablerna "Asocialitet" och "Ängslighet". Detta innebär emellertid att undersökningsgruppens storlek vid bearbetningarna från åk 6/68 i ett fall reduceras till 20 triader för asocialitetsundersökningen, och i ett fall 19 triader för ängslighetsundersökningen. Det ytterligare bortfallet beror på frånvaro vid det specifika testtillfället. För varje prövning redovisas antalet triader som ingick i prövningen.

En annan typ av bortfall utgörs av de flickor som saknar poäng i faktorskalorna "Negativ mammarelation", "Negativ papparelation" samt "Utpräglat föräldrabeloende" i Symptombelastningsformuläret (se sid. 87) 4 flickor i högsocialitetsgruppen saknar psykologiskt relevant papparelation. Av dessa har en aldrig sett sin pappa, en annans pappa är död och två har mycket gles kontakt med frånskild pappa. En högsocialitetsflicka saknar likaledes psykologiskt relevant mammarelation. Den flickan vistas sedan småbarnsåren i fosterhem, och har endast mycket gles kontakt med biologiska mamman som bor på annan ort. Två flickor i medelasocialitetsgruppen saknar mammarelation; den ena flickans mamma är död, den andras frånskild.

I den högängsliga gruppen saknar 2 flickor papparelacion. Föräldrarna är i bägge fallen skilda och flickorna har mycket gles kontakt med sina fäder. En flicka i lågängslighetsgruppen saknar mammarelacion, "Mamma död sedan jag var 8 år".

I de aktuella två-vägsvariansanalyserna ingår endast 1 individ/cell. F-kvoter för skillnader i rader respektive kolumner är beräknade genom att jämföra variansestimaten för rader alternativt kolumner med residualvariansen.

Vid tolkning av ovannämnda F-test kan man resonera på olika sätt. Ett synsätt är att ett signifikant F-värde uppfattas som indikator på att en slumpmässig fördelning av det erhållna materialet sällan skulle ge så stora skillnader som faktiskt observerats. Detta är närmast den slutsats som här dras av F-testen.

Ett mycket lågt F-värde - å andra sidan - skulle med samma synsätt tyda på att man sällan skulle få så genomsnittligt lika grupper vid slumpmässig uppdelning. Ett lågt F-värde kan emellertid ej som ovan uppfattas som indikator på beaktansvärda skillnader mellan grupper - de är ju tvärtom i detta fall "små". De låga F-värden som eventuellt kommer att uppträda, kommer här att i regel lämnas utan tolkning, inte för att de betraktats som ointressanta, men som en följd av att några plausibla förklaringsarlegat nära till hands.

Endast i de fall då signifikanta F-värden för gruppskillnader i urvalsvariablerna erhöles, har sedvanliga t-testningar mellan par av grupper genomförts. Den högsta accepterade signifikansnivån har varit 5%. Vid de flesta t-testningar har dubbelsidig prövning använts, endast vid de hypotesformulerade prövningarna har använts enkelsidig prövning. I de tabeller där ej annat markerats har dubbelsidig prövning använts. Då storleken i grupperna varierar något mellan olika prövningar kommer även antal frihetsgrader variera något. Följande grova uppställning av mot olika signifikansnivåer och frihetsgradskombinationer motsvarande F- och t-värden har använts: (se tab. 36 , sid. 131).

Tabell 36. Signifikansnivåer för aktuella F- och t-värden

Signifikans-nivå	Motsvarande F-värden			Motsvarande t-värde		Markering
	df = 20/40-60	df = 30/40-60	df = 2/40-60	df = 40-60		
				enkelsidig	dubbelsidig	
5%-nivå	1.84-1.75	1.74-1.65	3.23-3.15	1.68-1.67	2.02-2.00	x
1%-nivå	2.37-2.90	2.20-2.03	5.18-4.98	2.39-2.42	2.39-2.66	xx
0.1%-nivå	3.15-2.83	2.87-2.55	8.25-7.76	3.31-2.22	3.46-3.37	xxx

I detta fall kommer ett större antal tvåvägsvariationsanalyser att genomföras varför man måste ta masssignifikansproblematiken i beaktande. Enskilda signifikanta skillnader kommer sålunda att tolkas med försiktighet och intresset i första hand ligga på sökandet efter mer övergripande mönster i resultaten.

5.7.2. Redovisningsform

För varje tvåvägsvariationsanalys som gjorts redovisas F-värde både för rad och kolumn, dvs effekten av olika social- och skolmässiga bakgrunder respektive av olika asocialitets/ängslighetsgrader. Att närmare belysa den första av dessa effekter ligger dock utanför denna undersöknings syfte och matchningsförfarandets syfte har enbart varit att söka kontrollera för inflytande på skillnader i den beroende variabeln mellan de tre asocialitets/ängslighetsgrupperna beroende på socialgrupps- och skoltillhörighet.

Endast några få sådana skillnader har framträtt i materialet. Detta bör dock inte tolkas som indikator på att sådana skillnader är ovanliga respektive icke existerar, utan snarare på att det använda mätförfarandet är ineffektivt om man vill belägga skillnader av denna typ. Skillnader i den beroende variabeln, som har kunnat tillskrivas skillnader i socialgrupp och skoltillhörighet har erhållits för några av variablerna i Elevenkäten 6/68. Dessa kan eventuellt förklaras av de skillnader i skattningsfördelningarnas form som förelåg mellan olika klasser för detta instrument, något som delvis korrigerades genom transformering till z-värden, men som troligen ändå gör sig gällande här.

Data från Normenkäten, åk 8/70, av yrkesenkäten från samma år samt data från föräldraenkäten åk 6/68 redovisas av ekonomiska skäl i huvudsak i deskriptiv statistik.

5.8. RESULTAT AV INTENSIVSTUDIEN ANGÅENDE ASOCIALITET

5.8.1. Elevernas aktuella anpassning, data från åk 8/70

5.8.1.1. Asocialitet/Intelligens

Tabell 37 . Signifikansprövning av skillnader i WIT III-testen mellan de tre Asocialitetsgrupperna

WIT III-test	N	Medeltal	F-rad = soc. + skola df 28/56	F-kolumn = Asoc. df 2/56
I Analogier	3x29	L 5.17 M 4.52 H 4.59	1.16	1.61
II Motsatser	3x29	L 4.93 M 4.86 H 5.00	1.41	0.05
III Sifferkombinationer	3x29	L 4.65 M 4.38 H 4.21	0.86	0.41
IV Pussel	3x29	L 5.21 M 5.38 H 4.62	1.17	1.48
V Totalt	3x29	L 4.97 M 4.72 H 4.21	0.95	1.32

Inga signifikanta skillnader erhöles mellan de tre asocialitetsgrupperna i de 4 delproven eller i totalmättet på WIT III-testet. På tre av deltesten ligger högsocialitetsgruppen lägst och på ett högst, nämligen "Motsatser". Så även om vi funnit skillnader i asocialitetsgrad mellan olika intelligensgrupper (se sid. 91ff) så skiljer sig de högsociala icke signifikant från sina två jämförelsegrupper avseende intelligens.

Den erhållna avsaknaden av skillnader i intelligens mellan de olika asocialitetsgrupperna är fördelaktig för tolkningen av eventuella skillnader mellan asocialitetsgrupperna i andra variabler, där intelligensfaktorn ofta anses vara av avgörande betydelse.

5.8.1.2. Asocialitet/Föräldrarelation

5.8.1.2.1. Prövning av hypotes 1 (se sid. 118)

Tabell 38. Prövning av skillnader i föräldrafaktorskalor mellan de tre Asocialitetsgrupperna (enkelsidig t-prövning)

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc. +skola	F-kolumn asoc. gr.	t för parvisa gruppjämf. df 48-56
Negativ Mamma- rel.	3x26	L 8.04	df 25/50 1.15	df 2/50 8.41 ^{xx}	L-M 2.99
		M 9.88			L-H 4.09 ^{xxx}
		H 12.13			M-H 2.25 ^x
Negativ Hemrel.	3x29	L 6.23	df 28/56 0.71	df 2/56 15.06 ^{xxx}	L-M 0.80
		M 7.62			L-H 5.38 ^{xxx}
		H 10.55			M-H 3.65 ^{xxx}
Negativ Papparel.	3x25	L 8.71	df 24/48 0.72	df 2/48 3.31 ^x	L-M 0.26
		M 9.00			L-H 2.30 ^x
		H 11.36			M-H 2.04 ^x
Utpräglat Föräldra- beroende	3x29	L 1.02	df 28/56 0.61	df 2/56 3.40 ^x	L-M 0.11
		M 1.02			L-H 2.25 ^x
		H 0.72			M-H 2.25 ^x

Av de fyra uppställda hypoteserna bekräftades samtliga. Högasociala flickor uppger jämfört med både låg- och medelasociala signifikant sämre relation till sin mamma, sin pappa och till hemmet samt uppger sig vara signifikant mindre emotionellt beroende av föräldrarna än de båda övriga grupperna. Signifikansen för erhållna skillnader är starkast för faktorskalan "Negativ mamma-relation".

5.8.1.2.2. Asocialitet/Differens mamma/pappa-relation

Tabell 39. Prövning av skillnader i differens mamma/pappa-relation mellan de tre Asocialitetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc. +skola	F-kolumn asoc. gr.
Differens neg. M/- neg. P-rel.	3x23	L -0.64	df 22/44 0.59	2/44 0.40
		M 0.30		
		H 0.66		

Även differensen mellan mamma- och papparelation är störst för högso-
cialitetsgruppen samt i riktning mot sämre mamma- än pappa-relation,
men denna skillnad når icke signifikans.

5.8.1.3. Asocialitet/Ängslighet

Prövning av hypotes 2 (se sid. 118)

Tabell 40 . Prövning av skillnader i "Ängslighet" mellan de tre Asocia-
litetsgrupperna (dubbelsidig t-prövning)

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc. +skola df 28/56	F-kolumn asoc. gr. df 2/56	t för parvisa gruppjmf. df = 56
Ängslighet	3x29	L 9.04	0.72	3.62 ^x	L-M 1.96
		M 9.53			L-H 3.63 ^{xxx}
		H 10.90			M-H 2.67 ^{xx}

Denna hypotes bekräftades icke. Tvärtom erhöles ett signifikant samband
mellan högsozialitet och hög belastning i faktorskalen "Ängslighet". Den
antagna negativa relationen mellan "utagerings"- och "neuroiseringsten-
denser" gäller inte när undersökt på detta sätt och i detta material och
måste sålunda förkastas.

5.8.1.4. Asocialitet/Lärrar- och skolrelation

Tabell 41 . Prövning av skillnader i "Negativ Lärrar- och skolrelation"
mellan de tre Asocialitetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc. +skola df 28/56	F-kolumn asoc. gr. df 2/56	t för parvisa gruppjmf. df = 56
Negativ lä- rar- och skolrel.	3x29	L 11.81	0.99	23.77 ^{xxx}	L-M 2.89 ^x
		M 14.36			L-H 6.87 ^{xxx}
		H 17.86			M-H 3.98 ^{xx}

Högsozialitetsgruppen har i denna variabel signifikant högre belastning än
låg- och medelgrupperna. Skillnaden mellan dessa är dock också signifi-
kant även om ej så starkt, med de lågasociala som minst belastade. En
bland många möjliga förklaringar till det erhållna resultatet kan vara den
tendens till överflyttning av negativa föräldrelationer till lärare som
anses vanlig i tonåren.

5.8.1.5. Asocialitet/Kamratrelationer

Tabell 42 . Prövning av skillnader i "Kamratrelationer" mellan de tre Asocialitetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc. +skola df 28/56	F-kolumn asoc. gr. df 2/56
'Negativa Kamratrel.'	3x20	L 14.40	0.91	0.31
		M 15.25		
		H 14.59		

Inga signifikanta skillnader avseende kamratrelationer erhålles mellan de tre asocialitetsgrupperna.

5.8.1.6. Asocialitet/Självacceptans

Tabell 43 . Prövning av skillnader i "Bristande självacceptans" mellan de tre Asocialitetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc. +skola df 28/56	F-kolumn asoc. gr. df 2/56
'Bristande Självac- ceptans'	3x29	L 3.50	1.25	2.54
		M 4.07		
		H 4.39		

För denna variabel erhålles inga signifikanta overall-skillnader. Hög - asocialitetsgruppen ligger dock högst i denna variabel, vilket innebär att deras självacceptans är lägst.

5.8.1.7. Asocialitet/Inåtvändhet

Tabell 44 . Prövning av skillnader i "Inåtvändhet" mellan de tre Asocialitetsgrupperna.

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc. +skola df 28/56	F-kolumn asoc. gr df 2/56	t för parvisa gruppjmf. df = 56
'Inåtvänd- het'	3x29	L 3.22	1.40	4.75 ^x	L-M 2.70 ^x
		M 3.86			L-H 2.37 ^x
		H 3.78			M-H 0.35

För denna variabel erhålles signifikanta skillnader, men här är det de lågasociala som skiljer sig signifikant från de medel- och högasociala. De lågasociala uppger sig vara mindre inåtvända, vilket i denna undersökning innebär mindre ledsna, mindre dagdrömmande och mindre upptagna av sexuella funderingar.

5.8.1.8. Asocialitet/Sexuell erfarenhet och social säkerhet

Tabell 45. Prövning av skillnader i "Sexuell erfarenhet och social säkerhet" mellan de tre Asocialitetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc. +skola df 28/56	F-kolumn aæoc. gr. df 2/56	t för parvisa gruppjmf. df = 56
"Soc. säkerhet och sexuell erfarenhet"	3x29	L -6.31 M -4.01 H -2.78	0.81	18.14 ^{xxx}	L-M 3.84 ^{xxx} L-H 5.91 ^{xxx} M-H 2.07 ^x

I denna variabel är skillnaderna mellan samtliga tre asocialitetsgrupper signifikanta. De högasociala flickorna har mest sexuell erfarenhet och är mer socialt säkra än de låg- och medelasociala. De lågasociala ligger lägst i denna variabel, betydligt under medeltalet för totalmaterialet. Av de 29 högasocialitetsflickorna uppger sig 8 aldrig haft samlag, 4 att de haft det 1 gång samt 17 att de haft det flera gånger. I lågasocialitetsgruppen har ingen flicka haft samlag, medan i medelasocialitetsgruppen 20 icke har haft det, 1 en gång, 6 flera gånger samt 2 icke svarat.

5.8.1.9. Data från Normenkät åk 8/70

Tabell 46 . Profilgruppstillhörighet inom de tre Asocialitetsgrupperna (ej sammanhållna triader)

	Profilgrupp	L	M	H
V Ä R D E R I N G	H	1	2	13
	L	23	16	1
	M	3	7	10
	LS		3	2
	- x)	2	1	3
H A N D L. I N T	H		2	14
	HH			5
	L	20	13	
	M	5	8	6
	NLM	2	5	1
	-	2	1	3

x) (- = ej möjlig att profilgruppsgruppera)

De matchade grupperna är här, i motsats till vid de övriga bearbetningarna, ej sammanhållna då bortfallet ansågs bli för stort med det förfarings-sättet. Bortfallets orsak var genomgående att individen inte passade in i någon av profilgrupperna.

Både avseende profilgruppering på handlingsintention respektive värderingar finner vi att vår höggrupp kommer från de minst normstränga profilerna (H, HH och delvis M) i hög utsträckning och knappt alls från den normstränga profilen (L). Detta i motsats till främst vår låggrupp men också vår medelgrupp, där största antalet individer rekryteras från den normstränga profilen och knappast någon från de normsvaga.

Med andra ord föreligger här en överensstämmelse mellan resultaten från normenkäten och från symptombelastningsenkäten. Våra förväntningar att högsocialitetsgruppen allmänt har mindre stränga värderingar i normfrågor och sanktionerar normbrytande handlingar mer än låg- och medelgrupperna bekräftades. Detta talar för att en viss konsistens föreligger i de högsociala flickornas livsstil, "de lever som de lär", dvs i överensstämmelse med sina normer.

5.8.1.10. Data från yrkesenkäten

För 23 elevtriader i asocialitetsundersökningen förelåg data från yrkesenkäten.

Ett flertal skillnader i de tre asocialitetsgruppernas yrkesinriktning föreligger, men skillnaderna är genomgående små. Så t ex är högsocialitetsgruppen klart mer orienterad mot praktiska linjeval, liksom mot en kortare skolgång (tabell 47 och tabell 48).

Tabell 47 . Linjeval till åk 9 för de tre Asocialitetsgrupperna

Fråga	Svarsalternativ	L	M	H	
Linjeval till 9:an	gymn. linje 9 g	14	12	7	
	mellanteoretisk linje	9 h	6	8	4
		9 t	8	10	10
		9 m			
		9 s		2	5
	praktisk linje	9 pr			
		9 tp			
		9 ha			1
		9 ht	1	1	5
		ej svarat			6

Tabell 48 . Tänkbar tid efter 9:an av fortsatta studier i de tre Asocialitetsgrupperna

Fråga	Svarsalternativ	L	M	H
Tänkbar tid efter 9:an av fortsatta studier	Ingen alls, jobba direkt			6
	1 år	1	3	3
	2-3 år	13	13	10
	4-5 år	5	3	4
	6 år eller mer	2	3	
	0 år	2	1	
	M	3.09	3.13	2.52
s	1.20	1.10	1.08	

När det gäller vilka faktorer som flickorna uppger vara av betydelse för linjeval till åk 9 så tillskriver högsocialitetsgruppen höga betyg och föräldraönskemål mindre betydelse än de andra två grupperna, medan medelasocialitetsgruppen tillskriver alla faktorer utom föräldraönskemål mer betydelse än lågasocialitetsgruppen (se tabell 49).

Tabell 49 . Betydelse av vissa faktorer för val av ämnen till åk 8 för de tre Asocialitetsgrupperna. (Ju högre värde desto högre betydelse).

Faktor		L	M	H
Höga betyg	M	2.52	2.83	2.39
	s	0.79	0.72	0.84
Intresse	M	3.09	3.30	3.13
	s	0.90	0.56	0.76
Tilltrodd förmåga att klara ämnet	M	3.00	3.35	3.22
	s	1.09	0.88	1.00
Föräldraförslag	M	2.04	1.65	1.48
	s	0.64	0.65	0.59

Eleverna fick också bedöma sina möjligheter dels att komma in på olika utbildningslinjer, dels att klara av dessa (se tabell 50).

Tabell 50 . Bedömningar av möjligheter dels att komma in på, dels att klara av olika utbildningsformer i de tre A-socialitetsgrupperna (ju högre värde desto högre chanser).

Skolutb. form	Möjlighet		L	M	H
Yrkesskola	att komma in	M	2.39	2.96	2.70
		s	1.59	1.26	0.97
	att klara av	M	2.95	3.22	3.04
		s	1.19	0.85	0.71
Fackskola	att komma in	M	2.26	2.70	2.26
		s	1.25	1.18	0.81
	att klara av	M	2.96	3.09	2.48
		s	1.19	0.42	0.67
Gymnasium	att komma in	M	2.13	2.04	1.70
		s	1.01	1.02	0.82
	att klara av	M	2.70	2.09	1.70
		s	0.92	0.70	0.76

När det gäller gymnasieutbildningen har de hög-sociala flickorna lägre tilltro till både sin möjlighet att komma in på och att klara av den gymnasiala utbildningen. Intressant nog har de även lägre tilltro än lågasocialitetsgruppen till sina möjligheter att klara av även fackskoleutbildningen, trots att de två grupperna skattar sina chanser att komma in på denna utbildning som lika och att inga intelligensskillnader dessa grupper emellan erhållits. Det är möjligt att hög-socialitetsgruppen är en grupp med låg tilltro till den egna förmågan. Den erhållna låga tilltron till möjligheter att komma in på yrkes- och fackskola som lågasocialitetsgruppen redovisar kan vara effekten av en missuppfattning av frågan.

I formuläret ingick även några frågor angående aktuell skoltrivsel, skolarbetets meningsfullhet samt bedömning av sin egen prestation (se tabell 51).

Tabell 51 . Signifikansprövningar av skillnader mellan de tre Asocialitetsgrupperna avseende 3 frågor angående aktuell skolanpassning (ju högre värde desto bättre skolanpassning)

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 22/44	F-kolumn asoc. gr. df 2/44	t för parvisa gruppjmf. df = 44
Skoltrivsel	3x23	L 4.02	1.07	25.14 ^{xxx}	L-M 2.28 ^x
		M 3.52			L-H 6.69 ^{xxxx}
		H 2.35			M-H 4.68 ^{xxxx}
Skolarbetets meningsfullhet	3x23	L 3.95	0.77	0.57	
		M 3.73			
		H 3.59			
"Gör du ditt bästa i skolan"?	3x23	L 4.14	1.46	36.75 ^{xxx}	L-M 2.29 ^x
		M 3.68			L-H 8.24 ^{xxxx}
		H 2.41			M-H 7.00 ^{xxxx}

De högsociala flickorna trivs signifikant sämre i skolan än både de låg- och medelasociala flickorna och upplever att de gör sitt bästa i skolan i signifikant lägre grad. I dessa två avseenden skiljer sig emellertid också medel- och låggruppen signifikant, så att den senare uppger att den trivs bättre och att den i högre grad gör sitt bästa i skolan än den förra.

5.8.2. Elevernas tidigare anpassning, data från åk 6/68

5.8.2.1. Data från Föräldraenkäten

Här redovisas endast sådana frågor som bedömts av speciellt intresse. Några få sedvanliga t-test har utförts, i övrigt ges deskriptiv statistik för de tre asocialitetsgruppernas fördelningar. Data föreligger för 23 triader. Bortfallet utgörs, förutom de 4 höggruppsflickor som ej finns med i åk 6, av 2 fall där föräldrarna ej besvarat denna enkät.

A. Angående familjens socioekonomiska förhållanden

Endast i några avseenden skiljer sig högsocialitetsgruppens sociala bakgrundsförhållanden något från de två övriga gruppernas. Detta gäller dels avseende vem som uppfostrar eleven, där fyra av de 23 högsociala flickorna uppfostras av ensamstående moder, jämfört med 2 i medelgruppen och ingen i låggruppen. I medelgruppen finns också en flicka som uppfostras hos enbart fadern. Vidare har höggruppens föräldrar något lägre sammanlagd inkomst (se tabell 52), och i något högre grad heltids-

arbetande mödrar än de övriga grupperna. Detta resultat kan kanske förklaras av att höggruppen har fler ensamstående mödrar, och därmed troligen heltidsarbetande mödrar, än de övriga grupperna.

Av intresse är att även om medeltalsskillnaderna (se tabell 52) avseende antal gånger familjen har bytt bostad under elevens uppväxttid är mycket små, så uppvisar högsocialitetsgruppen betydligt högre spridning än de två andra grupperna. 6 flickor i denna grupp har flyttat så mycket som tre eller fler gånger.

Tabell 52 . Vissa socioekonomiska förhållanden i de tre A-socialitetsgrupperna.

Fråga	Svarsalternativ	L	M	H
Antal bostadsbyten under elevens uppväxttid	0 gånger	2	4	1
	1 gång	15	9	4
	2 gånger	4	9	11
	3 gånger	1	1	2
	4 gånger	1		3
	5 el. fler gånger			1
	ej svarat			1
	M	2,30	2,30	2,50
	s	0,88	0,82	1,34
Moderns förvärvsarbete	Heltid	1	2	8
	Deltid	11	11	7
	Vid enstaka tillfällen	4	3	2
	Ej förvärvsarb.	7	6	5
	ej svarat		1	1
	M	2,74	2,59	2,18
	s	0,96	1,00	1,18
Familjens sammanlagda inkomst	mindre än 10.000			2
	10.000-15.000			1
	15.000-20.000	1	2	2
	20.000-30.000	7	6	7
	30.000-40.000	7	6	5
	40.000-50.000	3	3	
	över 50.000	4	5	4
	ej svarat	1	1	2
	M	5,09	5,13	4,33
	s	1,19	1,32	1,77

B. Angående vissa hemförhållanden

Nedan framgår att trots att högsocialitetsgruppens föräldrar tillbringar fler kvällar hemma än de två andra gruppernas föräldrar (se tabell 53), så hjälper dessa föräldrar sina döttrar mindre med läxor än föräldrarna i de två andra grupperna. Trenden är dock icke signifikant och måste därför tolkas med stor försiktighet.

Tabell 53 . Antal kvällar som föräldrarna tillbringar utanför hemmet, grad av läxläsningshjälp respektive grad som eleven får hjälpa till hemma i de tre Asocialitetsgrupperna (ju högre värde desto fler eller mer)

Fråga / Asocialitets-grupp		L	M	H
Antal kvällar/vecka som F tillbringar utanför hemmet	M	2.10	2.32	1.67
	s	1.25	1.11	0.81
Hur ofta hjälper F eleven med läxorna?	M	2.30	2.74	2.25
	s	1.08	1.15	1.06
Antal kvällar/vecka som M tillbringar utanför hemmet	M	2.25	2.10	1.85
	s	1.77	1.57	1.27
Hur ofta hjälper M eleven med läxorna?	M	2.80	3.18	2.55
	s	1.26	1.14	1.05
Hur mycket brukar eleven hjälpa till hemma?	M	3.00	3.13	3.05
	s	1.00	0.87	1.13

C. Angående av föräldrarna uppgivna uppfostringsproblem

Ej heller i någon av dessa variabler erhöles några systematiska skillnader mellan de tre asocialitetsgrupperna (se tabell 54). Skillnaderna mellan medelvärden är mycket små i samtliga variabler. Lågasocialitetsgruppens föräldrar uppger sig ha mest bekymmer med sina barn avseende "Lydnad" och "Kamratförhållanden". Avseende variablerna "Fickpengar", "TV-tittande", "Innetider på kvällen" och "Läggtid" uppger medelasocialitetsgruppens föräldrar mest bekymmer, medan högsocialitetsgruppens föräldrar ligger högst endast avseende "Läxläsning".

Tabell 54 . Föräldrarnas uppfostringsproblem i de tre Asocialitets-
grupperna. (Ju högre värde, desto större bekymmer)

Fråga	Asocialitets- grupp		L	M	H
Fickpengar		M	1.22	1.52	1.43
		s	0.52	0.67	0.75
TV-tittande		M	1.57	1.70	1.52
		s	0.90	0.97	0.68
Läxläsning		M	1.35	1.30	1.57
		s	0.57	0.50	0.75
Kvällsinnetid		M	1.17	1.30	1.24
		s	0.39	0.56	0.54
Kamratförhållande		M	1.61	1.09	1.29
		s	1.08	0.42	0.71
Lydnad		M	1.61	1.14	1.38
		s	0.84	0.35	0.59
Läggtid		M	1.59	1.74	1.62
		s	0.80	0.69	0.67

D. Angående föräldrarnas attityder till dotterns utbildningssituation

Tabell 55 . Föräldrarnas egna attityder respektive uppfattning av dot-
terns attityder och önskemål avseende sin utbildning (till-
val) i de tre Asocialitetsgrupperna

Svarskate- gorier	Vilken linje skulle Ni helst vilja att er dotter valde i grund- skolan?			Vilken linje tror Ni er dotter helst själv skulle välja?			Vilket skulle Ni helst vilja er dotter valde efter grundskolan?			Vilken utb. tror Ni passar Er dotter bäst?			Vilket tror Ni lönar sig bäst i dagens läge?		
	L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H
praktisk utb. linje	5	3	8	8	8	8	5	5	8	7	9	9	4	5	6
teoretisk utb. linje	16	18	14	13	15	13	13	18	13	11	14	11	13	15	14
ej svarat	2		1	2		2	5		2	5		3	6	3	3

Även i dessa avseenden är skillnaderna mellan de tre asocialitetsgrupperna negligerbara (tabell 55). Högasocialitetsgruppen ligger högst avseende praktisk utbildning, både i föräldrarnas önskemål och föräldrarnas bedömning av vad de tror dottern själv skulle välja respektive vad som lönar sig bäst i dagens läge. Att observera är dock att i samtliga frågor föredrar det stora flertalet föräldrar i alla tre asocialitetsgrupperna teoretisk utbildning för sina döttrar.

Sammanfattningsvis skiljer sig de bilder man får av de tre asocialitetsgrupperna utifrån föräldraenkäten mycket litet. Där föreligger vissa små skillnader i familjens ekonomi och i familjens struktur, men i de flesta psykologiska variabler som föräldrarna bedömt är skillnaderna mellan de tre grupperna negligerbara och/eller osystematiska. Kan man härifrån då dra den slutsatsen att föräldrar till döttrar som uppger olika grad av asocialt beteende i adolescensen har lika lite problem med sina döttrar i förpuberteten? Vi vet att frågeformulär av denna typ ofta ger en "förskönad" bild, dvs föräldrarna är måna om att inte utlämna sina barn, att bevara sin föräldraprestige eller upplever kanske inte problemen som sådana osv. Dessutom kan de olika föräldragrupperna ha olika svarssets som tenderar att släta ut eventuella skillnader, t ex så att föräldrar med relativt måttliga besvär med sina barn kan ge en adekvat bedömning av dessa medan föräldrar med stora bekymmer med sina barn eventuellt vill i högre grad täcka över, vilket ger en utslätning av svarsprofilerna.

5.8.2.2. Data från Lärarskattningar

Se tabell 56 , sid. 145 .

I motsats till den likartade bild av de tre asocialitetsgrupperna som kom fram i föräldraenkäten skiljer sig dessa markant i de flesta variabler som ingår i Lärarskattningarna. De högasociala flickorna bedöms redan i åk 6 av lärarna som signifikant mer aggressiva, mer disharmoniska och mer skolleda än både medel- och lågasociala gruppernas flickor. Å andra sidan bedöms de lågasociala som signifikant mer tillbakadragna och mindre motoriskt oroliga än både de hög- och medelasociala, mellan vilka icke förekommer några signifikanta skillnader i dessa variabler. Har vår lågasocialitetsgrupp något av ett stillsamt, hämmat, tillbakadraget beteende som av lärarna bedöms som avvikande men av ett diametralt annat slag än det öppet störande mönster som tycks präglade vår högasocialitetsgrupp i skolsituationen redan i åk 6?

Tabell 56 . Signifikansprövningar av skillnader i Lärarskattningar i åk 6 mellan de tre Asocialitetsgrupperna (ju högre värde desto högre belastning i variabeln)

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 24/48	F-kolumn asoc. gr. df 2/48	t för parvisa gruppjmf. df = 48
Aggressivitet	3x25	L -0.10 M -0.23 H 0.38	1.25	3.53 ^x	L-M 0.54 L-H 2.00 M-H 2.54 ^x
Motorisk oro	3x25	L -0.49 M 0.16 H 0.36	1.47	7.48 ^{xxx}	L-M 2.83 ^{xxx} L-H 4.70 ^{xxxx} M-H 0.87
Tillbakadragenhet	3x25	L 0.51 M -0.29 H -0.09	0.74	3.88 ^x	L-M 2.86 ^{xxx} L-H 2.14 ^x M-H 0.71
Disharmoni	3x25	L -0.09 M -0.38 H 0.36	2.24 ^{xx}	6.47 ^{xxx}	L-M 1.38 L-H 2.14 ^x M-H 3.52 ^{xxx}
Distraction	3x25	L -0.21 M -0.13 H 0.14	1.34	1.48	
Skolleda	3x25	L -0.42 M -0.21 H 0.35	0.75	4.73 ^x	L-M 0.81 L-H 3.96 ^{xxxx} M-H 2.15 ^x
Spänning	3x25	L 0.31 M 0.31 H 0.13	0.77	0.35	

5.8.2.3. Data från Själv- och Kamratskattningsenkäten

Tabell 57 . Signifikansprövning av skillnader i själv- och kamratskattningsvariabler i åk 6/68 mellan de tre Asocialitetsgrupperna. (Ju högre värde desto mer positiva skattningar)

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola	F-kolumn asoc. gr.	t för parvisa gruppjmf.
Självskattn.	3x21	L 282.33	df 20/40	df 2/40	
		M 302.52	1.64	0.79	
		H 292.05			
Klassrum eget kön	3x25	L 304.52	df 24/48	df 2/48	
		M 306.92	1.46	0.03	
		H 307.48			
Motivation	3x25	L 329.20	df 24/48	df 2/48	^{df=48} L-M 1.07
		M 311.48	1.96 ^x	4.80 ^x	L-H 3.06 ^{xxx}
		H 279.56			M-H 1.97 ^x
Säkerhet	3x25	L 288.60	df 24/48	df 2/48	
		M 319.08	1.81 ^x	1.83	
		H 297.80			

Inga skillnader erhöles i de två popularitetsmåten, dels den uppskattningsrangordning man tillskrivit sig själv, dels den som man erhållit från klasskamraterna av eget kön. Ej heller erhålles några skillnader avseende klasskamraternas skattning av grad av säkerhet i uppträdandet i skolsituationen. Däremot skattar klasskamraterna de högsocialas skolmotivation som signifikant lägre än både de låg- och medelasocialas.

5.8.2.4. Data från Elevenkäten

I de fem faktorsumvariabler som konstruerades utifrån elevenkäten erhålles inga skillnader mellan de tre asocialitetsgrupperna. De högsociala flickorna uppger sålunda inga egna klagomål kring sin skolsituation i åk 6 (se tabell 58, sid. 147).

Tabell 58 . Signifikansprövning av skillnader i Elevenkäten åk 6 mellan de tre Asocialitetsgrupperna (ju högre poäng desto sämre skolanpassning)

Faktorsum Variabler	N	Medeltal	F-rad soc+skola	F-kolumn asoc. gr.
Allmän skoltrivs.	3x20	L 18.65 M 20.45 M 20.40	1.30	0.82
Kamratrel.	3x20	L 16.20 M 16.45 H 16.95	0.83	0.11
Ängslan för skol- arbetet	3x20	L 8.65 M 8.55 H 9.40	0.62	0.38
Upplevd arbets- belastn.	3x20	L 23.90 M 23.15 H 25.15	0.83	0.38
Ängslan att upp- träda i klass.	3x20	L 8.45 M 8.30 H 8.45	0.88	0.02

5. 9. KOMMENTAR TILL RESULTATEN VID JÄMFÖRELSE MELLAN DE TRE ASOCIALITETSGRUPPERNA

Enär inga **signifikanta** skillnader erhållits mellan de tre grupperna avseende intelligens, så kan vi antaga att de tre grupperna är relativt likvärdiga avseende bakgrundsfaktorerna socialgrupp och intelligens, och att de nedan diskuterade resultaten knappast kan vara effekter av sådana skillnader.

De högsociala skiljer sig från de låg- och medelasociala i ett flertal aspekter av sin aktuella anpassning. De har genomgående mer **negativa** föräldrarelationer, och vår första hypotes bekräftades sålunda.

Trots att gruppskillnader i ovannämnda hänseende starkt bekräftar de uppställda hypoteserna och därmed bakomliggande antaganden är det viktigt att hålla i minnet att en "negativ" föräldrarelation inte är någon entydig beskrivning av en relation. Den "negativa" relationen kan ha mycket olika karaktär respektive bakgrund. En känsla för de kvalitativa olikheterna erhålles av de subjektiva kommentarer som flickorna givit vid de öppna frågorna. En sådan genomgång visar individuella undantag från de negativa föräldrarelationerna som kännetecknar högsocialitetsgruppen som grupp.

Vid en genomgång av var och en av de 29 högsociala flickornas föräldrarelationer finner man 3 flickor som uppger sig ha mer positiva relationer till bägge föräldrarna än vad som är genomsnittligt för totalgruppen. Dessa flickor tillhör dock dem med lägre asocialitetsbelastning inom höggruppen. 2 av dessa flickor ger sparsamt med kommentarer till frågorna. En av dessa tre flickor ingår också i högängslighetsgruppen.

Med endast några få undantag uppger höggruppsflickorna hög grad av konflikter med föräldrarna "om allt"; dvs tider, kläder, skolan, sprit, sex, hjälpa till hemma, bestämmanderätt, politik osv. Ett genomgående drag är att dessa flickor i hög grad är besvikna och irriterade på dem, främst för sprit, sex och utespring.

Två flickor uppger spontant att föräldrarna missbrukar sprit, i ena fallet endast mamman, i andra bägge föräldrarna. En flicka uppger att fadern haft "sexuella företeelser" mot henne. Tre flickor uppger spon-

tant föräldrarna som sitt största problem, en för att de är så stränga, "pappa är hemma som på jobbet, han är polis", en annan "att mina föräldrar dricker, att de inte tycker om min kille och att de vill skicka mig på ungdomsvårdsskola", och slutligen en som lakoniskt beskriver hur "mamma litar inte på mig och pappa skäller så fort jag gjort något galet".

Många av höggruppens flickor, vilka som grupp kännetecknas av en mycket högre grad av sexuell erfarenhet än de två andra grupperna, uppger "kärleksproblem" som sitt största problem; endera att de inte får den "kille" de vill ha eller att de är rädda att den "kille" de nu har skall dö eller lämna dem. Ett exempel: "Jag är mest rädd för att bli med barn, att något skall hända min kille, att han går ifrån mig". Dessa flickor vidgår också relativt mycket funderingar kring sexuella frågor, några få uppger sig vara rädda för sex, samtidigt som det stora flertalet (21/29) haft samlag.

Man får en stark känsla av att dessa flickor är i desperat behov av en "pojkvän" och att de ofta tillskriver en sådan en nästan livsnödvändig betydelse. Möjligt är att dessa flickor i en sådan relation söker kom- pensation för den bristande värme, förståelse och uppskattning, som de uppger saknas i deras föräldrarelationer. Denna tolkning ligger i linje med den dynamik bakom sexuellt agerande hos unga tonårsflickor som skisserats av både Aichorn och Blos och som redovisats tidigare (sid. 109). Blos hävdade att dessa flickors starka beroende av pojkvännen kan ses som ett samtidigt försök att dels återupprätta ett starkt infantilt beroendeförhållande, dels en hämndakt mot den otillfredsställande modern - och det är märkänt att några av flickorna markerar att deras mödrar inte kan acceptera deras pojkvän och/eller deras sexuella kon- takter.

Trots att några mer markerade skillnader avseende bristande självac- ceptans respektive inåtvändhet icke erhålles mellan de tre gruppe- rna, så finns i den högsociala gruppens svar på de öppna frågorna en kon- fliktfylld, pressad, oharmonisk stämning med föga tillfredsställelse med den aktuella situationen. Endast 1 flicka uppger att hon väldigt ofta tycker det är härligt att leva, medan flera uppger som sitt största problem "hur man ska orka med livet".

Något av samma svagt uppgivna ton dominerar också den högsociala gruppens framtidsperspektiv och -ambitioner. De högsociala är den grupp som är mest praktiskt orienterad, som vill satsa kortast tid på

utbildning efter åk 9 och som har lägst tilltro till sin förmåga att klara olika utbildningsvägar, allt i enlighet med den låga skoltrivsel de för dagen ger uttryck för.

Framtidsperspektivet för dessa flickor ser föga ljusst ut. Hoppet står till att de under åk 9 kommer ur sin uppgivna och konfliktfyllda stämning och framför allt lyckas etablera mer positiva vuxenkontakter, så att dessa flickor i den ur identitetsutvecklingssynpunkt så viktiga högadole-scensen inte står isolerade från sådana, utelämnade åt kamratvärlden och den skenbart vuxna roll med sex och sprit som de tidigt tycks ha gjort till sin.

Dessa flickors chans till förbättrade vuxenrelationer är dock synnerligen beroende, inte bara av omgivningens utbud av sådana, utan också av flickornas förmåga att ta emot sådan kontakt. Denna förmåga är i sin tur troligen beroende av hur djupgående och/eller fastlåst den aktuella negativa attityden till vuxna är. Data från åk 6, dvs när flickorna var 12-13 år, kan ge viss belysning härav.

Resultaten från åk 6 ger vid handen att endast lärarna då uppgav sig ha mer problem med de högsociala än med de medel- och lågasociala. De beskriver de förstnämnda som mer aggressiva, motoriskt oroliga, mer disharmoniska och mer skolleda än de två andra grupperna. De högsociala eleverna själva uppgav däremot inte mer problem avseende skoltrivsel än de övriga grupperna. I sina klasskamraters bedömningar skiljer sig de tre grupperna åt endast avseende motivation för skolarbete, där de högsociala bedöms som mindre motiverade.

Avseende de socioekonomiska förhållanden som framgår av föräldraenkäten åk 6/68 erhålles mycket små skillnader i förväntad riktning; dvs de högsociala flickorna tenderar att komma från sämre socioekonomiska förhållanden, dvs fler ensamstående mödrar, fler heltidsarbetande mödrar samt lägre sammanlagd inkomst, tre förhållanden som kan antagas vara interrelaterade.

Däremot erhålles inga systematiska skillnader avseende psykologiska förhållanden i hemmet. Huruvida detta resultat är ett sant uttryck för att de flickor som i åk 8 är högt asocialt belastade två år tidigare inte gav sina föräldrar mer uppfostringsbekymmer än de flickor som i åk 8 uppvisar låg eller medelhög asocial belastning eller snarare speglar attitydskillnader mot besvarandet av den här typen av enkäter, kan vi på det här stadiet inte bedöma. Vi vet dock att frågorna i Föräldraenkäten genomgående har låg svarspridning även i totalmaterialet, och

att det alltså finns anledning att antaga att en viss tendens till utslätande av befintliga problem med all sannolikhet föreligger.

För att få ett grepp om asocialitetsvariabeln i sig har betonats vikten av att studera även en i denna variabel lågbelastad grupp. Låggruppen skiljer sig också i vissa avseenden inte bara från den högsociala utan också från den medelasociala gruppen. De uppger sig t ex vara betydligt mindre "Sexuellt erfarna och Socialt säkra" ($p \geq 0.001$) liksom de är signifikant ($p \geq 0.05$) mindre "Inåtvända" än de två andra grupperna. De förefaller allmänt välanpassade i skolan, trivs bra och är nöjda med sina skolprestationer. De uppger också signifikant bättre "Lärrrelationer" än även medelgruppen. I åk 6 såg lärarna dock flickorna i denna grupp som signifikant mer tillbakadragna och mindre motoriskt oroliga än flickorna i de två andra grupperna.

Rent spekulativt kan man undra om vi här rör oss med en "välanpassad" eller "hämmad" grupp av flickor, en frågeställning som våra data inte räcker för att belysa. Markant är att låggruppsflickorna i de flesta fall uppger lägre belastning i de aktuella symptomvariablerna respektive anpassningskritiska beteendena, även om skillnaderna endast är signifikanta i ovannämnda variabler. Möjligt är att denna grupp, medvetet eller omedvetet, velat göra ett gott socialt intryck. De erhållna skillnaderna skulle då till största delen kunna vara effekter av olika responsesets. Det skulle dock i så fall icke röra sig om någon mer tillfällig sådan, dels med tanke på lärarskattningarna i åk 6, dels då låggruppen till 75% tillhör lågprofilen avseende beteendeintentioner respektive till 85% avseende värderingar i Henricsons studie över normklimatet i åk 8/70.

5.10. RESULTAT AV INTENSIVSTUDIEN ANGÅENDE ÄNGSLIGHET

5.10.1. Elevernas aktuella anpassning, data från åk 8/70

5.10.1.1. Ängslighet/Intelligens

Tabell 59. Signifikansprövning av skillnader i WIT-III mellan de tre Ängslighetsgrupperna

WIT-III test	N	Medeltal	F rad soc+skola df 28/56	F kolumn ängsl. grad df 2/56	t parvisa grupp- jmf. df = 56
I Analogier	3x29	L 5.00	1.41	1.18	
		M 4.89			
		H 4.34			
II Motsatser	3x29	L 4.83	1.51	1.51	
		M 5.10			
		H 4.27			
III Sifferkombinationer	3x29	L 4.83	2.02 ^x	3.37 ^x	L-M 0.64
		M 4.55			L-H 1.91 ^x
		H 3.72			M-H 2.25 ^x
IV Pussel	3x29	L 4.59	0.78	3.31 ^x	L-M 2.26 ^x
		M 5.72			L-H 0.06
		H 4.62			M-H 2.20 ^x
V Total	3x29	L 4.72	1.49	1.93	(M-H 1.91 ^x)
		M 5.07			
		H 4.10			

I de två icke-verbala deltesten ligger högängslighetsgruppen signifikant lägre än medelgruppen och ett av dessa också under lågängslighetsgruppen. Inga signifikanta overall-skillnader erhålles avseende totalmätt på WIT-III test, men skillnaden mellan hög- och medelgruppen tenderar härtill.

De erhållna skillnaderna mellan de icke-verbala två deltesten bör dock hållas i minnet vid tolkning av eventuella skillnader i andra variabler där denna typ av intelligens kan antagas vara av vikt.

5. 10. 1.2. Ängslighet/Föräldrarelationer

Prövning av hypotes 3 (se sid. 119)

Tabell 60 . Signifikansprövning av skillnader i föräldrafaktorer mellan de tre Ängslighetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F rad soc+skola	F kolumn ängsl. grad	t för parvisa gruppjmf.
Neg. mammarel.	3x29	L 7.45 M 9.20 H 11.02	df 28/56 1.10	df 2/56 10.62 ^{xx}	df = 56 L-M 2.09 ^x L-H 4.61 ^{xxx} M-H 2.52 ^{xx}
Neg. hemrel.	3x30	L 5.50 M 7.02 H 9.53	df 29/58 0.38	df 2/58 15.90 ^{xx}	df = 58 L-M 2.17 ^x L-H 5.58 ^{xxx} M-H 3.48 ^{xxx}
Neg. papparel.	3x28	L 8.16 M 8.91 H 10.51	df 27/54 0.50	df 2/54 2.20	df = 54 (L-H 2.06 ^x) (M-H 1.98 ^x)
Utpräglat föräldra- beroende	3x29	L 0.95 M 1.00 H 1.04	0.85	0.32	

Även denna hypotes bekräftades, dock icke i alla avseenden. Den hög-ängsliga gruppen uppger signifikant mer negativa mamma- och hemrelationer än de låg-och medelängsliga, även om skillnaderna icke är lika uttalade som vid jämförelsen mellan de tre A-socialitetsgrupperna. Däremot erhöles inga signifikanta overallskillnader avseende "Negativ Papparelacion". Skillnaden mellan medel- och höggruppen är dock signifikant, med höggrupps-flickorna som har den mest negativa papparelacionen.

Tabell 61 . Signifikansprövning av skillnader i differens mamma-/papparelacion mellan de tre Ängslighetsgrupperna.

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 26/52	F-kolumn ängsl. grad df 2/52
Differens neg. mam- ma/neg. papparel.	3x27	L -0.99 M 0.27 H 0.52	0.81	1.09

Avseende faktorvariabeln "Föräldrberoende" erhålles icke signifikanta skillnader, men i motsats till förhållandet för högsocialitetsgruppen, som låg lägst i denna variabel, så ligger högängslighetsgruppen högst, dvs de uppger sig vara mer beroende än de två andra grupperna. Inga skillnader erhålles heller i differensmättet mellan M- och F-relation.

5. 10. 1. 3. Ängslighet/Asocialitet

Prövning av hypotes 4 (se sid. 119)

Tabell 62 . Signifikansprövning av skillnader i "Asocialitet" mellan de tre Ängslighetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 29/58	F-kolumn ängsl. grad df 2/58	t för parvisa gruppjmf. df = 58
Asocialitet	3x30	L 8.72	0.77	4.63 ^x	L-M 0.96
		M 9.41			L-H 2.99 ^{xx}
		H 10.87			M-H 2.03 ^x

Signifikanta skillnader erhålles mellan högängslighetsgruppen och de två andra grupperna, men av motsatt riktning än vad som antagits. Den högängsliga gruppen visar signifikant högre grad av asocial belastning än de två andra grupperna. Liksom vid prövningen av hypotes 2 måste vi även denna gång förkasta vår hypotes angående ett negativt samband mellan hög belastning i "Asocialitet" respektive "Ängslighet" mellan "utagerings"- och "neurotiseringstendenser".

5. 10. 1. 4. Ängslighet/Lärrar- och skolrelation

Tabell 63 . Signifikansprövning av skillnader i "Negativ Lärrar- och Skolrelation" mellan de tre Ängslighetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 29/58	F-kolumn ängsl. grad 2/58	t för parvisa gruppjmf. df = 58
Negativ lärrar- och skol- relation	3x30	L 13.25	0.81	6.99 ^{xx}	L-M 0.43
		M 13.64			L-H 3.43 ^{xx}
		H 16.33			M-H 3.00 ^x

Även i denna faktorskala är de högängsliga signifikant mer belastade än de låg- och medelängsliga.

5.10.1.5. Ängslighet/Kamratrelationer

Tabell 64 . Signifikansprövning av skillnader i "Negativa Kamratrelationer" mellan de tre Ängslighetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 29/58	F-kolumn ängsl. grad df 2/58	t för parvisa gruppjmf. df = 58
Negativa Kamrat- relationer	3x30	L 12.71	0.86	12.76 ^{xxx}	L-M 2.12 ^x
		M 15.15			L-H 5.03 ^{xxxx}
		H 18.50			M-H 2.91 ^{xxx}

Skillnaderna mellan de tre grupperna är starkt signifikanta. Den låg-ängsliga gruppen uppger signifikant bättre kamratrelationer än de två övriga grupperna, och de ligger också under medeltalet för totalmaterialet. Högängsliga uppger signifikant sämre kamratrelationer än de båda andra grupperna.

5.10.1.6. Ängslighet/Självacceptans

Tabell 65 . Prövning av skillnader i "Bristande självacceptans" mellan de tre Ängslighetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 29/58	F-kolumn ängsl. grad df 2/58	t för parvisa gruppjmf. df = 58
Bristande själv- acceptans	3x20	L 3.19	0.66	15.69 ^{xxx}	L-M 0.47
		M 3.88			L-H 5.48 ^{xxxx}
		H 5.37			M-H 3.75 ^{xxxx}

I denna faktorskala är höggruppen signifikant mer belastad än de övriga två grupperna. Lågängslighetsgruppen har något bättre självacceptans än medelgruppen, dock ej i signifikant grad.

5.10.1.7. Ängslighet/ Inåtvändhet

Tabell 66 .Signifikansprövning av skillnader i "Inåtvändhet" mellan de tre Ängslighetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 29/58	F-kolumn ängsl. grad df 2/58	t för parvisa gruppjmf. df = 58
Inåtvänd- het	3x30	L 2.29	1.16	27.60 ^{xxx}	L-M 4.96 ^{xxxx}
		M 3.52			L-H 7.27 ^{xxxx}
		H 4.10			M-H 2.22 ^x

Signifikanta skillnader erhålles för samtliga gruppjämförelser. Låggruppen är starkt signifikant mindre inåtvänd än de två andra grupperna, medan höggruppen dessutom är signifikant mer inåtvänd än medelgruppen.

5. 10. 1. 8. Ängslighet/Sexuell erfarenhet och Social säkerhet

Tabell 67 . Signifikansprövning av skillnader i "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet" mellan de tre Ängslighetsgrupperna

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 29/58	F-kolumn ängsl. grad df 2/58
Sexuell erfarenhet Social säkerhet	3x30	L -5.27 M -5.70 H -5.28	1.03	0.37

Inga signifikanta skillnader erhålles i denna faktorskala. Detta talar för att denna faktorskala i dessa grupper är klart skild till kvalitet från faktorskalan "Negativa Kamratrelationer" och faktorskalan "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet".

5. 10. 1. 9. Data från Normenkäten åk 8/70

De matchade grupperna har ej hållits samman då det med en sådan metod erhållna bortfallet ansågs för stort.

Tabell 68 . Profilgruppstillhörighet inom de tre Ängslighetsgrupperna ej sammanhållna triader).

	Profilgr.	L	M	H
VÄRDERINGSGARR	H	4	3	5
	L	17	15	11
	M	1	5	2
	LS	2	1	
	-	6	6	12
HANDLINGSSINT.	H	2	2	4
	HH			1
	L	17	12	10
	M	6	9	5
	NLM	1	3	1
	-	4	4	9

Påfallande är att så många som 12 respektive 9, dvs omkring en tredjedel av höggruppsflickorna, ej gått att normgrupps-gruppera. Profilgruppstillhörigheten hos resterande uppvisar endast små skillnader, men en tendens till fler låggruppsmönster (L och LS) i lågruppen och någon enstaka fler höggruppsprofil (H och HH) i höggruppen.

5. 10. 1. 10. Data från Yrkesenkäten

Antalet individer/grupp var i denna undersökning 23, dvs 8 elever var frånvarande vid insamlingen av yrkesenkäten. Högre värde innebär alltid högre utpräglingsgrad av den aktuella variabeln.

Tabell 69 . Linjeval och tänkbar tid för fortsatta studier efter 9:an i de tre Ängslighetsgrupperna

Fråga	Svarsalternativ	L	M	H	
Linjeval till 9:an	gymn. linje	9 g	7	14	7
	mellanteoretisk linje	9 h	8	4	8
		9 t	10	9	12
		9 m			
		9 s	1	4	2
	praktisk linje	9 pr			
		9 tp			
		9 ha	2		2
		9 ht	3		2
		ej svarat	1		
Tänkbar tid efter 9:an av fortsatta studier	ingen alls. jobba direkt	6	1	2	
	1 år	2	2	2	
	2-3 år	11	10	11	
	4-5 år	2	7	5	
	6 år eller mer	2	4	3	
	ej svarat				
	M	2.65	3.52	3.22	
s	1.23	0.99	1.00		

Av intresse är att både låg- och höggruppen valt gymnasielinje i hälften så många fall som medelgruppen. Låg- och höggruppens val är påfallande lika.

Medelgruppen är också den som anger längst tänkbar tid i skolan efter åk 9. Därefter kommer dock höggruppen, medan lågruppen är minst villig att satsa på fortsatta studier.

Tabell 70 . Bedömning av vissa faktorerers betydelse för val av ämnen till åk 9 i de tre Ängslighetsgrupperna (ju högre värde desto högre betydelse)

Faktor		L	M	H
Höga betyg	M	2.48	2.65	2.52
	s	1.12	0.65	0.67
Intresse	M	3.00	2.96	3.09
	s	1.13	0.88	0.60
Tilltrodd förm. att klara ämn.	M	2.91	3.26	3.09
	s	1.31	0.54	0.79
Föräldra- förslag	M	1.72	1.83	1.91
	s	0.90	0.78	1.04

Skillnaderna mellan de olika grupperna är i de flesta avseenden mycket små. Högggruppen ligger högst avseende den betydelse som föräldraförslag tillskrives. Låggruppen tillskriver genomgående samtliga bedömda faktorer mindre betydelse vid tillval av ämnen till åk 9 än högggruppen.

Detta stämmer väl överens med deras svaga intresse för fortsatta studier. De lågängsliga flickornas ringa utbildningsintresse synes dock ej bottna i dålig tilltro till egna möjligheter och resurser, dessa flickor bedömer både sin förmåga att komma in respektive att klara av fortsatta studier som relativt goda (se tabell 71, sid. 109). Högggruppen däremot ligger lägre än de två andra grupperna i sina skattningar avseende sina möjligheter att komma in respektive klara av fack- och gymnasieskoleutbildning.

Tabell 71 . Bedömningar av möjligheter dels att komma in på, dels att klara av olika skolutbildningsformer

Skolutb. form	Möjlighet		L	M	H
Yrkesskola	att komma in	M	3.09	2.83	3.09
		s	1.12	1.50	0.95
	att klara av	M	3.00	3.00	2.91
		s	1.13	1.20	1.16
Fackskola	att komma in	M	2.26	2.70	2.17
		s	1.25	1.26	1.47
	att klara av	M	2.65	2.61	2.35
		s	0.78	1.12	1.43
Gymnasieskola	att komma in	M	1.74	2.09	1.65
		s	1.05	1.16	1.23
	att klara av	M	1.78	2.00	1.61
		s	1.00	1.17	1.20

Tabell 72 . Signifikansprövning av skillnader mellan de tre Ängslighetsgrupperna avseende 3 frågor angående aktuell skol Anpassning.

Fråga	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 22/44	F-kolumn ängsl. grad df 2/44	t för parvisa gruppjmf. df = 44
Skoltrivsel	3x23	L 3.48	1.15	6.37 ^{xx}	L-M 1.06
		M 3.83			L-H 2.36 ^x
		H 2.70			M-H 3.42 ^{xxx}
Skolarbetsmeningsfullhet	3x32	L 4.09	0.76	0.84	
		M 4.09			
		H 3.73			
Gör Du Ditt bästa i skolan?	3x22	L 3.91	1.46	1.62	
		M 3.86			
		H 3.45			

Endast för frågan angående skolt rivsel erhålles här signifikanta skillnader mellan höggruppen och de två övriga grupperna. Höggruppen är som väntat den grupp som trivs sämst i skolan. Höggruppen ligger lägst avseende "Skolarbetets meningsfullhet" samt "Gör du ditt bästa i skolan?" Åter kan observeras låggruppsflickornas positiva inställning till skolan, de tycker t ex i lika hög grad som medelgruppen att skolarbetet är meningsfullt och de är den grupp som ligger högst på frågan "Gör du ditt bästa i skolan?"

5.10.2. Elevernas tidigare anpassning, data från åk 6/68

5.10.2.1. Data från föräldraenkäten

Här redovisas endast items för sådana frågor som ansetts av speciellt intresse. Några få sedvanliga t-test har utförts, i övrigt redovisas den deskriptiva statistiken, dvs medeltal och spridning. Data föreligger för 23 triader, 5 flickor ur utgångsgruppen återfanns inte i åk 6, och 2 av de övrigas föräldrar har inte besvarat enkäten.

A. Angående familjens socioekonomiska förhållanden

Samtliga flickor i lågängslighetsgruppen bor tillsammans med två föräldrar, medan i medel- och höggruppen två bor med ensamstående mödrar enligt uppgift från föräldraenkäten 6/68. En genomgång av samtliga flickors frågeformulär ger vid handen att bland dem som uppgivit att de bor hos två föräldrar förekommer flera fall där den ena föräldraparten är en styvförälder (se sid. 167).

Liksom högsocialitetsgruppen har högängslighetsgruppen något sämre socio-ekonomiska förhållanden än sina två jämförelsegrupper (tabell 73), mindre bostäder och lägre sammanlagd inkomst. I högängslighetsgruppen förvärvsarbetar mödrarna i något högre grad. I asocialitetsgruppen kunde detta i viss mån tillskrivas fler ensamstående mödrar än i jämförelsegrupperna, ett förhållande som ej gäller i ängslighetsgrupperna. Vidare har de fler bostadsbyten bakom sig, ett resultat som också erhöles vid extremgruppsundersökningen av faktorn Psykosomatisk Reaktion i åk 8/68.

Tabell 73 . Vissa socioekonomiska förhållanden i de tre Ängslighets-
grupperna

Fråga	Svarsalternativ	L	M	H
Antal bostads- byten under elevens upp- växttid	0 ggr	5	5	3
	1 gång	10	8	9
	2 ggr	6	7	5
	3 ggr	1	2	
	4 ggr	1	1	3
	5 ggr			3
	ej svarat			1
	M	2.26	2.39	2.91
s	1.01	1.07	1.69	
Bostadens storlek	1 rum + kök	1		1
	2 r + k	1	3	9
	3 r + k	8	8	5
	4 r + k	4	4	4
	5 r + k	7	2	3
	6 r + k el. större	2	5	1
	ej svarat		1	
	M	3.91	3.91	3.09
s	1.28	1.16	1.31	
Moderns förvärvsar- bete	Heltid	2	2	5
	Deltid	9	6	8
	Vid enstaka tillfäl.	1	4	2
	Nej	11	11	8
	ej svarat			
	M	2.91	3.04	2.57
s	1.12	1.06	1.19	
Familjens sammanlagda inkomst	Mindre än 10.000 kr			
	10.000 - 15.000	1		1
	15.000 - 20.000	1	3	3
	20.000 - 30.000	7	8	9
	30.000 - 40.000	4	3	5
	40.000 - 50.000	7	5	2
	Mer än 50.000	3	4	2
	ej svarat			1
M	5.04	4.96	4.46	
s	1.33	1.36	1.17	

B. Angående vissa hemförhållanden

Tabell 74 . Antal kvällar som föräldrarna tillbringar utanför hemmet, grad av läxläsningshjälp respektive grad som eleven får hjälpa till i hemmet i de tre Ängslighetsgrupperna (ju högre värde desto fler eller mer).

Fråga \ Ängslighetsgrupp		L	M	H
Antal kvällar/vecka som F tillbringar utanför hemmet	M	2.05	2.05	2.27
	s	1.40	0.95	1.36
Hur ofta hjälper F eleven med läxorna?	M	1.81	2.65	2.89
	s	0.74	0.57	1.30
Antal kvällar/vecka som M tillbringar utanför hemmet	M	1.90	1.95	1.83
	s	0.97	1.07	1.35
Hur ofta hjälper M eleven med läxorna?	M	2.65	2.96	2.96
	s	1.23	0.98	1.24
Hur mycket brukar eleven hjälpa till hemma?	M	3.35	3.09	2.83
	s	0.93	0.90	1.19

Skillnaderna mellan våra tre Ängslighetsgrupper är små på samtliga dessa frågor. Av intresse är att deras fäder hjälper dem mer än fäderna i jämförelsegrupperna med läxorna trots att de snarast förefaller mer engagerade i verksamheter utanför hemmet än de två andra gruppernas fäder, medan mönstret ser omvänt ut i förhållande till mödrarna. Likaså är högängslighetsgruppen den som får hjälpa till minst i hemmet. Skillnaderna är dock så små att de knappt tillåter några psykologiska spekulationer.

C. Föräldrarnas Uppfostringsproblem

I samtliga studerade problemområden, utom kamratförhållanden, uppger höggruppens föräldrar att de tycker sig ha större bekymmer (tab. 75) än jämförelsegruppernas föräldrar. Trenden är alltså att höggruppens föräldrar i åk 6 hade mer bekymmer med sina barn än jämförelsegrupperna. Huruvida orsaken till bekymren i huvudsak ligger i döttrarnas beteende eller om här speglas strängare uppfostringsattityder hos höggruppens föräldrar kan vi inte uttala oss om.

Tabell 75 . Föräldrarnas uppfostringsproblem i de tre Ängslighets-
grupperna

Uppfostrings- område	Ängslighets- grupp	L	M	H
		M	1.35	1.17
Fickpengar	s	0.49	0.39	0.67
TV-tittande	M	1.18	1.43	1.82
	s	0.50	0.66	0.93
Läxläsning	M	1.24	1.17	1.59
	s	0.51	0.39	0.93
Kvällsinnetid	M	1.14	1.00	1.35
	s	0.37	0.00	0.65
Kamratförhållanden	M	1.29	1.35	1.30
	s	0.76	0.88	0.47
Lydnad	M	1.24	1.43	1.74
	s	0.52	0.59	0.96
Läggtid	M	1.43	1.61	1.96
	s	0.72	0.66	0.93

D. Angående föräldrarnas attityder till dotterns utbildningssituation

Tabell 76 . Föräldrarnas attityd till dotterns kommande yrkesutbild-
ning respektive uppfattning om dotterns attityder och önske-
mål avseende utbildning (tillval) i de tre Ängslighetsgrup-
perna.

Svarsalt.	Fråga	Vilken linje skulle Ni helst vilja att Er dotter valde i grundskolan?			Vilken linje tror Ni Er dotter helst själv skulle välja?			Vilket skulle Ni helst vilja att Er dotter valde efter grundskolan?			Vilken utb. tror Ni passar Er dotter bäst?			Vilket tror Ni lönar sig bäst i dagens läge?		
		L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H
En praktisk utb. linje		7	3	6	10	5	10	8	2	7	9	4	10	4	2	4
En teoretisk utb. linje		16	20	16	13	18	12	15	21	15	11	19	12	16	17	16
Ej svar				1			1			1	3		1	3	4	3

Trenden är här att hög- och låggruppens föräldrar i högre grad än medelgruppens kan tänka sig en praktisk utbildningslinje för sina döttrar, helt i enlighet med samma trend när det gäller föräldrarnas skattningar av flickornas egna önskemål. Huvuddelen av föräldrarna vill dock att flickorna i alla tre grupperna väljer en teoretisk utbildningslinje. Den stora majoriteten föräldrar i samtliga grupper tror att detta lönar sig bättre i dagens läge.

5.10.2.2. Lärarskattningar

Tabell 77 . Signifikansprövning av skillnader i Lärarskattningar åk 6 mellan de tre Ängslighetsgrupperna (ju högre värde desto högre belastning)

Variabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 23/46	F-kolumn ängsl. grad df 2/46	t för parvisa gruppjmf. df = 46
Aggressivitet	3x24	L 0.26 M -0.38 H 0.35	0.69	4.42 ^x	L-M 2.37 ^x L-H 0.33 M-H 2.70 ^{xxx}
Motorisk oro	3x24	L 0.12 M -0.51 H 0.24	0.51	4.09 ^x	L-M 2.25 ^x L-H 0.43 M-H 2.79 ^{xxx}
Tillbakadragenhet	3x24	L 0.40 M 0.25 H 0.26	0.59	0.14	
Disharmoni	3x24	L 0.00 M -0.51 H 0.47	0.73	5.75 ^{xxx}	L-M 1.82 L-H 1.68 M-H 3.51 ^{xxx}
Distraction	3x24	L -0.10 M -0.51 H 0.32	0.71	4.60 ^x	L-M 1.52 L-H 1.56 M-H 3.08 ^{xx}
Skolleda	3x24	L 0.27 M -0.47 H 0.22	0.79	4.71 ^x	L-M 2.74 ^{xxx} L-H 0.18 M-H 2.56 ^{xx}
Spänning	3x24	L 0.04 M -0.07 H 0.17	1.27	0.42	

För fyra av de ingående variablerna erhöles ett något oväntat resultat, nämligen att både låg- och höggruppen skiljer sig signifikant från medelgruppen. Däremot erhålles ingen skillnad mellan dessa två grupper. Detta förhållande gäller variablerna Aggressivitet, Motorisk oro samt Disharmoni och Skolleda. I dessa är alltså hög- och låggruppen signifikant mer belastade än medelgruppen. Dessa fyra variabler var också de i vilken den hög-sociala gruppen var signifikant mer belastad än den låg- respektive den medel-sociala. Det är möjligt att dessa fyra variabler kan uppfattas som ett syndrom, "bråkig i skolan", som förekommer vid alla typer av anpassnings-svårigheter hos flickor på mellanstadiet.

Den variabel som skiljer hög- och låggruppen åt är Disharmoni, i vilken höggruppen är mer belastad än låg- och medelgruppen, dock signifikanta enbart över den sistnämnda.

Av intresse är att inga signifikanta skillnader erhålles avseende variabeln Tillbakadragenhet, där man förväntat att höggruppen skulle vara mest belastad.

Resultaten från Lärarskattningarna är komplicerade och svårtolkade, och kommer att diskuteras i kommentaren till denna del (se sid. 171), bl a i samband med försök till psykologisk "identifiering" av låggruppen. *ob*

5. 10. 2. 3. Själv- och kamratskattning

Tabell 78 . Signifikansprövning av skillnader i själv- och kamratskattningsvariabler i åk 6 mellan de tre Ängslighetsgrupperna (ju högre värde desto mer positiva skattningar)

Variabler	N	Medeltal	F-rad soc+skola	F-kolumn ängsl. grad	t för parvisa gruppjmf.
Självskattning	3x20	L 260. 95 M 287. 10 H 264. 90	df 19/38 0. 71	df 2/38 1. 34	
Klassrum eget kön	3x24	L 283. 33 M 312. 96 H 296. 42	df 23/46 0. 39	df 2/46 1. 93	
Motivation	3x24	L 290. 33 M 329. 37 H 279. 96	df 23/46 1. 09	df 2/46 3. 21 ^x	df=46 L-M 1. 88 L-H 0. 53 M-H 2. 41 ^x
Säkerhet	3x24	L 273. 75 M 312. 38 H 279. 58	df 23/46 1. 01	df 2/46 2. 06	

Liksom vid jämförelsen mellan de olika asocialitetsgrupperna är det här endast en variabel som uppvisar signifikanta skillnader mellan de tre ängslighetsgrupperna, nämligen "Motivation". De högängsliga bedöms av sina klasskamrater som signifikant mindre skolmotiverade än medelgruppen. Skillnaden mellan de låg- och medelängsliga tenderar även till signifikans i denna variabel. Den förstnämnda gruppen bedöms som mindre skolmotiverad.

5.10.2.4. Elevenkäten

Högängslighetsgruppen ligger högre i samtliga fem faktorsumvariabler i denna enkät, men skillnaderna är signifikanta endast avseende "Ängslan för skolarbetet", där i jämförelse både med låg- och medelgruppen, samt i "Ängslan att uppträda inför klassen", där endast skillnaden mellan låg- och höggruppen är signifikant.

Tabell 79 . Signifikansprövning av skillnader i Elevenkäten åk 6 mellan de tre Ängslighetsgrupperna (ju högre poäng desto sämre skolanpassning)

Faktorsumvariabel	N	Medeltal	F-rad soc+skola df 18/36	F-kolumn ängsl. grad df 2/36	t för parvisa gruppjmf. df = 36
Allmän skoltrivsel	3x19	L 19.11 M 19.16 H 22.89	0.89	2.75	
Kamratrelationer	3x19	L 16.79 M 16.11 H 18.05	1.98 ^x	0.93	
Ängslan för skolarbetet	3x19	L 8.42 M 9.05 H 11.84	0.81	5.00 ^x	L-M 0.55 L-H 2.98 ^{xx} M-H 2.38 ^x
Upplevd arbetsbelastning	3x19	L 23.58 M 23.32 H 28.42	0.71	2.26	
Ängslan att uppträda i klassen	3x19	L 7.63 M 8.47 H 10.95	0.17	4.29 ^x	L-M 0.71 L-H 2.82 ^{xx} M-H 1.26

5.11. KOMMENTAR TILL RESULTATEN AV JÄMFÖRELSEN MELLAN DE TRE ÄNGSLIGHETSGRUPPERNA

Först några ord om faktorskalan Ängslighets samband med socialgrupp-tillhörighet och intelligens. Genom matchningsförfarandet kan våra tre ängslighetsgrupper betraktas som likvärdiga avseende socialgruppstillhörighet. Däremot kan inte grupperna betraktas som helt likvärdiga avseende intelligensförhållanden. Även om inga signifikanta intelligensskillnader erhålles avseende totalpoäng på intelligenstestet, så ligger höggruppen lägre än både medel- och låggruppen. Av vikt är att komma ihåg att i höggruppen ingår fyra hjälpklassflickor mot endast en i var och en jämförelsegrupperna. Det är därför snarast förvånande att icke större intelligensskillnader erhållits. Samtliga sex hjälpklassprotokoll är nog genomgångna för kontroll av att flickorna synes ha förstått frågorna, och i endast ett fall bedömdes detta som något tveksamt. Vid sådana variabler som kan antagas påverkas av intelligensskillnader bör dock ihågkommas att högängslighetsgruppen är något sämre utrustad än jämförelsegrupperna.

Antagandet om mer negativa föräldrarelationer i höggruppen än i låg- och medelängslighetsgrupperna bekräftades avseende variablerna "Negativ mamma-" och "Negativ hemrelation". Inga signifikanta overallskillnader erhöles däremot avseende "Negativ papparelation". Vid parvisa gruppjämförelser i denna variabel, som trots detta gjordes, befanns höggruppen dock ha signifikant mer negativ papparelation än låggruppen.

Bilden kompliceras dock av det förhållandet att trots att endast en flicka i hela materialet saknar poäng i skalan "Negativ papparelation" (en höggruppsflicka) och en i skalan "Negativ mammarelation" (en medelgruppsflicka), så visar det sig vid en genomgång av varje höggruppsformulär att så många som sex flickor icke lever med sin biologiska pappa, och en ej med sin biologiska mamma. Denna senare är mycket negativ till styvmor, känner sig "behandlad som en utböling". Den flicka som är mest negativ till sin pappa har styvfar och hennes biologiska far sitter i fängelse. Ovannämnda sex flickor utövar dock ingen systematisk negativ påverkan; i denna grupp finns t ex två flickor med exceptionellt god relation till sina fäder.

Fyra flickor uppger mycket positiva mammarelationer; en hjälpklassflicka, en med lägst ängslighetsbelastning i hela gruppen, en med allvarlig magkatarr och en sexrädd, hämmad flicka. De tre sistnämnda uppger också mycket positiva papparelationer. Sammanlagt sju flickor uppger mer positiva papparelationer än totalgruppens medeltal.

Kompletterar man ovannämnda resultat med de svar som givits på de öppna frågorna i frågeformuläret, får man en något annorlunda bild av de högängsliga flickornas föräldrarelation än av de högasocialas. Endast tre flickor har icke alls besvarat de öppna frågorna varav en är den tidigare nämnda hjälpklassflickan.

Fastän de högängsliga uppger konflikter med föräldrarna, och då av samma slag som de högasociala, sammanfattande uttryckt i "bråk om allt", så vill samtidigt många av dem gärna likna sina mödrar som vuxna, vilket är ovanligt i högasocialitetsgruppen.

Ett flertal flickor uttrycker en stor portion beundran för sina mödrar; "hon klarar allt", "har charm och beslutsamhet", "hon är jämt snäll, tål allt och är väldigt tålmodig", "snäll, hjälpsam och tar hänsyn till barnen" osv. Flera flickor beskriver pappa som lugn, snäll och förstående. En flicka uppger spontant att pappa är den person som hon bryr sig allra mest om just nu. Några klagar dock över att han aldrig säger emot mamma, två över att han dricker sprit och en över att han är "nervös". En del avslöjar i sin beskrivning över vad de grälar om något som nog kan rubriceras som relativt god kommunikation: "tider, pojkar och politik", "rökning, samlag och andra saker".

Jämför man de högängsliga och de högasociala finner man, att även om bägge grupperna har mer negativa föräldrarelationer än sina jämförelsegrupper, så förefaller de högängsliga inte lika kompakt avståndstagan-
de från föräldrarna som de högasociala. Snarare synes de förra ha en mer ambivalent relation till föräldrarna, dvs en relation med samtidigt både positiva och negativa inslag.

Ser vi på de högängsliga flickornas övriga relation så uppger de även mer negativa lärarrelationer än sina jämförelsegrupper, dock ej fullt så negativa som de högasociala. I motsats till dessa har de däremot signifikant sämre kamratrelationer än både låg- och medelgruppen. I höggruppen finns de fem flickor som har mest negativ kamratkontakt av samtliga undersökta.

Vår andra hypotes, nämligen att sambandet mellan högängslighet och asocialitet är negativt, bekräftades icke. Tvärtom är de högängsliga signifikant mer asocialt belastade än låg- och medelgruppen. Detta resultat är i samklang med resultatet avseende faktorn Ängslighet vid jämförelsen mellan de tre Asocialitetsgrupperna, där högsocialitetsgruppen, mot antagande, var högst belastad.

Däremot skiljer sig de tre Ängslighetsgrupperna inte åt avseende sexuell erfarenhet och social säkerhet. Sju höggruppsflickor uppger att de haft samlag, men i den gruppen ingår också flera flickor som inte alls känner sig populära bland pojkar respektive aldrig haft statiskt sällskap. Några flickor uppger en stark sexualrädsla. En flicka skriver att hennes största problem är att hon "inte törs ha samlag", en annan skulle vilja vara någon annan "som har snyggare figur och inte var rädd för samlag". Det ofta desperata behovet av en pojkvän som kom till uttryck hos ett flertal högsociala flickor återfinns ej hos de högängsliga.

De variabler där skillnader mellan höggruppen och de två andra grupperna gör starkast utslag är "Bristande självacceptans" och "Inåtvändhet". Några flickor klagar över att de känner sig fula, någon skulle vilja ändra sig avseende "min rädsla för sex, min kropp, min feighet". Någon drömer om att likna "Brigitte Bardot, och ha många killar", åter en annan skulle vilja ändra sig väldigt mycket "på allt som andra säger är fel". Den erhållna skillnaden kan möjligen tolkas så att de högängsliga är känsliga för andras negativa värderingar av dem och har en viss tendens att vända aggressiva känslor mot den egna personen.

I höggruppen finns några flickor som ger uttryck för personlig upplevelse av nervositet och ångest; två flickor uppger att de har "nervösa problem". En flicka äter "sensival, hibernal och valium" och "går på cyk" (uttytt psykiatrisk klinik), en flicka har magkatarr, och en flicka uppger att hennes största problem är "att jag är så rädd för döden och har sådana hemska tankar". De drömmar som höggruppsflickorna kort beskriver synes ofta starkt ångestladdade. Så t ex uppger en flicka följande drömmar: 1) en blodröd kvävande yta, 2) jag och kamrater långt nere i underjorden. Vi går på en smal spång och några ramlar ner. Då hörs ett hånskratt. Vi är rädda för varandra. Jag kommer ensam fram efter en bottenlös rädsla". En annan flicka beskriver följande återkommande dröm: "min styvfar slår mig i huvudet med en stekpanna", en annan

"en man gör inbrott i vårt hus och skär i ögonen på mamma, jag bara skrattar (har styvmor), ytterligare en annan "att det är krig och jag är i koncentrationsläger och svälter ihjäl".

Av ovannämnda skillnader synes särskilt de högängsliga flickornas sämre kamratkontakt vara av stort intresse. I detta avseende skiljer de sig från de högsociala. Utifrån våra antaganden föreligger icke några möjligheter att belysa dynamiken bakom denna olikhet, men man lockas till subjektiva spekulationer. Är flickorna i så hög grad bundna i sitt ambivalenta förhållande till föräldrarna att där inte finns kraft och initiativ till att vända sig till kamratvärlden? Eller överför de sina negativa eventuellt också ambivalenta föräldrarelationer till sina kamratrelationer? Eller präglas deras kamratrelationer i hög grad av den bristande självacceptans och därmed osäkerhet på sig själv och på andra som följer i spåren på sådan? Det vore i detta sammanhang av stort intresse att undersöka i vilken mån de av dessa flickor uppgivna negativa kamratrelationerna motsvaras av reella sådana. I åk 6/68 erhålles inga signifikanta skillnader mellan de tre Ängslighetsgrupperna avseende de kvinnliga klasskamraternas skattningar av dem.

När det gäller Ängslighetsgruppernas framtidsorientering kan påvisas endast små skillnader mellan grupperna. Hög- och låggruppen skiljer sig från medelgruppen; dessa båda grupper väljer i högre grad icke-gymnasial utbildning efter åk 9, liksom de tror att de har mindre chans både att komma in på och att klara av en sådan utbildning.

Hur skilde sig våra tre Ängslighetsgrupper i åk 6? Även här är bilden relativt svårtolkad.

Lärarna bedömer de högängsliga som relativt dåligt anpassade till skolan; de är mer aggressiva, mer motoriskt oroliga, mer skolleda och mer distraherbara än medelgruppen. Låggruppen bedöms också mer belastad än medelgruppen i dessa variabler. Däremot bedöms höggruppen som mer disharmoniska än båda jämförelsegrupperna. Åter får vi intrycket att låggruppen är en allmänt "skolbråkig" grupp men på ett mer "friskt" sätt än höggruppen.

I kontrast till högsocialitetsgruppen upplever högängslighetsgruppens flickor själva problem i åk 6; de uppger sig mer ängsliga för skolarbetet än jämförelsegrupperna och är mer ängsliga att uppträda i klassen än de lågängsliga. Av sina klasskamrater skattas de också som mindre motiverade för skolarbetet än de två jämförelsegrupperna.

Ser vi på hemförhållandena så tycks högängslighetsgruppen liksom hög-socialitetsgruppen komma från något sämre socio-ekonomiska förhållanden: lägre sammanlagd inkomst, större del mödrar som heltidsarbetar samt något mindre bostäder och fler bostadsbyten.

Höggruppens föräldrar är de som i jämförelse med de två andra gruppernas föräldrar uttrycker å ena sidan mest bekymmer med sina barn, å andra sidan finns en svag tendens till en mer beskyddande hållning mot dem. Så t ex hjälper papporna i denna grupp sina barn mer med läxorna än de andra gruppernas fäder, samtidigt som de högängsliga flickorna hjälper till mindre i hemmet än flickorna i de två andra grupperna. Rör vi oss här med en grupp föräldrar som i motsats till hög-socialitetsgruppens föräldrar, vars engagemang i barnen vi något ifrågasatte, snarare har en tendens till att eventuellt både kräva för mycket av respektive överbeskydda sina barn? Tyvärr räcker inte vårt dataunderlag till något mer än att väcka en fråga, vars spekulativa karakter måste hållas i minnet.

Av intresse är att vår lågängslighetsgrupp uppvisar en mångtydig bild. I åk 8/70 är låggruppen mindre belastad avseende samtliga faktorskalor på Symptombelastningsformuläret utom en, "Sexuell erfarenhet och Social säkerhet", där skillnaderna dock är helt negligerbara. Samtidigt uppger de lågängsliga låg grad av intresse för skolan, samtidigt som de tycker de gör sitt bästa. Utifrån dessa uppgifter ligger det nära till hands att uppfatta denna grupp som relativt välfungerande, framför allt med positiva kontaktförhållanden, även om skolengagemanget är ganska svagt.

Ser man på deras anpassning i åk 6/68 modifieras denna bild dock betydligt. Endast på de formulär där de bedömt sig själva ligger de bättre eller lika bra avseende anpassning som medel- och högängslighetsgruppen. Deras lärare i åk 6 bedömer dem som bara något mindre aggressiva än de högängsliga och de hög-sociala, men samtidigt anses de nästan lika tillbakadragna som de låg-sociala och nästan lika skolleda som de hög-sociala (se bilaga IX). På Själv- och Kamratskattning ligger lågängslighetsgruppen sämst i nästan alla avseenden; de har lägst självskattning, är minst valda och har lägst säkerhet och har nästan lika låg skolmotivation som högängslighetsgruppen.

Man måste här fråga sig i vilken grad lågängslighetsgruppens egna uppgifter kan betraktas som tillfredsställande tillförlitliga. Speglar de i

huvudsak ett responseset av avvärijande, problemförnekande karaktär? En subjektiv genomgång av varje enskilt frågeformulär i denna grupp ger vid handen att drygt två tredjedelar av flickorna i denna grupp gör ett sant lågängsligt intryck; de flesta av dem framstår som relativt okomplicerade med positiv inställning till omvärlden, en del kanske litet barnsliga. Rent gissningsvis kan man undra om en del av dem dröjer kvar i förpubertetens mer stabila personlighetsstruktur. Enstaka av dessa flickor ådagalägger en mer pojkkaktig attityd: "vill vara äldre för att få köra moped", "yngre för att få vara med och spela fotboll". En av dessa flickor ingår i högsocialitetsgruppen, och några uppger rätt mycket av sprit och sex, har alltså vissa tendenser till utagering.

Den resterande tredjedelen flickor är svårbedömd. Några lämnar inte heller någon ytterligare information i de öppna frågorna. Mycket grovt tycks man dock kunna dela dessa 10 flickor i två grupper. Några få flickor gör ett hämmat intryck med en allmänt problemavvärijande hållning. Dessa flickor har gemensamt att de tillbringa alla eller nästan alla kvällar i hemmet, oberoende av hurdana föräldrarelationer de uppger, samt att de aldrig varit kära. Ett exempel är en flicka som bor ensam med fadern, då modern är död. Hennes öppna tilläggsvar är formulerade i allmänna, undvikande fraser; som exempel på konflikter med föräldrarna "vi tar hänsyn till varandra", angående om föräldrarna blir besvikna "när man gjort något man inte borde". Flera av dessa flickor uppger att de snattat från kamrater eller från mamma. Resterande flickor visar däremot en helt individuell profil. Där är t ex en flicka som samtidigt med en låg belastning i ängslighet uppger att hon väldigt ofta känner sig rädd utan orsak "för att dra på mig uppmärksamhet", att hon känner sig blyg och osäker och att hon önskar sig "självsäkerhet och framåtanda".

Sammanfattningsvis synes relativt olika individuella mönster ligga bakom låg belastning i ängslighetsfaktorn, främst då dels en "sann" låg ängslighet, dels något av en allmän hämning. Det senare mönstret är dock mycket mer ovanligt än det förstnämnda.

Även lågasocialitetsgruppen gjorde ett mer hämmat intryck än medelgruppen, och var i ett flertal variabler sämre anpassad än medelgruppen. Det förefaller alltså som om det gamla ordspråket "för mycket och för lite skämmer allt" har sin giltighet även avseende våra urvalsvariabler, dvs den bästa anpassningen finner man hos individer som är medelbelastade i den aktuella variabeln, därefter kommer de lågbelastade och sist de högbelastade.

5. 12. JÄMFÖRELSE MELLAN HÖGASOCIALITETS- OCH HÖGÄNGSLIGHETSGRUPPEN

De två högbelastningsgrupperna uppvisar större likheter än vad som antagits (se sid. 34 ff). Tydligt är att asocialitet och ängslighet inte kan betraktas som alternativa symptombilder. Två flickor ingår också i båda grupperna. Den grova uppdelningen i "neurotisering" respektive "utagering" som motsatsställda reaktionssätt håller alltså inte. Det är möjligt att en mer definitiv symptomstruktur endera inte konsolideras förrän i vuxenålder, alternativt att sådana mer konstanta reaktionstendenser upplöses under tonåren, trots att de kan ha funnits i latentåldern och eventuellt återkommer senare i livet. I den psykodynamiska tonårlitteraturen finns visst stöd för detta tänkesätt. : t ex (1958) beskriver en flux psykopatologi, dvs en instabil, snabbt skiftande symptombild som typisk under tonåren.

Trots ovannämnda överlappning mellan de två symptombilderna karakteriseras grupperna som helheter av delvis olika symptommönster.

Så t ex gör högängslighetsgruppen vid en genomgång av de enskilda frågeformulären ett mer heterogent intryck avseende både sofistikationsgrad, mognad, verbaliseringsförmåga och symptommönster än de hög-asociala.

Båda grupperna uppger som helhet mer negativa föräldrarelationer än sina jämförelsegrupper. Emellertid präglas högsocialitetsgruppen av ett starkare och mer genomgående känslomässigt avståndstagande från föräldrarna, medan högängslighetsgruppen ofta ger uttryck för positiva känslor till föräldrarna jämsides med de negativa. Även avseende lärar- och skolrelationer är högsocialitetsgruppen mer negativ än högängslighetsgruppen.

Högsocialitetsgruppen kännetecknas därutöver av höggradig sexuell erfarenhet och social säkerhet. Högängslighetsgruppen däremot präglas av bristande självacceptans, inåtvändhet och viktigast, negativa kamratrelationer. I dessa avseenden kan man med viss rätt beteckna hög-socialitetsgruppen som "utagerande", medan högängslighetsgruppen däremot uppvisar ett neurotiseringsmönster.

Redan i åk 6 förefaller de högängsliga totalt sett sämre anpassade än högасocialitetsgruppen (se bilaga VII - IX). Av lärarna skattas de högängsliga då som genomsnittligt något mer belastade än de högасociala. Högängslighetsgruppen är också mer belastad än högасocialitetsgruppen när deras klasskamrater bedömer deras anpassning. De har lägre skolmotivation och lägre säkerhet samt lägre självskattning än högасocialitetsgruppen. Dessutom skattas de något lägre av klasskamrater av samma kön, dvs är något mindre populära än de högасociala. Av speciellt intresse är att de högängsliga är den enda grupp som skiljer sig från de övriga avseende subjektiv otillfredsställelse; de trivs något sämre i skolan, är något mer ängsliga för skolarbetet och upplever sig något mer arbetsbelastade.

De högängsligas situation är alltså redan i åk 6 alarmerande, både ur deras egen och lärarnas bedömning.

Vissa tendenser till skillnader i det psykologiska klimatet mellan föräldrar och barn i de två grupperna frestar till spekulationer. De högасocialas föräldrar uppger t ex få bekymmer och föga aktivt deltagande i barnens skolarbete, de högängsliga mer bekymmer och något mer läxläsningshjälp. Om detta speglar verkliga förhållanden kan man fråga sig om de högасocialas föräldrar är mindre engagerade i sina barn än de högängsligas föräldrar och/eller om de högängsligas föräldrar är ängsliga själva, mer stränga och/eller överbeskyddande? Återigen räcker våra resultat endast att väcka frågor för vidare studium.

Sammanfattningsvis synes det av vikt att skolan och även samhället uppmärksammar de högängsliga tonåringarna i samma grad som de högасociala, särskilt med tanke på att dessa synes ha högre grad av subjektivt lidande och färre positiva funktionsområden än de högасociala.

DEL 6. DISKUSSION OCH SAMMANFATTNING

I detta avsnitt kommer undersökningens huvudresultat att summeras. Det kräver emellertid först en diskussion av datas tillförlitlighet.

6.1. DATAS TILLFÖRLITLIGHET

6.1.1. Reliabilitetsaspekter

Det är svårt att få ett tolkbart reliabilitetsmått på ett enkätformulär med personligt och "känsligt" innehåll. Vid sedvanlig retest av ett slumpmässigt utvalt sampel får man räkna med en påverkan från första testtillfället vars effekt är svårbedömd. I denna undersökning kan påverkan vid omtestning tänkas i båda riktningar. Å ena sidan kan flickorna "lägga locket på" om de upplever att de har avslöjat för mycket vid första testtillfället, å den andra kan de bli sensitiverade, dvs det första testtillfället ökar deras öppenhet och medvetenhetsgrad. Troligt är dessutom att en retest inte skulle upplevas som meningsfull av flickorna, vilket skulle ge annorlunda motivation än vid första testtillfället. Test/retest bedömdes därför som icke lämpligt i denna undersökning.

Vissa möjligheter föreligger att göra vissa reliabilitetsuppskattningar men dessa bedömes som svårgenomförbara och tolkningsmässigt osäkra. Så t ex föreligger i faktoranalysen ett kommunalitetmått som kan betraktas som ett minimimått på itemets reliabilitet. För varje faktor-skala skulle man också kunna beräkna ett internal-consistencymått, men förfaringssättet är tveksamt då detta också skulle ge ett minimivärde av reliabiliteten eftersom faktorerna täcker många aspekter av den underliggande variabeln. Faktorstrukturens kliniska relevans talar dock för att viss tillförlitlighet föreligger i data. Slutligen skulle man kunna utnyttja de parallella data som föreligger från åk 9, men igen kompliceras tolkningen av de naturliga förändringar över tiden man måste förutsätta för de flesta av de undersökta beteendena. Istället har valts att diskutera eventuella felkällor och deras effekter.

6.1.2. Response sets

Sedan 40-talet har man uppmärksammat att den erhållna slutpoängen på ett test är det sammansatta resultatet av testets sakinnehåll och fp:s "typiska svarsstil", kallad response set (bl a Cronbach, 1964,

Edwards, 1953). Personlighetsinventorier, frågeformulär och attitydformulär anses särskilt påverkbara av response sets. Två typer av response sets har särskilt beaktats, nämligen dels "acquiescence", dvs individens tendens att instämma, dels "social desirability", dvs individens tendens att ge socialt önskvärda svar i bägge fallen, oberoende av om de svaren är "sanna" för honom eller ej. Motsatt tendens, "social undesirability", dvs att ge socialt icke accepterade svar kan naturligtvis också förekomma. Även andra typer av response sets föreligger såsom tendens att hålla sig till mittkategorier, att betona snabbhet framför riktighet osv.

Storleken av sådana effekter av response sets har i en del fall, så t ex för MMPI, kunnat beräknas med hjälp av statistiska analyser och man har i en del fall också kunnat korrigera för dem. Vid användandet av ett nykonstruerat frågeformulär som i denna undersökning är detta dock inte möjligt.

I den höstterminen 1969 genomförda normundersökningen (Henricson, 1971) gjordes ett försök att få en uppfattning av grad av social desirability-effekter genom att tre s k "lie-frågor" av MMPI-typ sprängts in i formuläret. På den första av dessa "Talar du alltid sanning?" har endast 9.5% av flickorna svarat "Ja, alltid". Däremot har ingen besvarat frågan "Har du någonsin varit arg på någon människa?" nekande. Slutligen menade 6% att de "aldrig brutit mot någon regel". Henricsons sammanfattande intryck är att "eleverna ej i någon större utsträckning tycks ha försökt att försköna sina svar".

I både normenkäten och symptombelastningsenkäten ingick frågor avseende i vilken grad eleverna besvarat frågorna ärligt. 79% av flickorna uppgav att de besvarat normenkäten helt ärligt, 20% ganska ärligt och ingen procent att de inte besvarat frågorna ärligt. I symptombelastningsformuläret fick flickorna uppge hur många frågor de tyckte var svåra att besvara ärligt (se sid. 52). 6% har svarat alla eller nästan alla. 3% tyckte frågorna var svåra att besvara "för att jag inte vill svara på sådana här frågor", 7% för att frågorna var svåra. 8% har angivit negativa känslor i samband med besvarandet av frågeformuläret. Det finns alltså en liten grupp som själva uppgivit att deras data kan vara otillförlitliga.

Angående tendenser till ensidiga ytterlighetsval har en kontroll gjorts. Ingen flicka uppvisar ett genomgående val av ytterlighetspositioner i denna undersökning.

6.1.3. Response set och "symptom"

Response set har uppfattats som baserat på ett centralt personlighets-syndrom av Couch och Kenistone (1960). Dessa författare har också funnit en samvariation mellan "response styles" och personlighetsfaktorer. De har visat att "ja-sägare", dvs individer med hög samtyckes-tendens skiljer sig från "nej-sägare", dvs personer med låg sådan, avseende ett flertal personlighetsdrag. "Ja-sägare" kännetecknas av dålig kontroll, ångest, impulsivitet och aggressivitet, medan "nej-sägare" kännetecknas av jagstyrka, stabilitet, impuls kontroll, ansvar och tolerans. Författarna har gjort en preliminär formulering av personlighetsstruktur hos "ja"- respektive "nej-sägare" som sedan validerades mot kliniska studier. Enligt dessa tycks "ja-säga-res" problematik röra sig kring inadekvat kontroll och "nej-säga-res" kring inadekvat hämning.

I en undersökning av självdeklarerad symptombelastning måste man räkna med att mätningen av den aktuella undersökningens variabler systematiskt påverkas av response sets, då bägge emanerar från och ger uttryck för individens personlighet (bl a Kenistone, 1960, Shapiro, 1965). Individer med utlevelseproblematik kan förväntas "leva ut" även vid ifyllandet av frågeformuläret, medan hämmade individer kan förväntas vara "återhållsamma" även i sitt ifyllande. En undersökning (Mahrer, Mason, Kahn och Projansky, 1960) har visat skillnader i typ av symptom upplevda av "highcomplainers", dvs patienter med hög symptombelastning, jämfört med "low-complainers" i en psykiatrisk population. De förras symptom var mer självcentrerade, intrapersonella, de senares mer centrerade kring andra, interpersonella.

Man riskerar sålunda i denna undersökning att få en systematisk felkälla pga olika response sets, gissningsvis av typ för låg symptombelastning hos flickor med hämningssymptom och för hög hos flickor med utlevelsesymptom.

Effekterna av eventuell samvariation mellan responseset och symptom-bild på de i denna undersökning studerade sambanden kan endast ytligt diskuteras. Två problem kommer här att tas upp.

7. Det första gäller innebörden av låg symptombelastning. Mycket låg symptombelastning kan antagas vara av två olika slag: dels sådana som är "sant lågbelastade", dvs välanpassade flickor som verkligen har få problem och konflikter respektive konstruktiva lösningar

på dem de har, dels sådana som är "falskt lågbelastade", dvs sådana flickor som endera inte är villiga att vidgå eller medvetna om sina problem. Så kan t ex en mycket hämmad person av ovanstående grunder förväntas få en "falsk" lågbelastning. Dessa två typer går inte att särskilja enbart från frågeformulärdata, för såvitt det inte finns rikligt med tilläggsvar till de öppna frågorna. Att så skulle vara fallet förefaller icke särskilt troligt, såvida det i denna grupp finns många hämmade flickor vars hämning med all sannolikhet då också tar sig uttryck i sparsamma kommentarer. Vi berör här ett komplicerat men svårbelyst problemområde, inte bara i denna undersökning utan också för andra delprojekt inom Örebroprojektet. Det förefaller angeläget att i en separatstudie försöka belysa de lågbelastades dynamik.

Man frågar sig nu om samma uppdelning i en "sann" respektive en "falsk" grupp eventuellt borde göras också för de högt symptombelastade? Finns det individer som är villiga att uppge mer symptom än de verkligen har? Det är allmänt bekant att vissa individer, särskilt i denna ålder, är mycket måna om att göra sig intressanta och därför gärna överdriver. I vissa ungdomskretsar, t ex hippies, är det "inne" att ha "psykiska symptom". Vidare vet man (Shapiro, 1965) att vissa personlighetsstrukturer ger svarsstilar ("response style") med tendenser till överdrift (t ex hysteroida, utlevande, impulsagerande) som också kan antagas vara relaterat till val av vissa symptom. Risken att vissa individer systematiskt överdriver sin symptombelastning bedömes dock vara mindre än motsatsen, dvs att vissa individer genomgående väljer mindre "belastade" svarsalternativ.

Det andra gäller huruvida "lojaliteten mot föräldrarna" varierar förutom med olika personlighetstyper, också med olika utprägplingsgrader av negativ föräldrarelation. Är det t ex lättare för flickor med mycket negativa föräldrarelationer att "lämna ut" föräldrarna än för flickor med mindre extremt negativa föräldrarelationer? Den känslomässiga distansen kan ju tänkas vara större hos de förstnämnda flickorna. Är det också svårare för flickor med hämningsproblematik att inte vara lojala med föräldrarna, att våga släppa fram kritik mot föräldrarna? Vi kan endast peka på detta problemområde och hoppas att även detta område blir föremål för en separatstudie.

Utifrån ovanstående resonemang kring sambanden mellan response set och symptombild och utifrån antaganden om troliga effekter av "föräld-

ralojaliteten" så ligger det nära till hands att anta att den vanligaste effekten av dessa på våra mått blir en "töjning" av våra skalor. Dvs de som uppgivit låg symptombelastning och/eller de som uppgivit mycket positiva föräldrarelationer kan troligen ha oftare överdrivit än underskattat den positiva bild de givit, medan de som uppgivit hög symptombelastning och/eller mycket negativa föräldrarelationer snarare kan ha överdrivit än underskattat den negativa bilden.

6.1.4. Validitetsaspekter

Inga validitetsproblem kommer att tas upp inom ramen för denna undersökning. Orsaken härtill är att belysandet av dessa problem har betraktats som ämne för en specialstudie. En grov planering av en sådan studie har följande utseende:

A. Intern validering, dvs medelst data från samma undersökningstillfälle.

Den information som finns i de intervjuer som gjordes med ca 30 slumpmässigt utvalda flickor kan utnyttjas för detta ändamål. Dessa intervjuer föreligger dels i formulär, dels på band. Någon detaljplanering av hur detta material kan utnyttjas för ovannämnda syfte har ännu inte skisserats.

B. Extern validering, dvs medelst data utanför den aktuella undersökningen. Dessa är av två slag:

a. Medelst data från andra undersökningar inom Örebroprojektet. Normenkäten (Henricson, 1971) innehåller några frågor som i hög grad liknar frågor som ingår i symptombelastningsformuläret. Främst gäller detta föräldrarelation och förekomst av asociala beteenden. Sandstedt (1971) har i en undersökning av olikheter avseende symptombelastning mellan två av normgrupperna, nämligen låg- (L) och medelgruppen (M) funnit god överensstämmelse mellan de två jämförbara uppsättningarna av data, nämligen föräldrarelationer respektive asocialt beteende. Även de i denna undersöknings intensivstudie erhållna skillnaderna i normprofilsfrekvenser mellan de olika grupperna som studerades talar för en samstämmighet i resultaten från de två enkäterna.

- b. Medelst data utanför Örebroprojektet. Data angående vilka flickor ur vår undersökningsgrupp som varit aktuella vid samhällets ungdomsvårdande organ under de 2 senaste åren har insamlats, dvs i detta fall från stadens barnavårdsnämnd, dess barn- och ungdomspsykiatriska verksamhet samt från dess skolelevvård. För varje aktuell flicka har ett i princip likalydande formulär fyllts i av de tre vårdorganen. Detta formulär tar upp flickans aktuella och tidigare problem, väsentliga förhållanden i hemsituationen samt en beskrivning av flickans aktuella "symptombild".

Denna information skulle kunna användas dels för att ge oss en bild av överensstämmelsen mellan den "symptombild" som andra observerar hos flickan respektive den hon själv uppger, dels för att ge en uppfattning av vilka flickor i ett normalmaterial som kommer till de ungdomsvårdande organen.

6.2. UNDERSÖKNINGENS HUVUDRESULTAT

I den mångfald av enskilda resultat som erhållits i denna undersökning har nedanstående 6 uppfattats som undersökningens huvudresultat. Detta urval är dock med nödvändighet subjektivt, präglat av undersökarens personliga intressen, tidigare erfarenheter och kunskapsinriktning. Punkterna följer undersökningens disposition och presenteras alltså inte i ordning efter tillskriven betydelse.

1. Att mellan var fjärde och femte flicka i den aktuella undersökningsgruppen uppger sig ha samlagsdebuterat (22%) samt drygt varannan (55%) att hon har varit berusad minst en gång under åk 8 (fram t o m april månad).
2. Att den uppgivna graden av s k trots mot vuxna är relativt låg. Endast ca 16% av flickorna skulle kunna botecknas som utpräglade "trotsare", dvs de uppger att de ganska ofta eller väldigt ofta har lust att trotsa föräldrarna, och 9% att de verkligen gör så. Motsvarande procenttal avseende trots mot lärare är ännu mindre: drygt 2% känner sig trotsiga mot och ca 10% säger emot alla eller nästan alla sina lärare.
3. Att symptomförekomst har ett positivt samband med negativa mamma- respektive papparelationer. Ett undantag föreligger dock; negativ papparelation uppvisar inte något klart positivt samband med negativa kamratrelationer. Inget samband synes heller ej föreligga mellan negativa föräldrarelationer och beteenden avseende sexuell erfarenhet och social säkerhet, en grupp beteenden som i denna undersökning i övrigt ej betraktats som "symptom".
4. Att det psykodynamiska antagandet att negativa föräldrarelationer i tonåren kan betraktas som en "normal", ålderstypisk reaktion kräver ytterligare exploration. Den modell för symptomförekomst under tonåren som skisserades, i vilken antogs att negativa föräldrarelationer kan, men inte nödvändigtvis behöver leda till symptomförekomst, befanns svårprövad i sin nuvarande formulering. De två betingelser som måste föreligga för att modellen skall kunna ha giltighet, nämligen för det första att symptombelastade flickor har mer negativa föräldrarelationer än icke symptombelastade

och för det andra att bland flickor med negativa föräldrarelationer finns sådana som kan betecknas som symptomfria, befanns uppfyllda i denna undersökning. Emellertid kan dessa resultat inte tolkas som en bekräftelse på att modellen äger sin giltighet, dels pga att alternativa förklaringar till de erhållna resultaten inte kan uteslutas, dels pga att vissa metodologiska problem inte kunnat lösas helt tillfredsställande.

5. Att antagandet att asocialt beteende respektive ängslighet utgör två varandra uteslutande reaktionsmönster inte kunde bekräftas.
6. Att de höggradigt ängsliga flickorna förefaller ha en allmänt svårare situation än de extremt asociala.

6. 3. DISKUSSION AV UNDERSÖKNINGENS HUVUDRESULTAT

Syftet med denna diskussion är att försöka att sätta in de erhållna resultaten, sammanställda med resultaten från övriga delprojekt inom Örebroprojektet, i ett större sammanhang. Därmed följer att diskussionen har en spekulativ karaktär.

Bland de mer slående intryck man får av resultaten från denna och liknande undersökningar är att dagens tonåring, även då den yngre, i relativt snabb takt beteendemässigt närmar sig vuxenvärlden. Den förut relativt skarpa gränsdragningen mellan sk tonårsbeteenden respektive vuxenbeteenden, som präglat det västerländska samhället förefaller börja luckras upp. Särskilt markant är i detta avseende alkoholbruk och sexualvanor, beteenden som idag i hög grad förekommer även i den yngre tonårsgruppen.

Det vuxna sexualbeteendet, dvs samlag, synes ha krupit ner markant i åldrarna. Från att för mindre än för ett decennium sedan ha varit klart avvikande i betydelsen infrekvent i de tidiga tonåren kännetecknar det nu nästan ca en fjärdedel av åldersgruppens flickor. Huruvida dessa resultat speglar verkliga förändringar i tonåringarnas sexualvanor eller endast är effekter av förändringen i benägenhet att tillstå sådana är dock en öppen fråga. Ökningen kan troligen i huvudsak tillskrivas dels den öppnare och friare sexualmoral som predikats under 60-talet, dels tillkomsten av nya preventivtekniker. Mot denna bakgrund förefaller 3:e lagparagrafen i brottsbalkens 6:e kapitel, som stadgar att "könsligt umgänge med barn under 15 år är otukt", att vara en föråldrad paragraf i behov av revision.

Ett annat resultat av samma karaktär är den likhet mellan pojkars och flickors attityder och handlingsintentioner till respektive av dem uppgiven förekomst av ovannämnda beteenden. Tonårsflickorna förefaller vara något mer tillåtande och aktiva än pojkarna avseende samlag och något mindre avseende alkoholbruk, men skillnaderna mellan pojkar och flickor är förvånande små i dessa avseenden. (Marnell, 1972).

Av intresse i detta sammanhang är att tonåringarna också tillskriver sina föräldrar övervägande tillåtande attityder till samlag mellan tonåringar. Däremot ej i samma mån så till alkoholbruk. De beteenden som tonåringen upplever att föräldrarna tar mest avstånd till är emellertid haschmissbruk och snatteri.

Det tycks ha funnits en tendens hos vuxenvärlden att schablonmässigt betrakta sexuellt beteende och alkoholbruk hos ungdomar som uttryck för trots. Emellertid kan de lika väl betraktas som en härmning av vuxenvärldens beteenden, ett sätt att identifiera sig med denna. Tidigare i denna undersökning har också diskuterats huruvida samlagsdebuten för de unga tonårsflickorna kan ha en rituell innebörd, dvs en symbolisk handling genom vilken tonårsflickan erhåller "vuxen"-status. Med tanke på att tonåringarna tycks uppleva föräldrarna som relativt litet fördömande mot ovannämnda beteende kan man ifrågasätta i vilken grad de har karaktär av trots mot föräldranormer. Om ungdomen idag skulle välja ett beteende för att uttrycka sitt trots, dvs sitt nonchalerande av vuxenvärldens önskemål och regler till förmån för egna sådana, vore haschrökning respektive snatteri säkert mer lämpliga instrument; dessa är beteenden som inte sanktioneras av vuxenvärlden och som dessutom i mycket ringa grad förekommer i denna.

Resultaten från denna undersökning och liknande inom Örebroprojektet väcker överhuvud skepsis mot föreställningen om ett generellt "tonårstrots". Är denna föreställning kanske i hög grad en myt, som överlevt från ett mer auktoritärt samhälle med mer strikta uppfostringsnormer? Våra möjligheter att belysa denna frågeställning begränsas av att våra mycket ytliga mått på "trots" endast innefattar av flickorna medgivet aktivt och öppet "trots". Olika former av passivt trots, t ex "underlåtenhetssynder", liksom sådan "trotsighet" som flickorna är omedvetna om respektive icke villiga att medge är helt försummade i vårt "trotsbegrepp".

Enligt många adolescensteoretiker är tonårstrotsets yttre manifestationer, dvs de som vi möjligen har kommit åt, endast ytliga pseudouppgörelser som döljer en djupare inre frigörelsekamp, som till största delen sker på ett omedvetet plan. Denna frigörelse anses som i grunden en frigörelse från de inre bilderna av barndomens mäktiga föräldragestalter, omhändertagande och allvetande, men också straffande och förbjudande.

Den förändring i dessa yttre manifestationer som vi tycker oss skymta, är den uttryck för att frigörelseproblematiken under tonåren mattats? Eller står vi snarare inför en förändring i frigörelseprocessens utformning?

Frigörelseprocessen, som sedan industrialismens genombrott **ansetts** vara specifik för tonårstiden och vars syfte är utveckling från känslomässigt beroende till känslomässigt oberoende, från underordnad ställning till jämlik, från ansvarslöshet för egna handlingar till ansvar, kan i någon form nog betraktas som en epigenetiskt given princip i all mänsklig utveckling. Den form den tar sig respektive när i livscykeln den är som mest central, påverkas däremot naturligtvis av omgivande bio-psyko-sociala faktorer, t ex av **förändringar i samhällets attityder till livscykeln** utformning. Ungdomskulturen har ju också ansetts som **särskilt känslig** för strömningar i tiden, det är ofta ungdomen som går i fronten för **förändringar av sociala värderingar och beteendemönster**.

Från kulturanthropologiskt håll har framhållits att individens utvecklingsprocess utformas olika beroende på bland annat grad av kontinuitet/diskontinuitet i individens roll i samhället (bl a Benedikt, 1950, 1954). Enligt Benedikt har det västerländska samhället kännetecknats av hög grad av diskontinuitet i rollförväntningar. Särskilt gäller detta för tonåringen som under en kort tidsperiod förväntas gå från förbjuden till förväntad sexualitet, från ekonomiskt och socialt beroende till försörjningsplikt för sig själv och kanske andra, egen rösträtt osv.

Är vi på väg mot ett mer kontinuerligt samhälle? Vid ett ytligt betraktande finns det flera strömningar som talar härför; först och främst den allt öppnare och mer tillåtande sexualmoralen, de förändrade arbetsmarknadsförhållandena med viss arbetslöshet både bland ungdomar och vuxna, införandet av pryoverksamheten i skolorna som ett slags lärlingsskap, upprepade omskolning och vuxenutbildning samt föräldrollens förskjutning från fostrande auktoritet mot mer av kamratskap i en tid då många vuxna samtidigt med sina barn strävar mot självförverkligande.

Ett annat fenomen som delvis eventuellt kan uppfattas som ett uttryck för viss förändring i frigörelseprocessens utformning är de nu så aktuella politiska ungdomsgrupperna, som gör uppror mot det etablerade samhället. Är det tänkbart att ungdomens frigörelse idag mer riktar sig direkt mot samhället än mot de egna föräldrarna och att frigörelseprocessen kommer att vara aktuell under olika perioder i livscykeln snarare än ett specifikt tonårsfenomen?

Av intresse i detta sammanhang är den av Mead i hennes bok "Kultur och engagemang - en studie av generationsklyftan" (1970) framförda uppfatt-

ningen att utvecklingen över hela världen nu är på väg in i en ny kulturfas, kännetecknad av att dess vuxen- och ungdomsgeneration är formade av i grunden olika världsuppfattning och livserfarenheter pga de radikala förändringar av livssituationen som följt den snabbt ökade världsmedvetenheten och de tekniska "framstegen". "Det finns inga äldre som vet och förstår det som de ungdomar som vuxit upp under de senaste tjugo åren vet och förstår om den värld de föddes till".

Enligt Mead måste med nödvändighet detta förståelsemässiga främlingskap mellan dagens tonåringar - födda efter andra världskriget - och deras föräldrar - födda före andra världskriget, leda till förändrade mönster för inlärande av den sociala rollen. De tidigare kulturmönstren, dvs det "postfigurativa" där barn lärde sig av och genom de vuxna, respektive det "cofigurativa", där barn lär sig av och genom sina jämnåriga, håller på att få ge vika för det "prefigurativa" dvs där det inte finns någon att lära av, utan där människor, oberoende av ålder och s k livserfarenhet, måste räkna med att kontinuerligt lära av varandra. Föräldragenerationens status håller sålunda troligen på att förändras och därmed utförningen av den s k frigörelseprocessen.

Mot denna bakgrund synes en något annorlunda syn på extremt negativa föräldrarelationer i denna ålder än den som för flera decennier sedan formulerades av de psykodynamiska adolescensteorierna som ganska naturlig.

I denna undersökning framstår också extremt negativa föräldrarelationer som vanligen relaterade till någon form av bristande anpassning. Detta vederlägger i viss mån ovanstående antagande att negativa föräldrarelationer under tonåren är ett åldersadekvat beteende. En väsentlig reservation inför ovanstående slutsats är att den i huvudsak bygger på data angående föräldrarelationens yttre manifestationer, dvs dess medvetna komponenter, medan ovannämnda teorier bygger sin teori också på antaganden om inre tillstånd som individen icke är medveten om. För att mer ingående penetrera frågeställningar kring ungdomens relation till sina föräldrar vore det av värde att komplettera våra data med mer projektiva sådana, samt att söka få fram mått även på kvalitativa aspekter av föräldrarelationen.

Ser vi så på resultaten från våra studier av sådana grupper av tonårsflickor som visar bristande anpassning enligt samhällets normer så talar

de resultat vi erhållit för att någon skarp åtskillnad mellan asocialt belastade unga tonårsflickor, dvs så kallat utagerande, och ängslighets- belastade, dvs så kallat neurotiska, inte låter sig göras då dessa sym- tombilder inte kan betraktas som ömsesidigt uteslutande. Detta resultat stämmer väl överens med klinisk erfarenhet.

Emellertid kan vi särskilja dessa grupper avseende både deras aktuella symptombild och deras tidigare anpassning. Ängslighet synes ingå i ett syndrom med bristande självacceptans och inåtvändhet, ofta dessutom tillsammans med negativa kamratrelationer. Asocialitetsbilden däremot kännetecknas av mer negativa vuxenrelationer än i ängslighetsgruppen, även om dennas vuxenrelationer också är mer negativa än totalmateria- lets. Dessutom uppvisar de asociala en benägenhet till högre grad av sexuell erfarenhet och aktivitet än icke-asocialt belastade flickor.

Utifrån ovannämnda resultat ligger det nära till hands att uppleva att de ängsliga tonårsflickorna har en svårare situation än de asociala, då de inte tycks ha samma möjligheter till kompensande kamratkontakter. De ängsliga flickorna upplever sig, troligen, som mer isolerade och mer "plågade" av sin situation än de asociala. Dessa känslor leder till ökad social osäkerhet och försämrade självkänsla, som i sin tur återigen ökar känslorna av ensamhet och oförståddhet. En ond cirkel kan således lätt uppstå.

Vilka resurser har skolan att nå dessa ängsliga flickor och eventuellt bryta ovannämnda onda cirkel? Utan tvivel påkallar de asociala ungdomarna mycket mer vuxenvärldens uppmärksamhet, vilket gör att de lättare kan få hjälp med sina problem. De ängsliga barnens kontaktskygghet däremot kanske snarare har en repellerande effekt på vuxenvärlden, och många lärare drar sig eventuellt därför för att söka nå en sådan ungdom. På så sätt ökas dessa ungdomars isolering ännu mer. En ökad medvetenhet om de ängsliga barnen och ungdomarnas situation **kan** kanske stimulera skolorna att satsa mer tid och intresse på denna grupp.

Avslutningsvis synes det viktigt att betona att våra möjligheter att förstå och därmed att kanske kunna hjälpa våra problemungdomar kräver kännedom om åldersfasens aktuella utformning, dvs hur den för dagen ser ut hos icke avvikande ungdomar. Då adolescensprocessen ovan antagits vara särskilt påverkbar av strömningar i tiden och därmed relativt lätt föränderlig i sina yttre manifestationer, synes det väsentligt med kontinuerliga studier, dels överskådliga sådana, dels sådana som fördjupat studerar vissa aspekter av tonårsutvecklingen, för att hålla vår bekantskap med denna åldersgrupp öppen och levande.

LITTERATURREFERENSER

BILAGOR

LITTERATURREFERENSER

- Achenbach, T The classifications of childrens psychiatric symptoms: a factoranalytic study. Psychol. Monograph No 615, Vol. 80, 7, 1966.
- Adams, J Adolescent Personal Problems as function of age and age Journ. of Genetic Psychol. 104, 1964
- Adebäck, B Sociala Relationer i skolan Örebroprojektet, Stockholm 1969, Stencil.
- Adelson, J and Douvan, E The adolescent experience. New York: Wiley, 1966.
- Ahnsjö, S Delinquency in girls and its prognosis, Lund, 1941.
- Aichhorn, A Some remarks on the psychic structure and social care of a certain type of female juvenile delinquents. The psychoanalytic Study of the Child, Vol 3/4, 1949.
- Andry, R. G. Delinquency and parental pathology, London: Methuen, 1960.
- Angelino, Dollin And Mech Trends in the "fears and worries" of school children as related to socio-economic status and age. Journ. of Genetic Psychol., 89, 1956.
- Barker, R. G. et al. Adjustment to physical handicap and illness: a survey of the social psychology of physique and disabilities. Bull. 55. New York: Social Science Research Council, 1953.
- Beckne, Lindroth och Rundberg Skolungdomens vanor. Rapport från enkätundersökning i Örebro grundskolor 1964. Stencil.
- Benedikt, R Patterns of culture, New York: Houghton Mifflin, 1934.
- " Continuities and discontinuities in cultural conditioning. In Readings in Child Development (Ed W Mattin and C. Standler), New York: Harcourt, Brace, 1954.
- Bettelheim, B Adolescence and the conflict of generations, Daedalus, Winter, 1962.
- Blos, P On adolescence: a psychoanalytic approach. New York: The Free Press, 1962. (Även publicerad i paperback, New York: The Free Press, 1966).

- Bookbinder, J. L** Simple conditioning versus the dynamic approach to symptom substitution; a reply to Yates. Psychol. Report, 1962, 10, 1.
- Boston, M. V** Some factors related to the expression of fear in a group of average and superior school children. Smith Coll. Stud. soc. Work, 10, 1939.
- Bowlby, J** Maternal care and mental health. Geneva, World health organisation: Monograph series, No 2, 1952.
- Brun-Gulbrandsen, S** Kjönsrolle och ungdomskriminalitet, Oslo: Universitets förlaget, 1958.
- Castaneda, Mc Candless and Palermo** The Childrens form of the manifest anxiety scale. Child development 27, 1956.
- Child, D** The essentials of factor analysis, London; Holt, Rinehart and Winston, 1970.
- Couch, A and Kenistone, K** Yeasayers and Naysayers. Journ of Abnormal and Social Psychol., 60, 2, 1960.
- Cronbach, L** Response set and test validity. Educ. and psychol. Measurement, 6, 1946.
- Davis, A** Socialization and adolescent personality. In Adolescence. Yearbook of the National Society of Education, 43, Part 1, 1944.
- Deutsch, H** The psychology of women. New York: Grune and Stratton, 1944-45.
- " Selected problems of adolescence. With special embasis on group formation. Monograph series of the Psycho-analytical Study of the Child, No 3, 1967.
- Edwards, A** The social desirability variable in personality assessment and research. New York: The Dryden Press, 1957.
- Eissler, K. R** Notes on problems of technique in the psychoanalytic treatment of adolescents: With some remark on perversion. Search light on delinquency. New York: International Press, 1949. (Även publicerad i The Psychoanalytic Study of the Child, Vol. 5, 1950).
- " Ego-psychological implications of the psychoanalytic treatment of delinquents. The Psychoanalytic Study of the Child, Vol. 13, 1958.

- Eliasson, R-M** Könsdifferenser i sexuellt beteende och attityder till sexualitet. Lund, 1971.
- Elmhorn, K** Faktisk brottslighet bland skolbarn. En enkätundersökning. S O U 1969:1. (Även publicerad i Scandinavian Studies in Criminology, Vol. 1, 1965).
- Erikson, E. H** Childhood and society. New York: W. W. Norton & Co, Inc., 1950.
- " The problem of ego indentity. Journ. Amer. Psychoanalytic Ass., 4, 1956.
- " Identity and the life cycle. Psychological Issues. Monograph Series, I, No 1. New York: International University Press, 1959.
- Fenichel, O** The psychoanalytic theory of neurosis. New York: Norton Company Inc., 1945.
- Fergusson, C. A** Statistical Analysis in Psychology and Education New York: Mc Graw - Hill, 1959.
- Frank, Harrison, Hellersberg, Machover and Steiner** Personality Development in adolescent girls. Monographs of the society for research in child development. Vol. 16, ser No 33, 1951.
- Freud, A** The ego and the mechanisms of defence. London: The psychoanalytic library, 1936.
- " Adolescence. The Psychoanalytic Study of the Child, Vol. 13, 1958.
- Friedenberg, E. Z** The image of the adolescent minority. In Issues in adolescent psychology (Ed. D. Rogers), New York: Appleton - Century - Crofts, 1969.
- Friedländer, K** Neurosis and home background: A preliminary Report. Th Psychoanalytic Study of the Child, Vol. 3/4, 1949.
- " The psychoanalytic approach to juvenile delinquency, London: Kegan, Paul, French, Trubuer and Co, Ltd., 1947.
- Frisk, M** Tonårsproblem. En studie av läroverksungdom. Helsingfors: Samfundet Folkhälsan, 1968.

- Gesell, A and Ames, L Youth; The years from ten to sixteen. New York: Harper, 1956.
- Glueck, E and Glueck, S Unraveling juvenile delinquency. Cambridge, Mass: Commonwealth Fund, 1950.
- Haglund, B Prövning av en modell för utveckling av icke konformt beteende. Örebroprojektet, Stockholm, 1971. Stencil.
- Harman, H. H Modern factoranalysis. Chicago Press: The University of Chicago Press, 1960.
- Haugsgjerd, S Nytt perspektiv på psykiatrien. Oslo: Pax forlag A/S, 1970.
- Havighurst, R and Taba, H Adolescent character and personality, New York: Wiley, 1949.
- Henriksson, M Tonåringars normer och normklimat, Örebroprojektet, Stockholm, 1971. Stencil.
- Hertzman-Ericson, M Svåra unga år. Stockholm: Natur och Kultur, 1967.
- Hewitt, L. E and Jenkins, R. L Fundamental patterns of adjustment - the dynamics of their origin a statistical analysis based on five hundred case records of children examined at the Michigan Child Guidance Institute. State of Illinois: Springfield Ill. , 1946.
- Håkansson, K Psykisk Sjukdom: Illusion och reliteter. XXVI. Uppsala Universitet, 1968. Stencil.
- Jacobsson, E Adolescent moods and the remodeling of psychic structure. The Psychoanalytic Study of the Child, Vol. 16, 1961.
- Jersild, Goldman and Loftus A comparative study of the worries of children in two school situations. Journ. Exp. Educ., No 9, 1941.
- Jonsson, G Undersökningar angående vanartiga barn och asocial ungdom. S O U 1944: 30 bilaga A.
- Jonsson, G and Kälvesten, A-L 222 Stockholmspojkar, Uppsala: Almqvist och Wicksell, 1964.
- Josselyn, I The psychoanalytic psychology of the adolescent. In readings in psychoanalytic psychology (Ed. Morton Levitt), New York: appleton-Century-Crofts, Inc. , 1959.

- Justiedepartementets klientelundersökning Progress report, Stockholm, 1965. Stencil.
- Kelley, T. L Comment on Wilson and Worcester's "note on factor-analysis". Psychometrika, 5, 1940.
- King, G Research with neuropsychiatric samples. Journ. Psychol. 38, 1954.
- Lampl-de-Groot, J Neurotics, delinquents, and ideal formation. New York: International Universities Press, Inc., 1965.
- Lewin, K Field theory and experiment in social psychology: Concepts and methods. Amer. Journ of sociology, 44 1939.
- Lawrence, T Appraisal of emotional health at the secondary school level. The Research Quarterly, 37, 2, 1966.
- Lindroth, H och Rundberg, B Skolungdomarks seualupplysning och seualvanor. En preliminär rapport. Örebro 1964. Stencil.
- Magnusson, Dunér och Beckne Planläggning. Örebroprojektets rapport nr I, Stockholm: 1965. Stencil.
- " " " Metoder och modeller. Örebroprojektet, rapport nr III. Stockholm: 1967. Stencil.
- " " " Datainsamling och Bakgrundsvariabler. Örebroprojektet, rapport nr IV. Stockholm: 1967. Stencil.
- " " " Undersökningsvariablerna. Örebroprojektets rapport nr V. Stockholm: 1967. Stencil,
- Magnusson, Dunér och Zetterblom Adjustment. A longitudinal study. Stockholm 1972. Manuskript.
- Mahrer, A The psychological problem inventory. Psychol. Reports, 20, 1967.
- Mahrer, Mason, Kahn and Projansky Highcomplainers vs lowcomplainers. Patterning of amount of selfreported symptomatology in psychiatric patients. Psychol. Reports, 19, 1966.
- Marcuse, F. L The nature of symptoms in minor behavior disorders. Journ. Abnormal and Social Psychol., 48, 1953.

- Marnell, M Tonåringar. En deskription av upplevelser och beteenden. Örebroprojektet, Stockholm, 1972. Manuskript.
- Masterson, J The psychiatric Significance of adolescent turmoil. American Journ. of Psychiatry, 124, 11, 1968.
- " The psychiatric dilemma of adolescence. Boston: Little, Brown and Company, 1967.
- Mead, M Kultur och engagemang. En studie av generationsklyftan. Stockholm: Rabén och Sjögren 1970.
- Nygren, A Social differentiering i skolan. En empirisk studie vid Örebro grundskolor. Örebroprojektet, Stockholm, 1970.
- Offer D Studies of normal adolescents. Adolescence, Vol. 1. No 4, 1966/67.
- Offer, D and Sabshin, M The psychiatrist and the normal adolescent. Arch. Genetic Psychol., 9, 1963.
- " " Normality. Theoretical and clinical concepts of Mental health. New York: Basic Books, Inc., Publishers, 1966.
- Olofsson, B Brottslighet bland skolbarn i Örebro. Örebroprojektet, Stockholm, 1967. Stencil.
- " Vad var det vi sa! Om kriminellt och komformt beteende bland skolpojkar. Stockholm: Utbildningsförlaget, 1971.
- Pollak, O Kvinnan som brottsling. Stockholm, Hugo Gebers Förlag, 1953.
- Pope, C Personal problems of high-school pupils. School and Society, 1943, 57.
- Rexfortd, E (Ed.) A developmental approach to problems of acting out. Monographs of the Journ. of Amer. Academy of child psyciatry, No 1, 1966.
- Rotter, J Social learning and clinical psychology. New York: Prentice-Hall, 1954.
- Rudstedt, L Faktorn psykosomatisk reaktion. En extremgruppsundersökning. Örebroprojektet, Stockholm, 1967. Stencil.
- Russo, S Clinical psychology as the treatment of symptoms. In ETC.... A rewiew of general semantics. Vol. 14, 2, 1965.

- Sandstedt, A-C Trots och anpassning hos tonårsflickor. Örebroprojektet, Stockholm, 1971. Stencil.
- Sarason, Davidson, Lighthall, Waite and Ruebush Anxiety in elementary school children. New York: Wiley, 1960.
- Sarason, Davidson, Lighthall and Waite A test anxiety scale for children. Child Development, 29, 1958.
- Schutz, R Patterns of personal problems in adolescent girls. Journ. Educ. Psych., 49, 1, 1958.
- Shapiro, D Neurotic styles. New York: Basic Books, Inc., Publishers, 1965.
- Sugar, M Normal Adolescent mourning. Amer. Journ. of Psychotherapy, 22, 2, 1968.
- Sullivan, H.S The interpersonal theory of psychiatry. New York: W.W. Norton, 1953.
- Stockholms Barnavårdsnämnds rapport Ärende nr 271/1962. PM angående specialredovisning ur barnstatistiken för år 1961 avseende unga flickor, som varit föremål för beslut av barnavårdsnämnden.
- Spivack, G and Spotts, J Adolescent symptomatology. Amer. Journ. of Mental Deficiency, 1963.
- Thornell, L and Markén, P Mellanölet - ett nytt ungdomsproblem. Stockholm: Sober, 1971.
- Tucker, L A method for synthesis of factoranalysis studies. Personnel Research Section Report, No. 984, Washington D. C.: Depart. of the Army, 1951.
- Vedeler, G.H The delinquent girl. Nordisk Psykologi, 5, 1965.
- " The young delinquent girl. Nordisk Psykologi, 7, 1965.
- Westrin, P.A WIT-III. Manual. Stockholm. Skandinaviska Testförlaget AB, 1967.
- White, R The abnormal personality. New York: The Ronald Press Company, 1964.
- Yates, A A comment on Bookbinders critique of symptoms and symptomsubstitution. Psychol. Report, 11, 1, 1962.

Zigler, E and Phillips, L Psychiatric diagnosis: a critique. Journ.
Abnormal and Social Psychol., 63, 1, 1963.

Zigler, E and Phillips, L Psychiatric diagnosis; and symptomatology.
Journ. Abnormal and Social Psychol., 63, 3, 1961.

Fråga nr.	Beteckning	Fråga nr.	Beteckning
<i>PSS</i> 1. ✓	Huvudvärk	<i>SJK</i> 31. ✓	Ändra på sig
2. ✓	Kamratförståelse	32.	Sexfunderingar
<i>AH</i> 3. ✓	Ledsenhet	33. ✓	Snatterier
4. ✓	Upplevd föräldrarepekt	34.	Från vem?
5. ✓	Aggressiv mot kamrater (alt. Arg på kamrater)	<i>PSS</i> 35. ✓	Nervös mage
6. ✓	Butikssnatterier	36. ✓	"Utanför" med kamrater
7.	"I vägen" i hemmet	<i>SJK</i> 37.	Dålig självkänsla
<i>PSS</i> 8.	Nagelbitning	38. ✓	Besviken på M
9. ✓	Läraryppskattning (alt. Upplevd läraryppskattning)	39.	Mensdebutering
<i>SJK</i> 10.	Vilja vara äldre	40.	Tidpunkt för mensdebut
<i>AH</i> 11.	Rädsla	41. ✓	Menssmärtor
12. ✓	Blyg med kamrater	<i>AH</i> 42.	Dagdrömmier
<i>PSS</i> 13.	Rastlöshet	43. ✓	Aggressiv mot F (alt. Arg på F)
14.	Identifiering med M	44. ✓	Upplevd lärarrättvisa
<i>AH</i> 15.	Rädsla förlora kontroll vid aggressivitet	<i>AH</i> 45. ✓	Suicidtankar (alt. Suicidfunderingar)
<i>SJK</i> 16. ✓	Nöjd med skolarbete	46.	Önskad grad av föräldrabeslut
<i>PSS</i> 17. ✓	Dålig aptit	<i>SJK</i> 47.	Pojkrollen bättre
18.	Förälskelse	48. ✓	Skolk
19. ✓	Lust att trotsa föräldrarna	49. ✓	Förståelse i M-relationen
<i>AH</i> 20. ✓	Kroppssoro	<i>PSS</i> 50. ✓	Insomningssvårigheter
21. ✓	Spritmissbruk	51.	Hasch
<i>AH</i> 22.	Läxläsningsoro	52.	Bästa vän
23. ✓	Känna sig trotsig mot lärare (alt. Trots mot lärare)	53.	Sexrädsla
24. ✓	Upplevd föräldraaggressivitet	<i>SJK</i> 54.	Nöjd med utseende
25.	Sexinformation	55. ✓	Önskar M vore annorlunda
<i>AH</i> 26.	Mardrömmar	<i>PSS</i> 56.	Allergiska besvär
27. ✓	Önskar F vore annorlunda	57. ✓	Upplevd föräldrabesvikelse
28. ✓	Lita på kamrater	<i>PSS</i> 58.	Spänd i nya situationer
29.	Antal kvällar hemma	59.	Tröttnar på kamrater
30. ✓	Intygسفörfalskning	<i>PSS</i> 60.	Skåpätande
		61.	Annan knark än hasch
		62.	På vilket sätt?
		<i>AH</i> 63.	Rädd att såra andra

Denna lista är uppgjord efter att de flesta bearbetningar redan var gjorda. En del variationer i beteckningar förekommer. Valet av beteckning styrdes vid den deskriptiva resultatredovisningen av önskemålet att få beteckningarna så nära frågornas formulering som möjligt, medan valet vid faktoranalyserna styrdes av önskemålet att få beteckningarna så korta som möjligt.

Fråga nr.	Beteckning	Fråga nr.	Beteckning
64. ✓	Upplevd kamraträttvisa (Alt. Kamraträttvisa)	<i>AH</i> 97. ✓	Sjukdomsoro
65.	Skolambition	98. ✓	Osams med kamrater
66.	Stadigt sällskap	99. ✓	Sexuellt mindre erfaren
<i>PSS</i> 67.	Slöhet	100.	Tillbringar helst fritiden med
68. ✓	Vandalism	<i>AH</i> 101. ✓	Skamkänslor
69.	Ensam eller i grupp?	102.	Rymning
70.	Föräldrabeende	<i>PSS</i> 103.	Stamning
<i>Sju/AH</i> 71.	Självanklagelser	104. ✓	Kamratmothåll
72. ✓	Upplevd läraruppskattning	105. <i>Sju</i>	Negativ värdering av konventionell feminin roll
<i>PSS</i> 73. ✓	Orolig sömn	106.	Slagit till någon
74. ✓	Svårt att få kamrater	107. <i>PSS</i>	Övervikt
75. ✓	Förståelse i F-relationen	108. ✓	Besviken på F
<i>Sju</i> 76.	Nöjd med sätt	109.	Trakasserier
<i>AH</i> 77.	Framtidsoro	110. ✓	Populär bland pojkar
<i>Sju</i> 78. ✓	Pojkrollspreferens	111. ✓	Lärarmothåll
79. ✓	Gräl med M	112. ✓	Rädd kamraterna skall tröttna
80.	Dominansbehov med kamrater	113. ✓	Föräldrakritik
81. ✓	Upplevd lärarförståelse	114.	Rättvis sådan?
82. ✓	Trots mot föräldrarna	115.	Kamratunderkastelse
83. ✓	Ledsen på kamrater	116.	"Driva på stan"
84.	Samlag	117.	Bry sig om föräldrarnas åsikt
85. ✓	Samlag första kvällen	118.	Aggressionshämning
<i>PSS</i> 86.	Koncentrationssvårigheter	119.	Sexuellt ^{mer} mindre erfaren
87. ✓	Aggressivitet mot M (alt. Arg på M)	<i>AH</i> 120.	Negativ livinställning
<i>Sju</i> 88. ✓	Lust att vara någon annan	121. <i>Sju</i>	Vilja vara yngre
<i>AH</i> 89. ✓	Ensamhet	122.	Behov tala med utomstående
90.	Identifiering med F		
91.	Rädsla förlora sexuell kontroll		
92.	Smita från betalning (alt. Smitning)		
93. ✓	Gräl med F		
<i>PSS</i> 94.	Tumsugning		
95. ✓	Upplevd kamratacceptans (alt. Kamratacceptans)		
96.	Säga emot lärare		

Instruktion:

Du kommer nu att få frågor att besvara. Till varje fråga finns flera svar att välja mellan. Meningen är att du skall välja det svar som bäst uttrycker hur du känner. Om du tittar på det här exemplet så förstår du säkert hur du ska bära dig åt.

Exempel:

Brukar du känna dig nervös
inför skrivningar?

aldrig eller nästan aldrig =

någon enstaka gång =

ibland =

ganska ofta =

väldigt ofta =

Du skall kryssa för den ruta som passar in på vad du själv tycker. Känner du dig aldrig nervös inför skrivningar sätter du alltså ett kryss i rutan vid "aldrig". Känner du dig nervös inför skrivningar någon enstaka gång, så sätter du ett kryss i rutan vid "någon enstaka gång" o.s.v. Därefter skall du fylla i ett tjockt streck i mellanrummet mellan de två små röda strecken precis mitt för den ruta du satt kryss i. Du skall alltså *både* sätta kryss i rutan och fylla i motstående mellanrum för varje fråga.

Är det något du inte förstår eller undrar över så räck upp handen!

Till sist några frågor om frågorna

1. Hur svåra tyckte du frågorna var att besvara?
omöjliga	☐
ganska svåra	☐
rätt så svåra	☐
rätt så lätta	☐
mycket lätta	☐

2. Varför var det svårt att besvara frågorna?
var inte svårt att besvara	☐
för att det var svårt att förstå dem	☐
handlade om alltför "personliga" saker	☐
handlade om sådant du inte tänkt på	☐
för att du inte vill svara på sådana frågor	☐

3. Hur kändes det att besvara frågorna?
kändes inget särskilt	☐
" oroande	☐
" trevligt	☐
" trist	☐
" obehagligt	☐

4. Hur många frågor tyckte du var svåra att besvara ärligt?
alla	☐
nästan alla	☐
en del	☐
någon enstaka	☐
ingen alls	☐

Vilka frågor var särskilt svåra att besvara ärligt?

.....

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

- Kopierad*
1. Hur ofta har du under detta läsår haft huvudvärk?
- aldrig
- ungefär 1 gång/termin
- ” 1 gång/månad
- ” 1 gång/vecka
- flera gånger/vecka
-
- Pol*
2. Hur bra förstår du och dina kamrater varandra?
- väldigt bra
- ganska bra
- mittemellan bra och dåligt
- ganska dåligt
- väldigt dåligt
-
- Dåligt*
3. Känner du dig ledsen och deppig utan att veta varför?
- väldigt ofta
- ganska ofta
- ibland
- någon enstaka gång
- sällan
-
- Pol*
4. Tycker du dina föräldrar lyssnar på vad du har att säga och bryr sig om vad du tycker?
- sällan
- någon enstaka gång
- ibland
- ganska ofta
- oftast
-
- Pol*
5. Hur ofta känner du dig arg och irriterad på dina kamrater?
- väldigt ofta
- ganska ofta
- ibland
- någon enstaka gång
- sällan
-
- Osä*
6. Har du tagit varor i varuhus, kiosk eller butik utan att betala?
- aldrig
- 1 gång
- 2 - 3 gånger
- 4 - 10 gånger
- mer än 10 gånger
-
- Pol*
7. Känner du dig i vägen eller till besvär hemma?
- aldrig eller nästan aldrig
- någon enstaka gång
- ibland
- ganska ofta
- väldigt ofta
-
- Psykotom*
8. Biter du på naglarna?
- väldigt ofta
- ganska ofta
- ibland
- någon enstaka gång
- aldrig eller nästan aldrig

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

9. Tycker du om dina lärare? alla eller nästan alla
de flesta
en del
knappast någon
ingen

Rel

10. Skulle du vilja vara äldre än du är?
Varför? någon enstaka gång
..... ibland
..... ganska ofta
..... väldigt ofta

Spänning

11. Händer det att du känner dig rädd utan att veta varför?
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta

frukt

Vilka tre saker eller händelser är du mest rädd för?

.....
.....
.....

12. Känner du dig blyg och osäker tillsammans med kamrater?
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta

Rel

13. Hur ofta är du rastlös och har svårt att vara still?
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
sällan

Reflexion

14. Hur mycket skulle du som vuxen vilja likna din mamma?
I vilka avseenden? inte alls
..... mycket lite
..... en del
..... ganska mycket
..... väldigt mycket

Rel

15. Är du rädd att du ska göra något riktigt dumt när du blir arg?
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
sällan

Differt

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

- Egal*
16. Är du nöjd med ditt skolarbete? oftast
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
nästan aldrig
-
17. Hur ofta har du dålig aptit? flera gånger /vecka
ungefär 1 gång/vecka
" 1 gång/månad
" 1 gång/termin
aldrig
-
18. Har du varit riktigt kär? aldrig
1 gång
flera gånger
-
19. Har du lust att göra tvärtemot vad dina föräldrar föreslår? väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
sällan
-
20. Oroar du dig för att det ska vara något fel på din kropp, att den inte fungerar som den ska? väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
sällan
-
21. Har du druckit så mycket öl, sprit eller vin att du känt dig berusad? mer än 10 gånger
4 - 10 gånger
2 - 3 gånger
1 gång
aldrig
-
22. Oroar du dig för att du inte skall hinna läsa dina läxor ordentligt? sällan
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta
-
23. Känner du dig trotsig mot dina lärare? mot alla
mot nästan alla
mot de flesta
mot en del
knappast någon enda

Do...

Ser

Hel

Hel...

Asa

Hel...

Del

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

24. Tror du dina föräldrar är arga eller irriterade på dig? *Del*
- sällan
- någon enstaka gång
- För vad? ibland
- ganska ofta
- väldigt ofta
-
25. Tycker du att du behöver veta mer i sexuella frågor? *En*
- inget mer alls
- knappast något mer
- en del mer
- ganska mycket mer
- väldigt mycket mer
-
26. Brukar du drömma mardrömmar? *Sjuddigt*
- nästan aldrig
- någon enstaka gång
- ibland
- ganska ofta
- väldigt ofta
- Beskriv kort någon återkommande dröm:
-
-
-
-
-
27. Önskar du att din pappa vore annorlunda? *Del*
- väldigt ofta
- ganska ofta
- ibland
- någon enstaka gång
- aldrig eller nästan aldrig
-
28. Litar du på dina kamrater? *Del*
- helt och hållet
- ganska bra
- rätt så bra
- ganska lite
- inte alls
-
29. Hur många kvällar i veckan tillbringar du vanligen hemma? *Cg 7/4*
- ingen
- 1 - 2
- 3 - 4
- 5 - 6
- alla
-
30. Har du förfalskat någon annans namnteckning för att få någon förmån, t.ex. skrivit sjukintyg eller liknande? *De*
- aldrig
- 1 gång
- 2 - 3 gånger
- 4 - 10 gånger
- mer än 10 gånger

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

31. Hur mycket skulle du vilja ändra på dig själv?
I vilket eller vilka avseenden?
.....
.....
32. Hur ofta funderar du på sexuella frågor?
33. Har du med flit tagit saker eller pengar som du visste tillhörde någon annan?
34. I så fall från vem och vad?
35. Hur ofta har du under detta läsår haft "nervös" mage (t.ex. magknip, magkramper, orolig mage, illamående, gaser, förstoppning eller diarré)?
36. Känner du dig "utanför" tillsammans med kamrater?
37. Hur ofta tycker du att du inget duger till?
38. Hur ofta känner du dig besviken på din mamma?
För vad?
.....
.....
- väldigt mycket
ganska mycket
en del
ganska lite
inte alls
- väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
sällan
- mer än 10 gånger
4 - 10 gånger
2 - 3 gånger
1 gång
aldrig
- aldrig tagit något
från mamma
från pappa
från syskon
från kamrat
från annan
- flera gånger /vecka
ungefär 1 gång / vecka
" 1 gång / månad
" 1 gång / termin
aldrig
- väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
sällan
- nästan aldrig
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta
- nästan aldrig
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta

Sjukt

20

1800

Ps, liksom

Pol

Sjukt

Pol

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

39. Har du fått mens? ja
nej
-
40. När fick du mens? har ej fått mens
före 10 års ålder
mellan 10 - 11 år
mellan 11 - 12 år
mellan 12 - 13 år
efter 13 år
-
41. Hur mycket smärtor har du i samband med mens? inga smärtor alls
ganska lite smärtor
en del
ganska mycket smärtor
väldigt mycket smärtor
har ej fått mens
-
42. Fantiserar och dagdrömmer du? väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
sällan
-
43. Hur ofta känner du dig arg eller irriterad på din pappa? väldigt ofta
ganska ofta
För vad? ibland
..... någon enstaka gång
..... sällan
-
44. Tycker du dina lärare är rättvisa mot dig? ingen
knappast någon
en del
de flesta
alla eller nästan alla
-
45. Har det hänt att du känt det som om du inte ville leva mer? aldrig
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta
-
46. Hur mycket vill du att dina föräldrar bestämmer för dig, t.ex. ifråga om kläder, make-up, fritidssysselsättningar, kamratval, sommar- och yrkesplaner o.s.v.? väldigt mycket
ganska mycket
en del
ganska lite
väldigt lite

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

47. *Starkt*
Händer det att du tycker pojkar har det bättre än flickor?
På vad sätt?
.....
.....
- väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
aldrig eller nästan aldrig
-
48. *Lite*
Har du under detta läsår varit borta från skolan utan lov (skolkat)?
- aldrig
1 gång
2 - 3 gånger
4 - 10 gånger
mer än 10 gånger
-
9. *Lite*
Hur bra tycker du att du och din mamma förstår varandra?
- väldigt bra
ganska bra
mittemellan bra och dåligt
ganska dåligt
mycket dåligt
-
50. *Psykoss*
Hur ofta har du under detta läsår haft svårt att somna?
- flera kvällar / vecka
ungefär 1 kväll / vecka
" 1 kväll / månad
" 1 kväll / termin
aldrig
-
51. *Lite*
Har du rökt hasch?
- aldrig
1 gång
2 - 3 gånger
4 - 10 gånger
mer än 10 gånger
-
52. *Lite*
Har du eller har du haft någon bästa vän?
- har aldrig haft och vill inte ha
har aldrig haft men vill ha
har haft tidigare, men har inte nu
har nu, men har inte haft tidigare
både haft tidigare och har nu
-
53. *Ja*
Tycker du sex verkar skrämmande och obehagligt?
- inte alls
bara lite grann
en del
ganska mycket
väldigt mycket
-
54. *Starkt*
Är du nöjd med ditt utseende?
- oftast
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
nästan aldrig

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

55. *Kul* Önskar du att din mamma vore annorlunda? *Ps, ja*
- väldigt ofta
- ganska ofta
- någon enstaka gång
- aldrig eller nästan aldrig
-
56. Har du allergiska besvär (t.ex. astma, hösnuva, exzem o.s.v.)? *Ps, ja*
- aldrig
- någon enstaka gång
- ibland
- ganska ofta
- väldigt ofta
-
57. Tror du dina föräldrar är besvikna på dig? *Ps, ja*
- För vad?
-
-
- ibland
- någon enstaka gång
- sällan
-
58. Känner du dig spänd och ängslig tillsammans med nya människor? *Ps, ja*
- väldigt ofta
- ganska ofta
- ibland
- någon enstaka gång
- sällan
-
59. *Kul* Brukar du fort tröttna på dina kamrater?
- väldigt ofta
- ganska ofta
- ibland
- någon enstaka gång
- sällan
-
60. *Ps, ja* Brukar du småäta mellan måltiderna ("skåpata")?
- sällan
- någon enstaka gång
- ibland
- ganska ofta
- väldigt ofta
-
61. *Ps, ja* Har du använt annan knark än hasch?
- mer än 10 gånger
- 4 - 10 gånger
- Vad för slags knark?
-
-
- aldrig
-
62. På vilket sätt?
- aldrig gjort det
- sniffat
- ätit ("knaprat")
- med spruta ("silat")
- rökt

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

63. Brukar du känna dig rädd att du ska säga saker som kan sår folk?
ibland
- väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
aldrig eller nästan aldrig
-
64. Tycker du dina kamrater är orättvisa mot dig?
ibland
- väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
sällan
-
65. Hur viktigt är det för dig att vara duktig i skolan?
- inte alls viktigt
inte särskilt viktigt
en del
ganska viktigt
väldigt viktigt
-
66. Har du eller har du haft stadigt sällskap med en pojke?
ibland
- har aldrig haft och vill inte ha
har aldrig haft men vill ha
har haft, men har inte nu
har nu, men har inte haft tidigare
har nu, och har haft tidigare
-
67. Känner du dig slö och olustig?
ibland
- sällan
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta
-
68. Har du med avsikt förstört eller varit med om att förstöra saker som ej tillhört dig (t.ex. fönsterrutor, motorfordon, telefonkiosker, bänkar, trädgårdar o.s.v.)?
ibland
- aldrig
1 gång
2 - 3 gånger
4 - 10 gånger
mer än 10 gånger
-
69. Har du själv förstört eller bara varit med om att förstöra? Vilken eller vilka slags saker?
ibland
- ingetdera
bara varit med
själv förstört
bäggedera
-
70. Hur ofta upplever du dina föräldrar som de människor som du just nu bryr dig allra mest om?
ibland
- sällan
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

71. Anklagar du dig själv för saker som du vet att du egentligen inte kan rå för?	väldigt ofta	☐
	ganska ofta	☐
	ibland	☐
	någon enstaka gång	☐
	aldrig eller nästan aldrig	☐
<i>Off + Självt</i>		
72. Tror du dina lärare tycker om dig?	ingen	☐
	knappast någon	☐
	en del	☐
	de flesta	☐
	alla eller nästan alla	☐
<i>Pol</i>		
73. Hur ofta har det hänt under detta läsår att du sovit oroligt och vaknat under natten?	aldrig	☐
	ungefär 1 natt/termin	☐
	” 1 natt/månad	☐
	” 1 natt/vecka	☐
	flera nätter /vecka	☐
<i>Pol</i>		
74. Brukar det vara svårt för dig att få kamrater?	sällan	☐
	någon enstaka gång	☐
	ibland	☐
	ganska ofta	☐
	väldigt ofta	☐
<i>Pol</i>		
75. Hur bra tycker du att du och din pappa förstår varandra?	väldigt bra	☐
	ganska bra	☐
	mittemellan bra och dåligt	☐
	ganska dåligt	☐
	väldigt dåligt	☐
<i>Pol</i>		
76. Är du nöjd med ditt sätt?	nästan aldrig	☐
	någon enstaka gång	☐
	ibland	☐
	ganska ofta	☐
	oftast	☐
<i>Självt</i>		
77. Oroar du dig för hur det ska gå för dig i framtiden?	väldigt ofta	☐
	ganska ofta	☐
	ibland	☐
	någon enstaka gång	☐
	aldrig eller nästan aldrig	☐
<i>Off + Självt</i>		
78. Händer det att du hellre skulle vilja vara pojke?	aldrig eller nästan aldrig	☐
	någon enstaka gång	☐
	ibland	☐
	ganska ofta	☐
	väldigt ofta	☐
<i>Självt</i>		

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

Pol

79. Grälar och bråkar du och din mamma med varandra?
Om vad?
.....
.....
- väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
nästan aldrig

Pol

80. Är det viktigt för dig att dina kamrater går med på att göra det du föreslår?
- väldigt viktigt
viktigt
rätt så viktigt
inte särskilt viktigt
inte viktigt alls

Pol

81. Tycker du dina lärare förstår dig?
- alla eller nästan alla
de flesta
en del
bara någon enda
ingen

Pol

82. Brukar du göra tvärtemot vad dina föräldrar vill?
- sällan
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta

Pol

83. Hur ofta blir du ledsen på dina kamrater?
- sällan
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta

Pol

84. Har du haft samlag?
- nej
1 gång
flera gånger

Pol

85. Om du haft samlag, har det hänt att du legat med någon första gången du träffat honom?
- har ej haft samlag
ja, flera gånger
ja, en gång
nej

Pol

86. Har du svårt att koncentrera dig?
- sällan
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

87. Hur ofta känner du dig arg eller irriterad på din mamma? För vad?
.....
.....
88. Händer det att du skulle vilja vara någon annan än just den du är? Vem och varför?
.....
.....
89. Känner du dig ensam?
90. Hur mycket skulle du som vuxen vilja likna din pappa? I vilka avseenden?
.....
.....
91. Är du rädd att du ska gå längre sexuellt än du själv egentligen vill?
92. Har du smitit från betalning (t.ex. på bio, kondis, tåg, buss eller annat)?
93. Grälar du och din pappa med varandra? Om vad?
.....
.....
94. Brukar du suga på tummen eller på andra fingrar?
- väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
sällan
- sällan
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta
- sällan
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta
- inte alls
mycket lite
en del
ganska mycket
väldigt mycket
- väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
aldrig eller nästan aldrig
- aldrig
1 gång
2 - 3 gånger
4 - 10 gånger
mer än 10 gånger
- väldigt ofta
ganska ofta
ibland
någon enstaka gång
nästan aldrig
- aldrig
någon enstaka gång
ibland
ganska ofta
väldigt ofta

Kom ihåg! Frågorna gäller bara tiden du gått i åk 8.

103. Hur ofta händer det att du stammar när du talar?	aldrig	☐
	någon enstaka gång	☐
	ibland	☐
	ganska ofta	☐
	väldigt ofta	☐
104. Tycker du att dina kamrater är "emot" dig?	aldrig eller nästan aldrig	☐
	någon enstaka gång	☐
	ibland	☐
	ganska ofta	☐
	väldigt ofta	☐
105. Ser du fram mot att föda och fostra egna barn?	väldigt mycket	☐
	ganska mycket	☐
	en del	☐
	bara lite grann	☐
	inte alls	☐
106. Har du slagit till någon? Vem då och varför?	aldrig eller nästan aldrig	☐
	någon enstaka gång	☐
	ibland	☐
	ganska ofta	☐
	väldigt ofta	☐
107. Väger du för mycket enligt din skolsköterska, din skolläkare eller annan läkares uttalande?	nej	☐
	ja, lite för mycket	☐
	ja, en del för mycket	☐
	ja, mycket för mycket	☐
	108. Hur ofta känner du dig besviken på din pappa? För vad?	sällan	☐
någon enstaka gång		☐
ibland		☐
ganska ofta		☐
väldigt ofta		☐
109. Har du varit med om att reta och plåga små barn eller gamla människor?	aldrig	☐
	1 gång	☐
	2 - 3 gånger	☐
	4 - 10 gånger	☐
	över 10 gånger	☐
110. Känner du dig populär bland pojkar?	inte alls	☐
	mycket lite	☐
	en del	☐
	ganska mycket	☐
	väldigt mycket	☐

FAKTORANALYS PÅ TOTALMATERIALET^{x)}
(N = 520)

Bilaga II

Faktor I	Faktor II	Faktor III	Faktor IV	Faktor V	Faktor VI
Orolig sömn 0.60	Populär bl. pojk. -0.59	Förståelse i M-rel. 0.78	Uppl. lär. uppskattn. 0.65	Önskan F vore 0.83	Lita på kamr. 0.68
Insomn. svårigh. 0.57	Stadigt sällskap 0.59	Önskan M vore 0.78	Lärarrättvisa 0.56	annorlunda	Kamratmothåll 0.62
Dålig aptit 0.46	Sex. mer erfaren 0.53	annorlunda	Läraruppskattn. 0.54	Aggr. mot F 0.83	Ledsen på kamr. 0.59
Framtidsoro 0.43	Samlag 0.44	Aggr. mot M 0.78	Lärarmothåll 0.52	Besv. på F 0.82	Kamr. orättvisa 0.59
Nervös mage 0.42	Svårt att få kamr. -0.43	Besviknen på M 0.66	Uppl. lär. förståelse 0.50	Förståelse i 0.78	Kamr. förståelse 0.58
Läxläs. oro 0.39	Sex. mindre erf. 0.41	Gräl med M 0.66	Nöjd med skolarb. 0.50	F-rel.	Osams med kamr. 0.54
Rädd att såra andra 0.38	Blyg med kamr. -0.38	Uppl. fldr. aggr. 0.58	Trots mot lärare 0.48	Gräl med F 0.70	Utänför med kamr. 0.53
Mardrömmar 0.37	Sexrädsla -0.35	Uppl. fldr. kritik 0.53	Skolambition 0.42	Ident. m. F 0.54	Arg på kamrater 0.50
Självanklagelser 0.37	(Spritmissbruk 0.44)	Ident. med M 0.52	Nöjd med utseende 0.42		Tröttnar på kamr. 0.49
Kroppsoro 0.36		Trots mot fldr. 0.51	Säga emot lärare 0.36		Uppl. kamr. accept. 0.53
		Uppl. fldr. beav. 0.51	Nöjd med sätt 0.36		Ensamhet 0.42
		Uppl. fldr. resp. 0.49			
		Lust trotsa fldr. -0.48			
		Fldr. beroende -0.39			
		I vägen i hemmet 0.36			
Faktor VII	Faktor IX	Ingen F-laddning över 0.35			
Butikssnatteri 0.62	Pojkrollsprof. 0.58	Huvudvärk	Mens	Slöhet	Kamratunderkastelse
Intygسفالفالkn. 0.55	Pojkrollen bättre 0.52	Nagelbitning	Antal kvällar hemma	Koncentrationssvårigh.	Driva på stan
Vandalism 0.53	Lust vara ngn 0.46	<u>Vilja vara äldre</u>	Suicidtankar	Tumsugning	Bry sig om fldr. åsikt
Skolk 0.52	annan	Rädsla	Önskad grad fldr. beslut	Sjukdomsoro	Aggr. hämningar
Snatterier 0.49	Ändra på sig 0.39	Sexinformation	Bästa vän	Skamkänslor	Vilja vara yngre
Spritmissbruk 0.47		Rastlöshet	Allergiska besvär	Stamning	Negativ livsinställning
Annan knark än hasch 0.47	Faktor X	Rädsla förlora kontroll vid aggr.	Spänd i nya situationer	Förv. på konv. fem. roll	Behov tala m. utomstående
Hasch 0.46	Ledsenhet	Förälskelse	Skåpätande	Slagit till någon	Rädd kamr. skall tröttna
Smitning 0.42	Dagdrömmar	<u>Dålig självkänsla</u>	Dominansbehov m. kamr.	Övervikt	
Rymning 0.37	Sex. funderingar		Rädsla förlora sex. kontr.	Trakasserier	
Faktor VIII	Fler F-laddn. över 0.35				
(Fldr. beroende 0.37)	Spritmissbruk				
(Säga emot lärare -0.35)	Fldr. beroende				
	Svårt att få kamrater				
	Säga emot lärare				

x) Inom parentes markeras sådana item som har en laddning över 0.35 i den aktuella faktorn, men som har högre laddning i någon annan faktor.

UDDA
(N = 260)

Bilaga III

Faktor I	Faktor II	Faktor III	Faktor IV	Faktor V	Faktor VI
Insomn. svårigh. 0.59 Orolig sömn 0.57 Nervös mage 0.44 Dålig aptit 0.44 Rastlöshet 0.44 Kroppssoro 0.40 Aggr. hämn. 0.39 Läsläs. oro 0.36 Framtidsoro 0.36	Annan knark än 0.66 hasch Intygسفالفskn. 0.65 Hasch 0.64 Rymning 0.57 Butikssnatterier 0.57 Smitning 0.52 Vandalism 0.50 Skolk 0.49 Snatterier 0.45 Spritmissbruk 0.39	Pop. bl. pojkar 0.60 Svårt att få kamr. 0.55 Stadigt sällskap 0.47 Sex. mer erfaren -0.46 Nöjd med utseende 0.41 Blyg med kamr. 0.41 Ensamhet 0.38 Rädsla förlora -0.37 sex. kontroll (Utanför med kamr. 0.40) (Uppl. kamratacc. 0.39)	Aggr. mot F 0.83 Önskan F vore 0.82 annorlunda Besviken på F 0.82 Förståelse i F-rel. 0.78 Gräl med F 0.69 Ident. med F 0.55	Förståelse i M-rel. 0.76 Aggr. mot M 0.73 Önskan M vore 0.73 annorlunda Besviken på M 0.68 Uppl. fldr. aggr. 0.63 Uppl. fldr. kritik 0.62 Gräl med M 0.61 Trots mot fldr. 0.55 Lust trotsa fldr. 0.52 Uppl. fldr. respekt. 0.50 Ident. med M 0.49 Uppl. fldr. besvik. 0.49 I vägen i hemmet 0.49 Fldr. beroende -0.47	Uppl. lärarförståel. 0.66 Uppl. läraruppskatt. 0.67 Lärrättvisa 0.62 Läraruppskattn. 0.57 Nöjd m. skolarbete 0.54 Trots mot lärare 0.53 Uppl. lärarmothåll 0.53 Skolambition 0.47 Säga emot lärare 0.43 (Nöjd med utseende 0.37)
Faktor VIII	Faktor X	Ingen F-laddning över 0.35			
Pojkrollspref. 0.58 Pojkroll bättre 0.54 Lust vara ngn annan 0.53 Ändra på sig 0.43	Sexfunderingar' 0.47 Ledsenhet 0.44 Huvudvärk 0.38 (Trots mot lärare 0.37)	Nagelbitning Vilja vara äldre Rädsla förlora kontroll vid aggr. Sexinformation Förälskelse Mardrömmar Antal kvällar hemma Dålig självkänsla Suicidtankar	Önskad grad av fldr. besl. Samlag Dagdrömmar Bästa vän Sexrådsla Allergiska besvär Spänd i nya situationer Slöhet Skåpätning Nöjd med sätt	Mens Dominansbehov m kamr. Koncentrationssvårigh. Tumsugning Sjukdomsoro Skamkänslor Stamning Sex. mindre erfaren Neg. förv. konv. fem. roll Slagit till någon	Övervikt Trakasserier Rädd kamr. skall tröttna Kamratunderkastelse Driva på stan Bry sig om fldr:s åsikt Neg. livsinställning Vilja vara yngre Självanklagelser Behov tala m. utomstående
Faktor IX	Fler F-laddn. över 0.35				
Lita på kamr. 0.63 Kamr. förståelse 0.60 Kamr. mothåll 0.56 Kamr. rättvisa 0.55 Ledsen på kamr. 0.54 Osams m. kamr. 0.52 Aggr. mot kamr. 0.49 Utanför med kamr. 0.42 Uppl. kamrataccp. 0.40 Tröttnar på kamr. 0.38 (Ensamhet 0.38)	Trots mot lärare Nöjd med utseende Ensamhet Utanför m. kamr. Uppl. kamr. accept.				

x) Inom parentes markeras sådana item som har en laddning över 0.35 i den aktuella faktorn, men som har högre laddning i någon annan faktor.

JÄMNA
(N = 260)

Bilaga IV

Faktor I	Faktor II	Faktor III	Faktor IV	Faktor V	Faktor VI
Orolig sömn 0.51	Stadigt sällskap 0.64	Önskan M vore 0.80	Uppl. läraruppsk. 0.67	Aggr. mot F 0.80	Lita på kamr. 0.66
Självanklagelser 0.51	Pop. bl. pojkar -0.64	annorlunda 0.77	Läraruppskattn. 0.60	Besvik. på F 0.80	Kamr. mothåll 0.64
Läxläs. oro 0.48	Sex. mer erf. -0.55	Aggr. mot M 0.77	Lärarrättvisa 0.50	Önskan F vore 0.79	Kamr. rättvisa 0.62
Insomn. svårigh. 0.46	Spritmissbruk -0.50	Först. i M-rel. 0.76	Nöjd med skolarb. 0.52	annorlunda 0.76	Tröttnar på kamr. 0.61
Framtidsoro 0.46	Sex. mindre. erf. 0.49	Gräl med M 0.67	Uppl. lärarförståel. 0.52	Först. i F-rel. 0.69	Osams med kamr. 0.60
Suicidfunderingar 0.44	Ensamhet 0.47	Besvik. på M 0.65	Trots mot lärare 0.46	Gräl med F 0.69	Aggr. mot kamr. 0.58
Nervös mage 0.43	Förälskelse -0.46	Ident. m. M 0.52	Uppl. kamr. accept. 0.45	Ident. med F 0.53	Ledsen på kamr. 0.52
Rädd att sära 0.43	Samlag -0.46	Uppl. fldr. besvik. 0.50	Skolambition 0.44	Rymning 0.38	Kamr. -förståelse 0.52
Rädd förl. kontr. vid aggr. 0.42	Svårt få kamr. 0.46	Uppl. fldr. aggr. 0.49	Uppl. lärarmothåll 0.44	(Uppl. fldr. resp. 0.41)	Utanför med kamr. 0.47
Dålig självkänsla 0.37	Blyg med kamr. 0.40	Uppl. fldr. respekt 0.47	Nöjd med utseende 0.38	(Uppl. fldr. kritik 0.39)	(Uppl. kamr. -accept. 0.37)
Mardrömmar 0.37	Antal kväl. hem. -0.38	Trots mot fldr. 0.47	Önskad grad av fldr. beslut 0.38	(Uppl. fldr. aggr. 0.38)	
Kroppssoro 0.36	Sexrådslä 0.36	Uppl. fldr. kritik 0.46	Nöjd med sätt 0.36		
Dålig aptit 0.36	(Nöjd m. utseende 0.37)	Lust trotsa fldr. 0.42			
	(Utanför m. k. 0.47)				
Faktor VII	Faktor IX	Fler F-laddn. över 0.35	Ingen F-laddning över 0.35		
Dom. behov m. k. 0.53	Driva på stan 0.51	Uppl. fldr. respekt 0.47	Sexfunderingar Mens	Koncentrationssvårigh. Smitning från betalning	Trakasserier
Rädsla förl. sex. - kontroll 0.48	Butikssnatteri 0.47	Butikssnatterier 0.42	Bästa vän	Tumsugning	Rädd kamr. skall tröttna
Pojkrollspref. 0.48	Vandalism 0.42	Spritmissbruk 0.42	Allergiska besvär	Såga emot lärare B	Kamratunderkastelse
Ändra på sig 0.43	(Insomn. svårigh. 0.42)	Uppl. fldr. aggr. 0.42	Spänd i nya situationer	Stamning	Bry sig om fldr:s åsikter
Lust vara ngn annan 0.42	(Dålig aptit 0.36)	Utanför med kamr. 0.38	Annan knark än hasch	Övervikt	Negativ livsinställning
Sjukdomsoro 0.41	(Orolig sömn 0.38)	Nöjd med utseende 0.38	Slöhet	Förv. på konv. fem. roll	Vilja vara yngre
Pojkrollen bättre 0.38	Faktor X	Insomningssvårigheter 0.38	Föräldraberoende	Slagit till någon	Behov tala med utomstående
Skamkänslor 0.36	intygسفörfalskn. 0.63	Uppl. kamrataccept. 0.38	Huvudvärk	Ledsenhet	I vägen i hemmet
	Skolk 0.46	Uppl. fldr. kritik 0.37	Nagelbitning	Vilja vara äldre	Rädsla
	Hasch 0.45		Sexinformation		Rastlöshet
	Snatterier 0.36				
Skåpätning 0.42	(Spritmissbruk 0.39)				
Aggr. hämning 0.39	(Butikssnatterier 0.37)				
Dagdrömmar 0.38					

x) Inom parentes markeras sådana item som har en laddning över 0.35 i den aktuella faktorn, men som har högre laddning i någon annan faktor.

Översikt av de konstruerade faktorskalorna; ingående item, deras faktorladdning samt vägningsvikt. x)

Faktorskala I: Ängslighet

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Orolig sömn	0.60	0.58
Insomningssvårigheter	0.57	0.48
Dålig aptit	0.46	0.36
Nervös mage	0.42	0.39
Framtidsoro	0.43	0.37
Läxläsningsoro	0.39	0.35
Rädd att såra	0.38	0.37
Mardrömmar	0.37	0.39
Självanklagelser	0.37	0.39
Kroppsooro	0.36	0.31

Faktorskala II: Social säkerhet
Sexuell erfarenhet

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Populär bland pojkar	-0.59	-0.65
Stadigt sällskap	0.59	0.52
Sex. mer erfaren	0.53	0.67
Samlag	0.44	0.37
Sex. mindre erfaren	-0.41	-0.45
Svårt få kamrater	-0.43	-0.41
Blyg med kamrater	-0.38	-0.42
Sexrädsla	-0.35	-0.26

Faktorskala III: Mammarelation

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Förståelse i M-rel	0.78	0.81
Önskar M vore annorl.	0.78	0.95
Aggr. mot M	0.78	0.70
Besviknen på M	0.66	0.67
Gräl med M	0.66	0.55
Ident. med M	0.52	0.49

Faktorskala IV: Hemrelation

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Upplevd fldra. aggr.	0.58	0.55
Upplevd fldrakritik	0.53	0.56
Trots mot föräldrarna	0.51	0.52
Upplevd fldra. besvikelse	0.51	0.52
Upplevd fldra. respekt	0.49	0.46
Lust att trotsa fldr.	0.48	0.48
"I vägen" i hemmet	0.36	0.41

Faktorskala V: Föräldraberöende

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Föräldraberöende	0.39	0.34

Faktorskala VI: Lärar- och skolrelation

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Upplevd läraruppskattn.	0.65	0.84
Lärarrättvisa	0.56	0.67
Upplevd lärarförståelse	0.50	0.55
Läraruppskattning	0.54	0.72
Lärarmothåll	0.52	0.60
Nöjd med skolarbete	0.50	0.45
Känner sig trotsig mot lärare	0.48	0.74
Skolambition	0.42	0.42
Nöjd med utseende	0.42	0.37
Säga emot lärare	0.36	0.35
Nöjd med sätt	0.36	0.35

Faktorskala VII: Papparelation

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Önskar F vore annorl.	0.83	0.66
Arg på F	0.83	0.73
Besviknen på F	0.82	0.77
Förståelse i F-rel.	0.78	0.70
Gräl med F	0.70	0.65
Ident. med F	0.54	0.48

x) De vikter som utnyttjats har erhållits genom transformation av faktorladdningar varvid ett hänsyn tagits till itemets spridning

Bilaga V:2

Faktorskala VIII: Kamratrelationer

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Lita på kamrater	0.68	0.77
Kamratmothåll	0.62	0.70
Ledsen på kamrater	0.59	0.67
Kamraträttvisa	0.59	0.60
Kamratförståelse	0.58	0.78
Oäsams med kamrater	0.54	0.61
"Utanför" med kamrater	0.53	0.52
Aggr. mot kamrater	0.50	0.56
Tröttnar på kamrater	0.49	0.56
Upplevd kamrataccept.	0.43	0.65
Ensamhet	0.42	0.39

Faktorskala IX: Asocialitet

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Butikssnatteri	0.62	0.60
Intygسفالفskning	0.55	0.93
Vandalism	0.53	0.73
Skolk	0.52	0.46
Snatterier	0.49	0.45
Spritmissbruk	0.47	0.32
Annan knark än hasch	0.47	1.04
Hasch	0.46	1.21
Smitning från betaln.	0.42	0.76
Rymning	0.37	0.97

Faktorskala X: Självacceptans

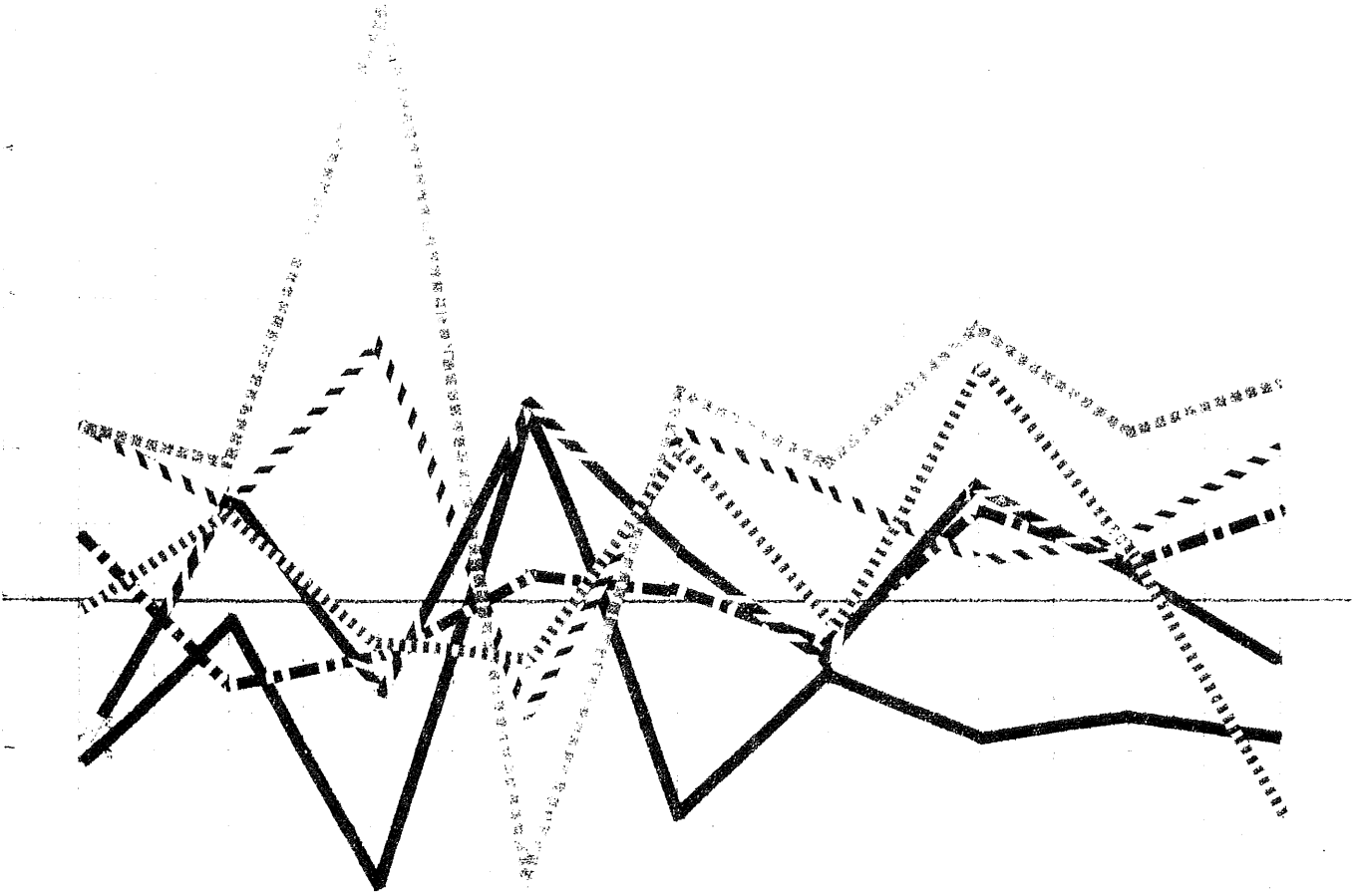
	fakt. laddn.	vägn. vikt
Pojkrollspreferens	0.58	0.66
Pojkrollen bättre	0.52	0.47
Lust att vara ngn annan	0.46	0.45
Ändra på sig	0.39	0.38

Faktor XI: Inåtvändhet

	fakt. laddn.	vägn. vikt
Ledsenhet	0.47	0.45
Dagdrömmier	0.47	0.39
Sexfunderingar	0.43	0.43

MEDELTALSPROFILER PÅ FAKTORSKALORNA FÖR GRUPPER Bilaga VI:A
 MED OLIKA "MAMMA/PAPPARELATION"

Ängsl. Sex. erf. + Neg.- Utprägl. Neg. Neg. Assoc. Brist. Inåt-
 Soc. säk. hem- fldr. - Lärar- Kamr- Själv- vänd-
 rel. ber, rel. rel. acc. het

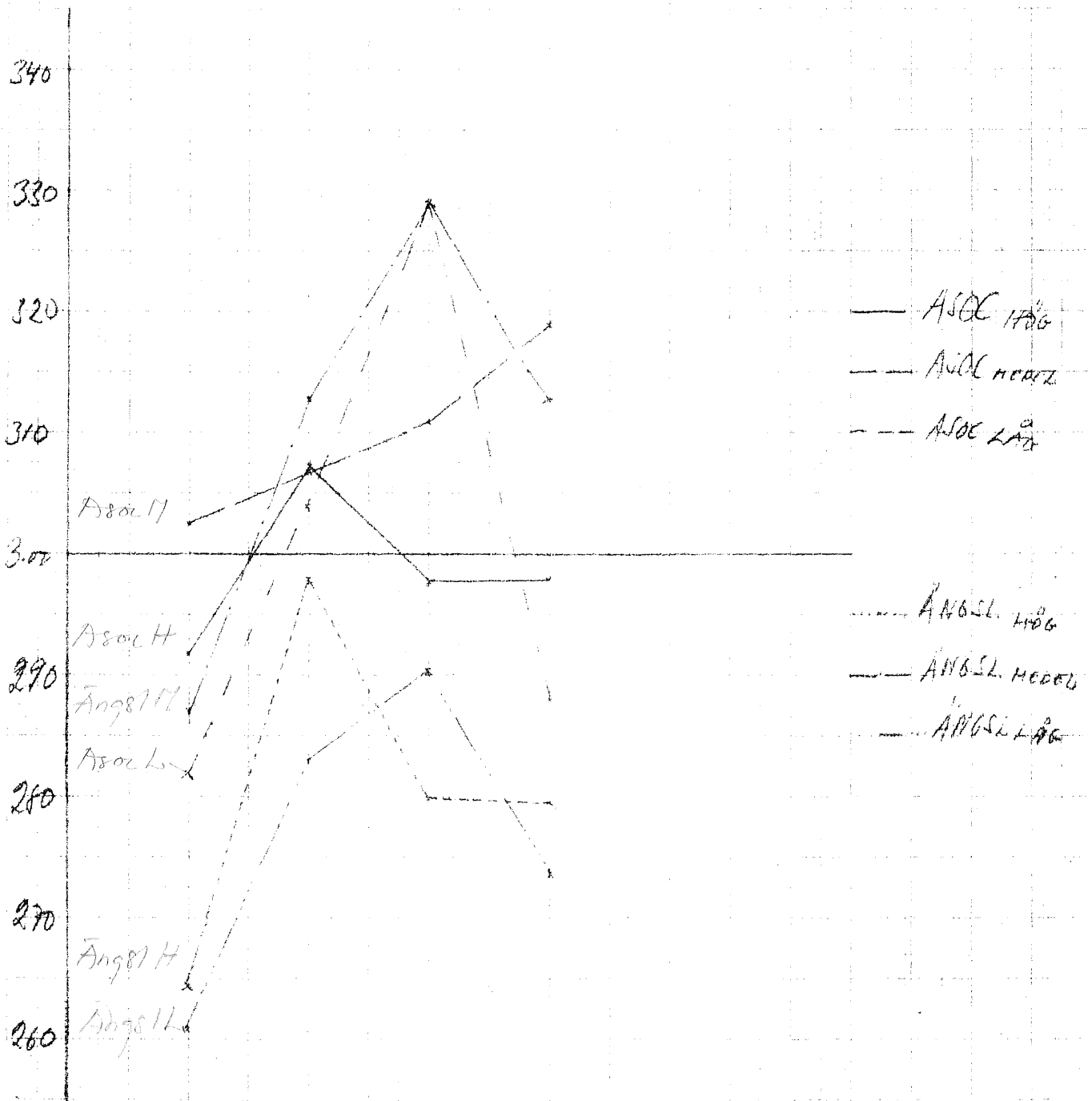
- "BÄSTA MAMMA-/
BÄSTA PAPPAREL." —————
- "BÄSTA MAMMA-/
SÄMSTA PAPPAREL." - - - - -
- "SÄMSTA MAMMA-/
BÄSTA PAPPAREL." - . - . - .
- "SÄMSTA MAMMA-/
SÄMSTA PAPPAREL."
- "SAKNAR MAMMAREL." / / / / /
- "SAKNAR PAPPAREL." —————

Bilaga VII:B Medeltal och spridning för faktorskalorna inom grupper med olika "Mamma-/Papparelation"

Faktorskala		Ängsl.	Sex erf. + Soc. säk.	Neg. Hem- rel.	Utprägl. fldr. - beroende	Neg. Lärrar- rel.	Neg. Kamr. - rel.	Asoc.	Brist. Själv- acc.	Inåt- vänd- het
"Bästa Mammarel.	M	-0.53	-0.08	-0.95	0.63	-0.74	-0.25	-0.44	-0.39	-0.44
Bästa Papparel."	s	1.06	0.99	0.40	1.04	0.67	1.24	0.46	0.77	0.94
"Bästa Mammarel. -	M	0.22	-0.28	-0.20	0.08	0.02	-0.14	0.29	0.12	0.29
Sämsta Papparel."	s	0.66	0.82	0.69	0.82	0.88	0.69	0.87	1.01	1.04
"Sämsta Mammarel. -	M	0.56	0.31	0.88	-0.38	0.54	0.37	0.14	0.24	0.50
Bästa Papparel.;"	s	0.85	0.91	0.80	1.15	1.06	0.85	0.81	0.91	1.03
"Sämsta Mammarel. -	M	0.57	0.44	1.99	-0.95	0.71	0.43	0.90	0.55	0.71
Sämsta Papparel.	s	1.09	1.08	1.10	0.67	1.15	1.47	1.23	1.38	0.91
"Saknar Mammarel."	M	-0.46	0.33	-0.30	0.67	0.17	-0.21	0.40	0.10	-0.21
	s	0.95	0.63	1.03	0.99	1.52	1.21	2.46	0.91	0.85
"Saknar Papparel."	M	-0.01	0.22	-0.14	-0.17	0.50	-0.07	0.78	0.10	-0.72
	s	1.08	1.15	0.91	1.14	1.00	0.90	1.91	0.84	0.63

SAMSKEDSE HELLON U...
 KLON... BILD... X
 KAMMAT... JÄLVERATTNINGAR ÅR 6/68

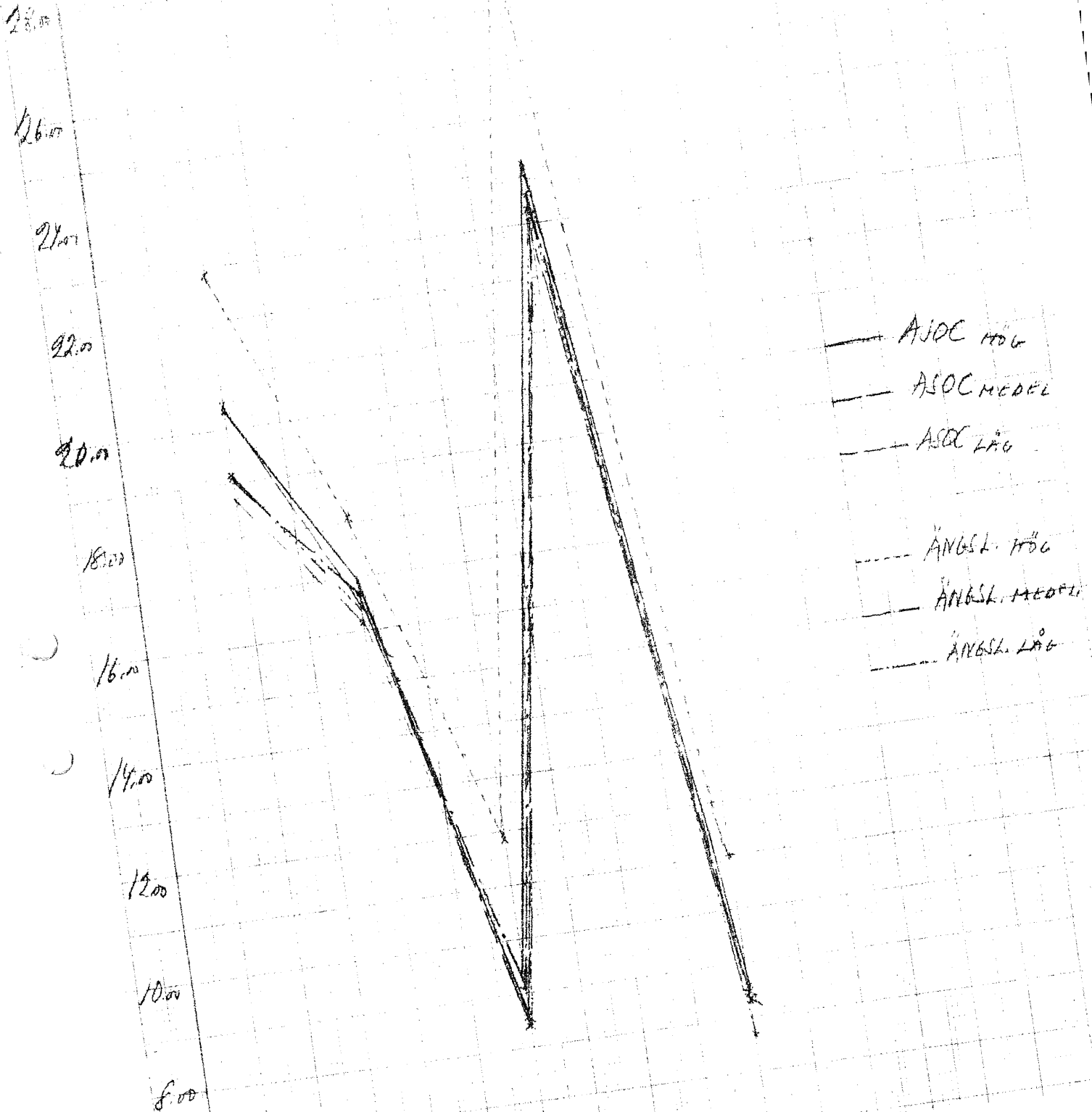
Själskatt
 Öring
 Klav...
 epl...
 Hö...
 f...
 Å...
 1968

JÄMFÖRELSE MELLAN DE TRE
 SPECIALITETS-GRUPPENS
 OCH ALLMÄNNA ANSÖKAN
 ELEVET. 1911-1912

BILLAGA XI

Allmän
 skolans
 högre
 klasser
 högre
 klasser
 högre
 klasser

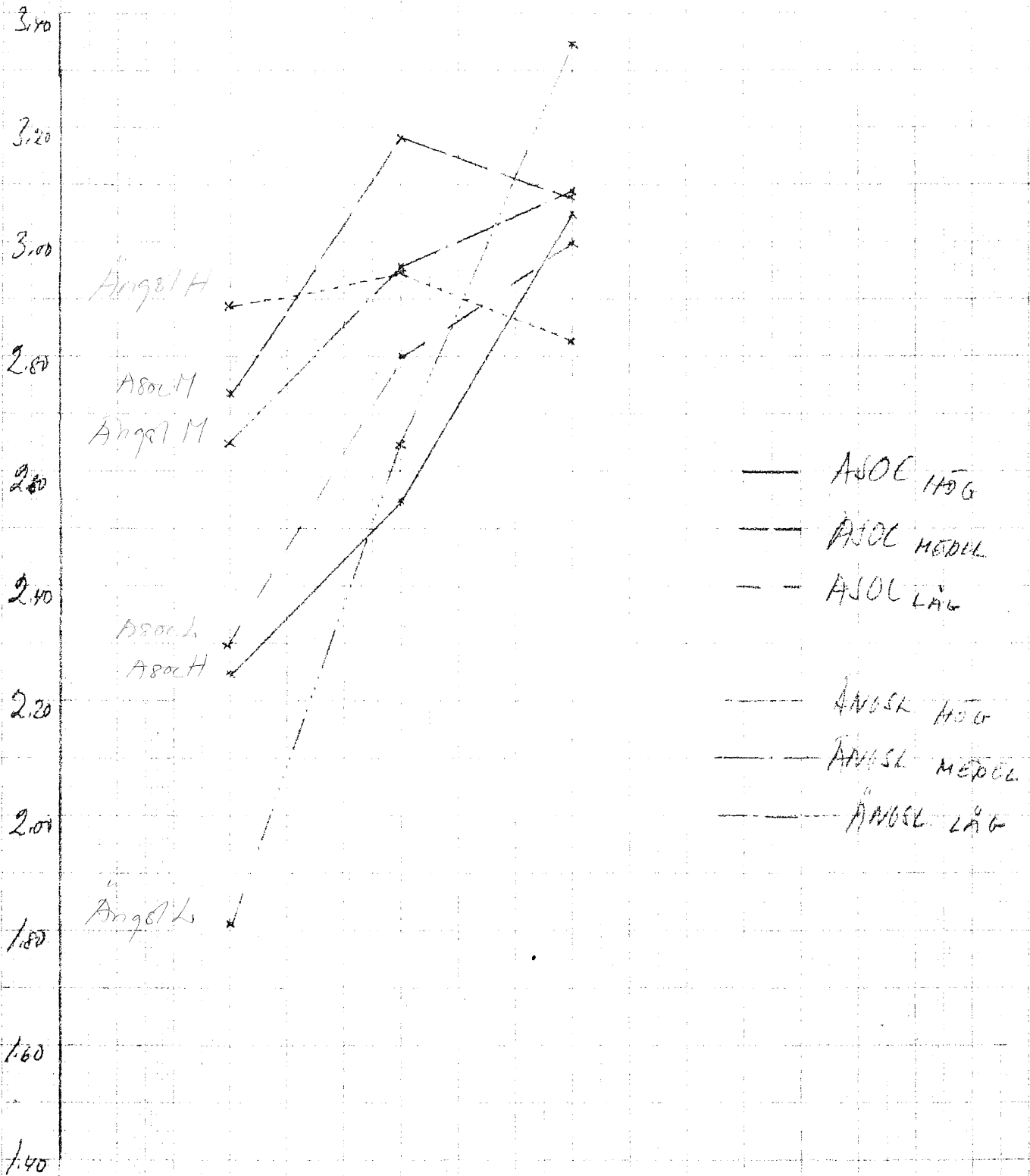

JÄMFÖRELSE MELLAN DE TAT
 ASSOCIERADE OCH DE TAT ASSOCIERADE
 SÖPPRETTA TISENDIG

BILAGA VII

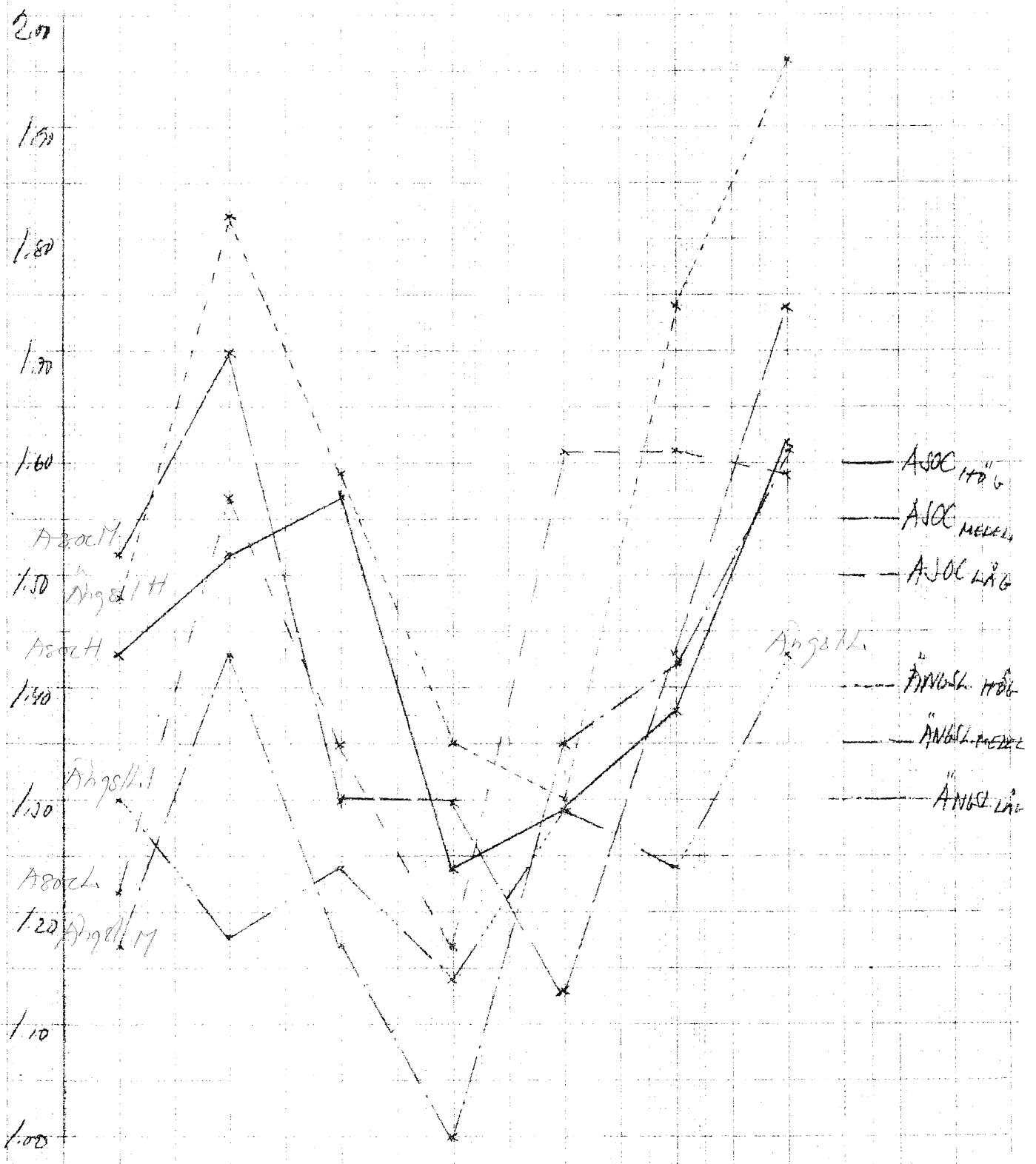
VISSA HÖLJERÄMNINGAR ÅR 1904

LÅX HÖJREP LÅX HÖJREP ASSOCIERADE
 FRÅN F FRÅN M I HEMMET

1974-1975 HÄLSÖ 12 121
 FÖLJANDE TILLGÅNG AV THE HÄLSÖ 12- BILAGA VIII
 ANVÄNDNINGSDIAGRAM
 FÖR HÄLSÖ 12-121-100-PROJEKT. D. 5/6/74

Teck-
 ningar
 Tr-
 tillstånd
 Lätt
 löslig
 Kvarts
 massor
 Kvarn
 jävill
 Lydnad
 bäst

SPHÄRISKE MELLAN DE TRE
 HÖGRIKTS GRUPPNA
 GRUPPNA
 LÄRRESKATTNINGEN I ÅRS

BILAGA IX

